

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Академія Поморська (м. Слупськ, Польща)
Кентський університет (Велика Британія)
Київський національний лінгвістичний університет
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(м. Івано-Франківськ, Україна)

МАТЕРІАЛИ

**Міжнародної науково-практичної конференції
«ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ФІЛОЛОГІЧНИХ,
ЛІНГВОДИДАКТИЧНИХ І СОЦІАЛЬНОКОМУНІКАЦІЙНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ»**

1-2 грудня 2022 року

Херсон – 2022

Ministry of Education and Science of Ukraine
Kherson State University
Pomeranian Academy (Slupsk, Poland)
The University of Kent (Great Britain)
Kyiv National Linguistic University
V. N. Karazin Kharkiv National University
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ivano-Frankivsk, Ukraine)

MATERIALS

**International Scientific Conference
«PRIORITIES OF PHILOLOGICAL, LINGUODIDACTIC
AND SOCIO-COMMUNICATIVE RESEARCHES»**

December 01-02, 2022

Kherson – 2022

Затверджено відповідно до рішення вченої ради Херсонського державного університету (протокол від 20.12.2022 р. № 6)

Редактори-упорядники:

Світлана Климович – завідувач кафедри української і слов'янської філології та журналістики Херсонського державного університету, кандидат філологічних наук, доцент

Володимир Олексенко – професор кафедри української і слов'янської філології та журналістики Херсонського державного університету, доктор філологічних наук, професор

Рецензенти:

Азарова Лариса – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету

Мітчук Ольга – доктор наук із соціальних комунікацій, професор, професор кафедри журналістики та нових медіа факультету журналістики Київського університету імені Бориса Грінченка, член спілки журналістів України, член Європейської асоціації підготовки журналістів (EJTA)

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Пріоритетні напрями філологічних, лінгводидактичних і соціальнокомунікаційних досліджень» (1-2 грудня 2022 року) [редактори-упорядники С. Климович, В. Олексенко]. Херсон, 2022. 252 с.

Збірник матеріалів є підсумком обговорення актуальних питань сучасних лінгвістичних та перекладознавчих досліджень; теорії і практики навчання державної мови в закладах загальної середньої та вищої освіти; методичних аспектів викладання філологічних дисциплін у закладах освіти; різноаспектних досліджень художнього / нехудожнього дискурсу; історії, проблематики та перспектив розвитку сучасного медіапростору.

Для науковців, викладачів, здобувачів усіх рівнів вищої освіти.

ISBN 978-617-7090-90-7

Відповідальність за зміст статей і тез несуть автори та їхні наукові керівники.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Babalyuk Oksana, professor, doc. hab. of Polonia Academy in Częstochowa (Poland)

Вокальчук Галина, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови імені професора К.Ф.Шульжука Рівненського державного гуманітарного університету

Гайдаєнко Ірина, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української і слов'янської філології та журналістики Херсонського державного університету

Климович Світлана, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української і слов'янської філології та журналістики Херсонського державного університету

Олексенко Володимир, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української і слов'янської філології та журналістики Херсонського державного університету

Омельчук Сергій, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри української і слов'янської філології та журналістики Херсонського державного університету

Цапів Алла, доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри англійської філології та світової літератури імені професора Олега Мішукова Херсонського державного університету

ТЕХНІЧНИЙ СЕКРЕТАР

Ревенюк Марина, старший лаборант кафедри української і слов'янської філології та журналістики Херсонського державного університету

ЗМІСТ

Розділ 1. СУЧАСНІ НАПРЯМИ ЛІНГВІСТИЧНИХ ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА

<i>Лариса Азарова</i>	Соціолінгвістика як напрям прикладної лінгвістики.....	8
<i>Галина Бокшань</i>	Особливості функціонування сенсорної лексики в англomовних медійних новинах	13
<i>Ірина Воловенко</i>	Моделі комунікативного акту.....	19
<i>Ірина Гайдаєнко</i>	Когнітивна лінгвістика: від картини світу до слота.....	22
<i>Tetiana Dombrovan</i>	LINGUISTIC SYNERGETICS: Shaping Systemic-Thinking Competence of Students of Philology.....	26
<i>Олена Карабута</i>	Лексична структура українських народних пісень.....	31
<i>Вадим Кірієнко</i>	Відабревіатурні іменники-оказіоналізми в сучасному медійному дискурсі.....	36
<i>Світлана Климович</i>	Графодеривати в сучасному комунікативному просторі.....	40
<i>Світлана Мартос</i>	Актуалізація мілітарних засобів вторинної номінації у спортивному медіапросторі.....	44
<i>Тамара Мандич</i>	Актуалізація мілітарних засобів вторинної номінації у спортивному медіапросторі.....	44
<i>María Jesús López Sixto</i>	VOM LEXEM ZUM AFFIX: EIN METAPHORISCHES Prozes.....	47
<i>Карина Резніченко</i>	Актуальність перекладацької діяльності у період повоєнної відбудови економіки та суспільства.....	52
<i>Оксана Слаба</i>	Особливості перекладу безеквівалентної лексики у банківській справі.....	56
<i>Irena Snikhovska</i>	The communicative perspectives of homo ludens: the conventional vs the creative.....	59
<i>Людмила Ткаченко</i>	Linguistic status of spanglish.....	62
<i>Дмитро Усик</i>	Використання неологізмів у темі «Телебачення та кіно» під час викладання латинської мови.....	68
<i>Іван Хом'як</i>	Аналіз питомих українських прізвищ родового спадку.....	71
<i>Альона Шараєва</i>	Колірні прикметники у творах Ліни Костенко.....	74
<i>Андрій Шугаєв</i>	Лексико-стилістичні та синтаксичні особливості англomовних прес-релізів.....	79

Розділ 2. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

<i>Лідія Бондаренко</i>	Використання здобутків структуралізму під час вивчення творів детективного жанру у закладах вищої освіти.....	82
-------------------------	---	-----------

<i>Марина Бурдюг</i>	Можливості використання онлайн-платформ у роботі з автентичними піснями на уроках англійської мови в ліцеї.....	86
<i>Алла Воробйова</i>	Особливості навчання основам риторичної візуалізації у ЗВО.....	90
<i>Людмила Горчинська</i>	Особливості вивчення термінів на заняттях з української мови як іноземної.....	93
<i>Оксана Гринько</i>	Мовне середовище здобувача освіти початкових класів міста Херсона.....	97
<i>Анастасія Діденко</i>	Особливості упорядкування онлайн-тестів з англійської мови для учнів профільних класів....	102
<i>Раїса Дружененко</i>	Відеоконтент як ефективний засіб мовної підготовки майбутнього фахівця.....	105
<i>Ольга Зуброва</i>	До питання формування особистості майбутніх учителів іноземної мови.....	109
<i>Larysa Kovbasyuk</i>	Small talks in breakout-räumen im Distantzunterricht.....	114
<i>Марія Пентилюк</i> <i>Тетяна Окуневич</i>	Інновації у практиці навчання студентів-філологів	119
<i>Людмила Радомська</i>	Розвиток креативності в курсі «Українська мова за професійним спрямуванням».....	125
<i>Алла Стадній</i>	Формувальне оцінювання як інструмент підвищення якості навчання студентів ЗВО.....	129
<i>Наталія Ушакова</i>	Лінгводидактичні засади навчання читання художнього тексту.....	132

Розділ 3. РІЗНОАСПЕКТНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ХУДОЖНЬОГО / НЕХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ

<i>Марія Афанасенко</i>	Інваріант міфологеми Агасвера у німецькомовній літературі романтизму.....	139
<i>Олена Бондарева</i>	Дослідження української драматургії про війну-2022: проблеми та перспективи.....	144
<i>Світлана Бородіца</i> <i>Юлія Величковська</i>	Феномен гри в сучасній українській прозі.....	149
<i>Dovilė Vengalienė</i> <i>Živilė Nemickienė</i>	Образ козака-рenegата в українській літературі XVIII – першої половини XIX ст.....	152
<i>Laima Kupriene</i> <i>Vaida Zeguniene</i>	HUMOR IN JOEL PETT’S ENVIRONMENTAL CARTOONS ON CLIMATE CHANGE.....	158
<i>Людмила Марчук</i>	Metadiscourse: linguistic markers in academic texts.....	178
<i>Анастасія Начичко</i>	Вербалізація опозиції «УКРАЇНСЬКА/ЧУЖИНСЬКА МЕНТАЛЬНІСТЬ» у збірці Є. Гуцала «Ментальність орди».....	184
	Мультимодальне творення персонажів у сучасних казкових наративах для дітей.....	188

<i>Іван Немченко</i>	Образ Корсуня в творчості Анни Савранської	191
<i>Валентина Папушина</i>	Мотив пошуку моральних цінностей у романі Ю. Андруховича «Дванадцять обручів»	197

Розділ 4. СУЧАСНИЙ МЕДІАПРОСТІР: ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

<i>Людмила Бондар</i>	Мілітарні інформаційні ресурси як засіб формування квазіреальності.....	202
<i>Василь Загороднюк</i>	Концепція міжкультурної комунікації в журналі «Дзвін».....	209
<i>Ірина Іванова</i>	Регіональна журналістика в українському медіапросторі в умовах війни.....	214
<i>Катерина Яресько</i>	Регіональні медіа: чи є життя після перемоги.....	217
<i>Наталія Клименко</i>	Практика редагування публікацій журналістів-початківців.....	219
<i>Валентина Козак</i>	(НЕ)видимість жінок: уживання фемінітивів у медійному просторі Херсона.....	222
<i>Олеся Папіш</i>	Пропагандистські наративи в контексті російсько-української війни.....	226
<i>Тетяна Решетуха</i>	Медіа про сучасну українську культуру в умовах воєнного часу (на прикладі онлайн-ресурсу LiRoom).....	230
<i>Оксана Кушнір</i>	Флеш-імідж «ПЕРШОГО»: образ українського лідера в умовах війни.....	237
<i>Андрій Соломахін</i>	Реклама в дитячому журналі «Пізнайко».....	241
<i>Олена Соломахіна</i>	ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	247

РОЗДІЛ 1
СУЧАСНІ НАПРЯМИ ЛІНГВІСТИЧНИХ ТА
ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

СОЦІОЛІНГВІСТИКА ЯК НАПРЯМ ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Лариса Азарова

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри мовознавства,
Вінницький національний
технічний університет

E-mail: azarova.larusa@gmail.com

Вероніка Азарова

студент 2-го курсу,
факультет права та
міжнародних відносин,
Київський університет
імені Бориса Грінченка

E-mail: nikolazarova14@gmail.com

Інтерес науковців усього світу значно посилюється останнім часом до дослідження соціолінгвістики як одного з напрямів мовознавства. Дослідження теоретичних положень соціолінгвістичної теорії, її предмета та об'єктів знаходимо в працях лінгвістів ще наприкінці ХІХ – початку ХХ століття. Основні поняття соціолінгвістики здійснено в роботах Р. Вордо, Р. Белла, П. Траджіла, Дж. Фішмана, В. Лабова та інших науковців. Українські вчені О. Мельничук, Ю. Жлуктенко, В. Русанівський, Л. Ставицька, А. Загнітко, І. Кудрейко, В. Радчук, М. Стріха, Ф. Горевич, З. Омельченко, Н. Клименко, О. Ткаченко, В. Демченко та ін. досліджували соціальну причину мовних змін, проблеми білінгвізму, взаємодію мов та різних мовних варіантів; теоретичні та методологічні проблеми соціолінгвістики, питання мовної компетенції, вплив соціального чинника на функціонування мов, характер мовних норм, зв'язок мови і суспільства, суржик і вивчали мову як суспільне явище. Незважаючи на численні наукові праці в даній галузі, потреба в об'єднанні соціолінгвістичних досліджень на сьогодні є актуальною. Соціолінгвістичний напрям мав і має дотепер декілька різних назв: «соціологічна лінгвістика», «лінгвосоціологія»,

«лінгвістична соціологія», «соціологічне мовознавство», «соціологія мови», «соціальна лінгвістика» і, нарешті, «соціолінгвістика». У сучасному мовознавстві яскравим прикладом є синонімічне вживання термінів «соціальна лінгвістика» і «соціолінгвістика», які закріпилися в нас приблизно в кінці 60-х років. Термін «соціолінгвістика» було вперше вжито ще у 1939 р. Томасом Ходсоном [7, 8]. Цією назвою був позначений напрям, який свою головну мету вбачав у дослідженні мови як суспільного явища. Соціолінгвістика порівняно нова наука, яка перебуває на стадії становлення. «В Україні почала розвиватися в 60-х рр. ХХ ст.» [5, с. 583].

Предметом дослідження цього часу були: питання державної мовної політики і будівництва в країні, природа зв'язку мови з культурою і суспільством, різні аспекти двомовності. Існуючі політичні умови вплинули на зміст і спрямування соціолінгвістичних досліджень і суттєво перетворили соціолінгвістику на засіб обстоювання офіційної політики та ідеології. Особливістю цього періоду (60-х поч. 80-х рр.) була наявність войовничого догматизму, «однобічна увага до внутрішнього розвитку мови і відсторонення від фактів реальної мовної ситуації в Україні та її регіонах. З другої половини 80-х рр. соціолінгвістика в Україні поступово відходить від попередніх стерео-типів і збагачується новими напрямками та методами дослідження» [5, с. 583]. Набувають поширення методи анкетування, безпосереднього спостереження, опитування інформантів, інтерв'ю; посилюється увага до процесів мовного розвитку країни, змінюються існуючі уявлення щодо мовної ситуації в Україні; впроваджуються питання мовного законодавства в державі. Соціолінгвістика синтезувала дві науки: лінгвістику і соціологію, оскільки мова є елементом будь-якої культури і містить у собі певні соціальні взаємини. Науковці розглядають соціолінгвістику як міждисциплінарний науковий напрям; галузь знань, що вивчає структуру мови та її зміни; аналіз відображених у мові соціальних процесів; вплив суспільства на функціонування мови. Термін «соціолінгвістика» вживається в широкому та вузькому тлумаченні. «У широкому розумінні соціолінгвістика пояснює всю сукупність

«площинних» членувань мови, усю систему її варіантів. У вузькому ж розумінні предметом соціолінгвістики є вивчення того членування мови і її функціонування, яке намічається в площині соціальних груп і суспільних прошарків колективу» [2, с. 19].

Наведемо декілька визначень поняття «соціолінгвістика». «Соціолінгвістика (від лат. *societas* – спільність і лінгвістика), соціальна лінгвістика – галузь мовознавства, що вивчає соціальні аспекти розвитку мови, її суспільні функції у синхронії і діахронії, механізми взаємодії мови і суспільства. Соціолінгвістика розвивається на стику мовознавства, соціології, соціальної психології, етносоціології. Її поняттєвий апарат містить, з одного боку, лінгвістичні поняття, з іншого – соціологічні, між якими встановлюються певні кореляції» [5, с. 583].

М. Юсслер у монографії «Соціолінгвістика» подає таке тлумачення цього терміна: «Відносно молода наука (наукова галузь), що займається вивченням взаємодії науки і суспільства у міждисциплінарному плані, співпрацює з іншими науками. За допомогою соціолінгвістики було розширено емпіричні можливості мовознавства. Важливим об'єктом соціолінгвістики є соціальний варіант (соціальна варіативність)» [6, с. 195].

«Соціолінгвістика – соціальна [лінгвістика](#) – [наукова дисципліна](#), що розвивається на перетині [мовознавства](#), [соціології](#), [соціальної психології](#) та [етнології](#). Вивчає комплекс питань, пов'язаних із суспільною природою мови, її громадськими функціями, механізмом впливу соціальних чинників на мову та роль, яку відіграє [мова](#) в житті [суспільства](#). Найважливішими проблемами, якими займається соціолінгвістика, є соціальна диференціація мови, мова і [нація](#), мовна ситуація, взаємодія мови й [культури](#), [двомовність](#) і [багатомовність](#), [мова](#) і [суспільство](#), мовне планування, [мовна політика](#) тощо» [1].

«Соціолінгвістика – це розділ мовознавства, який вивчає причинові зв'язки між мовою і фактами суспільного життя» [2, с. 18].

«Соціолінгвістика – це наука, що вивчає проблеми, пов'язані із соціальною

природою мови, її суспільними функціями, механізмом впливу соціальних чинників на мову і роллю мови в житті суспільства» [3, с. 89].

Один із видатних дослідників сучасної соціолінгвістичної думки Вільям Лабов розглядає соціолінгвістику як мовознавчу науку, що вивчає «мову в її соціальному контексті. Тобто соціолінгвістика вивчає мову і суспільство з максимальним акцентом на мові, тоді як соціологія мови зосереджується на суспільстві» [3, с. 88].

Предмет соціолінгвістики розуміють у трьох значеннях: це мова і суспільство, усі види взаємовідносин; ситуації вибору того чи іншого варіанту мови; вивчення особливостей мови різних соціальних і вікових груп мовців. Мовне співтовариство, мовна ситуація, мовний код, перемикання кодів, білінгвізм, диглосія, мовна поведінка, мовна норма, мовне спілкування, мовна варіативність – все це є основним поняттям соціолінгвістики. Крім того сюди належать деякі поняття із соціології та соціальної психології: соціальний фактор, соціальна роль, соціальне суспільство та ін. [3, с. 84].

Соціолінгвістів насамперед цікавлять види комунікацій як мовних, так і немовних; вони сприймають комунікацію як синонім «спілкування» в рамках певної ситуації, яка складається з адресата, адресанта, спілкування (офіційне, дружнє), мети, а також із паралінгвістичних кантів (жести, міміка, пауза), зі способу спілкування (усне чи письмове).

Соціолінгвістика вивчає мову у зв'язку із соціальними умовами, суть яких полягає в комплексі зовнішніх обставин розвитку та функціонування мови. Сучасна соціолінгвістика – це галузь мовознавства, оскільки об'єкти, цілі, завдання досліджень мають мовознавчу природу. Соціолінгвісти запозичили багато методів масових обмежень усних опитувань, анкетування у соціологів, які вони використовують під час розв'язання мовних проблем.

«Якщо структурна лінгвістика надавала перевагу вивченню структурної варіативності в аналізі однієї мови, соціолінгвістика акцентує увагу на вивченні функціональної варіативності мови в суспільстві, яке значно впливає на мову і відчуває опосередкований вплив з боку мови» [4, с. 51]. Багатьох науковців

цікавила проблема взаємодії мови і суспільства, оскільки мова виникає і розвивається лише з необхідності комунікації з іншими людьми, є продуктом суспільства з одного боку, а з іншого – сама мова формує суспільство. Отже, мова – явище суспільне або соціальне.

Соціолінгвістика розглядає соціальні аспекти двомовності; мовлення в контексті соціальної ситуації; мовну політику «як одну з форм свідомого впливу суспільства на мову». «Міждисциплінарний статус соціолінгвістики знаходить відбиття в предметно-понятійному апараті, який вона використовує. Сучасна соціолінгвістика розглядає мову і суспільство структурами, а не просто сукупностями будь-яких одиниць. Таким чином соціолінгвісти знаходять системну кореляцію мовної структури і структури соціальної» [4, с. 53].

Соціолінгвістика пов'язана з цілим рядом наук: з історією мови, етимологією, географією, ареальною лінгвістикою, діалектологією, етнографією, соціальною психологією, лінгвостилістикою.

Отже, соціальна лінгвістика (соціолінгвістика) – напрям мовознавства, що вивчає суспільну зумовленість виникнення, розвитку й функціонування мови, дію суспільства на мову й мови на суспільство. Саме поняттєвий апарат визначає міждисциплінарний статус соціолінгвістики, оскільки певні поняття визначаються як на основі мовних ознак, так і на основі соціальних ситуацій. Вивчення соціолінгвістики дає можливість глибше проникнути в природу мови і представити її як суспільне явище. Цілком перспективним має стати прагнення до подальшої роботи над систематизацією сукупності усіх понять, що використовують у сучасних соціолінгвістичних дослідженнях.

Список використаних джерел:

1. Соціолінгвістика. Вікіпедія. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B3%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0> (Дата звернення 30.01.2004).
2. Загнітко А.П. Соціолінгвістика: предметно-поняттєвий апарат. *Вісник*

- Львівського університету*. Вип. 46. 2009. С. 16–25.
3. Карпінський Ю. В. До питання про базовий понятійно-термінологічний апарат сучасного соціолінгвістичного дослідження. *Мовознавство*. Вип. 8. №1. 2017. С. 87 – 91.
  4. Михайлець Л. М. Мова і суспільство (філософський аспект). *ХарPI НАДУ*. №10. 2007.
  5. Українська мова: Енциклопедія. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана. 2004. 631 с.
  6. Юсслер М. Соціолінгвістика. Київ : Вища школа. 1987. 273 с.
  7. Danesi M. Language, Society, and New Media: Sociolinguistics Today. Routledge; Taylor & Francis Group. 2016. 314 p.
  8. Wolfram W., Schilling N. American English. Dialects and Variation. Third Edition. Wiley Blackwell, 2016. 457 p.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СЕНСОРНОЇ ЛЕКСИКИ В АНГЛОМОВНИХ МЕДІЙНИХ НОВИНАХ

Галина Бокшань

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри готельно-ресторанного
та туристичного бізнесу й іноземних мов
Херсонський державний аграрно-економічний університет
E-mail: h.bokshan@gmail.com

Сенсорна лексика вербалізує процес отримання інформації із зовнішнього світу за допомогою органів чуття. Частотність її використання у текстах інтернет-новин залежить передусім від особливостей відображеної в них сфери суспільного життя. Зрозуміло, що сенсоризми переважатимуть у медійних текстах, що висвітлюють стан функціонування галузей, пов'язаних із виробництвом, реалізацією і просуванням продукції, якість якої визначається за допомогою органів чуття. Скажімо, цей сегмент словникового складу більш характерний для новинних сайтів, що спеціалізуються на харчовій чи

парфумерній продукції (смакові й запахові сенсоризми), предметів одягу й декору (зорові й дотикові сенсоризми). Уживання сенсорної лексики в медійних текстах зумовлене потребою чіткішої візуалізації об'єкта, що знаходиться у віддаленому доступі, коли немає можливості безпосередньо залучити органи чуття для отримання інформації про нього. Відповідно, доречне користування сенсоризмами сприяє створенню привабливого іміджу продукції і сприяє її успішному просуванню на ринку. Дослідження цієї частини словникового складу має досить багату історію, що зумовлено інтересом до неї лінгвістів різних галузей.

Переважна більшість опрацьованих публікацій про сенсорну лексику стосується її функціонування в текстах художньої літератури, натомість спостерігаємо брак розвідок, увага у яких була б зосереджена на особливостях використання цього сегменту словника англійської мови саме в інтернет-новинах вузькоспеціалізованих сайтів. Потреба заповнити цю лакуну надає актуальності обраній темі дослідження.

Мета розвідки – проаналізувати особливості використання сенсорної лексики на матеріалі англійськомовних інтернет-новин, класифікувавши відібрані одиниці й виявивши найбільш частотні моделі колокацій смакових, нюхових, тактильних та зорових сенсоризмів.

У якості матеріалу дослідження було обрано новини американського сайту “Sprudge”, що висвітлює особливості сучасної кавової культури, стан закладів індустрії гостинності, що спеціалізуються на кавовій продукції, зокрема, відкриття нових кав'ярень, а також пропонує інтерв'ю з представниками кавового бізнесу – рестораторів, баристів, барменів, шеф-кухарів і підприємців. Тематична орієнтованість новин доволі обмежена й орієнтована на вузьке коло зацікавлених читачів. Щомісяця на сайті викладають понад 40 дописів. Розширенню аудиторії сприяє сторінка “Sprudge” у соцмережах.

Проаналізовані тексти охоплюють період 2021 – початку 2022 року. У відборі матеріалу дослідження керувалися наявністю в мовній одиниці компоненту сприйняття органами чуття, вербальної актуалізації перцепції.

Погоджуємося з К. Шапочкою і В. Москаленко в тому, що «сенсорна лексика є вагомим компонентом мовних картин світу, оскільки саме на основі чуттєвої інформації про світ відбувається концептуалізація дійсності на площині тієї чи іншої мови» [2, с. 222]. Використання сенсорної лексики в новинах про заклади індустрії гостинності, що займаються продукуванням чи реалізацією кавової продукції, видається цілком доречним, оскільки її просування базується на акцентуванні саме смакових і нюхових характеристик. Тож маємо підстави припускати, що використання сенсорної лексики в цьому сегменті інтернет-новин є доволі частотним.

Методом суцільної вибірки було виявлено лексичні одиниці, що на вербальному рівні відображають:

- сприймання на смак;
- сприймання на запах;
- сприймання на дотик;
- сприймання зором.

Лексики, що стосується сприймання на слух, не було ідентифіковано.

Сприймання на смак. Ця група є однією з найбільш чисельних у вибірці, що пояснюється специфікою контенту на сайті “Sprudge”. Предикативний компонент репрезентований дієсловом *taste* у значенні «смакувати, мати смак» або ж «смакувати, відчувати смак» та порівняльною конструкцією з цією лексею *taste like*:

Perc Coffee’s Holiday Blend makes a few things clear: this coffee’s origin is “the heart”, and it *tastes like* “fruitcake and snuggies”.

Субстантивним компонентом цієї групи лексики є іменник *taste*, який функціонує з означеннями або самотійно:

Unlike canned soups, the pour-over broths “contain no artificial flavors” and thus are said to offer a more pure *taste* of the ingredients used.

З лексики на позначення п’ятьох базових смаків було ідентифіковано лише три, що пояснюється обмеженістю асортименту продукції, на якій спеціалізуються заклади індустрії гостинності, діяльність яких висвітлює сайт

“Sprudge”. Семантика цих смаків представлена у морфологічних варіантах іменника (*sweetness, acidity, bitterness*), прикметника (*sweet, bitter*) і дієприкметників (*sweetening, unsweetened*).

We use real spices sourced from farms around the world for their natural *sweetness, variety, and quality*.

Відтінки базових смаків представлено в іменникових атрибутивних конструкціях:

It is a Kenyan varietal, SL-28, that produces pronounced *berry acidity* balanced with *honey sweetness*.

Якість смаку вербалізовано такими прикметниками, як *delicious, tasty, yummy*:

Pekoe is for those who love the intentionality of crafting a *delicious* cuppa.

Сприймання на запах. Ця група є одним із наймасивніших прошарків сенсорної лексики, що використовується авторами новин на сайті “Sprudge”. Ядерна лексема на позначення аромату *flavor* репрезентована значно частіше, ніж її синоніми *smell* або *aroma*. Вона функціонує у колокаціях як головна або атрибутивна одиниця.

Olympia Coffee Roasters may win this year’s coveted holiday *flavor* descriptor award, to wit: “*Flavors* of candied citrus and the aroma of fresh-cut Christmas trees.”

Основа *flavor* представлена іменником, прикметником *flavorful*, складеними прикметниками *flavor-wise* і *coffee-flavored*.

The first is known as “The Original Donut Shop *Coffee Flavored* Marshmallow Chicks,” which is pretty self-explanatory *flavor-wise*, in that it is obviously “bold and *flavorful*,” just like your favorite brew.

Лексема *aroma* представлена похідними *aromatics* та *aromatize*:

Get these categories [for tasting and describing tasting], and then we can always dive deeper into the exact *aromatics*, or what type of berries it is.

Характеристики аромату професійними дегустаторами кави визначаються за допомогою дескрипторів, що містять словосполучення типу *notes of*, тому вони оприсутнюються в текстах новин на сайті “Sprudge”:

Look for *notes of citrus and vanilla*, accompanied by creamy milk chocolate.

Необхідно зазначити, що можна помітити накладання груп сенсорної лексики «сприймання на смак» і «сприймання на запах», оскільки поняттям «ноти» послуговуються професійні дегустатори кави для характеристики смакових і запахових якостей:

This way it just has the name of the coffee and three *tasting notes*.

Такий «перетин» спостерігаємо й у використанні сенсоризму *minerality*, який використовують для опису обох вищезазначених відчуттів:

Notes of floral honey shine in every drink, with a nice malic sweetness, citrus acidity, and just a touch of *minerality*.

Крім того, окремі лексеми можуть позначати як одоративні, так і смакові характеристики, зокрема *sweet (sweetness), spicy*:

I don't want to give away our blend but it definitely gives the illusion of eggnog with a *sweet* and creamy texture and *spicy* aroma.

Сприймання на дотик. Ця група сенсоризмів дещо відстає за чисельністю від двох попередніх, що пояснюється периферійним значенням такої перцептивної лексики для означення якості кавової продукції. У матеріалі дослідження найбільше одиниць зі значенням «сприймання на дотик» виявлено в описах супутніх страв, які подають у кав'ярнях. Зокрема, це лексеми *crispy, crispness, crunchy, melty, creamy*, що вказують на відчуття в ротовій порожнині.

I will eat the entire box, which is shaped like a Christmas tree and full of delicious, *melty, creamy* dreamy chocolate peppermint squares.

У проаналізованих текстах новин оприявнюються сенсоризми, пов'язані з оцінкою температурних характеристик: *heat, hot, cold, chilled*.

Serving directions from Kin include mixing with oat milk – we are talking about a Brooklyn-based adaptogenic beverage company in 2022 after all – and serving *hot* or *cold*. For my taste, I prefer it neat and lightly *chilled*.

Умотивованим видається використання для характеристики тактильних відчуттів у описі меблів, виготовлених із мішків для кави:

And now, one artist is completely rethinking the textile, transforming the often-

rough coffee bag material into soft furniture.

Лексеми на позначення загального дотикового сприйняття не є поширеним у відібраних для дослідження текстах.

Л. Наваріні та його співавтори у статті про класифікацію термінів на позначення текстури еспресо підкреслюють потребу у встановленні кореляції лексики на позначення відчуттів текстури й об'єктивних показників вимірювання якості цього напою [3]. В одному з новинних текстів натрапляємо на такі перцептивні характеристики еспресо:

This included dry ice clouds, music, videos, and a sphere the judges were to hold to simulate the Eugenioides espresso's "*round body and slippery texture.*"

Сприймання зором. Це найменш чисельна група сенсорної лексики в проаналізованому контенті. Чільне місце у ній належить прикметникам на позначення кольорів, «оскільки колір є однією з фундаментальних диференційних ознак об'єкта» [1, с. 8]: *white, red, rose, orange, green.*

Though they align with broader wine designations – *white, red, rosé*, the occasional *orange* – that's about where the comparisons end.

Решта ідентифікованої сенсорної лексики на позначення сприймання зором стосується загального візуального сприйняття: *aesthetically-pleasing, color pallet.*

From the very beginning, my goal for my coffee packaging was something simple, minimal, and *aesthetically-pleasing* to the eye.

Такий розподіл сенсорної лексики за каналами сприймання логічно зумовлений тим, що традиційними характеристиками кавової продукції та супутніх десертів, що опиняються в полі зору авторів новин сайту "Sprudge", є аромат і смак, тоді як зорова й дотикова перцепція є периферійними у визначенні її якості. Спостерігаємо перехрещення груп «сприймання на смак» і «сприймання на запах», адже дегустатори кави використовують поняття «ноти» як дескриптор аромату і смаку. Перспективи подальших досліджень убачаємо у вивченні специфіки функціонування сенсорної лексики в медійних новинах, що висвітлюють стан інших галузей економіки.

Список використаних джерел:

1. Тулюлюк К. Лінгвопрагматика сенсоризмів у гендерному вимірі (на матеріалі англійськомовної прози початку ХХ століття) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Чернівці, 2016. 23 с.
2. Шапочка К., Москаленко В. Поняття «сенсорна лексика у лінгвістичному аспекті». *Мова і культура*. 2013. Вип. 16. Т. 1. С.221–224.
3. Navarini L., Cappucio R., Liverani F. S., Illy A. Espresso coffee beverage: Classification of texture terms. *Journal of Texture Studies*. 2005. 35 (5). P. 525–541.

МОДЕЛІ КОМУНІКАТИВНОГО АКТУ

Ірина Воловенко

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри слов'янських мов,
Національний педагогічний
університет імені М.П.Драгоманова,
E-mail: volovenko@ukr.net

Традиційною моделлю **комунікативного акту** є **інформаційно-кодова модель комунікації**. Ця модель заснована на тотожному сприйманні інформації як адресата, так і адресанта, що зумовлює симетричний характер процедур кодування та декодування, спільність змісту знань як відправника, так і одержувача інформації.

Дисбаланс в аспекті обсягу та засобів подачі інформації, а саме: економія засобів адресантом і вимога докладної та надмірної інформації адресатом, сприяє мовній антиномії, тобто неоднаковому процедурному режиму того, хто говорить і слухає, різному характеру кодування і декодування когнітивних операцій.

Отже, інформаційно-кодова модель комунікації полягає у тому, щоб

зробити повідомлення загальним за умови існування загального коду. Така модель передбачає не лише декодування, а й активну участь адресанта у процесі спілкування (об'єкт-суб'єктний тип відносин).

Інтеракційна модель комунікативного акту передбачає рівноправну комунікацію двох суб'єктів, тобто суб'єкт-суб'єктний тип відносин. За такої моделі контактування є не одностороннім впливом того, хто говорить, на слухача, а комунікативною взаємодією двох рівноправних суб'єктів.

Інтеракційна модель визначає сприйняття висловлювання не як трактування задуму, а як інтерпретацію висловлювання, зважаючи на знання адресата. Тобто розуміння є «оцінним метапредикатом», що тлумачиться через нейтральний предикат інтерпретувати, оскільки поняття «інтерпретація» нейтральне щодо розподілу ролей у структурі комунікативного акту. Інтерпретаційний механізм, зважаючи на мету інтерпретації, може обслуговувати різні сфери мови – говоріння і розуміння.

Інтеракційна модель отримує розвиток у напрямі, названому «семантикою можливих світів», суть якого в наступному: при розумінні чужої мови деякий внутрішній («модельний») світ будується із внутрішніх ресурсів інтерпретатора, а не засвоюється поелементно з чужого внутрішнього світу.

Саме на це вказував О. Потебня: «Мова тільки збуджує розумову діяльність того, хто розуміє, та адресат, розуміючи, розвиває власну думку» [2, с.95].

Отже розуміння мови можна розглядати як результат пізнання, який поєднує **інтерпретаційний та оціночний компоненти**. Окрім цього, розглядаючи процес розуміння, необхідно враховувати «критерій суттєвості» [4], відповідно до якого адресат самостійно та суб'єктивно встановлює, яка інформація для нього важлива, а яка – ні, яку інформацію він сприйме, а яку – упустисть. Суб'єктивність у відборі значущої і незначущої інформації дозволяє адресату неоднаково реагувати на будь-який стимул.

Інтерпретація слова у контексті спілкування актуалізує необхідні компоненти, які знімають нерозуміння співрозмовника, ліквідує

комунікативний збій

Зазначимо, що не лише розуміння і сприйняття, а й множинність спонукають адресата до творчого перетворення, інтерпретації тексту. Можливість для множинності інтерпретації дає двоїстий характер мови.

Про двоїстість мови Ф. де Сосюр писав: принцип мови «полягає в тому, що мова, з якої точки зору вона не вивчалася б, завжди є об'єктом двоїстим, що складається з двох сторін, із яких одна існує лише через існування другої» [3, с. 54]. Такі суперечності були сформульовані В. Гумбольдтом як антиномії мови (суперечності між двома взаємозаперечними положеннями, кожне з яких визнається довідним). Учений виділив такі важливі антиномії: антиномія мови як діяльності і як продукту діяльності; антиномія об'єктивного й суб'єктивного в мові; антиномія загального й часткового в мові; антиномія індивідуального й колективного в мові тощо [1].

Саме тому у процесі комунікації важливим є усталеність (нормативність) значення слова, бо у руслі повсякденної свідомості розуміння дорівнює нормативно-контрольній функції адресанта і адресата лише на рівні вживань тієї чи іншої лексеми.

При цьому поняття норми знаходиться насамперед у веденні слухача (другий комунікант виходить зі свого авторитету як мовної особистості), саме він оцінює мовлення того, хто говорить з погляду нормативності (це пов'язано з декодуванням висловлювання як у змістовному, так і у формальному плані). Безумовно, оцінка мови має суб'єктивний характер, у її основі лежить баланс норм відправника та одержувача повідомлення.

Суб'єктивність оцінки різними типами тих, хто слухає і говорить, дозволяє говорити про відносний характер норми: що нормативно для одного носія мови, недоречно для іншого, хоча обидва вони можуть бути носіями елітарної або середньолітературної мовних культур.

Список використаних джерел:

1. Кришко А.Ю. Відгук ідей Вільгельма фон Гумбольдта у контексті

- проблем розвитку української мови в Україні ХІХ - початку ХХ століття.
Науковий вісник Донбасу, 2013. № 4.
2. Потебня А.А. Эстетика и поэтика. М.: Издательство: Искусство, 1976. 613с.
  3. Сосюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики./ Фердінан де Сосюр; [пер. з фр. А. Корнійчук, К, Тищенко]. К.: Основи, 1998. 324 с.
  4. Fauconnier G. Mental Spaces. *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics* Oxford, L. : Oxford University Press, 2007. P. 352–377.

КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА: ВІД КАРТИНИ СВІТУ ДО СЛОТУ

Ірина Гайдаєнко

кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української і слов'янської
філології та журналістики,
Херсонський державний університет,
E-mail: gaydaenko1966@gmail.com

Досягнення сучасної лінгвістики полягає в тому, що мова сьогодні сприймається в аспекті її важливості для розвитку й вираження пізнавальної діяльності людини.

Когнітивна лінгвістика, яка стала в одну лінію із традиційним структурно-семантичним мовознавством, є одним із напрямів пізнання лінгвістичної реальності, про що свідчить визначення М. Кочергана, який зазначає, що: «Когнітивна лінгвістика (від англ. *cognition* «знання, пізнання», «пізнавальна здатність») – мовознавчий напрям, який функціонування мови розглядає як різновид когнітивної, тобто пізнавальної, діяльності, а когнітивні механізми та структури людської свідомості досліджує через мовні явища» [3].

Усі поняття когнітивістики взагалі та когнітивної лінгвістики зокрема, пов'язані з пізнавальною діяльністю людини, тобто з динамікою, що штовхає людину до пізнання реальної картини світу. Когнітивна діяльність – це процеси, без яких обробка інформації неможлива, і важливість їх полягає у

формуванні специфічних структур свідомості за допомогою мовленнєвої діяльності (одного із видів когнітивної діяльності).

Когнітивний підхід до вивчення мови стає все більш актуальним. Це можна пояснити тим, що мова зберігає образи й уявлення про людину та реальність. Відповідно мовознавці активно досліджують зв'язок між мовними структурами, свідомістю та реальністю, відтворені в мовній картині світу.

Якщо спиратися на думки вчених, то можемо констатувати, що мовна картина світу – це уявлення певної групи людей про реальність, закладені в одиницях мови, тобто це – сукупність мовних елементів, у яких відтворено специфічні риси національного сприйняття реальності. Як уважає більшість науковців, мова виконує одну з найважливіших функцій у процесі мислення людини і формує думки мовця.

Сучасну концепцію «мовної картини світу» чітко сформулював український лінгвіст В.Жайворонок. Учений зазначає, що «усе те, що йде передусім від людини або етносу, результат людського сприйняття, фантазій, мисленнєвих процесів і перетворювальної діяльності» [2, с. 9].

Отже, картина світу – національно забарвлена, оскільки проходить крізь призму етнічного світосприйняття.

Компонентами мовної картини світу є мовні та мовленнєві інструменти. З цього приводу В. Жайворонок слушно зазначає: «Мовна картина світу – це мозаїкоподібна польова структура взаємопов'язаних мовних одиниць, що через складну систему фонетичних, лексико-семантичних і граматичних значень, а також стилістичних характеристик відбиває відносно об'єктивний стан речей довкілля і внутрішнього світу людини, тобто загалом картину (модель) світу як таку» [2, с.15].

Концептуальна складова мовної картини світу є строкатою. Поняття «мовна картина світу» взаємодіє з поняттям «концептосфера», яку розглядаємо як сукупність концептів, представлених такими форматами когнітивних структур як: фрейми, сценарії, сцени, гештальти тощо. Отже, знання, зафіксовані словом, сукупність цих знань, і формує мовну картину світу.

У нашій розвідці звернемося до когнітивної структури, презентованої в мові концептом-фреймом – багатокomпонентним концептом або, іншими словами, сукупністю стандартизованих знань про явища реальності.

Фрейм має чітку ієрархічну структуру, він конкретизує те, що для певного етносу властиво і закономірно.

Фрейми, свого часу, складаються зі слотів, що мають ситуаційний характер, а лексема, в цьому випадку, є «назвою серії стереотипних дій», як зазначають автори статті Т.Храбант та О.Шостак «Дослідження концепту за допомогою використання фреймово-слотової моделі» [4, с.449].

Відзначимо, що концепт, методи його аналізу і способи репрезентації активно досліджуються сучасною наукою, однак єдиної думки щодо до розв'язання цієї проблеми немає.

На нашу думку, лінгвістика може долучитися до вирішення нагального на сьогодні питання щодо запобігання терактів, війн і недопущення людських жертв.

До прикладу проаналізуємо концепт-фрейм ВІЙНА, що функціонує в романі Юрія Винничука «Танго смерті».

Концепт ВІЙНА відносять до гіперконцептів, концептосфера якого включає концепти «воєнні ситуації», «зброя», «наступ», «атака» тощо.

Актуальність теми нашої розвідки зумовлена перспективністю вивчення глибини семантики концептів як віртуальних одиниць, що відзеркалюють словом національний менталітет.

Концепт ВІЙНА – відносимо до складного розумового утворення, у якому можна виділити певні ознаки, що дозволяє констатувати – презентований концепт вербалізується в будь-якій національно-мовній картині світу, структурується за допомогою понятійної бази, образу та оцінки, які слугують його підґрунтям.

У процесі дослідження ми зрозуміли, що в романі Ю. Винничука «Танго смерті» концепт-фрейм ВІЙНА має складну слотову структуру.

Розглянемо лише декілька із численних слотів, що наповнюють концепт-

фрейм ВІЙНА.

Наприклад, **фрейм «оголошення війни»** сформований із таких нами виявлених у тексті слотів: *мобілізація, емоції людини, види зброї*.

Слот мобілізація представлений у досліджуваному матеріалі таким висловленням: *«2 вересня. Я, Йосько і Вольф зголосилися до війська, Яська, який мав звання підofiцера і встиг раніше пройти військовий вишкіл, забрали на фронт напередодні, до Вольфа поставилися з недовірою, однак записали і приділили усіх нас до загону ополченців»* [1, с.237]. Читаючи уривок, розуміємо, що словосполучення *зголосилися до війська* несе семантику необхідності, потреби, а звідси й мотивації захищати місто від ворогів.

Виділимо **слот емоція**. Зупинимося на одній із лексем, що представляють його – лексема **страх**. Митець послуговується різнотипними синтаксичними моделями з метою презентації цього слоту. Наприклад, це яскраво представлено у таких фрагментах: *«Ні, – заперечив хлопець, але в його очах зблиснув страх»* [1, с. 261]; *«Я почав пригадувати різкі слова, які кидав в обличчя рідним, а вони їх швидко забували і ніколи мені не спімнули, мені хотілося впасти тепер перед ними на коліна і просити вибачення, а ще мене проймав страх за Лію, худеньку, хворобливу дівчину з тонкими рисами і тендітними руками, можливо, її допитують так само, як і мене, знущаються і твалтують»* [1, с. 324].

Активно функціонує у досліджуваному романі **слот зброя**, який автор уживає із семантикою *засоби нападу*. Лексеми, що відтворюють концептуальні смисли цього слоту спостерігаємо в уривках: *«Панек своїми двома гарматами посилає стрільно за стрільном, але ось падає один канонір, другий, за годину більшість гарматної обслуги вибита до ноги, гармати вмовкають, та лише на хвилю, бо на місце загиблих стають інші, ми з Йоськом кидаємося підносити стрільна, Вольф і Ясь стріляють із карабінів, припавши до вузької щілини в барикаді, звідки їм добре видно нападників, але самі вони невразливі»* [1, с. 241].

Отже, нами було виділено й проаналізовано лише окремі слоти концепту-фрейму ВІЙНА, які є одними із часто вживаних у творі митця. Дослідження

засвідчило, що автор намагався зконцентрувати у творі мовні засоби, які продуктивно відтворили тогочасну воєнну картину світу. А фреймово-слотова модель дала змогу найбільш чітко відобразити основні смисли концепту ВІЙНА, які на нашу думку, увібрали в себе лише негативні семи та семми цього концепту і відповідно впливають на емоційне сприйняття читача.

Окрім того, доходимо висновку, що досліджувати концепт-фрейм, впроваджуючи прийом аналізу фреймово-слотової моделі, є достатньо ефективним, оскільки дозволяє глибоко вивчити смислову структуру засобів вербалізації образів й презентації суб'єктно-модальної оцінки фрагментів реального світу.

Список використаних джерел:

1. Винничук Ю. П. Танго смерті. Харків: Фоліо, 2015. 379с.
2. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика. Київ: Довіра, 2007. 262 с.
3. Кочерган М. П. Когнітивна лінгвістика / Загальне мовознавство. *Літературне місто: веб-сайт*. URL: <http://litmisto.org.ua/?p=15073> (дата звернення: 02.12.2022).
4. Храбан Т. Є., Шостак О. Г. Дослідження концепту за допомогою використання фреймово-слотової моделі. *Військовий лицей імені І. Богуна*. 2015. № 27. С. 449–456.

LINGUISTIC SYNERGETICS:

Shaping Systemic-Thinking Competence of Students of Philology

Tetiana Dombrovan
Prof. Dr., Invited researcher at
Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg (Germany),
E-mail: dombrovanti@gmail.com

This publication is a part of the research project D01020950 sponsored by VolkswagenStiftung (Germany). I would like to express my deepest gratitude to the Department of English and American Studies of MLU Halle-Wittenberg and personally to Prof. Dr. Ulrich Busse for providing me with excellent conditions for

successful scientific work.

A competence is usually understood as the learned ability to meet individual and/or social demands successfully; it rests on general and domain-specific knowledge and presupposes the development of certain performance skills (see a literature review in: [5]).

One of the key competences that graduating students must possess in today's interlinked, globalized world is that of systemic thinking (also 'systems-thinking', 'holistic thinking'). This competence refers to "the ability to collectively analyze complex systems across different domains (society, environment, economy, etc.) and across different scales (local to global)... [which] includes comprehending, empirically verifying, and articulating their structure, key components, and dynamics" [6].

Students majoring in philology can develop such an ability not only in the general course of philosophy, but also when studying profession-oriented disciplines. Linguistic synergetics is one of them.

An interdisciplinary theory of language change, linguistic synergetics is based on the methodology of synergetics – a science dealing with complex systems of various ontologies.

The term *synergetics* (from Greek 'coherent action') was suggested by the German physicist Hermann Haken in the mid-1970s to name a science of complexity, dealing with principles of emergence, self-organization and self-regulation of various complex systems – either man-made (artificial) or natural (self-organized). The greatest significance of this theory lies in the methodological shift from a Philosophy of 'being' to a Philosophy of 'becoming' and in challenging us to think differently, namely, in a systemic way.

In synergetics, the traditional understanding of a system has been deepened due to scientific discoveries in the 20th century, and as a result, the notion of a synergetic system emerged.

A synergetic system is open, non-linear, self-organized, evolving and, therefore,

unstable, fluctuating under the influence of attractors; it often has a fractal type of organization and goes through certain stages (phases) in the process of development.

Like most natural systems, human language is a complex evolving system, too, and as such, it can be studied within the research paradigm of synergetics. This branch is known as linguistic synergetics.

Linguistic synergetics, pioneered by works of Ukrainian researchers Lidiya Pikhtovnikova (Kharkiv), Saniya Yenikeyeva (Zaporizhzhya), Olena Semenets (Kyiv) and Tetiana Dombrovan (Odesa) [1; 3], has now split into several branches, including, among others, the synergetics of language.

Language is a complex system, indeed. What makes it complex is not so much a great number of its components, as a wide range of links and interactions among the components within the system, and their ability to establish new (e.g. paradigmatic and/or syntagmatic) relations with other components and to fit in the existing links.

Openness and flexibility of language result in changes within its various subsystems. However, these changes are of different rates, which can be explained by, at least, the following two factors: 1) the size of a language unit and 2) the peculiarities of links among language units. Let us consider each of these in brief.

1) *The size of a language unit.* The rate of change taking place on different hierarchical levels of language is **inversely proportional** to the 'size' of a language component: the smaller the component, the more it is likely to change, and vice versa. By 'size' here, I understand not so much the linear length of a certain component, as its structural organization. Thus, a phoneme is the smallest unit of a language system; phonemes are the building blocks for morphemes. Morphemes are the smallest meaningful units of language and the building blocks for words. The latter are made up according to certain word-formation patterns. Compound words have even more complex structure. A unit of the syntactic level, i.e. a sentence, has a much more complex organization, for it denotes a certain communicative situation. The degree of potential mobility and changeability of language levels increases towards the structural simplicity of a language unit. This explains why syntax is relatively stable and, unlike the other levels of language, is not subject to rapid changes.

2) *The peculiarities of links among language units.* Language units are interconnected and make up a **non-linear scale-free network with a cluster structure**, which was experimentally demonstrated. According to A. Barabasi [2], the combinatory links among words of the British National Corpus represent a network of 440,902 word-nodes. Similarly, the network method showed that 23,279 synonymic words of the English language make up a huge cluster of 22,311 word-nodes. The dynamic character of the above-mentioned networks reflect changes in the lexical system of the language.

Another pattern, which is more characteristic of the syntactic level of a language, is **fractality**, or self-similarity (scaling), i.e. when a part is structurally similar to the whole. Our research of English syntax [3] has shown that the pattern of similarity is represented by the Subject-Predicate structure (S-P), verbalizing a proposition as a unit of knowledge. This S-P pattern can be found not only on the level of sentence, but also in the compounds. In the latter, the S-P pattern can be represented fully (e.g. in ‘*sunrise*’ (n.) = ‘the sun rises’) or partially (e.g. in ‘*a keyholder*’ (n) = ‘a device for keeping keys’).

Another illustration of the fractal organization of the English language is the blurring of the distinctive borders between a lexeme, a word combination, and a sentence. Let us consider the following examples:

a. ‘*It was a usual boy-meets-girl sort of film*’ [7, c.155];

b. “A ‘small is beautiful’ approach of the type advocated here could easily be misunderstood as an exercise in nostalgia <...> As understood here, ‘small is beautiful’ looks to the future rather than to the past’ [4,c.182].

In the above examples, the underlined strings of words are represented by syntactic structures of predication (S-P). Their syntactic functions are that of an attribute (sentence *a* and the first sentence in *b*) and that of a subject (the second sentence in *b*). Due to the use of punctuation marks (hyphens and/or inverted commas), the underlined units are perceived as a single lexeme each.

Shining examples of compression of the proposition into a single lexeme are the nouns *whatchamacallit* [7, c. 1655] and *whodunit* (from *Who’s done it?*), e.g. *The*

book is one of those *whodunits* where you don't find out who the murderer is till the very end [7, c.1661]. For more examples and their detailed interpretation see [3].

To sum up,

1. Linguistic synergetics enriches our understanding of language as an open, non-linear, dynamic, fractally-structured system.
2. The application of synergetic terms (e.g. 'fractal', 'non-linearity', 'scale-free network', etc.) to language studies not only changes the deeply-rooted idea of a system as a close set of interacting components, but also helps us to understand the mechanisms of possible changes and the instability of the system's boundaries.
3. Broadening our understanding of a system, synergetics makes us think in a holistic, systemic way.

I am more than sure that learning the fundamentals of synergetics and using its concepts in philological research and teaching approaches will help us to develop in our students the desired complex of skills and knowledge, including systemic thinking.

References:

1. *Лінгвосинергетика: підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів*; за заг. ред. проф. Л.С. Піхтовнікової. Харків: ХНУ імені ВН Каразіна, 2018
2. Barabasi, A.-L. (2002). *Linked: The new science of networks*. Cambridge, MA: Perseus Books.
3. Dombrovan, Tetiana. (2018) *An Introduction to Linguistic Synergetics*. Cambridge Scholars Publishing.
4. Mair, Christian. (2013). *Using 'small' corpora to document ongoing grammatical change*. In: *Research Methods in Language Variation and Change*/ Ed. by Krug, Manfred and Julia Schlüter. Cambridge University Press.
5. Schneider, K. (2019). What Does Competence Mean? *Psychology*, 10, 1938-1958. <https://doi.org/10.4236/psych.2019.1014125>
6. Wiek, A., Withycombe, L. & Redman, C.L. (2011). Key competencies in sustainability: a reference framework for academic program development. *Sustainability Science* 6, 203–218 . <https://doi.org/10.1007/s11625-011-0132-6>
7. Cambridge International Dictionary of English (1995)

ЛЕКСИЧНА СТРУКТУРА УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ

Олена Карабута

кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української і слов'янської
філології та журналістики,
Херсонський державний університет,
E-mail: lenakarabuta11@gmail.com

Джерелом образності фольклорної мови виступає образність і естетика народнорозмовного слова. Наша звичайна, буденна мова, мова щоденного спілкування стає основою для творення народнопісенного словника. І. Я. Франко підкреслював: «Поезія мусить користати з тих образів, нагромаджених уже в самій скарбівні мови, тим більше, що вони вже поетичні самі собою. І ось ми бачимо їх живцем у народних піснях» [7, с. 83]. Народнопісенна мова естетизує явища природного буття людини. В народній пісні все таке звичне: *росте в полі пшениця, жито, овес, шумить ліс, діброва, гай, луг, зелений байрак, гуде в полі вітер, літає попід небесами, орел, сокіл, похилився над водою явір, сходить і заходить сонце, світить місяць і зорі, цвіте калина, терен*, – і весь навколошній світ допомагає передати внутрішній стан людини, світ її емоційного сприйняття й оцінок. Пісенне слово, багато разів повторене й пережите, в характерних поетичних образах узагальнює людський досвід.

І було б великою помилкою вважати, що образна мова – насамперед плід естетичних потреб нашого розуму і що до неї вдаються тоді, коли прагнуть повити свою думку в привабливу форму. У звичних звертаннях, у вираженні емоцій, побажань, у виборі того чи іншого означення-епітета виявляється естетично осмислене ставлення до слова. Коли чуємо, наприклад, у розмовних діалогах вислови з емоційно забарвленими формами – із суфіксами здрібніло-пестливого значення – «*Надворі сьогодні морозець*», «*До лісу далеченько*», «*Внеси дровець*» тощо, – то такі вислови сприймаємо як інтимізуючі форми мовного вираження, як особливості системи української національної мови у

формуванні стилістичного колориту, створенні слова певного настрою спілкування.

Стилістичне забарвлення народнопісенного слова відбивається в словниковому складі літературної мови. З усього різножанрового пісенного фольклору до загальнономовних словників потрапляє лексика: 1) на позначення понять-символів, міфічних істот, 2) емоційно-оцінного характеру, переважно із суфіксами здрібніло-пестливого значення.

Так, у Словнику української мови ремарка *народнопоетичне* вживається біля слів *відрадонька, війнонька, воленька, голубонько, дитинонька, дівонька, дівчатонько, дівчинонька, доленька, долинонька, досадонька, журбонька, коханнячко, мовонька, моренько, наругонька, неволенька, негодонька, неділенька, ніченька, новенький, потерча, приходжати, розмай, сад-виноград* тощо.

Питома вага подібних фольклоризмів, народнопоетичних емоційних слів у загальнономовному словнику незначна, проте не тільки вони визначають фольклорні джерела національної літературної мови. Народнопісенний словник – це й назви усталених атрибутів пейзажу, родинних стосунків, психічних станів людини. Семантичний обсяг загальноновживаних слів, що входять у лексичну систему народнопоетичної мови, відрізняється від значення цих слів у стилістично нейтральному літературному мовленні. Слова *сонце, місяць, зірки, вітер, вода, ліс, поле, криниця* наповнюються в мові народної пісні особливою емоційно-експресивною семантикою. Вживаючись у зачинах народної пісні, в характерних для неї фігурах психологічного паралелізму, вони фактично набувають значення символів.

Узагальнено в пісні передається поняття простору, часу. Пісенний простір – це, як правило, *гай, діброва, луг, ліс, берег, річка, море, поле, нива, степ, лан, яр, гора, дорога, стежка, шлях*. Типові пісенні реалії – *дуб, явір, калина, клен, рожка, верба, вишня, черешня, пшениця, жито, сокіл, орел, соловей, зозуля, ворон* (взагалі *птах, пташка*), *кінь, віл*. Час у пісні представлений у зв'язку з рухом сонця на небі, із сходом місяця, наприклад: *Та в неділю рано пораненьку,*

ще як сонце не сходило [6, с. 49], *У неділю рано, як сонечко грало* [2, с. 323], *Сонце під полудень* [2, с. 183], *сонечко надвечір* [2, с. 176], *Зайшло сонце за горою* *За високий ліс* [2, с. 138], *А вже сонце за межою, Тряси, пане, калиткою* [2, с. 132], *Уже сонце над вербами* [2, с. 124], *Чи високо іще сонце, Чи ще не смеркає* [2, с. 193], *А вже час і пора – Зійшов місяць і зоря* [4, с. 65], *А вже сонце на затінку* [4, с. 65], *Сонце на горі* [4, с. 11].

Із висловами *сонце високо* і *сонце низько* співвідносяться відповідно поняття «пізно» і «вечір». З одного боку, час передається конкретно-чуттєвим образом – положенням сонця на небі, а з другого – час цей дуже узагальнений, неконкретний, передає ту пейзажну картину, яка настроює на вияв психічного стану людини, тобто природні зовнішні обставини тільки вводять у внутрішній світ, світ людських емоцій. Якщо пісня починається реальною картиною «*Сидить козак (наймит, чумак) над водою (річкою)*», – до речі, пісня віддає перевагу формі *над водою*, а не *біля, коло*, що очевидно, свідчить і про певне стилістичне навантаження першої форми, – то в ній обов'язковим є мотив туги, смутку. Символ *води, річки, броду через річку* пов'язується, як правило, з коханням, переборенням труднощів, заміжжям.

Велика вода, повінь, розлив річки – цей мотив часто варіюється в піснях наймитських, заробітччанських, отже, на відміну від веснянок він набуває символу *горя, поневірянь*. Символ *ворона*, який кричить, віщуючи нещастя, з'являється в піснях про долю дівчини-сироти, дівчини в наймах. Очевидно, коріння цього народнопісенного символу – в його глибокій міфологічній семантиці, бо ще в дохристиянських міфологічних уявленнях ворон був птахом, що приносить нещастя.

Узагальненого символічного значення в народній пісні набувають багато атрибутів буденного життя людини, між якими виникають постійні асоціації. Наприклад, у наймитських і заробітччанських піснях неодмінно пов'язуються між собою поняття «тяжка доля наймита» і «роса». Наймитові доводиться рано вставати, гати худобу в росу (пасти), тому синоніми *заросився по коліна (пояс), забродився* набувають негативно-оцінного змісту. У зв'язку з такою

семантикою варто згадати й народне прислів'я: «Доки сонце зійде, роса очі виїсть». Семантика фольклорного слова *роса* буде розкрита не повністю, якщо не згадати усталених у народнопісенних текстах висловів типу *роса на очі карі*, тобто сльози [3, с. 352], *роса на косу*, тобто сивина [3, с. 352]. Але в пісні живуть також поетичні образи роси, що оспівують красу природи.

Двоєдина сутність народнопоетичного словесного образу – його конкретна природа і узагальнене, символічне значення – проявляється в багатьох моментах організації лексичної системи народної пісні. У народнопісенній мові зміщується межі родових і видових понять. Це явище можна спостерігати на прикладі функціонування фольклорного синонімічного ряду *ліс, гай, діброва, луг, ліщина, байрак, бір*. Насамперед відзначимо, що розрізнення значень цих слів, встановлення меж їхньої семантики, як це маємо, наприклад, у словнику: *гай* «невеликий, переважно листяний ліс» (СУМ, т.1, с.15), *діброва* «листяний ліс на родючих ґрунтах, у якому переважає дуб» (СУМ, т. 2, с. 296), застаріле *луг* «низина, поросла лісом» (СУМ, т. 4, с.552), *байрак* «ліс у яру, в долині або яр, порослий лісом, чагарником» (СУМ, т.1, с.91), народнопісенній мові не властиве. У пісенних текстах усі назви виступають як синоніми з розмитою, розпливчастою семантикою, як символи, що мають передати загальне значення «ліс». Замилування природою, поетизація її виявляється, зокрема, у виборі синонімічних назв, причому часто вибирається синонім несподіваний, не всім зрозумілий, рідковживаний.

Естетичні й психологічні умови функціонування відмінної від буденної пісенної поетичної мови виправдовують вживання поряд, в одному контексті, взаємозамінних слів, з яких одне ніби доповнює, пояснює семантику другого. Наприклад:

Ой не шуми, луже, Та зелений байраче... [5, 1, с. 354];

Зашуміла дібровонька гаєм зелененьким... [6, с. 171];

Ішов козак

Без ліс, без ліщину,

Та й надибав

Молоду дівчину [5, с. 65].

У народних піснях спостерігаємо вживання слова *дїброва* у значенні «зелені луки, зелена трава, пасовисько». Тому дїброву, як співається в народній пісні, косять:

Ой зелена моя дїбровонька,

Ой бідна ж моя головонька,

Ой рано ж тебе спустошено,

На сіно траву покошено [1, с. 50].

Доказом того, що в народних піснях *дїброва* виступає і як ліс, і як луки чи поле, де косять сіно, можуть бути приклади:

Ой не шуми, луже, з дїбровою дуже... [2, с. 26];

Ой не шуми, луже, по дїброві дуже... [2, с. 268].

Найбільш поширений семантичний дублет такої поетичної формули «Ой не шуми, луже, дїбровою дуже» [5, с. 45] свідчить про те, що в лузі (лісі) росла дїброва «трава»: там, де це значення було незрозуміле, невідоме, слово *дїброва* замінювалося на *гай* і весь варіант змінювався, викликаючи й зміну семантики слова *луг*:

Та не шуми, луже,

В зеленому гаю [2, с. 270].

Луг у наведеному прикладі – це «луки», тобто трава, тому зв'язок між словами *луг* і *гай* цілком логічний. Про те, що слово *луг* в системі народнопісенної лексики, крім значення *луг* «ліс», має ще й значення «луки» свідчить вживання парної пісенної формули *берегом-лугом*.

В семантичній переорієнтації, подібній до значення слів *луг*, *дїброва*, можна вбачати й таку особливість народнопісенної мови, як її наддіалектність. Відповідне варіювання синонімічними назвами зумовлюється або різними діалектними джерелами, на яких формувалася народна пісня, або використанням лексичних засобів із різних часових зрізів, зокрема, високий стиль народної пісні дозволяє вводити застарілу, архаїчну лексику, що сприймається як незвичайна, поетична.

Отже, через поетичний народнопісенний словник пізнаються джерела народнопоетичного мислення, особливості естетизації народно розмовної мови, коріння тієї культури, яка дала початок художньому стилю багато дає ознайомлення із народнопісенною творчістю за допомогою мовних лексичних засобів, використовуючи певні символи для розпізнання носіями мови у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Єрмоленко С. Я. Фольклор і літературна мова. Київ: Наукова думка, 1987. 245 с.
2. Наймитські та заробітчанські пісні / Упоряд. С. Й. Грица. Київ: Наукова думка, 1975. 572 с.
3. Пісні Явдохи Зуїхи / Запис Гната Танцюри. Київ: Наукова думка, 1965. 810 с.
4. Українські народні пісні в записах Михайла Стельмаха / Вступ, ст. «Ужинок з рідного поля» і упоряд. текстів В.М. Скрипки. Київ: Музична Україна, 1969. 118 с.
5. Українські народні пісні: Родинно-побутова лірика / Упорядкув. Г. К. Сидоренко. Київ: Дніпро, 1964. Ч. 1. 585 с.; 1965. Ч. 2. 527 с.
6. Фольклорні записи Марка Вовчка та Опанаса Марковича. Київ: Наукова думка, 1983. 327 с.
7. Франко І. Із секретів поетичної творчості. Львів, 1961.

ВІДАБРЕВІАТУРНІ ІМЕННИКИ-ОКАЗІОНАЛІЗМИ В СУЧАСНОМУ МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ

Вадим Кірієнко

аспірант кафедри української і
слов'янської філології та журналістики,
Херсонський державний університет,
E-mail: vadusia35@gmail.com

Активна інформатизація суспільства вплинула на розширення інформаційного простору сучасної України, створивши низку соціальних мереж. Поява поняття «інформаційне суспільство» та його формування

задовольняють одну з найважливіших потреб людини – потребу в інформації.

Поява мультимедійних технологій створила нові сфери сучасної комунікації, що поєднують знаки різних семіотичних систем. Масова комп'ютеризація та глобалізація також зумовлюють значний вплив на комунікативну сферу, що свого часу призводить до появи нових лексичних одиниць. Новотвори знаходять своє відображення як у розширенні та оновленні словникового складу, так і в змінах способів номінації. Мовні зміни «на переломі» суспільного життя безпосередньо відображаються в медіатекстах, що тяжіють до норм розмовного стилю.

Предметом нашого дослідження є соціально зумовлені іменники-оказіоналізми, оскільки ці лексеми становлять найбільшу групу новотворів сучасного медійного дискурсу, і є найгострішою реакцією соціуму на події, що відбуваються в суспільстві. Особливості творення, функціонування та місце в термінологічній системі новотворів, зокрема іменників-оказіоналізмів, досліджували Л. Кислюк, Ж. Колоїз, А. Нелюба, О. Стишов, Л. Струганець та ін. Не зважаючи на велику кількість фундаментальних науково-теоретичних праць, присвячених вивченню незузальних утворень, ця тема не втрачає актуальності.

Уважаємо дуже доречним визначення Ж. Колоїз, що оказіоналізм (від лат. *occasionalis* – випадковий) – новостворена одиниця, відсутня в системі мови, невідома її носіям, переважно не відтворювана, а утворювана у процесі мовлення, спродукована для конкретної ситуації спілкування [2, с. 3].

Лінгвістична ідентифікація оказіоналізму ґрунтується на визначенні його обсягу та встановленні комплексу диференційних ознак. У мовознавчій науці міцно утвердилася думка про його лексичний статус, відповідно до чого оказіоналізм ототожнюють здебільшого зі слівним утворенням [1, с. 3]. Зосередимо нашу увагу на аналізі відабредіатурних утворень, що не втрачають актуальності, а в більшості випадків навіть набувають нових значень або пейоративних відтінків первинного значення внаслідок вторинної номінації.

Відабредіатурний іменник-оказіоналізм «*натівець*» називає представника

силової структури й утворений від аббревіатури НАТО шляхом додавання формального показника, яким власне виступає суфікс, що вказує на особу за родом її діяльності, наприклад: *«Режим путіна тримається виключно на пропаганді. Без зомбування населення режим приречений. Тепер він "запровадив" воєнний стан з метою "Вставай, страна огромная!"*. Він залякує, що в іншому випадку *"кляті **натівці** з укрофашистами дійдуть мало не до Владивостока»* (Петро Черник, військовий експерт). Пор.: **НАТО** + (**ів** – **міжморфемна сполука**) + **ець** ← **натівець**). Після масштабного вторгнення на територію України військ держави-агресора, ураховуючи подальший перебіг подій, okazіоналізм **«натівець»** отримав вторинну номінацію – *людина, що не дотримується обіцянок*.

Фіксуємо вживання неологічного утворення **«ТрОвець»**, що називає представника окремого виду сил ЗСУ, який виконує функцію захисту територіальної цілісності України (**ТрО** + (**в** – **міжморфемна сполука**) + **ець** ← **Тровець**), наприклад: *«Український **ТрОвець** застрибнув на танк росіян і закинув всередину гранату»* (upian.ua, 03.06.22).

В опрацьованих джерелах спостерігаємо, що новотвір **«ЗСУшник»** – представник силової структури, що вказує на особу за родом її діяльності (**ЗСУ** + (**ш** – **міжморфемна сполука**) + **ник** ← **ЗСУшник**) – має негативно-маркований відтінок під час використання цього новотвору як маргінальними представниками українського суспільства, так і ворогом. Наприклад, СМС-повідомлення, які надходили нашим бійцям під час запеклих боїв під Авдіївкою, що є елементом інформаційної війни: *«Солдат **ЗСУшник!** Тебе знайдуть, коли сніг розтане»* (upian.ua, 31.01.17). Звичайно, цей неологізм уживається і з нейтральним значенням, пор.: *«До цієї категорії належать не тільки **ЗСУшники**, а й військовослужбовці Нацгвардії, СБУ, ДПСУ, служб спецзв'язку та транспорту. Іншими словами, усі, для кого захист держави – професійний обов'язок»* (finance.ua, 12.07.2022)

Відаббревіатурний іменник-okазіоналізм **«СБУшник»** – представник силової структури, що вказує на особу за родом її діяльності (**СБУ** + (**ш** –

міжморфемна сполука) + ник ← СБУшник) – переважно має негативно-маркований відтінок, наприклад: *«Липовий "СБУшник" обіцяв звільнення від санкцій РНБО за пів мільйона доларів»* (pravda.com.ua, 31.10.22).

Неологічне утворення **«ЄСівець»** – представник політичної партії «Європейська Солідарність» – має негативно-маркований відтінок (**ЄС + (ів – міжморфемна сполука) + ець ← ЄСівець**), наприклад: *«Трохи раніше, як повідомляло Закарпаття-онлайн, депутати міськради проголосували за звільнення з посади "ЄСівця" Андрія Риби»* (zakarpatya.net.ua, 01.07.2021).

Новотвір **«НАБУшник»** – особа пов’язана з НАБУ (Національне антикорупційне бюро України) – вказує на рід діяльності (**НАБУ + (ш – міжморфемна сполука) + ник ← НАБУшник**). Наприклад: *«Через маніпуляції з експертизою "НАБУшник" Калужинський уникнув покарання за смертельну ДТП»* (dsnews.ua, 06.11.2020).

Відабредіатурний іменник-оказіоналізм **«ОПЗЖшник (ОПЗЖшнік)»** – представник забороненої партії в Україні (**ОПЗЖ + (ш – міжморфемна сполука) + ник** або **нік** (російськомовний суфікс) ← **ОПЗЖшник, ОПЗЖшнік**) – має негативно-маркований відтінок, наприклад: *«Голова обласної адміністрації і нардеп-"слуга" фотографувалися із ОПЗЖшником, власником російського паспорта»* (gazeta.ua, 20.06.2022); *«Черговий ОПЗЖшнік став окупаційним гауляйтером....»* (ungvar.uz.ua, 19.08.2022).

Отже, продуктивність відабредіатурних іменників можемо пояснити дією закону «економії мовних зусиль», бо вони легко замінюють довгі описові конструкції у разі, якщо значення цих абредіатур загальновідомо, а розвиток мови невід’ємно пов’язаний із соціально-політичними подіями у нашій державі, що безпосередньо впливає на систематичне збагачення словникового складу.

Список використаних джерел:

1. Кислюк Л.П. Словотвірна номінація в сучасній українській мові: система – узус – ідіолект. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 «Українська мова». Інститут

- української мови НАН України. Київ, 2018. 616 с.
2. Колоїз Ж.В. Неузалежне словотворення : [монографія]. Кривий Ріг : НПП Астерікс, 2015. 156 с.
  3. Словотворчість незалежної України. 2012-2016. Словник /Укладачі А. Нелюба, Є. Редько; загальна редакція А. Нелюби. Харків : Харківське історико-філологічне товариство, 2017. 460 с.

ГРАФОДЕРИВАТИ В СУЧАСНОМУ КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРИ

Світлана Климович

кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української і слов'янської
філології та журналістики,
Херсонський державний університет,
E-mail: sklymovych@ksu.ks.ua

Світлана Мартос

кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української і слов'янської
філології та журналістики,
Херсонський державний університет,
E-mail: smartos@ksu.ks.ua

У періоди найбільшого соціального стресу людина може неочікувано проявити себе в різноманітних видах діяльності. Сьогодення доводить це всіма нашими діями і вчинками, у тому числі й активною мовотворчістю. Для передачі наших емоцій і почуттів ми використовуємо різноманітні мовні засоби вираження, серед яких традиційно перше місце посідають оказіональні лексеми як презентанти індивідуально-авторського мовлення. В енциклопедії «Українська мова» знаходимо наступне визначення: «Оказіоналізм – незвичне, здебільшого експресивно забарвлене слово, утворене на основі наявного в мові слова або словосполучення, іноді з порушенням законів словотворення чи мовної норми, що існує лише в певному контексті, в якому воно виникло» [5, с. 432].

Оказіоналізми в сучасній українській мові утворюються не лише за

узуальними словотвірними моделями, а й нетрадиційними способами, продукуючи інновації з яскравою експресією. До таких незувальних способів словотворення зараховуємо графічний спосіб (графіксацію або графодеривацію), який полягає в обігруванні написання слова з використанням графічного виділення. Фактично словотвірним формантом у цьому випадку виступають графічні й орфографічні засоби. Відповідно лексеми, утворені таким способом, дослідники називають *графіксатами*, *графодериватами*, *неографізмами*, *графічними неологізмами*, *графосемантизмами* тощо. Широке коло номінацій свідчить про невизначений статус таких неолексем. Наприклад, А. Таран наголошує на тому, що «графодеривацією можна вважати лише ті випадки, коли графічні маніпуляції зі словом зумовлюють появу нового значення, а нове написання старого слова несе додатковий зміст. Графодеривація – це створення okazionalного слова через зміну його узуального написання й значення» [4, с. 88]. Найпродуктивнішим способом творення неографізмів у сучасному комунікативному просторі є капіталізація, що полягає у написанні частини слова великими літерами. Це призводить до розширення семантичної структури узуальної лексеми за рахунок додаткових асоціацій.

З'ясуємо деякі особливості капіталізації й специфіку функціонування новотворів на матеріалі дописів у соціальній мережі «Фейсбук» нашого колеги, Ярослава Гарасима, доктора філологічних наук, професора Львівського національного університету імені І.Франка, періоду повномасштабного російського вторгнення (<https://www.facebook.com/yaroslav.harasyim.3>).

В аналізованих дописах фіксуємо okazionalізми-графодеривати, у яких частина слова оформлена великими літерами (всупереч орфографічним нормам української мови) з метою увиразнення змісту, привернення уваги читача: *Різниця БУРхливої реакції США на події у світі: Ірак – операція «БУРЯ в пустелі»; УКРАЇНА – операція «Глибоке ОБУРення»* (Я. Гарасим). Автор виділяє великими літерами спільні частини в словах *бурхливих*, *буря*, *обурення*, акцентуючи увагу на різних реакціях світового співтовариства на війну в Іраку

й Україні.

Ми погоджуємося з думкою С. Мельник, що «графодеривати характеризуються двоплановістю семантики – актуалізацією не тільки поверхового значення, але й тих смислів, що зумовлені внутрішньою формою слова і його асоціативним потенціалом» [3, с. 123]. Саме в такий спосіб утворюються лексеми з подвійним семантичним навантаженням. Попередній наш приклад яскраво це ілюструє, бо в українській мові функціонує аббревіатура **БУР** (Будуємо Україну Разом), що називає молодіжний волонтерський рух, учасники якого з 2014 року допомагають відновлювати зруйновані війною будинки. Тим самим виражено внутрішнє протиставлення: хтось висловлює глибоке **оБУРення**, а **БУР** активно діє в період війни.

У визначених нами прикладах виділений сегмент слова має самостійне значення. Автор використовує цей прийом для привернення уваги читача й створення додаткового семантичного наповнення, пор.: *Вражає джавелінів міць нетлінна, та нації потрібна **джавелІНА**; Вісімдесят відсотків вогнепальних вбивств цивільних на окупованій Київщині – точний маркер справжньої цінності «російської **КУЛЬтури**»; «**РАБусія**» – ймовірна майбутня об'єднана держава московитів і бульбашів* (Я. Гарасим). Такі неuzuальні утворення дозволяють уникнути вживання співзвучних слів, а головне, наголосити на смислових зв'язках між цими поняттями і викликати нові асоціації: **джавелІНА** – Україні потрібна надпотужна зброя, така ж, як геній нашої нації – Ліна Костенко; **КУЛЬтура** – російська культура є вбивчою для нашого народу, для нашої національної ідентичності, бо слово вбиває, як і куля; **РАБусія** – нації, яким не відоме поняття «свобода слова», у яких зовсім не розвинене критичне мислення, чекає доля рабів у власній державі.

Аналізовані неографізми демонструють відсилення читача до асоціацій, викликаних загальноживаними словами, які в межах графічного словотвору дозволяють утворити нове експресивно забарвлене слово, наприклад: *Усі, хто вважає, що заборона московського патріархату і десвяткування дев'ятого травня може розколоти українську громаду, є **дурнуВАТИми**; Екзистенційний*

імператив: щоб БУТИ собою, Україна мусить позБУТИся московії; В Україні з'явився новий тип інфекції – "арестоВІЧ" – з типовою москвофільською симптоматикою: лихоманить від Бандери і пісяє від Бендера (Я. Гарасим). Щоб Україні БУТИ, ми повинні позБУТИся імперської залежності від росії (свідомо використовуємо можливості експресивно-оцінного правопису для назви держави-агресора), ми повинні виробити імунітет проти всіляких вірусів, як внутрішніх, так і зовнішніх.

Отже, в українському комунікативному просторі 2022 року фіксуємо пожвавлення творення й використання оказіоналізмів. Активізація графодеривації пояснюється значним креативним потенціалом мовної системи. Уживання таких незувальних утворень із нестандартним орфографічним оформленням призводить до посилення ефективності впливу на читача, викликаючи незвичні асоціації й підвищуючи ступінь експресивності.

Список використаних джерел:

1. Карпіловська Є. Українська мова у вирі суспільних подій кінця ХХ – початку ХХІ ст. *Мовознавча комісія. НТШ 150 років.* <https://youtu.be/686bziSGHmc?fbclid=IwAR2c7waQVBHwehwA8VYwnwbWJBtY6hdxUqUTsNAaAW3tOwhU8gISi6FNw>
2. Колоїз Ж. В. Неuzuальне словотворення: монографія. Кривий Ріг: НПП Астерікс, 2015. 156 с.
3. Мельник С. М. Графодеривація в українській постмодерністській прозі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія».* Серія «Філологічна». Вип. 46. 2014. С. 121–123.
4. Таран А. А. Мовна гра як засіб створення вторинної номінації. С. 87–91. URL: <https://ling-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/4144/4425>
5. Українська мова: енциклопедія / [ред. кол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк (заст. голови) та ін. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана», 2000. 725 с.

АКТУАЛІЗАЦІЯ МІЛІТАРНИХ ЗАСОБІВ ВТОРИННОЇ НОМІНАЦІЇ У СПОРТИВНОМУ МЕДІАПРОСТОРИ

Тамара Мандич

аспірант, викладач кафедри української
і слов'янської філології та журналістики,
Херсонський державний університет
E-mail: TMandyich@ksu.ks.ua

Однією з найпродуктивніших тем, у категоріях якої описано спортивні реалії, є війна. Сприйняття змагання як війни вмотивовано подібністю цілей, способів їх досягнення та характеристик спортивного і збройного протистоянь. Разом із традиційними й уже виявленими мілітарними метафорами, перифразами та порівняльними зворотами у спортивному медійному просторі почали з'являтися й нові засоби вторинної номінації, що відбивають реалії російсько-української війни, чим підтверджено **актуальність** дослідження.

Метою визначаємо фіксацію та аналізування значень і функцій мілітарних засобів вторинної номінації, ужитих в усних коментарях спортивних трансляцій, новинних дописах у соціальній мережі Facebook та на сторінках українських спортивних інтернет-видань.

Погоджуючись із В. Котенко в тому, що «у контексті спортивного дискурсу особливого значення набуває військова метафора» [1, с. 116], зауважимо, що для текстового спортивного контенту характерне використання назв зброї та її застосування, фаз збройного протистояння та особливостей ведення бою, статусу військових та їхніх дій. Як правило, такі лексеми є загальноживаними, кодифікованими й типовими для спортивного медійного простору. Утім, реагуючи на соціально-політичні події, мовні процеси сприяють доповненню цього переліку тими одиницями, що актуалізувалися в інформаційному просторі 2022 р. внаслідок збройної агресії проти України. Усталені вислови, ключові топоніми, назви сучасної зброї набули нових значень у контексті спорту, який, до слова, не залишився осторонь війни та відзначився низкою благодійних матчів, виступів спортсменів і перфомансів на підтримку нашої держави.

Аналізуючи мовні особливості українського спортивного медійного простору, відзначимо образний потенціал словосполучення *закрити небо*, що у спортивному коментарі є переосмисленням вислову, який поширювався як заклик до світової спільноти щодо захисту повітряного простору від ворожих атак. Спільною ознакою для війни та спорту визначаємо захисну дію, що в реальному житті убезпечує від атак, а на футбольному полі унеможлиблює отримання суперником навісної передачі у штрафний майданчик після розіграшу стандартного положення. Напр: *І «Кадіс» знову закриває небо над власним штрафним майданчиком* [2].

Успіх українця Сергія Реброва, який усьоме поспіль став найкращим тренером в чемпіонаті ОАЕ, описано шляхом уживання метафори, побудованої на основі топоніма *Чорнобаївка*, що в умовах війни є символом незламної боротьби на південному напрямку. Напр: *«Коли створив в ОАЕ свою Чорнобаївку»* [3, 11.04.2022]. На метафоричному образі цього ж населеного пункту сконструйовано й візуальний контент – унаочнення турнірної таблиці кращих бомбардирів української футбольної Прем'єр-ліги, де другу сходинку між прізвищами А. Довбика з 14-ма та В. Циганкова з 11-ма голами посідає *Чорнобаївка* з 11-ма на той момент влучаннями у ворожу техніку [3, 27.03.2022]. Попри трагічність подій, кількість повторюваного знищення ворожих осередків на одному й тому ж місці наділила топонім гумористичним ефектом, реалізованим і у спортивних інтернет-спільнотах.

Застосування агресором зброї іранського виробництва мотивує спортивних журналістів додавати образності заголовкам тих матеріалів, що присвячені участі спортсменів із країн, певною мірою задіяних у війні. В основу засобів вторинної номінації може бути покладено позиціонування країн відносно України, як-от *Союзник переміг ворога. Англія розгромила Іран на ЧС-2022* [5, 21.11.2022], або вживання назв зброї, напр.: *Помстився за мопеди. Українець Крикля піднявся після нокдауну та забив іранця в титульному поєдинку* [4, 20.11.2022]. У цьому випадку локальна перемога українського спортсмена над іранцем асоціюється з подоланням ворога на полі бою.

Звертаємо увагу й на функціонування порівняльних зворотів. Зокрема, потужність і точність удару по воротах у виконанні українського футболіста в інтерпретації редактора новинної стрічки спільноти у Facebook має форму порівняння з популярною серед українців назвою «Джавелін», хоча раніше в подібному випадку спортивні журналісти послуговувались традиційними лексемами на зразок «гармата». Напр.: *Це точно його (В.Миколенка – прим.авт.) найкрасивіший гол в кар'єрі! Ви маєте побачити цей шедевр! Вгатив, як із Джавеліна* [3, 08.05.2022].

Позаспортивні моменти, зокрема конфліктні ситуації, що виникають між суперниками, носять надмірно емоційний характер. Безпосередня дієва участь у таких епізодах українських спортсменів мотивує до порівняння, масштабованого від індивідуального образу до образу країни. Напр.: *Вчора Олександр Зінченко захищав Філа Фодена так само відчайдушно, як Україна захищає Європу від російської агресії* [3, 14.04.2022].

Отже, мілітарні засоби вторинної номінації, що є продуктивними у спортивному медійному просторі, продовжують поповнюватися новими одиницями, що свідчить про реакцію мови на суспільно-політичні події та розвиток образного потенціалу мовлення спортивних журналістів. Перспективою дослідження вбачаємо подальший аналіз репрезентації спортивних реалій у категоріях війни.

Список використаних джерел:

1. Котенко В. Л. Особливості функціонування метонімії та уособлення у іспанськомовному спортивному дискурсі. *Проблеми семантики слова, речення та тексту*. 2014. Вип. 32. С. 115–121.
2. Футбол. «Валенсія»–«Кадіс». MEGOGO Футбол Другий, 09.04.2022.
3. Футбол України та світу. URL: <https://www.facebook.com/uafotballua>
4. XSport.ua. Помстився за мопеди. Українець Крикля піднявся після нокдауну та забив іранця в титульному поєдинку. URL: https://xsport.ua/ua/kickboxing_s/news/pomstyvsvya-za-mopedy-ukrayinets-

[kryklya-pidnyavsya-pislya-nokdaunu-ta-zabyv-irantsya-u-tytulnomu-poe_8736833/](https://xsport.ua/ua/football_s/news/soyuznyk-peremig-voroga-angliya-rozgromyla-iran-na-chs-2022_8736833/) (дата звернення – 20.11.2022)

5. XSport.ua. Союзник переміг ворога. Англія розгромила Іран на ЧС-2022. URL:https://xsport.ua/ua/football_s/news/soyuznyk-peremig-voroga-angliya-rozgromyla-iran-na-chs-2022_8736892/ (дата звернення – 21.11.2022).

VOM LEXEM ZUM AFFIX: EIN METAPHORISCHES Prozess

María Jesús López Sixto

Dozentin am Lehrstuhl für Geisteswissenschaften:
Philosophie, Sprache und Literatur
Fakultät für Geisteswissenschaften,
Kommunikation und Dokumentation
Universität Carlos III in Madrid
E-mail: mariajlo@hum.uc3m.es

1. Einleitung

Seit dem Althochdeutschen ist die Zahl der Ableitungen auf ‚-arm, (fettarm) -frei (alkoholfrei), -leer (menschenleer), -los (kostenlos), reich (hilfreich)‘ und ‚-voll (liebevoll)‘ ständig gewachsen. Aufgrund dieser Erkenntnis stellt sich die Frage, welche Umstände demnach dazu geführt hätten, dass diese Wortbildungsmorpheme sich zu erfolgreichen Mitteln für die Produktion von neuem Wortschatz entwickelt hätten.

2. Metapher und Wortbildung

Die Wortbildung ist nicht das einzige Mittel zur Schaffung von neuen lexikalischen Einheiten. Auch die Metapher erweist sich als erfolgreicher Vorgang zum Ausbau des Wortschatzes.

Nach Sánchez [5, S. 142] «ist die Hauptfunktion der Metapher die produktive Erweiterung des Lexikons. Sie gehört also zur dynamischen Lexikologie, nicht zur Wortbildung, es sei denn in der Kombination. Die Wortbildung erzeugt neue Lexeme, die Metapher neue Lexikoneinheiten.»

2.1 Die Wortbildung. Nach Wellmann [8, S. 399f.] erfolgt die Produktion neuer

lexikalischer Einheiten oft durch die «zentralen Mechanismen der Wortbildung» d.h. Komposition und Derivation. Beide Prozesse tauchen in dieser Hinsicht als unerschöpfliche Quelle beim Schaffen von neuen Benennungseinheiten auf.

Da Ableitungen aus einem Grundmorphem und einem gebundenen Morphem oder Affix gebildet sind, stellt sich die Frage nach dem Status der privativen Wortbildungsmorpheme ‚-arm, -frei, -leer, -los‘ und der possessiven Wortbildungsmorphe ‚reich‘ und ‚-voll‘. Während ‚-los‘ meistens als Suffix bezeichnet wird – es fehlt nämlich eine freie Variante, die der Bedeutung des Affixes entspricht – gibt es in der Literatur keine einheitliche Lösung zum Status von ‚-arm, -frei, -leer, -reich‘ und ‚-voll‘, so dass sie entweder als Kompositionsglieder, Suffixoide oder Suffixe bezeichnet werden.

Ich bin der Meinung, dass Begriffe wie ‚Halbaffix‘ oder ‚Affixoid‘ ohne großen Aufwand zur natürlichen Beschreibung eines Zwischenstadiums innerhalb eines Vorgangs dienen, der vom Morphem zum Affix führt. Denn einerseits verfügen sie über freie Entsprechungen, mit denen sie Lautform und Bedeutung teilen. Andererseits weisen sie aber auch nach Fleischer/Barz [2, S.27] eine **Entkonkretisierung** und **Verallgemeinerung**. Außerdem zeigen sie Reihenbildung und der semantische Kern der WBK (Wortbildungskonstruktion) liegt nicht im Zweitglied sondern im Erstglied, d. h. während ‚eine Haustreppe eine Treppe ist, ist ein alkoholfreies Bier kein freies Bier‘

2.2 Die Metapher und der Wortschatz

Die Metaphorisierung einer der wichtigsten Prozesse beim semantischen Wandel. Nicht selten besitzt die metaphorische Rede die Funktion Lücken im Wortschatz zu schließen: z.B. ‚Kontaktlinse‘.

Durch «metaphorische Bezeichnungen», sagt Skirl/Schwarz-Friesel [7, S.34] können lexikalische Lücken gefüllt werden: Eine lexikalische Lücke liegt vor, wenn es für einen Gegenstand oder ein Konzept im Lexikon einer Sprache (noch) keinen Eingang gibt.»

Wenn wir also davon ausgehen, dass eine wichtige Funktion der Metapher, darin besteht Lücken im Wortschatz zu schließen, ist es sinnvoll zu erklären, was man

unter Metapher versteht.

Für Aristoteles und die spätere Substitutionstheorie wird die Metapher auf Analogie reduziert: Im metaphorischen Ausdruck wird ein Wort anstelle eines anderen benutzt, weil **beide gemeinsame semantische Elemente** besitzen. Deswegen hält man die Metapher für einen verkürzten Vergleich: so z.B. die ‚menschlichen Zähne‘ und die ‚Zähne eines Kammes‘ Baldinger [1].

Gegenüber den Substitutions- und Vergleichstheorien basiert die Metapher innerhalb eines interaktiven Ansatzes nicht auf Analogie, sondern schafft sie in einem Kontext. Der metaphorische Ausdruck erscheint einem Kontext fremd, was zu einer Spannung zwischen zwei Sinnbezirken führt, die eine Inkohärenz verursacht. Diese Unstimmigkeit muss aufgehoben werden; es folgt eine Interpretation. Dies geschieht auf sprachlicher Ebene mit einer **Aussortierung von semantischen Merkmalen**. So hätte man beispielsweise nach Ingendahl [3] bei der Metapher ‚jemandem die Schau stehlen‘ vom Verb ‚stehlen‘ die Merkmale ‚heimlich, widerrechtlich‘ aussortiert und die Merkmale ‚jemandem, gegen seinen Willen, etwas wegnehmen‘ behalten. Diese hätte man mit den Merkmalen ‚rücksichtslos verdrängen, sich ins Rampenlicht stellen, besser sein wollen, Erfolg haben‘ aus dem neuen Sinnbezirk ‚sich öffentlich produzieren‘ kombiniert, so dass die Bedeutung ‚rücksichtsloses Verdrängen eines sich auf Kosten anderer in den Vordergrund Schiebens‘ entsteht.

2.3 Kognitive Betrachtungsweise

Nach Schwarz-Friesel [6, S.143f] sind «die Metaphern die wichtigsten Verbalen Mitteln, um abstrakte und/oder schwer erfassbare Phänomene und Gegenstandsbereiche (wie Emotionen, Ideologien, technische Erneuerungen etc.) verständlich darzustellen und damit kognitiv zugänglicher zu machen. Sie helfen, komplexe Sachverhalte und Prozesse besser zu verstehen». Dies ist z.B der Fall, wenn man ‚Terrorismus‘ als ‚Virus‘ bezeichnet.

Die Metaphern betrachten die Kognitivisten Lakoff/Johnson (1986) nicht als ein Phänomen der Sprache, sondern als Mittel unser Konzeptsystem zu strukturieren. Denn Metaphern können Wirklichkeiten erzeugen. Um die Welt zu verstehen und in ihr zurecht zu kommen, müssen wir nach diesen Autoren sie kategorisieren. Manche

dieser Kategorisierungen entstehen direkt aus unserer Erfahrung, d. h. aus der Interaktion unseres Körpers mit der physischen Umwelt und anderen Menschen. Beim Sprechen über viele Sachen und Vorgänge unserer Außenwelt verwenden wir oft Ausdrücke aus anderen Feldern. Wir drücken nämlich abstrakte Geschehen aufgrund von konkreten Begriffen aus. Und hier liegt das Wesen der Metapher: Etwas aufgrund etwas anderes zu verstehen und zu erfahren. So z.B kann man aufgrund unserer Erfahrung mit konkreten Objekten und Substanzen eine Entität als solche erfassen und deshalb auch kategorisieren, organisieren, quantifizieren und sich auf sie beziehen. Dies wäre nicht möglich, wenn die Sache nicht klar getrennt oder abgegrenzt wäre. So kann z.B. die Inflation als Entität quantifiziert werden und sagen ‚die Inflation muss bekämpft werden‘.

3. Schlussbemerkungen

Aus rein linguistischer Perspektive wird ein Wort in einem metaphorischen Prozess außerhalb seines üblichen Sinnbezirks in einem neuen gebraucht. Damit dies erfolgen kann, werden **zentrale semantische Elemente des Wortes aussortiert**, sodass sie sich im neuen Sinnbezirk mit anderen Elementen kombinieren, und sich so eine neue Bedeutung und Bezeichnung bilden kann. Aus kognitiver Sicht sind menschliche Denkprozesse größtenteils metaphorisch. Wir verstehen nämlich meistens etwas aufgrund etwas anderem. So beispielsweise strukturieren oder begreifen wir abstrakte Gedanken aufgrund von konkreten Ideen. Da aber auch mit jeder einzelnen Metapher nur eine partielle Strukturierung der Begriffe erfolgt, findet hier auch eine **Reduktion** statt.

Der semantische Kern der Morpheme ‚-arm, -frei, -leer, -los, -reich, -voll‘ beschränkt sich hauptsächlich auf die Bedeutungen ‚viel, (nicht/wenig) Vorhandensein‘. D. h. die Bedeutung dieser Wortbildungsmorpheme ist so grundlegend und allgemein, dass sie die Quantifizierung aller möglichen Begriffe, sowohl konkrete als abstrakte, zulassen. Die Begriffe werden aufgrund metaphorischer Vorgänge als Substanzen betrachtet, die man quantifizieren kann.

Daraus lässt sich folgen, dass Morpheme wie ‚-arm, -frei, -leer, -los, -reich, -voll‘ sich nicht nur wegen ihrer einfachen phonetischen Form – sie sind einsilbige

Lexeme – und ihrer Reduzierung auf ein einziges semantisches Merkmal zu produktiven Wortbildungsmorphemen entwickelt haben, sondern auch hauptsächlich auf der Basis ihrer so grundlegenden Bedeutung. Denn aus einer kognitiven Perspektive bilden sich komplexe Begriffe aus einfachen Vorstellungen, die aus unseren Erfahrungen, Wahrnehmungen und der Interaktion mit der Außenwelt entstehen.

Da, viel, (nicht/wenig) Vorhandensein‘ als Grundbedeutungen betrachtet werden können, ist es verständlich, dass sie der Bildung von komplexeren Begriffen dienlich sind. Außerdem bestätigt die große Anzahl von WBK mit den Morphemen ‚-arm, -frei, -leer, -los, -reich, -voll‘ ihre hohe Produktivität wegen dieser grundsätzlichen Bedeutung. Denn aufgrund metaphorischer Prozesse werden sie zu ‚nützlichen‘ und erfolgreichen Mitteln zur Schaffung von neuem Wortschatz.

Metaphorik und Wortbildung lassen sich demnach miteinander vereinbaren. Die Metaphorik beschreibt WBK als ein Prozess zwischen zwei Sinnbezirken, in dem semantische Elemente eines Wortes aussortiert werden, damit sie mit den semantischen Elementen eines zweiten Wortes kombiniert werden können.

Seinerseits beschreibt die Wortbildungsforschung Ableitungsprozesse als Verbindung zweier Morpheme, wobei eines von ihnen schon eine abstraktere Bedeutung oder Entkonkretisierung aufweist. Da es sowohl bei der metaphorischen als auch bei der lexikalischen Beschreibung einer WBK von einer Reduktion semantischer Merkmale ausgegangen wird, die zu neuen Verbindungen führen und dabei Neubildungen entstehen lassen, wird hier davon ausgegangen, dass beide Beschreibungen (die lexikologische und die metaphorische) sich ergänzen.

Literature:

1. Baldinger, Kurt: *Die Semasiologie. Versuch eines Überblicks*. Berlin 1967.
2. Fleischer, Wolfgang/Barz, Irmhild: *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*. Tübingen 1992.
3. Ingendahl, Werner: *Der metaphorische Prozess. Methodologie zu seiner Erforschung und Systematisierung*. Düsseldorf 1971.

4. Lakoff, Georg/Johnson, Mark: *Metáforas de la vida cotidiana*. Madrid 1986.
5. Sánchez Hernández, Paloma: »Die Rolle der Metapher in der Nominalkomposition«. In: *Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik* 42 (2012), S. 141-151.
6. Schwarz-Friesel, Monika: Metaphern und ihr persuasives Inferenzpotenzial. In: *Metaphern und Metonymie*. Vol.1, (2015), S. 143-160.
7. Skirl, Helge/Schwarz-Friesel, Monika: *Metapher*. Heidelberg 2013.
8. Wellmann, Hans: »Die Wortbildung«. In: *Duden. Die Grammatik*. Mannheim (1995). S. 399-539.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПЕРІОД ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ ТА СУСПІЛЬСТВА

Карина Резніченко
магістрант кафедри англійської
філології та світової літератури
імені професора Олега Мішукова,
Херсонський державний університет,
E-mail: karinarina14102@gmail.com
науковий керівник: Олена Хан
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології
та світової літератури
імені професора Олега Мішукова,
Херсонської державний університет

Сивою давниною для багатьох з нас стали часи Другої світової війни. Війна...Лише одне слово, але наскільки воно емоційно забарвлене. Скільки болю, страждання, розлуки, самотності, смерті й руйнування несе за собою. Війна є породженням зла, людського зла. На превеликий жаль, з уст кожного українця, починаючи з 24 лютого 2022 року після повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію суверенної держави, можна почути це тривожне слово. Раніше, лише зі сторінок підручників з історії ми

могли дізнатися про війну та її жахливі наслідки, але вже сьогодні вона постукала у двері й нашого дому. Попри оголошені військові цілі, головна мета російського керівництва – зруйнувати Україну як незалежну державу, знищити її військову й цивільну інфраструктуру, а також анексувати окремі східні й південні регіони задля створення на їх території своїх псевдодержавних центрів прийняття рішень [3].

По припиненню бойових дій для України стає можливим запровадження масштабної повоєнної відбудови економіки відповідно до розробленого урядом і підтриманого міжнародними союзниками Плану. Надійні гарантії безпеки – основна її передумова. Стає очевидним, що стійкий економічний розвиток базується на міцному безпековому фундаменті. Безпека – суспільне благо, гарантоване не лише державою, але й міжнародними спільнотами. Не надання цього блага призведе до зменшення приватних інвестицій, гальмування економічної діяльності, а витрати на безпеку й оборону залежатимуть від бізнесу [2].

Після виконання базових умов повоєнна відбудова економіки має відзначитися:

- відбудовою знищеної або пошкодженої унаслідок війни інфраструктури й приватного майна;
- швидким відновленням економічної діяльності;
- поверненням з-за кордону біженців і вимушено переміщених осіб, їх включенням до основних економічних процесів;
- формуванням засад стійкого економічного розвитку [1].

Серед найбільш вагомих джерел фінансування можна відзначити такі, як репарації, виплачувані країною-агресором, а також допомоги міжнародних спільнот, ключова роль якої належатиме ЄС, урядам країн-партнерів і міжнародним інститутам – Світовому банку, Міжнародному валютного фонду, Європейському інвестиційному банку, Європейському банку реконструкції та розвитку [5].

Стає дедалі більш вірогідною перспективою створення й забезпечення

функціонування Трастового фонду солідарності з Україною із залученням та координацією міжнародної допомоги. Важливим є те, що надання підтримки має здійснюватися у формі грантів для уникнення виникнення боргової кризи, а також для підтримки економічного розвитку України.

Повоєнна відбудова України спрямована на європейську інтеграцію. І 23 червня 2022 27 країнами-членами ЄС було ухвалено рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС, що передбачає подальше здобуття статусу повноправного члена ЄС. Очевидно, що співвіднесення плану повоєнної відбудови з основними завданнями членства в ЄС і забезпечення включення, а також дотримання Україною програм щодо вступу є пріоритетним напрямом. У зв'язку з цим виникає потреба утворення й підписання нової Угоди, що має за кінцеву мету повноправне членство в ЄС.

Не піддається сумніву актуальність перекладацької діяльності за воєнних і повоєнних часів, яку умовно можна поділити на 3 типи:

1. Перекладачі-розвідники. Працюють безпосередньо на передовій лінії фронту або в тилу ворога, з чим і пов'язан основний ризик їх професії. До обов'язків входить отримання необхідної інформації щодо повної дислокації ворожих військ, виявлення їхнього слабого місця й навіть занурення до керівних військових або державних структур ворожих сил. Для виконання поставлених завдань, необхідна наявність відповідного військового вишколу, фізичної загартованості, таких рис характеру, як мужності, сміливості, витримки, кмітливості, швидкості реакції, обізнаності й ерудованості.

2. Перекладачі в тилу, які займаються створенням листівок; перехопленням і перекладом ворожої інформації, радіо- й телефонограм, зашифрованих повідомлень, з яких можна почерпнути чимало безцінної для розвідки інформації про стан на фронті, плани командування, психологічний дух в армії; перекладом переговорів і зустрічей, допитом військовополонених.

Найменша помилка, допущена перекладачем, може мати серйозні наслідки: починаючи з марнування часу, і закінчуючи гибеллю безлічі людей на фронті.

3. Перекладачі у відділах військової цензури та перлюстрації. Це так звані «бійці невидимого фронту». Здійснюють важливу функцію: охорону державних, у тому числі військових, економічних і політичних таємниць, а також контроль зовнішнього та внутрішнього поштового та телеграфного листування. Ставлення до цього виду роботи неоднозначне. З одного боку, це грубе втручання в особисте життя громадян, порушення конституційних прав, з іншого – необхідність воєнного часу, продиктована причинами державної безпеки [4].

Отже, фахова перекладацька діяльність стане невід'ємною частиною комплексної титанічної праці по відновленню економіки та усіх сфер життя суспільства повоєнної Української держави.

Список використаних джерел:

1. Акімова Л.М. Сутнісна характеристика основних загроз в економічній безпеці держави. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2016. №10.
2. Економічна безпека : навч. посіб. / за заг. ред. д.е.н., проф З.С. Варналія. К. : Знання, 2009. 647 с.
3. Сіцінський Н.А. Аналіз сучасного стану договірно-правового оформлення державного кордону України. *Економіка та держава*. 2014. №8. С. 141-144.
4. Терехова С. І. Вступ до перекладознавства (Сучасні проблеми і теорії. Діяльність перекладача. Основи техніки перекладу) : навч. посіб. К. : Вид. центр КНЛУ, 2002. 163 с.
5. Феофанова І.В. Фінансова гнучкість як фактор фінансової безпеки. *Бізнес Інформ*. 2017. №9. С. 228-232.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ У БАНКІВСЬКІЙ СПРАВІ

Оксана Слаба

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов,
Київський національний лінгвістичний університет,
E-mail: oksanavolod74@gmail.com

Виникнення сучасних європейських валютно-фінансових систем тісно пов'язане з розширенням торгівлі. Банківська справа, яка, безсумнівно, виконує важливу роль в економіці, є сферою, що дуже динамічно розвивається й швидко реагує на політичні, економічні та технічні зміни в суспільстві.

Банківська термінологія має достатньо особливостей, щоб її можна було визнати особливою формою існування технічних мов, які розглядаються як антитеза до звичайної мови. Це самостійна вузькоспеціальна мова (різновид), що відноситься до ділових мов і розуміється як сукупність усіх мовних засобів, які використовуються в обмеженій сфері спілкування, управління фінансами. Банківська термінологія є однією з так званих функціональних мов і використовується для швидкого, економічного та однозначного спілкування в усіх кредитних установах, ощадно-позикових банках, будівельних товариствах, іпотечних банках та подібних установах.

Мета дослідження – проаналізувати способи та прийоми перекладу безеквівалентної лексики банківської справи в німецькій та українській мовах.

Щоб максимізувати свої шанси на успіх, банки повинні виходити на світовий ринок за допомогою галузевих перекладів. Для цього місцеві користувачі мають отримати документи та підтримку, що відповідають їхнім потребам, мові та культурі. Від локалізації банківських веб-сайтів до перекладу звітів акціонерів та інформаційних документів, послуги перекладу охоплюють усі аспекти банківського сектора.

Переклад безеквівалентної лексики у банківській справі є актуальною проблемою перекладу, особливо при перекладі рекламних послуг і банківських продуктів у поточній банківській справі. Причиною цього є регулярне

використання лексичних одиниць, що не мають еквівалентів при перекладі з однієї мови на іншу. До таких лексичних одиниць належать:

- 1) назви банків, найменування кредитних установ і компаній,
- 2) оказіональні термінологічні одиниці,
- 3) деякі банківські та загальноекономічні терміни.

Ефективним методом перекладу для відтворення назв банків, кредитних установ і компаній зазвичай є транслітерація. При цьому використовується два способи написання з лапками і без них: *Die Postbank bietet Ihnen all die Zugangsmöglichkeiten, die Sie von einer modernen Multikanal-Bank erwarten können: per Telefon, über das Internet oder in allen größeren Filialen der Deutschen Post.* – «Постбанк» як сучасний багатоканальний банк пропонує Вам всі існуючі способи доступу: по телефону, через інтернет чи в усіх великих філіалах «Дойче пост».

У німецькій банківській системі є підсфери, для яких немає відповідників в українській банківській сфері. У цьому випадку описовий переклад є ефективним методом, який розкриває семантику лексичних одиниць іноземної мови за допомогою розгорнутих словосполучень: *Attraktives Versicherungspaket mit: Auslandsreisekrankenversicherung, Reiserücktrittskostenversicherung, Auslandsreiseunfallversicherung.* – *Привабливий пакет послуг страхування включає: страхування на випадок хвороби під час поїздки за кордон, страхування витрат на випадок відмови від поїздки, страхування від нещасного випадку під час поїздки за кордон.*

Деякі банківські терміни перекладаються за допомогою прийому калькування, а саме шляхом заміни частин складних слів в іноземній мові їх дослівними еквівалентами мови перекладу. В українській мові в цьому випадку вживаються словосполучення або групи слів, пов'язані правилами лексико-граматичної сполучуваності: *das Lohnkonto* – заробітний рахунок, *das Kreditkonto* – кредитний рахунок, *die Kapitalversicherung* – страхування капіталу.

Для лексичної одиниці іноземної мови шляхом підбору найближчої за

значенням одиниці можна створити аналоги: *Reisezahlungsmittel* – міжнародні засоби платежу.

Найбільше проблем виникає при перекладі випадкової банківської термінології, оскільки вона позначає абсолютно нові банківські продукти та послуги, які, як правило, не мають аналогів в українській банківській справі. Об'єктивно ці труднощі можна пояснити такими характеристиками оказіональних технічних термінів, як: специфічне написання, англомовні запозичення в структурі, вживання переважно словосполучень.

Під час перекладу банківських термінів з англійськими запозиченнями зазвичай зберігається оригінальне написання з додатковими поясненнями:

Отже, у процесі перекладу німецької безеквівалентної лексики у банківській справі характерними є використання транслітерації та описового перекладу, а також прийоми перестановки і калькування.

Список використаних джерел:

1. Башук Н. П. Переклад безеквівалентної лексики у публіцистичних текстах. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Філологічні науки*. 2016. Кн. 2. С. 11–15.
2. Бондар Т. Г. Безеквівалентна лексика: труднощі перекладу. *Актуальні питання іноземної філології*. 2015. Вип. 3. С. 17–23.
3. Кривов Є. С., Кудрявцева Н. С. Термінологія банківської справи: номінативний та перекладацький аспекти. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Філологія*. 2018. Вип. 37. Т. 4. С. 165–167.

THE COMMUNICATIVE PERSPECTIVES OF HOMO LUDENS: THE CONVENTIONAL VS THE CREATIVE

Irena Snikhovska

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Department of Theoretical and Applied Linguistics,
Zhytomyr Polytechnic State University,
E-mail: irena29@gmail.com

The recent advances of modern linguistics have yielded meaningful achievements in terms of current functional-communicative approach occupying a significant place in linguistic research, in which the main research interest is concentrated around the problems of language, cognitive and communicative aspects of semantics, which is based on the idea of the complexity of the language system and its units.

A comprehensive approach necessitates the integrative study of language units in the unity of their structural-systemic, cognitive-semantic, and communicative-pragmatic parameters with an emphasis on the mechanisms of language units transformation. The definition of language as a phenomenon of the cognitive-discursive order is based on the idea of discourse by M. Foucault: discourse, being a language phenomenon, is a form of existence of knowledge [1]. Language conveys information about the world related to its processing, is directly related to its organization, storage and representation, ensuring at the same time the stability of communicative processes, during which a layered model of knowledge and message transfer is utilized.

In the limelight of modern linguistically relevant issues there is a topical issue of the cognitive-discursive order: mental and psychological prerequisites for the emergence and use of ludic components in speech. Considering language activity on the basis of internal mental processes (G. Fauconnier, M. Makarov) it is believed that switching to the expressive and playful register of communication expands the limits of language functioning, refuting established ideas about the algorithm of perception and verbal representation of reality. Thus, the language system allows significant freedom of expression of linguistic creativity of individuals. Linguistic activity of an

individual can be expressed, in particular, in drawing attention to various linguistic experiments in the process of human interaction.

Over the recent decades, a significant number of studies in the field of linguistic creativity have appeared in various fields of linguistics, and they also pay attention to the interdisciplinary perspective of ludic phenomena, one of which is the language play (D. Crystal, D. Nilsen, V. Sannikov). So, the keen interest in linguistic creativity is observed, specifically in the processes of generation and modeling of the language play and ludic style, ludic discourse, etc. From this perspective, the phenomenon of language play in speech can be considered as a means of realizing the creative (linguistic, linguo-creative) function of communication. This function is manifested in the language arrangement of new associative links, the verbalization of new thought forms of communicants with a vector of positive tonality (V. Shakhovsky). Speaking about the correlation of the linguistic function and emotivity, the scholar notes that the first is due to the emotional state of the human intellectual sphere and in communication is always combined with the emotive-adaptive function. In cognitive linguistics, the description of a person and the emotive-discursive contexts of their communicative behavior at the present stage is no longer possible without taking into account the «linguistics of emotions», the emotive code of the language.

As another important function of the ludic phenomenon, one can single out a heuristic function, understood as a manifestation in the phenomenon of a language play of the personal experience of the speakers to employ the language possibilities. The creative use of language means in the course of rethinking the realities of the surrounding world is inextricably linked with the implementation of the communicative function – the speaker's intention, which, in the case of using the ludic language elements, is characterized by a goal-setting for emotional impact, attracting attention, i.e. obvious with pragmatic, situationally relevant elements [2, p.168]. On the other hand, reflecting the desire for communication, the search for contacts, a language play can be a manifestation of a phatic (contact-establishing) function, in accordance with the social norms of speech behavior (E. Boldareva).

In the interaction process, an individual involved in linguo-creative language activity revisits the language norms, refutes the established stereotypes of perception of the surrounding reality and its reflection. The choice of the register or switching to it also implies the choice of linguistic and metacommunicative means of communication.

Attempts to find the reasons for the emergence of contradictory ludic-charged language phenomena in show that the ludic principle is essentially the desire to move away from the restrictions imposed by the language, to find a field for language creativity in a sphere where, it would seem, only linguistic conventions govern, thereby becoming in the position of the *Homo ludens*.

Speaking about the significance of formations created with a linguo-creative attitude, the hedonistic motives of an actor who counts on communicative success with others are obvious, i.e. getting aesthetic pleasure. Any language play is overwhelmingly aimed at achieving a hedonistic effect. Thus, behind the ludic phenomenon, including the linguistic one, there may be ideas, images, stereotypes of considerable importance for the public consciousness of their time. The basis of the methods of the language play is undoubtedly the shared presuppositions, in the sociolinguistic terms – unanimity in evaluating social phenomena. The above suggests the possibility of this phenomenon to realize the cultural function of language, which involves considering the phenomena of language and culture in close relationship and interdependence.

As can be inferred from the above, the language play is an effective means of impacting the emotional sphere of the interlocutor, drawing their attention and is aimed at creating the communicative tactics of intimization of, face-saving, etc. An essential function of ludic phenomena is their role in the regulating the communicative-pragmatic norms of communication, and in the epistemological aspect – in the construction of new models of cognition.

To sum up, language play being bidirectional in relation to language and speech, is focused on speech actualization, the implementation of a communicative-pragmatic setting, draws heavily on language system rules, the norms of use and ways of

creative interpretation of language units. In view of the ludic orientation of the language play, the violation of the lingual norm can acquire the status of a communicative-pragmatic norm.

Literature:

1. Foucault, M. *The Archaeology of Knowledge and the Discourse of Language*; Pantheon Books: New York City, NY, 1972. 254 p.
2. Schmidt, S.J. *Komik im Beschreibungsmodell kommunikativer Handlungsspiele // Das Komische / Eds. Preisendanz W., Warnung R. München: Fink, 1976. S. 165-189.*

LINGUISTIC STATUS OF SPANGLISH

Людмила Ткаченко

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри німецької та романської філології,
Херсонський державний університет
E-mail: ltkachenko@ksu.ks.ua

The topicality of the research is due to the interest that Spanglish arouses both in the Spanish and English-speaking world. Its objective is to identify the reasons for the emergence of Spanglish and to study its effect on the Spanish language spoken in the USA.

In spite of a certain variation of its definition, the term *Spanglish* generally denotes the variety of language used by a large part of the Hispanic population born in or residing in the United States, especially in New York City and southern states where Spanish is the second most spoken language.

Spanglish is a language-contact phenomenon that derives from mixing or blending Spanish and English words or morphemes, generally in the vernacular, defined as “the form of a language that a particular group of speakers use naturally, especially in informal situation” [12] or “an expression or mode of expression that occurs in ordinary speech rather than formal writing” [14].

A comprehensive study of language-contact phenomena was first realized by Uriel Weinreich, whose book “Languages in contact. Findings and problems” [10] laid the foundation of contact linguistics. Weinreich does not use the term Spanglish but actually gives examples of the Spanglish vocabulary under the denominations of “New Mexican Spanish” “Florida Spanish” or “Colorado Spanish”: *bate* ‘baseball bat’, *troca* ‘truck’, *torque* ‘turkey’, *escore* ‘basketball score’, *ministro* ‘Protestant ecclesiastic’ (as different from the traditional Spanish meaning of ‘cabinet official’ (10, p. 48)

As an instance of language contact, Spanglish involves [code switching](#) and [code mixing](#), for example: *Yo me voy a get up* (rather than: “*Yo me voy a levantar*” – “*I’m just about to get up*”). In this example the speaker mixes Spanish (*Yo me voy a*) and English words (*get up*) in one utterance. In the USA there are authors who write their stories completely in Spanglish (Giannina Braschi) or those whose English texts contain fragments of untranslated Spanish (Oscar Casares), thus forming the peculiar Spanglish mixing.

However, linguistically, a more interesting result of Spanish-English contact is blending of word elements as, for example, in *chequear* (derived from the English verb *to check* and the Spanish suffix *-ear*).

Language contacts have always been an important source of the enrichment of the vocabulary of any language. In the past many common English words were borrowed from Spanish, e.g. [albatross](#), [alligator](#), [alpaca](#), [barbeque](#), [canoe](#), [canyon](#), [cargo](#), [chile](#), [chocolate](#), [cigar](#), [coca](#), [cockroach](#), [cocoa](#), [condor](#), [crimson](#), [hurricane](#), [jerky](#), [potato](#), [puma](#), [savvy](#), [shack](#), [sherry](#), [stockade](#), [tobacco](#), [vanilla](#), [vigilant](#), proper names like *Apache*, *Inca*, [Caribbean](#), [Colorado](#), *Florida*, *Nevada*, [Philippines](#) and others (examples taken from [13]).

In recent years the Spanish borrowings into English have been mostly those nominating foods – words like *taco*, *tapas*, *flan*, *enchilada* and *burrito*, *piñata* – and a few others like *macho*, *machismo* or *mañana* (*mañana* means ‘tomorrow’ in Spanish and ‘at an indefinite time in future’ in English) –, whereas English borrowings in Spanish are much more numerous due to the economic, scientific and technical

development of English-speaking countries (words like *Internet, software, hardware, CD ROM, link, zoom, etc.*) and the global expansion of US mass culture through cinema, radio and television, newspapers, magazines, translated literature, advertisements of consumer goods (*casting, crack, footing, feedback, marketing, spoiler, tweet/tuit, etc.*) (examples taken from [4]).

All these English borrowings generally refer to new objects and phenomena that do not have nominations in the recipient language, but Spanglish cannot be reduced to these so called necessary neologisms as its vocabulary is mostly based on the adaptation of English words and phrases to supplement or replace the already existing nominations, e.g. *chequear* (from *to check* in English) instead of the Spanish *averiguar*; *removear* (from *to remove* in English) instead of *sacar, deiof* (day-off) instead of *día libre*. Thus, Spanglish is the formation of Spanish-looking words on the basis of English etymons.

From the very moment of their emergence, such lexical innovations have caused criticism on the part of educated Spanish speakers, including [Salvador Tió](#), the Puerto Rican poet, journalist and president of the Puerto Rican Academy of the Spanish Language, who is credited to have coined the term *espanglish* in the late 1940s. But while the above mentioned terms or their variants, such as *espaninglish, espanglés, ingléspañol* or *ingleñol*, sound neutral, some others, such as *españololo, el Spanish broken* or *jerga fronteriza* (“border jargon”) acquire a distinctly negative connotation.

The negative connotation becomes more explicit when the nature of Spanglish is interpreted. There are a lot of anecdotic stories of Spanish writers’ attitude to Spanglish, one of which refers to the Nobel Prize-winner Octavio Paz who, when asked by a reporter about his opinion of *el espanglés*, is said to have responded: “It is neither good, nor bad. It is abominable” [8].

The negative attitude to Spanglish on the part of The Royal Academy of the Spanish Language was made manifest when they announced the incorporation of the word *espanglish* for the 2014 edition of their dictionary with the following definition: “A form of speech used by some Hispanic groups in the United States, in which they mix deformed elements of vocabulary and grammar from both Spanish and English.”

[1: 6]. Subsequently, under the pressure of public opinion [1; 5], the definition became more politically correct: “Mode of speech of some Hispanic groups in the United States in which lexical and grammatical elements of Spanish and English are mixed” [2].

Although in the book ‘The evolving interface of U.S. Spanish: language mixing vigor’, John M. Lipski points out differences in the usage of the term ‘Spanglish’ within the United States and in Spanish-speaking countries, implying a generally positive attitude to it in the USA, his analysis of the evolution of public opinion concerning Spanglish seems to prove that for a long time English speakers’ reaction to Spanglish remained negative. In order to understand the reasons for it the author undertakes a sociopolitical analysis of the atmosphere surrounding Spanish-English language contacts in the USA, when, due to tense relations between the English-speaking and Hispanic population, Spanish was often put at a disadvantage as compared to other languages of the national minorities inhabiting the USA [6].

Nonetheless, within the recent decades the situation has changed, considering the growing popularity of Latino culture, in particular, Latino singers in the USA (moreover, many of them made their careers using Spanglish). To a great extent, this popularity can be accounted for by the number of the Hispanic population, the consumers of the culture, in the USA, but that is not the only reason. Probably it was due to Spanglish that English speakers in the USA have no more misgivings about Spanish as a potential competitor of English. According to Ana Celia Zentella, Spanglish is a symbol of the construction of the new identity and a form of language prowess, as it captures life experiences, conflicts and oppression experienced by Latinos in the United States [11].

One of the tasks set in the given research was to analyse the patterns of formation of Spanglish vocabulary on the basis of English words and phrases, which has revealed the following types of assimilation of Anglicisms:

(a) Semantic neologisms: a transfer of a meaning from English to a formally similar Spanish word, e.g. in Spanish *aplicación* means ‘usage’ whereas in Spanglish, a “paper form” (school admission application, job application, etc.).

(b) Phonetically assimilated Anglicisms: *clutch* (pronounced “*clotch*”) instead of the Spanish word *embrague*.

(c) Graphically assimilated Anglicisms: *dauntaun* from Engl. *downtown*, *bisi* from *busy*, *bildin* from *building*, *ruki* from *rookie*.

(d) Graphically and phonetically assimilated Anglicisms: *norsa* (‘nurse’), *laptopa* (‘laptop computer’), *yonque* (‘junkyard’), *troca* (‘pickup truck’), *parquear* (‘to park’). In the same way were formed *deiof* ‘day off’, *chopin* ‘going shopping’, *lonche* ‘lunch’, *pari* ‘party’, *boila* ‘boiler’, ‘chipero ‘cheap’.

(e) Fully assimilated Anglicisms, which have acquired phonetic, graphical and morphological features of the Spanish word. At the morphological level, assimilation concerns, first of all, verbs. Most often, Spanglish verbs, as well as borrowings in the Spanish language in general, are incorporated into verbs of the first conjugation and end in the productive suffix *-ear*: *parquear* (to park), *tipear* (to type), *cliquear* or *cliquear* (to click, as with a mouse), *emailear* (to email), *cuquear* (to cook), *pompear* (‘to pump gasoline’), *bulear* (‘to bully’), *janguear* (‘to hang out’), *parisear* (‘to party’), *backupear* (‘to back up a car’). A full assimilation sometimes originates a new additional meaning as compared to the initial etymon, e.g., *aeróbica* (from Engl. *aerobics*) has developed the meaning of “dynamic female”.

Thus, assimilation models fully correspond to those used in standard Spanish. A peculiar feature of Spanglish, though, are homonyms that have derived from common cognates in Spanish and English. For example, in Spanish *carpeta* means ‘folder’, whereas in Spanglish it also denotes ‘a room rug’ (from Engl. *carpet*); *vacunar* is the Spanish for ‘to vaccinate’, while in Spanglish it has acquired the new meaning of ‘to vacuum’; *ganga* in Spanglish can denote both ‘good bargain’ (the original meaning) and ‘gang’ (from *gang* in English); *mayor* (‘larger or older’ in Spanish), has also begun to denote ‘the head of a town council’ (from *mayor* in English) in Spanglish. Due to the formal similarity *suceso* is used in Spanglish in the meaning of ‘success’, leading to expressions such as *fue todo un suceso*, ‘it was a complete success’; however, *suceso* in Spanish denotes ‘an event’ and ‘a happening’, hence, the phrase *fue todo un suceso* might be understood as ‘it was a great happening’. Furthermore,

the Spanish for ‘success’ is *éxito*, which in its turn makes some Spanglish speakers mistake it for ‘exit’, ‘the way out’ (*salida* in Spanish).

However, similar examples are not numerous, and Spanglish does not create difficulties for its speakers. Moreover, in spite of all accusations of its “impurity”, it cannot be considered “a third language”, as it has retained all the phonotactic, graphical and morphological features of the Spanish language while adapting Anglicisms to establish the peculiar ethnicity of its speakers.

Ilan Stavans collected a 2000-word dictionary of Spanglish, which he included into his most famous research “Spanglish: The Making of a New American Language” [9]. These 2000 words (although this figure might have somewhat increased since the publication of the dictionary) is not sufficient for Spanglish to be considered a separate language. Nonetheless, this comparatively limited vocabulary or the fact that it is restricted to everyday oral conversation does not diminish its relevance, or “dignity”, as Stavans formulates it in his article “The gravitas of Spanglish” [8], for each language modality is appropriate and justified by different communicative situations [7]. Besides, according to Domnita Dumitrescu, “it could soon become the educated norm in American Spanish, especially due to its use in official documents and other types of normative writings” [3, p. 36], the possibility of which seems to be confirmed by the fact that more than forty schools and colleges in the USA have incorporated Spanglish into their curricula.

Literature:

1. Betti Silvia. La definición del spanglish en la última edición del Diccionario de la Real Academia (2014). *Glosas*. 2015. Vol. 8, Núm. 8, pp. 5-14. URL: https://glosas.anle.us/site/assets/files/1096/glosas_vol8_num8.pdf2.
2. Diccionario de la lengua española. Actualización 2021. URL: <https://dle.rae.es/>
3. Dumitrescu Domnita. Spanglish, estadounidismos y bilingüismo vestigial: ¿Qué es qué?” *Visiones europeas del spanglish*. Valencia: Uno y Cero Ediciones, 2015. P. 26-40.
4. English loanwords in Spanish. URL: <https://www.spanishschoolvalencia.com/english-loanwords-in-spanish/> (Accessed 06/08/2021).
5. Espanglish – a right to be understood. *Visión Hispana*, 24 September 2012.

- URL: <https://visionhispanausa.com/historias-locales/espanGLISH-a-right-to-be-understood>.
6. Lipski John M. The evolving interface of U. S. Spanish: language mixing as hybrid vigor. URL: <http://www.personal.psu.edu/jml34/aaal07.pdf>
  7. Moreno Fernández Francisco. Sociolingüística del español en los EE.UU. URL: https://www.researchgate.net/publication/282612159_Sociolingüística_d_el_espanol_en_los_Estados_Unidos
  8. Stavans Ilan. The gravitas of Spanglish. *The Chronicle of Higher Education*. 2000, 47 (7). URL: <https://www.chronicle.com/article/the-gravitas-of-spanglish/>
  9. Stavans Ilan. Spanglish: The Making of a New American Language. New York: Rayo, 2003. 274 p.
  10. Weinreich Uriel. Languages in contact. Findings and problems. The Hague-Paris-New York: Mouton Publishers, 152 p.
  11. Zentella Ana Celia. Latin@ Languages and Identities. Berkeley, Los Ángeles y Londres: David Rockefeller Center for Latin American Studies, 2002. P. 321-338.
  12. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/vernacular>
  13. https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_English_words_of_Spanish_origin
  14. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/vernacular>

ВИКОРИСТАННЯ НЕОЛОГІЗМІВ У ТЕМІ «ТЕЛЕБАЧЕННЯ ТА КІНО» ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ

Дмитро Усик

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології,
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С.Макаренка
E-mail: ysukdmitriy@gmail.com

У викладенні теми з латинської мови, зазвичай, для прикладів використовують загальноприйняті та устатковані роками давньоримські тексти – епіграфічні пам’ятки, літературні пам’ятки, твори граматиків, глоси та схолії, які, передають атмосферу тих часів, але зовсім відірвані від реалій сучасного техногенного суспільства [3].

Латинська мова останнім часом переживає відродження та вияв інтересу

суспільства до її вивчення, тому важливою умовою для навчання є безперервний розвиток мови та поява нових лексичних одиниць. Неологізми є одним із джерел збагачення мови. Поява неологізмів у лексиці – це постійний процес. Основним джерелом збільшення словникового складу є утворення нових слів шляхом використання різних засобів словотвору. Поява нових слів завжди є процесом непередбачуваним і таким, який потребує уваги з боку екстралінгвістичної реальності картини світу [1].

У Західній Європі науковці вже давно зрозуміли необхідність створення мовних одиниць латинською мовою для номінації нових понять та термінів. Навіть у такій консервативній організації, як Ватикан, вже за часів папи Бенедикта XVI почали перекладати латинською мовою сучасні слова і терміни [2]. Більш фундаментально обґрунтування та подання неологізмів представлено у працях європейських дослідників І. Бурх (I. Burch), С. Ганта (S. Hunt), Д.Гудхью (D. Goodhew), Дж. Моргана (J. Morgan), Дж. Мосс (J. Moss), А.Рейнхарда (A. Reinhard) [4].

У 1998 р. Альберт Зігфрід [Sigrid Albert] першим склав розгорнутий словник нових слів латинської мови [5]. А у 2010 р. професор Девід Морган [David Morgan] опублікував вичерпний латинський словник із перекладом неологізмів англійською мовою (Vocabularium Latinum a Davide Morgan conscriptum Die Lunæ, 2010 Dec 20 [Pridie brumæ cum defectu lunæ]) [6].

Нові знання, досвід, тенденції розвитку науки і техніки не можуть існувати без утворення нових слів. Неологізми є індикаторами утворення нових реалій у момент розвитку окремої культури та народу.

Сферами, у яких неологізми є найпоширенішим явищем, є повсякденне, культурне життя, новітні технології, мобільна комунікація і т.ін.

Сфера телебачення містить такі неологізми:

Telescriptorium (телевізор), telescriptorium multicolor (кольоровий телевізор), transmissio telescriptorica (телевізійне мовлення), turris telescriptorica (телевізійна вежа), statio telescriptorica (телевізійна станція), transmissio directa (прямий ефір), locutor telescriptoricus (диктор телебачення), telespectare (дивитись

телевізор), *quadrum televisificum* (телевізійний екран), *apparatus impressioni televisificae aptus* (телекамера), *televisio capularis* (кабельне телебачення), *praeconium* (реклама), *sententiola praeconialis* (рекламний слоган), *res gestas in spectaculis actae* (документальний фільм), *spectaculum televisificum* (телевізійне шоу), *series televisifica* (телесеріал), *fabula e radiophonio continua et affectuosa* (мільна опера), *instrumentum magnetoscopium* (відеокамера), *caseta magnetoscopia* (відеокасета), *ludi magnetoscopici* (відеоігри), *taenia visifica* (телевізійна відеокасета).

Розділ кіно представлено наступними неологізмами:

Ars cinematographica (кінематограф), *picturae mobiles* (кінофільм), *pellicula picturata* (анімаційний мультфільм), *imagines ridiculae pictae animataeque* (мультфільми), *pellicula criminalis* (детективний фільм), *pellicula documentaria* (документальний фільм), *cinematographica machinula* (кінокамера), *cinematographicus* (оператор), *cinematographeum* (кінотеатр), *technyphion cinematographicum* (кіностудія), *festivalia cinematographica* (кінофестиваль), *praemium Ansgarianum* (премія Оскар), *spectaculum cinematographicum* (показ фільму), *spectaculum in antecessum datum* (попередній перегляд), *scriptum scaenarium* (сценарій), *vocum transmutatio* (дубляж),

Отже, неологізми збагачують лексичний склад мови і підтверджують динаміку розвитку мови. Вони відповідають сучасним комунікативним потребам. Велика частина неологізмів належить таким категоріям як повсякденне життя, соцмережі й новітні технології – все те, чого не було у Давньому Римі та Середньовічній Європі. Це свідчить про те, що людина залишається центром змін і впливає на навколишній світ. З'являються нові сфери, галузі, а це означає, що латинська мова й надалі буде отримувати нові слова, які потребуватимуть етапів соціалізації. Найпоширенішими галузями виникнення неологізмів є ті, де безпосередньо простежуються інновації – сучасні технології, нові події, що відбуваються в житті суспільства.

Список використаних джерел:

1. Головка О.М. Неологізми і процеси розвитку мови. *Нова філологія: збірник наукових праць*. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2009. №33. С.203-207.
2. У Ватикані сучасні слова перекладають на латинь. URL: https://24tv.ua/u_vatikani_suchasni_slova_perekladayut_na_latin_n255638
3. Хоміцька З.М. Латинська мова. Х. : Право, 2004. 256 с.
4. Landi L. Technology is culture: a new opportunity for teaching and learning Latin / Licia Landi // Meeting the Challenge: International Perspectives on the Teaching of Latin. Edited by Bob Lister. Cambridge: CUP, 2008. P. 121–134.
5. Imaginum vocabularium Latinum. Sigrid Albert. Verlag der Soc. Latina, 2009 - Latin language - 393 pages.
6. Vocabulatum Latinum f Davide Morgan conscriptum. URL: http://www.hieronymus.us.com/Latinum/David_Morgan-Vocab.htm#TOP

АНАЛІЗ ПИТОМИХ УКРАЇНСЬКИХ ПРИЗВИЩ РОДОВОГО СПАДКУ

Іван Хом'як,
доктор педагогічних наук,
професор Національного університету
"Острозька академія",
академік Академії наук вищої школи України,
e-mail: I.M.Khomiak@gmail.com

У XVII сторіччі майже всі українці мали свої прізвища, які часто трансформувалися з імен, роду діяльності, місця проживання тощо, наприклад: від імені *Микола* – *Миколаєнко*, *Миколайчук*; за сферою діяльності: син столяра – *Столяренко*, *Столярчук*; чоловік, який мешкав за річкою, – *Зарічнюк*, у лісі – *Лісовенко* і т. ін. Стабільності прізвища набули в XIX ст. і зміцнювали відчуття національної причетності наших співвітчизників. Будь-яка видозміна їх порушує основи української ідентичності, сприяє намаганням російської ідеологічної машини реалізувати своє бачення українських імен і прізвищ,

зокрема через графічне спотворення в РАЦСах. Ми задалися метою проаналізувати відповідність сучасних прізвищ правописним нормам української мови, з'ясувати причини їх деформування, спотворення природних мовних кодів.

У калейдоскопі штучно зросіянізованих прізвищ-мутантів – *Ковальов* (від української лексеми *коваль* – російською *кузнец*), *Мірошникова* (від *мірошник* – російською *мельник*), *Кухаруков* (від *кухар* – російською *повар*), *Ломаков* (від *ломака* – російською *дубина, большая палка*), *Хмарукова* (від *хмара* – російською *туча*), *Кравченков* (від *кравець* – російською *портной*), а ще також – *Білоусов, Биков, Жуков, Винников, Сомов. Куликов, Морозов, Логвинов, Новиков* і їм под.

Дослідники стверджують, що у прізвищі людини закодовано завдання роду. З огляду на це в умовах незалежної держави маємо можливість відновити правильність своїх прізвищ або трансформувати їх відповідно до моделей українських прізвищ, як це зробив О.М.Біляєв – провідний український лінгводидакт, доктор педагогічних наук, член-кореспондент АПН України, родом із Нововоронцовки Херсонської області, який одразу із проголошенням незалежності України змінив прізвище *Беляєв* на *Біляєв*, хотів відновити і суфікс *-їв*, однак утримався: не всі змогли б асоціювати його з автором численних і вагомих праць із теорії і практики навчання української мови, виданих до 1991 року.

Українські прізвища надзвичайно різноманітні за джерелами творення та граматичним складом. І хоча належать до розряду іменників, та за походженням, будовою й особливостями відмінювання їх поділяють на дві групи: прізвища прикметникового типу і прізвища іменникового типу [1, с.280-296]. До першої групи належать: 1) прізвища у формі прикметників і дієприкметників, що мають у називному відмінку закінчення *-ий (-ій)* у чоловічому роді, – *Озерський, Шидловський, Будній* та *-а, -я* – в жіночому роді – *Дзеньківська, Мізерна, Городня*; частина з них має суфікси *-ськ, -цьк. -зьк* – *Андріївський (-ська), Гарницький (-цька), Залузький (-зька)*; 2) прізвища, які

походять від стягнених (коротких) прикметників, – *Зелен, Молод*, нечленних форм дієприкметників – *Мазан, Ковтун*; 3) прізвища у формі присвійних прикметників на позначення назви сина або дочки, утворені від імені чи прізвиська батька або матері за допомогою суфіксів *-ів (-їв), -ов, -ев (-єв), -ин (-їн)*, – *Іванів, Зеров, Гринь*, а також на *-ишин (-їшин)*, утворені від назви матері на *-иха*, – *Василишин, Мусіїшин*.

Пильної уваги потребує реєстрація антропонімів. Слід уважно стежити за тим, щоб запис прізвищ, імен і по батькові було здійснено відповідно до чинного правопису, пам'ятаючи, що прізвище – спадкове найменування, яке переходить із покоління в покоління, є вирішальним у встановленні родинних зв'язків [Там само, с.291]. Проаналізуємо типові правописні відхилення в носіїв сучасних прізвищ.

Запис українських прізвищ здійснюють згідно з правилами "Українського правопису", проте в документах нерідко простежуються недогляди: відхилення в коренях відіменних прізвищ – *Михайлюк, Михайлишин* (потрібно *Михайлюк, Михайлишин*, бо походять від імені *Михайло*), *Гринишина* (слід *Гринишина*, бо *Григорій, Григір*), *Васілюк* (треба *Василюк*, бо *Василь*), *Оніщук* (необхідно *Онищук*, бо *Онисько*), *Денісюк* (треба *Денисюк*, бо *Денис*); спотворення суфіксів, що формують ті чи ті моделі відіменних українських прізвищ, – *Стефанішина* (потрібно *Стефанишина*, бо *Стефаниха*), *Кузьміч, Галіч, Мініч, Люліч* (замість *Кузьмич, Галич, Мінич, Люлич*); порушення нормативної форми прізвищ на *-иченко* (*Михайліченко, Старіченко, Калиніченко* замість *Михайличенко, Стариченко, Калиниченко*); заміна в коренях *и* на *і* (*Скібицький, Кісіль, Слівинська* замість *Скибицький, Кисіль, Сливинська*); неправомірною видозміною суфікса *-ик* (*Кусік, Круглік*, треба *Кусик, Круглик*). Поза увагою лишають вимогу написання літери *і* у прізвищах, утворених від слів, де *і* чергується з *о* або *е*, – *Грім (Грома), Кім (Кота), Ведмідь (Ведмедя), Пиріг (Пирого)*; використання апострофа після літер на позначення губних приголосних перед *я,ю,є,ї*, що означають два звуки, – *Сав'юк, М'ялюк, Клим'юк*. Апостроф не пишеться, якщо перед літерою на позначення губного

приголосного є інша, крім *р*, що належить до кореня (*Морквянко*), але *Карп'юк*, *Верб'яний*, *Черв'яченко*.

Серед сучасних антропонімів із правописними недоглядами наявні моделі російської структури, неправомірно вжиті в українському контексті. Російську літеру *и* необхідно передавати українською *и* й адекватно озвучувати у прізвищах, утворених від власних імен, спільних для української та російської мов, – *Данилов*, *Климов*, *Михайлова*, *Никифоров*, *Титов*, *Бенедиктова*; у прізвищах, утворених від коренів, спільних для української та російської мов, – *Синельникова* (синій), *Новикова* (новий), *Кисельов* (кисіль); у суфіксах *-иц*, *-ик* – *Синицин*, *Скобликов*, *Колесников*. Російській літері *е* відповідає українська *є*, коли в середині слів російській літері *е* відповідає українська *і*, – *Резников* (різати), *Беляков* (білий).

Перекручені імена, прізвища спотворюють національно-культурне обличчя українців. Відтак в умовах формування українськомовного простору постала проблема відновлення генетично зумовлених антропонімів.

Список використаних джерел:

1. Скрипник Л.Г., Дзятківська Н.П. Власні імена людей: словник-довідник. Київ: Наукова думка, 1986. 310 с.

КОЛІРНІ ПРИКМЕТНИКИ У ТВОРАХ ЛІНИ КОСТЕНКО

Альона Шараєва

магістрант кафедри української і слов'янської філології та журналістики,
Херсонський державний університет

E-mail: alona.sharaieva@university.kherson.ua

Науковий керівник: Ірина Гайдаєнко

кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української і слов'янської
філології та журналістики,
Херсонський державний університет

Безперечно, центральною одиницею в художньому тексті є слово, яке, крім основних значень, може виявляти додаткові, перехідні семантичні конотації. Завдяки цьому між словами виникають особливі відношення, на основі яких зростають синонімічні засоби мови.

Синоніміка та її стилістична роль вивчаються дуже давно, ще з античних часів. Проблемами синонімії займалися й продовжують її досліджувати такі мовознавці, як М.Деркач [2], Дудик П.С. [3], Єрмоленко С. [4] та інші дослідники, проте цілковитої єдності поглядів на природу цього явища у мовознавчій науці досі не існує.

Значення синонімів у художньому творі надзвичайно велике, їх стилістична роль різноманітна. Уміле використання синонімів невід'ємна прикмета гарного стилю, риса справжнього майстра.

Своєрідністю поетичного доробку Ліни Костенко є використання різноманітних лексичних багатств української мови, особливо синонімів.

Актуальність нашого дослідження полягає в тому, що хоча вивченню мовних особливостей поетичного доробку Ліни Костенко присвячено достатньо велику кількість праць, проблема синонімії її творів потребує глибшого дослідження. Тому вважаємо наразі необхідним і важливим провести аналіз функціонування синонімів, зокрема колірних у художніх текстах письменниці.

Предметом статті є семантико-стилістичний аналіз особливостей синонімічних рядів на позначення кольору у творах Ліни Костенко.

Сучасна лінгвістична література подає стільки визначень синонімії, що з цього приводу можна написати окреме наукове дослідження, так само як і щодо класифікації синонімів.

Наприклад: І Гайдаєнко, спираючись на праці А.Грищенка, зазначає: «Синоніми – це слова, які належать до однієї частини мови, характеризуються повним або частковим збігом лексичних значень» [1, с. 12].

О.Пономарів з цього приводу пише: «Синоніми (гр. однойменний) – слова, близькі або тотожні за значенням, які по-різному називають те саме поняття» [7, с. 37].

Беручи до уваги знакову природу слова, можна констатувати, що глибинну понятійну основу синонімії становить позначення одного і того ж денотата кількома різними словами.

Усередині синонімічного контенту слова, об'єднані в ньому, диференціюють за найрізноманітнішими ознаками, які чимось доповнюють основне значення кожного слова-синоніма.

Прикладом використання різноманітних мовних засобів Ліною Костенко у творах є синонімія, використана авторкою з метою опису явищ природи, суспільства (характерів персонажів, їхньої зовнішності та рис характеру, поведінки).

Наше дослідження торкнулося синонімічних рядів на позначення кольорів зі стрижневим словом-епітетом *червоний*.

Синонімічний ряд зі словом-показником *червоний* є найбільш розгалуженим. Наприклад, ми це спостерігаємо у таких фрагментах:

*А на саквах лежить мені обнова -
в червоні квіти хусточка тернова.*

І ранок був, і дощик моросив.

Вже дуб ту хустку листям притрусив [6, с.112]

або

*Умієм добре шаблею махати,
червоні ружі сіяють біля хати.*

*Вмирати вмієм, по степах гасати,
але себе не вмієм написати [5, с.118].*

Поетеса вільно і сміливо керується під час добору мовних одиниць архаїчною лексикою. Прикладом цього є використання архаїзму, який зберігся лише в південно-західних українських говірках, – *черлений* на позначення червоного кольору:

Як глянеш упростяж – дорога в намисті.

*Ці барви черлені і жовтогарячі,
ці щедрі сади у багрянному листі:*

А люди бредуть і бредуть, як незрячі [6, с.85].

Як стилістичний засіб такий прикметник представленого синонімічного контенту разом з іншими мовними засобами відтворює настрій епохи, імпліцитно закликає до боротьби. У поєднанні з дієслівним синонімічним повтором *бредуть і бредуть* створює антитезу, яка особливо виразно виражає психологічний стан людей і людське гнів, терпіння, що от-от вибухне.

Найближчим синонімом до прикметника *червоний* є слово *кривавий*:

Розбухали убиті. Виповзали вовки з гущавин.

*Уточила картеч **кривавого** соку з беріз.*

І якісь перекинчики хлопців моїх наущали,

що Хмельницький, мовляв, покинув вас

на заріз [5, с.11].

У наведеному уривку лексема *кривавий* ужита авторкою з переносною семантикою з метою якнайточнішого відтворення жорстокості війни й усіх її жахливих наслідків, а також для підсилення емоційного сприйняття жаху й осуду війни як суспільного явища.

У значенні *червоний* зовні й усередині: такий, що увібрав у себе кров, наповнився нею, вжиті поетесою слова, що є синонімами у презентованому ряді до стрижневого слова. Це прикметники *крєвний* і *кервавий*. Вони відносяться до діалектних слів і надають тексту більшої експресії та виразності, колоритності часового простору та подій у ньому:

Гей, та було ж нас триста, та усі шабlistі,

дві душі зосталось, та й ті непаристі.

Госа, госа, хлопці, понад берегами!

*Тече річка **кервавая** темними лугами [5, с.45]*

або

Твою свободу охрестили грати.

Бур'ян в полях - ледь видно архалук.

То що ж тепер цьому народу – брати

*свій **крєвний** хліб у переможців з рук?! [5, с.5].*

У нашій розвідці, за браком можливості, ми описали лише окремі лексеми, що створюють синонімічні ряди у поезіях Ліни Костенко. І можемо констатувати, що на позначення кольору письменниця вживає різноманітні синонімічні назви з різними колірними відтінками у прямому та переносному значенні, з різноманітними стилістичними конотаціями.

Авторка використовує як загальноповживані, так і контекстуальні синоніми-прикметники на означення кольорів.

Проаналізувавши поетичні твори Ліни Костенко, головною рисою творчості якої є свіжість та оригінальність у вживанні лексико-стилістичних засобів української мови, ми дійшли висновку, що у досліджуваних поезіях синоніми групуються у синонімічні ряди за лексико-семантичним принципом. Серед них синонімічні ряди, члени яких указують на ознаку за кольором.

Однак майстерність Ліни Костенко виявляється не лише у використанні великої кількості синонімів, а насамперед у влучному доборі синонімічних рядів саме тих слів, що найоб'єктивніше висвітлюють поетичне втілення її мовної картини світу.

Список використаних джерел:

1. Гайдаєнко І.В. Образно-тропеїчні засоби української мови. *Информационно-методический журнал издательства ХДУ «Печатное слово»*. Херсон: ХДУ, 2003(2). С.56-59.
2. Деркач І.М. Короткий словник синонімів української мови. Л.: Просвіта, 1993. 297 с.
3. Дудик П.С. Стилїстика української мови: Посібник. Київ: «Академія», 2005. 368с.
4. Єрмоленко С. "Мого народу гілочка тернова" : (Про поетичне слово Ліни Костенко). *Культура слова*. 2000. Вип. С.55-56.
5. Костенко Л.В. Берестечко. Київ: Укр. письменник, 1999. 159 с.
6. Костенко Л.В. Маруся Чурай : Історичний роман у віршах. Київ: Дніпро, 1982. 136 с.
7. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови: Підручник. 3-тє вид. перероб. і доповн. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. 248 с.

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ТА СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ ПРЕСРЕЛІЗІВ

Андрій Шугаєв

кандидат філологічних наук, доцент
кафедри англійської філології та перекладу
Житомирського державного університету імені І. Франка,
E-mail: Shuhaievandrii@gmail.com

Інтернет ресурси завжди були й залишаються надзвичайно важливим та впливовим джерелом інформації для суспільства в глобальному масштабі. Різноманітні інформаційні портали глибоко проникли та укорінилися в реальності кожного індивіда в тому чи іншому вигляді, адже людина постійно прагне дізнаватися новини та отримувати знання, що стосуються всіх сфер життя.

Основна мета прес-релізу полягає у формуванні зв'язків з громадськістю, а також у встановленні і розвитку контактів між PR-структурою і ЗМІ. На найзагальнішому рівні можна сказати, що пресрелізи націлені на передачу пресі і, через пресу, широкій громадськості новинної, корпоративної / інституційної інформації у доволі стандартизованій текстовій формі. У цьому сенсі вони є матеріальними продуктами «риторичної дії», заснованої на визнаних соціальних практиках, що історично склалися, і характеризуються загально визнаною комунікативної метою [1, с. 13].

Пресреліз детермінують не як готовий до друку редакційний матеріал, а як інформаційний напівфабрикат, що повинен допомогти журналісту підготувати на його основі власну публікацію. У цьому сенсі зрозуміло, що журналіст (редактор) не лише мінімально корегує отриманий текст і підписує його своїм прізвищем, а верифікує й інтерпретує інформацію, що міститься в ньому, супроводжує її експертними коментарями та довідковими даними, структурує матеріал, забезпечуючи найбільш цікаве подання описаних подій.

На лексико-семантичному рівні головним засобом персуазивності виступають лексичні одиниці. Завдяки різноманітності лексичної семантики, вибір слів виявляється універсальним інструментом, за допомогою якого

здійснюються найрізноманітніші види впливу в інтернет-дискурсі. Незважаючи на те, що потенціалом впливати, в залежності від контексту й інтенцій автора, може володіти будь-яка лексична одиниця, особливе значення в цьому аспекті мають численні образні лексичні засоби та стилістичні фігури [2, с. 17]. До них належать ідіоми, фразеологічні одиниці, метафори, порівняння, іронія, літота, мейози, синекдоха, гіпербола, алюзія, лексичні повтори, тощо.

Під морфо-синтаксичним рівнем розуміється зв'язок між граматичним складом мови, що націлена на вплив й установкою адресанта та реципієнта. В межах цього рівня аналізу підлягають переважно структурно граматичні, морфосинтаксичні та синтаксичні засоби. Такий підхід обґрунтований прагненням проаналізувати прийоми впливу, глибоко вкорінених в контекст та більш прихованих, ніж лексико-семантичні одиниці.

Окрім мовних рівнів, на яких можуть застосовуватися засоби впливу, існують й інші сегменти, пов'язані з позамовною дійсністю, але виконують важливу роль для ефективності комунікації. Це просодичний, екстралінгвальний і соматичний рівні.

Синтаксичне оформлення пресрелізу багато в чому зумовлюється його комунікативними завданнями і може варіюватися в залежності від індивідуального стилю автора. Текст пресрелізу характеризується композиційною цілісністю, стилістичною і тематичною єдністю. У результаті аналізу ми приходимо до висновку, що пасивні конструкції вживаються з метою передачі інформації найбільш об'єктивно, таким чином, акцентується, дія або подія, а не людина, яка вчинила її.

Вербальна складова пресрелізу досягається за рахунок звичайних слів, недовгих пропозицій з прямим порядком слів. Спочатку тема, відома інформація, а потім нове [3].

Отже, можна визначити певні вимоги до стилістичного оформлення пресрелізу. З одного боку, він не повинен містити суб'єктивної оцінки чи інформації рекламного характеру, адже пресреліз не є рекламою – це певне поєднання реклами та редакційних матеріалів. З іншого боку, пресрелізи мають

здатність впливати на свідомість реципієнта.

Рекламна та PR інформація завжди слугують цілям комунікативного впливу. І хоча пресрелізи мають досить низьку експресивність, проте це не означає, що в них узагалі не трапляються емфатичні конструкції. На синтаксичному рівні все полягає в переході від класичної денотативної комунікативної стратегії «хто – що – кому каже» до «хто – як – кому каже».

У деяких випадках зворотний порядок є нормою. Так, зворотний порядок слів уживається в головній частині складнопідрядних речень, що починаються прислівниками “hardly”, “scarcely”, “no sooner”, а також у пропозиціях, що починаються словами “never”, “nothing”, “not only”, “nowhere” та ін.

Порядок слів чутливий до характеристик комунікативної організації висловлювання, які зазвичай описуються за допомогою понять теми і реми. Порядок слів встановлює послідовність різних за комунікативною значущістю частин висловлювання і тим самим слугує для точної передачі його змісту. Відхилення від стандартного порядку слів допускається, що пов'язано з актуалізацією, тобто прагненням мовця виділити важливу для нього і нову для адресата інформацію у тема-рематичному членуванні, а також для вираження емоцій або додаткового значення. Аналіз пресрелізів засвідчив, що головною функцією інверсії є комунікативно-прагматична, за допомогою якої здійснюється маніпулятивний вплив на свідомість адресата.

Список використаних джерел

1. Кожемякин Е. А. Массовая коммуникация и медиадискурс: к методологии исследования. *Научные ведомости БелГУ. Серия «Гуманитарные науки»*. Минск, 2010. № 12 (83). Вып. 6. С. 13–21.
2. Єгорова А. Г. Вербальні засоби впливу в англomовних медійних текстах. Дуальність впливу : курс. робота : 035.04 «Германські мови та літератури (переклад включно)» / А. Г. Єгорова. Суми, 2017. 33 с.
3. Кияк Т.Р. Теорія і практика перекладу. Німецька мова. Вінниця: Нова книга, 2006. 410 с.

РОЗДІЛ 2 МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

ВИКОРИСТАННЯ ЗДОБУТКІВ СТРУКТУРАЛІЗМУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ТВОРІВ ДЕТЕКТИВНОГО ЖАНРУ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Лідія Бондаренко

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри української і слов'янської
філології та журналістики,
Херсонський державний університет,
E-mail: lbondarenko@ksu.ks.ua

У курсі сучасної української літератури згідно з навчальною програмою цієї освітньої компоненти розглядаємо твори різних жанрів, зокрема й детективного. «Літературознавча енциклопедія» подає таке визначення детективу: «різновид пригодницької літератури ... . Це передусім прозові твори, зовнішній сюжет яких послідовно розкриває певну заплутану таємницю, пов'язану зі злочином і його розслідуванням, а внутрішній є когнітивною історією розв'язання логічного завдання ... . Пафосом сюжетної колізії стає захоплення процесом пошуку, з'ясування істини, а також – неминучість перемоги добра над злом» [4, с. 271]. Для аналізу цих текстів дослідники часто послуговуються здобутками структуралізму. Композиція детективу тяжіє до унаочнення за допомогою схем і моделей. Яскравим прикладом є праця дослідника Т. Кестхеї «Анатомія детективу». У ній на широкому текстовому матеріалі ґрунтовно розглянуто жанрові ознаки детективних творів. Сам автор говорить про те, що аналізує детектив як суспільне явище, з'ясовує літературні й соціальні витоки його зародження, прослідковує історію жанру та досліджує його естетичні закони. У процесі вивчення творів детективного жанру звертаємо увагу на думку Т. Кестхеї, що детектив – це «нова форма чарівної казки: міська казка» [2]. У своїй праці він окреслює композицію класичного детективного твору: експозиція (детектив включається у слідство); огляд місця злочину, облік даних у супроводі детектива-майстра; представлення

підозрюваних, з'ясування їхньої ролі у справі у процесі допиту або бесіди; перша спроба рішення: часткові висновки, неправильні та іноді дивні рішення, спростування яких і дає ключ для розкриття таємниці; формальне викриття та пояснення: доведення рішення. За аналогією до висновків В. Проппа («Морфологія казки») та Є. Мелетинського («Герой чарівної казки. Походження образу») дослідник розподіляє ролі персонажів детективного твору [2].

Як відомо, детективний жанр мало представлений у класичній українській літературі, що зумовлено низкою обставин. Панас Мирний («Хіба ревуть воли, як ясла повні»), Ольга Кобилянська («Земля»), В. Винниченко («Поклади золота»), Майк Йогансен («Пригоди Майк-Лейстона, Гаррі Руперта та інших») художньо опрацьовують кримінальну історію, але цих авторів цікавить у першу чергу морально-етичний і соціальний аспекти проблеми. Детективні мотиви використовує у своїй художній прозі Дмитро Маркович («Судова помилка», «Замах на вбивство жінки», «Збройний напад»), діяльність якого значною мірою пов'язана з Херсонщиною. Професійний юрист, судовий слідчий із багаторічним досвідом роботи, товариш прокурора в Херсоні, мировий суддя в Каліші, він не став «хрещеним батьком українського детективу», бо «завдання, що ставив перед собою Д. Маркович-письменник, виявилися занадто складними для цього жанру» [1, с. 114]. Період розквіту українського детективу припадає на кінець ХХ початок ХХІ століття. Серед авторів, які працюють у цьому жанрі, – Л. Кононович, Є. Кононенко, І. Роздобудько та ін. Згадувані вище висновки Т. Кестхеї виявилися продуктивними для аналізу творів талановитого сучасного письменника А. Кокотюхи, зокрема його ретродетективів львівського циклу. Пригоди тридцятирічного адвоката Климента Назаровича Кошового, який через переслідування поліції приїздить із Києва до Львова у вагоні другого класу, розпочинаються романом «Адвокат із Личаківської». Композиція цього твору цілком відповідає будові класичного детективу за Т.Кестхеї:

- експозиція (детектив включається у слідство) – Климент Кошовий,

щойно зійшовши з київського потяга у Львові, знаходить труп свого давнього товариша адвоката Євгена Сойки у його помешканні в Нижньому Личакові;

- огляд місця злочину, облік даних у супроводі детектива-майстра – Клим Кошовий «побачив спершу чоловіка долілиць на підлозі. Тоді – темну пляму круг його голови. Пістолет, накритий правицею. І вже потім – запнені штори, зачинені вікна» [3]. Допит слідчого львівської кримінальної поліції Ольшанського, під час якого з'ясовується, що попередньою версією причини смерті адвоката Сойки вважають самогубство: «ознак насильства на тілі немає. Постріл у скроню, з близької відстані. Перед тим вживав алкоголь, на столі карафка з наливкою. Мабуть, прийняв рішення, випив для хоробрості. З огляду на сумнівні зв'язки та інтерес до його персони відповідних органів, звести рахунки з життям пан Сойка вважав кращим для себе виходом» [3]. Категоричне заперечення Кліма Кошового, який наполягає на тому, що це «типове вбивство в замкненій кімнаті. Наче в книжках...» [3], що треба розслідувати;
- представлення підозрюваних, з'ясування їхньої ролі у справі у процесі допиту або бесіди – за запрошенням Магди Богданович Клим Кошовий приїздить на зустріч із Адамом Вишневським, Янушем Попеляком і Казимежем Моравським;
- перша спроба рішення: часткові висновки, неправильні та іноді дивні рішення, спростування яких і дає ключ для розкриття таємниці – арешт Зенека Новотного, знайдення Климом Кошовим розписки Євгена Сойки, розмова із Густавом Сілезьким, виявлення тіла злодія Ціпи, прихід Кліма Кошового у лігво озброєних бомбістів, загибель Ігнатія Ярцева;
- формальне викриття та пояснення: доведення рішення – Клим Кошовий «заманює» вбивцю та викладає власну версію подій, зізнання Адама Вишневського у злочині, його розповідь про долю скривдженої

сестри і роль у цій трагічній історії адвоката Євгена Сойки, угода між Климом Кошовим і Адамом Вишневським.

Також за створеною Т. Кестхеї схемою взаємодії персонажів детективного твору представляємо дійових осіб роману «Адвокат із Личаківської», розкриваємо їхню роль у розгортанні детективної історії (рис. 1).

Рис. 1. Схема взаємодії персонажів роману «Адвокат із Личаківської»

У такий спосіб залучивши здобутки структуралізму під час аналізу детективних текстів А. Кокотюхи, виявляємо риси типологічної подібності між творами вітчизняного автора і класичними зразками детективного жанру, а також з'ясуємо, що прихильність читацької аудиторії вони здобули не лише через захопливий сюжет і динамічне розгортання подій, а ще й завдяки відтворенню колоритної атмосфери Львова початку ХХ століття.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко Л.Г. Детективні мотиви в художній прозі Дмитра Марковича та Едгара Аллана По. *Південний архів. Філологічні науки: Збірник наукових праць*. Випуск LX. Херсон: ХДУ, 2014. С. 110-114.

2. Кестхеї Т. Анатомія детективу. URL: <http://detective.gumer.info/txt/kestheji.pdf> (дата звернення: 01.11.2022).
3. Кокотюха А. Адвокат із Личаківської: ретроман. URL: <http://flibusta.site/b/431247/read> (дата звернення: 10.11.2022).
4. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-уклад. Ю.І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т.1. 608 с.

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМ У РОБОТІ З АВТЕНТИЧНИМИ ПІСНЯМИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ЛЦЕЇ

Марина Бурдюг

магістрант кафедри англійської
філології та світової літератури
імені професора Олега Мішукова,
Херсонський державний університет
E-mail: burdiuhm@gmail.com

науковий керівник: Ольга Зуброва,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри англійської філології та
світової літератури імені професора Олега Мішукова,
Херсонський державний університет

Школярі та студенти люблять користуватися гаджетами, вони не випускають з рук смартфони та проводять багато часу біля комп'ютера. Більшість сучасних студентів добре володіють смартфонами, комп'ютерами, планшетами та іншими пристроями, однак не завжди користуються ними з метою навчання. Численні дослідження показали, що здобувачі освіти знайомі з ігровими комп'ютерними й мобільними програмами та додатками, використовуючи їх здебільшого для розваг. Отже, мобільні та комп'ютерні технології недостатньо використовуються на уроках англійської мови з метою реалізації пізнавальних і виховних завдань.

Проблемі викладання англійської мови з використанням інтернет-ресурсів та пісень присвячені праці багатьох дослідників таких як наприклад:

С. Термінасова, Л. Нейсміт, В. Гезергуда, Дж. Шейлз, Л. Романенко, В. Лапінський, Е. Двайн, С. Ф. Гебель, О.М. Фучила, Л.В. Петько.

Онлайн-платформи є дуже зручним та ефективним засобом навчання, що активно розвивається. Їх можна використовувати і під час онлайн навчання, і безпосередньо у закладах освіти. Використання музичних творів дають учням змогу працювати зі справжнім, автентичним мовним контекстом. У додаток до цього широкий набір елементів гри на онлайн-платформах надзвичайно підвищує інтерес учнів до вивчення мови і покращує їхню мотивацію. Для викладачів це також досить корисний спосіб організації заняття і власне методичної роботи. Низку можливостей, які пропонують онлайн-ресурси, можна включити в структуру майже кожного уроку, щоб:

- ввести та опрацювати новий матеріал;
- перевірити вивчений словниковий і граматичний матеріал;
- провести аудіювання;
- створити й оформити персональні словники та граматичні правила до відповідних навчальних матеріалів.

Л. Нейсміт зазначає, що мобільне навчання – це діяльнісний підхід, у якому процес навчання будується на поведінкових моделях: стимули викликають рефлекси, які, у свою чергу, призводять до підкріплення; у цьому підході завдання, що запропоновані учням, є стимулами, а рішення учнів – це рефлекси. Результат закріплюється за допомогою зворотного зв'язку системи [4].

Р. Баллагас одним із перших запропонував технологію *Bring Your Own Device (BYOD)*, яка передбачає використання студентами своїх електронних пристроїв, таким чином, учителі заохочують учнів використовувати мобільні пристрої в стінах школи [3].

Сучасні студенти та учні потребують нових методів навчання, оскільки соціально-побутові умови постійно змінюються, що впливає на сприйняття навчального процесу учнями, вносячи в нього свої корективи. Завдяки використанню хмарних технологій, які зараз активно впроваджуються в

навчальних закладах, задовольняється велика кількість потреб студентів, зокрема таких, як новизна, автентичність, інтерес до матеріалу, доступність та позитивний емоційний контекст у класі. Водночас для вчителів хмарні технології є помічником у реалізації різноманітних навчальних дій, включаючи контроль та оцінку знань і результатів, розробку завдань відповідно до потреб класу.

Наприклад, інтернет-ресурс *Lyricstraining* містить музичні відеокліпи різними мовами світу, які можна використати для кращого сприйняття на слух та вивчення словосполучень або граматичних конструкцій. Коли пісня ввімкнеться у спливаючих рядках з'являтимуться пропуски, залежно від рівня складності, який можна обирати на сайті. Учням потрібно або вписувати пропущені слова або обирати правильний варіант із чотирьох автоматично дібраних. Цікавим елементом для учнів буде таблиця з балами (*Score*), що додатково стимулюватиме активність та інтерес. Також корисними є таблиці *Hits* та *Fails*, які показуватимуть кількість правильних і неправильних відповідей. Виконувати цю вправу може кожен учень окремо, або вся група залежно від мети, часу та бажання викладача.

Для вчителя є можливість самостійно створювати завдання, тобто виділяти в текстах пісні слова, словосполучення та цілі фрази, які повинні вводити або вибирати учні залежно від того, на що вчитель хоче звернути увагу. Для використання цього ресурсу вчителю необхідно обрати пісню, відповідно до цілей уроку та власноруч створити завдання на платформі попередньо зареєструвавшись.

Ще однією цікавою онлайн-платформою на якій можна використовувати тексти пісень і створювати інтерактивні завдання є *Wordwall*. Існує багато інтерактивних шаблонів завдань на вибір, що дає вчителям широкий простір для створення завдань у класі. Вам просто потрібно вибрати шаблон завдання та заповнити його власним змістом курсу, а завдання можна відтворити на екрані. Окрім цього, платформа також дозволяє легко роздрукувати створене завдання, якщо це необхідно. Однією з переваг *Wordwall* є таймер, який

з'являється у верхньому лівому куті, тому вчителю легше регулювати час виконання завдання. Шаблони для створення вправ включають: «Збіг» (перетягніть слово та його визначення), «Вікторина» (серія запитань з кількома варіантами відповідей), «Пропущене слово» (заповніть пропуски в тексті) та багато інших.

Розглянемо наступну онлайн-платформу – це *Quizlet*. Тут також доступні різні формати завдань для вивчення нового навчального матеріалу або для його закріплення. Сьогодні сайт пропонує тільки чотири режими роботи, серед яких - метод карток, режим пам'яті, тест (істинний або хибний) і метод відповідності. Вчителям і учням буде дуже легко працювати на платформі *quizlet* завдяки зручному та інтуїтивно зрозумілому дизайну. Після виконання завдань на екрані також з'явиться таймер, що полегшить процес. Робота на сайті можлива як для аудиторної роботи, так і для самостійного вивчення нового матеріалу, а також учні можуть створювати власні персональні картки із зображеннями на вибір.

Щоб пісні стали регулярною формою засвоєння та вивчення завдань для нових граматичних конструкцій, а також інших видів роботи, можна використовувати техніку створення списку улюблених музичних композицій для класу або кількох груп учнів у класі, а потім під час деяких уроків учні можуть обирати одну або декілька пісень для прослуховування у класі. Для формування плейлиста класу вчитель може використовувати такі онлайн дошки як *Padlet* або *Mural*.

Отже, використання онлайн-платформ з використанням автентичних пісень на уроках англійської мови може значно підвищити інтерес учнів до вивчення іноземної мови, урізноманітнити заняття на уроках та домашні завдання. Представлені онлайн-платформи *Lyricstraining*, *Wordwall*, *Quizlet*, *Padlet*, *Mural* є вдалими варіантами онлайн-ресурсів, на яких вчителі можуть створити власні завдання, враховуючи потреби класу та відповідно навчальні цілі. Учні та вчителі можуть творчо виявити себе у такій формі роботи, що також позитивно впливає на загальний рівень мотивації до навчання.

Список використаних джерел:

1. Лапінський В.В. Електронні освітні ресурси як основа сучасного навчального середовища загальноосвітніх навчальних закладів. Інформаційні технології в освіті. 2016. № 15. С. 30–37.
2. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник. кол. авторів під керівн Ніколаєвої С.Ю. К.:Ленвіт, 2016.328 с.
3. Ballagas R. BYOD: Bring Your Own Device. URL: <https://www.vs.inf.ethz.ch/publ/papers/rohs-byod-2004.pdf>
4. Naismith L. Literature Review in Mobile Technologies and Learning: Futurelab Series Report. *Educational Technology Research Group, University of Birmingham*. 2004. URL: <https://www.nfer.ac.uk/publications/FUTL15/FUTL15.pdf>

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ОСНОВАМ РИТОРИЧНОЇ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ У ЗВО

Алла Воробйова

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри англійської філології
та світової літератури
імені професора Олега Мішукова,
Херсонський державний університет,
E-mail: AVorobiova@ksu.ks.ua

Сучасна людина все частіше надає перевагу візуальним елементам під час навчання, праці або розваг. Зображення однозначно забезпечує більш точне розуміння предмета обговорення, володіє більш дієвим потенціалом впливу та створює набагато більший простір для уяви й творчості. Сьогодні дослідники візуалізації (E. Brumberger, M. E. Hocks, M. D. Murray, L. G. Brian, B. L. Ott, G. K. Dickinson, K. J. Tomlinson, M. E. Wydner) наполягають на необхідності активно вивчати і, відповідно, ефективно навчати оперуванню візуальними ресурсами. Виникає потреба у створенні єдиного підходу до навчання основам

візуалізації.

У навчанні візуалізації вчені пропонують спиратись на закони і правила візуальної риторики – галузі науки, [що «зосереджена на візуальній обробці форм та їх значень, а також на тому, як читати \(інтерпретувати\) візуальні тексти» \[3\].](#)

Навчання основам риторичної візуалізації у закладі вищої освіти має включати оволодіння теоретичними знаннями та практичними вміннями. Теоретичні засади навчання візуалізації включають знання законів і принципів візуальної риторики. Риторична традиція контролює якість сприйняття, моделювання та продукування зображення і вимагає відповідальності за невербальне наповнення [5]. Метапредметні інтегруючі механізми візуальної риторики, що діють через стратегії (логос, етос, пафос), сприяють розвитку вмінь студентів мислити образами, продукувати візуальний елемент, виявляти маніпуляції, використовувати візуальні прийоми для прагматичного, етичного та естетичного впливу на опонента. Дотримання принципів логічності, етичності й виразності навчає студентів вдосконалювати якості зображення, серед яких: ясність, точність, виразність, образність, візуальна дієвість, етичність, доступність, доречність. Оволодіння теоретичними основами візуалізації також включає вивчення як зовнішнього (графіка, художнє наповнення), так і внутрішнього (ідентифікація змісту, інтерпретація) аспектів візуального знака [2].

Практичні вміння студентів формуються у процесі вдосконалення риторичних якостей візуального знака у рамках риторичних стратегій під час виконання різного типу завдань. Універсальну систему завдань використовують міждисциплінарно, [інтегруючи в структуру аудиторної або самостійної роботи під керівництвом викладача чи децентралізовано.](#)

Вправи та завдання з візуалізації можна умовно поділити на рецептивно-аналітичні, продуктивно-моделювальні й творчі. Рецептивно-аналітичні мають широкий діапазон, починаючи від ідентифікації зображення до інтерпретації його на контекстуальному, метафоричному й філософському рівнях. Аналіз

візуального елемента виконують за допомогою риторичного аналізу невербального знака, метою якого є розуміння наскільки якісно, ефективно, дієво зображення транспортує заплановане значення.

Під час виконання продуктивно-моделювальних завдань студенти самостійно добирають елементи зображення для зміни комунікативної стратегії, навчаються поетапно переносити вербальні значення у візуальний образ, використовуючи силу аналогії для створення символічного зображення-повідомлення. На останньому етапі, під час виконання творчих завдань, студенти повністю реалізують задум, вибудовуючи власну візуальну стратегію переконання й впливу, створюючи завершені презентації, проєкти або окремі ілюстрації та візуальні образи.

Отже, в «епоху візуалізації» навчання правильному сприйняттю, моделюванню та створенню візуальних елементів стає надзвичайно актуальним. Теоретичні засади навчання основам риторичної візуалізації включають оволодіння законами і принципами візуальної риторики, основами графічної грамотності, що передбачає дослідження зовнішнього (графіка, художнє наповнення) і внутрішнього (ідентифікація, інтерпретація) аспектів візуального знака. Практичні вміння студентів формуються у процесі вдосконалення риторичних якостей (ясності, точності, виразності, образності, візуальної дієвості, етичності, доступності, доречності) візуального знака у рамках риторичних стратегій (логос, етос, пафос) під час виконання відповідного типу завдань (рецептивно-аналітичних, продуктивно-моделювальних, творчих).

Список використаних джерел:

1. Brian L. Ott B., Dickinson G. Visual Rhetoric and/as Critical Pedagogy. The SAGE Handbook of Rhetorical Studies. SAGE Publications. 2009. p. 391–405. DOI: <https://dx.doi.org/10.4135/9781412982795>
2. Brumberger E. R. Resisting the Lure of Technology-Driven Design: Pedagogical Approaches to Visual Communication. Journal of Technical

- Writing and Communication, 2010. 40 (4). P. 459–471.
3. Danesi M. Visual Rhetoric and Semiotic. Oxford Research Encyclopedia of Communication. 2017. URL: [doi:10.1093/acrefore/9780190228613.013.43](https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228613.013.43)
  4. Murray M. D. Leaping Language and Cultural Barriers with Visual Legal Rhetoric. 2015. 49 U.S.F.L. Rev. 61–93. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2496736
  5. Hocks M. E. Understanding visual rhetoric in digital writing environments. College Composition and Communication. 2003. 54. p. 629–656.
  6. Tomlinson K. J. Visual Rhetoric: A Case for Visual Literacy in the Classroom. Channels: Where Disciplines Meet: 2016. Vol. 1: No. 1, Article 9. DOI: 10.15385/jch.2016.1.1.9

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ТЕРМІНІВ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Людмила Горчинська

старший викладач

кафедри мовознавства,

Вінницький національний технічний університет,

E-mail: gorchinskaya@vntu.edu.ua

Мовна підготовка іноземних студентів у закладах вищої освіти України передбачає формування майбутнього спеціаліста як носія фахових і універсальних компетентностей, що неможливо здійснити без опанування мови професії: ознайомлення з фаховою лексикою й термінологією, уміння працювати з науковими текстами й виступати перед аудиторією, підтримувати діалог, брати участь у дискусіях тощо.

Особливості навчання іноземних студентів термінологічної лексики української мови досліджували Л. Боднарюк, З. Куньч, М. Левіна, І. Процик, Л.Селіверстова, О. Тростинська, Н. Ушакова, Г. Хирівська, які підкреслювали, що вивчення фахової термінології є необхідним складником формування професійної компетентності майбутнього спеціаліста, оскільки термінологія

наукового стилю є водночас засобом здобуття галузевих знань.

Відомо, що в технічних університетах навчання української мови як іноземної має свою специфіку. Лексична робота, в першу чергу, відбувається на матеріалі, що насичений галузевою термінологією фахових текстів, які є джерелом актуальної для студентів інформації та пов'язані з майбутньою професійною діяльністю. Саме тексти науково-технічного стилю дають можливість ефективно презентувати нові терміни, відпрацьовувати їх вимову, виявляти граматичні характеристики та формувати продуктивні й рецептивні лексичні навички іноземних студентів. Зауважимо, що при виборі термінів викладач повинен враховувати їх відповідність навчальним програмам, частотність уживання, продуктивність і важливість для розуміння наукової інформації, а також рівень фахової підготовки студентів, рівень сформованості їхньої лінгвістичної компетенції та достатність обсягу лексики для забезпечення комунікації у професійній діяльності.

На заняттях української мови як іноземної викладачі нашого університету використовують автентичні неадаптовані тексти українськомовних наукових періодичних видань та українськомовну технічну літературу, розподіляючи весь матеріал на блоки за фаховим принципом: комп'ютерне програмування, менеджмент, банківська система, будівництво, енергетика, радіотехнічна та телекомунікаційна апаратура тощо.

Процес навчання термінологічної лексики зазвичай відбувається у три етапи:

- 1) презентація термінів, звернення уваги на особливості вимови та правопису, семантизація, морфемний і словотвірний аналіз, приклади вживання для розпізнавання й розуміння термінів тощо;
- 2) виконання вправ на розпізнавання термінів та формування навичок їх використання;
- 3) виконання тренувальних вправ на використання термінів у мовленнєвих ситуаціях (моделювання можливих професійних обставин, за яких студенти відпрацьовують навички автоматичного вживання термінів в

усному й писемному мовленні) [1, с. 24].

Слід зазначити, що певні особливості термінів викликають труднощі під час вивчення їх іноземними студентами. Так, терміни мають чітку окресленість значення – вони не тільки виражають поняття, але й спираються на наукову дефініцію; проте властива термінам однозначність (у межах однієї галузі знань полісемія, як правило, відсутня) і денотативність дещо спрощують подання термінного матеріалу, оскільки не виникає потреба додаткового опису.

Відомо, що термін набуває конкретного значення в контексті, який допомагає з'ясувати його значення, не вдаючись до перекладу, тому є необхідність контекстуального розкриття значень термінів, під час якої іноземні студенти стикаються з такими труднощами: відсутність перекладних відповідників, національна варіативність, поняттєва складність термінів тощо [2].

Варто звернути увагу на те, що студенти певного профілю навчання опановують не тільки лексику свого фаху, але й терміни загальнонаукові, суміжних наук та, звісно, поглиблюють знання загальнонавчальної лексики. Тому дослідники майже одностайно наголошують на необхідності послідовного й системного вивчення термінології на всіх етапах вивчення української мови як іноземної, починаючи з поступового засвоєння загальних лексичних одиниць, що крок за кроком перетворюється на опанування фахової термінології, за умови обов'язкового врахування рівня володіння мовою, який має іноземний студент [2; 3]. Виділяють наступні рівні: початковий (A1), базовий (A2), рубіжний (B1), середній (B2), високий (C1), досконале володіння (C2) [4, с. 5].

Зауважимо, що навчаючи термінологічної лексики іноземних студентів, викладач повинен знати специфіку фахового термінологічного матеріалу, а також уміти безпомилково ввести терміни у професійне мовлення за допомогою ефективних методичних методів і прийомів.

Сучасна методика пропонує широке впровадження в навчальний процес активних нестандартних методів і форм роботи для кращого свідомого засвоєння матеріалу. Так, створення індивідуального термінологічного

фахового словника (перекладного і тлумачного), який студент може доповнювати протягом усього періоду вивчення української мови, надає можливість не лише систематизувати знання, але й полегшує їх засвоєння. А метод використання термінологічних флеш-карток, кожна з яких з одного боку містить назву терміна та його зображення, а з іншого – коротке тлумачення та приклад використання, дає можливість іноземним студентам опрацьовувати навчальний матеріал як самостійно, так і в групі, на уроках і в режимі дистанційного навчання. У подальшому весь матеріал з об'єкта вивчення можна перетворити в засіб комунікації, запропонувавши студентам взяти участь, наприклад, у рольовій грі фахової тематики або у дискусії із запрошенням фахівців.

Продуктивною, на нашу думку, є участь іноземних студентів у проєктих формах роботи, наприклад, із укладання перекладних термінологічних словників, що не тільки сприяє підвищенню рівня володіння студентами спеціальною термінологією, але й допомагає формуванню навичок роботи з науковим стилем мовлення у цілому. Результатом такої проєктної роботи викладачів кафедри мовознавства та іноземних студентів ВНТУ з Еквадору та Палестини є словник комп'ютерної термінології, що містить 1061 термін з програмування українською, англійською, іспанською та арабською мовами [5].

Отже, засвоєння, розуміння та правильне використання термінологічної лексики української мови іноземними студентами є складним процесом, що потребує не тільки поєднання різних форм навчальної діяльності, залучення інноваційних технологій, використання інтернет-ресурсів, але й урахування специфічних особливостей вивчення термінів, що є поштовхом до подальшого поглиблення досліджень.

Список використаних джерел:

1. Процик І. Презентація нової лексики в лінгводидактиці для чужоземців. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. Львів : ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2007. Вип. 2. С. 24–30.
2. Бакум З. Українська мова як іноземна: лінгводидактичні проблеми. *Філологічні студії* : науковий вісник Криворізького держ. пед. ун-ту :

- збірник наукових праць. Кривий Ріг : КДПУ, 2010. Вип. 5. С. 226–232.
3. Куньч З. Системне вивчення науково-технічної термінології у роботі зі студентами-іноземцями. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної* : збірник наукових праць. 2008. Вип. 3. С. 198–202.
  4. Стандартизовані вимоги: рівні володіння українською мовою як іноземною А1-С2. Зразки сертифікаційних завдань: посібник / Данута Мазурик, Олександра Антонів, Олена Синчак, Галина Бойко. Київ: Фірма «ІНКОС» 2020. 186 с.
  5. [Азарова Л. Є. Словник комп'ютерної термінології для студентів-іноземців / Л. Є. Азарова, Ю. В. Поздрань, І. А. Сташкевич. – Вінниця : ВНТУ, 2019. 53 с.](#)
  6. Пономарьова О., Ковальова А. Відбір навчального матеріалу у формуванні іншомовної професійної компетенції. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі*. Міжпредметні зв'язки : наукові дослідження, досвід, пошуки. Харків, 2012. Вип. 21. С. 126–134.

МОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ МІСТА ХЕРСОНА

Гринько Оксана

магістрант кафедри української і
слов'янської філології та журналістики,
Херсонський державний університет,
E-mail: oksana.grinko1008@gmail.com

Науковий керівник: *Сергій Омельчук*
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри української і слов'янської
філології та журналістики,
Херсонський державний університет

Мовне середовище, у якому перебуває молодший школяр, дає змогу скласти уявлення про особливості формування його мовного портрета.

З метою визначення особливостей мовного середовища молодших школярів міста Херсона протягом вересня-жовтня 2022 року провели онлайн-опитування за допомогою гугл-форми серед здобувачів освіти 1-4-х класів Херсонської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів №24 із поглибленим

вивченням математики, фізики та англійської мови Херсонської міської ради, частина з яких перебувала на окупованій території, а інша частина - на підконтрольній території України або за кордоном. В опитуванні взяло участь 50 школярів (див. рис. 1).

Рис. 1. Кількість респондентів за паралелями

Під час опитування насамперед з'ясували думку школярів щодо мови, якою розмовляють у місті Херсоні та у школі, в якій вони навчаються. Отримані результати доводять наявність білінгвального середовища, в якому формується мовна особистість здобувача освіти початкових класів (див. рис. 2, 3).

Рис. 2. Думка дітей щодо мовної ситуації в Херсоні

Рис. 3. Думка дітей щодо мовної ситуації у школі

Дотримуючись погляду, що на формування мовлення молодшого школяра

значний вплив має його родина, запитали в учнів, якою мовою послуговуються в їхній сім'ї (див. рис. 4).

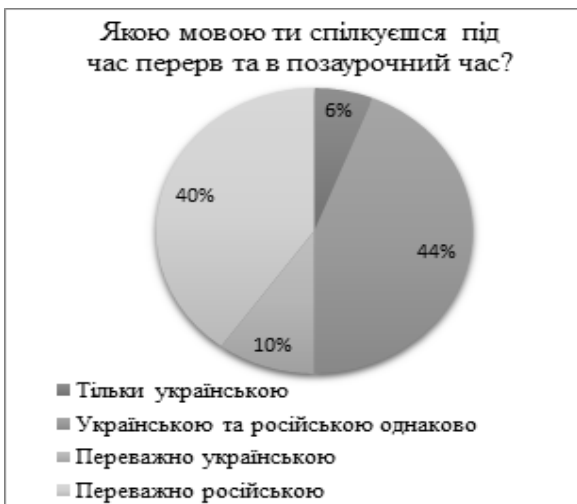
Рис. 4. Думка дітей щодо мовної ситуації в родині

У наступних питаннях опитувальника запропонували здобувачам освіти розказати про власний мовний досвід, а саме вказати, якою мовою вони відповідають на уроках, послуговуються під час перерв та в позаурочний час і спілкуються в соціальних мережах та месенджерах. Результати опитування подано на рисунку (див. рис. 5).

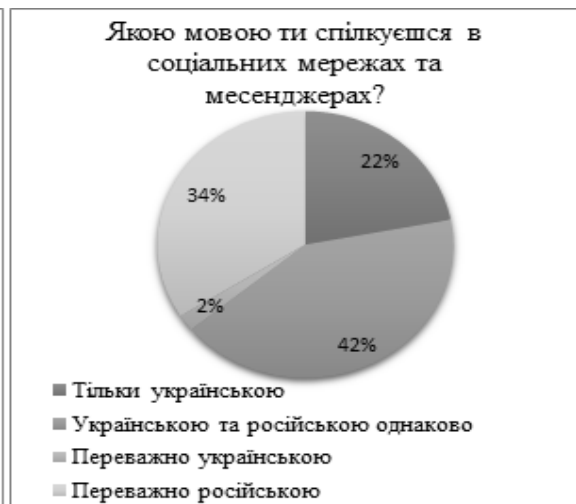

Рис. 5. Мова дітей під час уроків

Децю іншу думку спостерігаємо у відповідях на питання щодо спілкування в неформальному середовищі – під час перерв, у позаурочний час, у соціальних мережах (див. рис. 6 і 7).

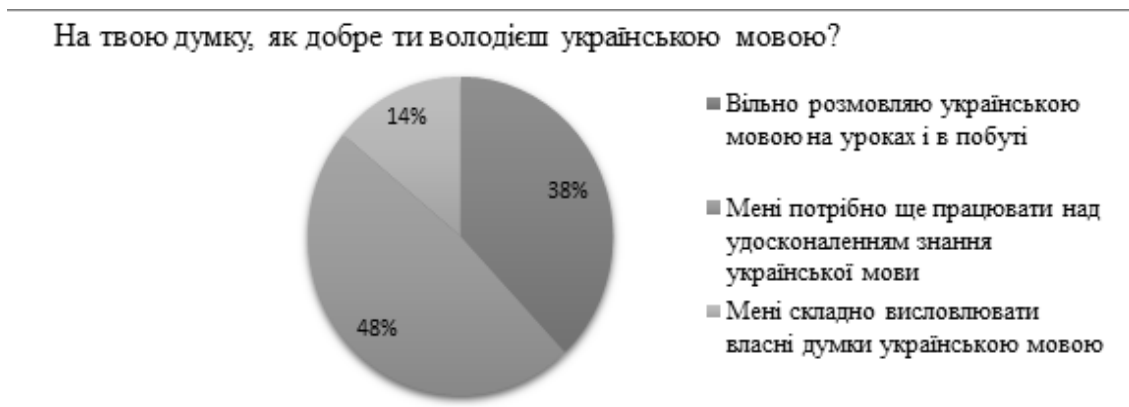

Рис. 6. Мова дітей під час перерв і в позаурочний час

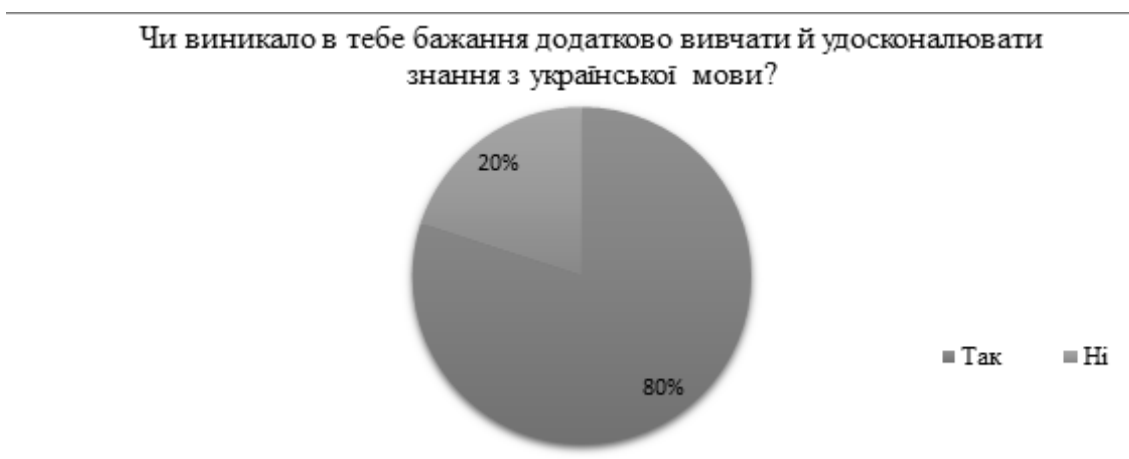

Рис. 7. Мова дітей в соціальних мережах та месенджерах

Наступні питання дозволили здобувачам освіти дати власну оцінку тому, як вони володіють українською мовою. Результати опитування відбито на рис. 8 і рис. 9.

Рис. 8. Оцінювання власного знання української мови

Рис. 9. Бажання дітей вдосконалювати знання з української мови

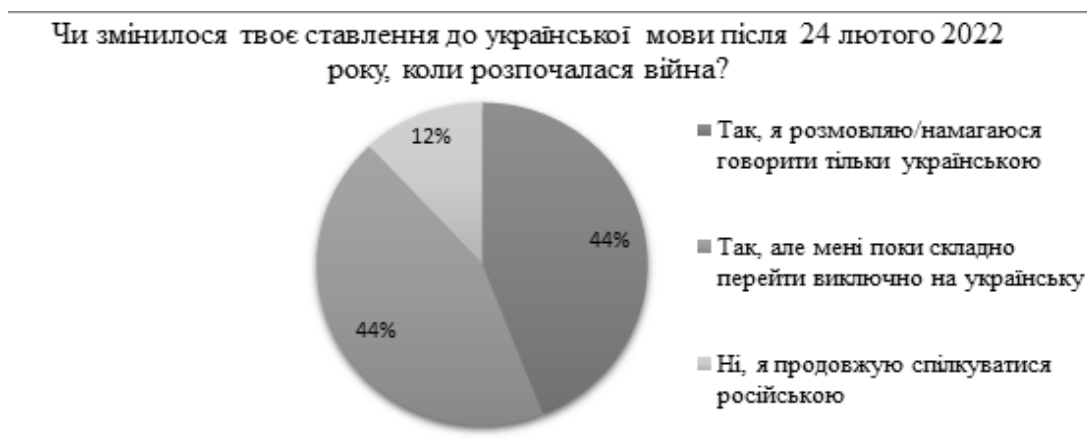
Як бачимо, переважна більшість здобувачів освіти початкової школи має

бажання спілкуватися українською мовою в усіх сферах. Але досягти значних результатів заважає мовне оточення школярів. Упевнитися в цьому твердженні допомогли відповіді дітей на питання електронного опитувальника: «Як ти вважаєш, що заважає тобі спілкуватися лише українською мовою?».

У результаті ми з'ясували основні чинники, що стримують молодших школярів від послуговування державною мовою. До них відносимо:

- спілкування з друзями, які розмовляють переважно російською мовою;
- звичку говорити російською мовою в родині та повсякденному житті;
- перебування у російськомовному оточенні;
- недостатнє знання української мови.

Зазначимо, що з початку повномасштабної війни Росії проти України кількість мешканців міста Херсона, що бажають розмовляти українською мовою, значно збільшилася. Посилення інтересу до вивчення державної мови прослідкували й у відповідях респондентів (див. рис. 10).

Рис. 10. Ставлення дітей до української мови після 24 лютого 2022 року

Проведене опитування довело, що мовна особистість здобувачів освіти початкової школи міста Херсона формується в білінгвальному середовищі. Про це свідчать також результати спостереження за школярами під час уроків та перерв.

Унаслідок недостатнього рівня володіння українською мовою і поверхового знання російської в мовленні дітей спостерігається змішування обох мов, тобто можна почути різноманітні мовні перекручування, кальки, плутанину слів, уживання в одному реченні і української, і російської лексики.

Проте останнім часом спостерігаємо зростання зацікавлення дітей українською мовою, що підтвердили результати опитування.

Підсумовуючи, зазначимо, що внаслідок збройної агресії Російської федерації в Україні у школярів та їхніх батьків з'явилася мотивація та бажання розмовляти українською мовою не тільки в школі, а й у побуті. Хоча проблема двомовного оточення все ще залишається актуальною, кількість учнів молодшого шкільного віку, які обирають українську мову у спілкуванні з учителями та однолітками, значно зростає.

ОСОБЛИВОСТІ УПОРЯДКУВАННЯ ОНЛАЙН-ТЕСТІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ УЧНІВ ПРОФІЛЬНИХ КЛАСІВ

Анастасія Діденко

магістрант кафедри англійської
філології та світової літератури
імені професора Олега Мішукова
Херсонський державний університет
E-mail: anastsiyad17@yahoo.com

науковий керівник: Ольга Зуброва

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
англійської філології та світової літератури
імені професора Олега Мішукова,
Херсонський державний університет

Система онлайн-тестування є однією з найефективніших форм моніторингу сформованості комунікативних навичок з англійської мови, сприяє формуванню логічно структурованих знань, враховуючи індивідуальний темп виконання кожного учня, і водночас є високо-якісним та комплексним контролем рівня знань учнів з іноземної мови. Завдяки цій формі тестування реалізується індивідуалізований та диференційований підхід до навчання; своєчасна перевірка викладачем дає можливість достовірно оцінити рівень успішності учнів.

Використання онлайн-тестування на уроках англійської мови профільних класів є потужним інструментом підвищення мотивації учнів. До позитивних

ознак онлайн-тестування можна віднести можливість кількісного вимірювання рівня знань і труднощі виконання тестувань; індивідуальний підхід до кожного учня; систематичність контролю; технологічність тестових завдань. Недоліки, виявлені в одночасному використанні Інтернету для пошуку відповідей і нездатності вчителя контролювати процес проходження тестування.

Онлайн-тестування знаходиться в центрі сучасних методичних досліджень, оскільки проблема оптимізації вибору форми контролю під час вивчення англійської мови є дискусійним. Застосування онлайн-тестування в навчанні іноземних мов відбито в наукових працях вітчизняних і зарубіжних дослідників: Л. Банкевича, Дж. Кеттела, В. Коккота, А. Леонтьєва, Ф. Рабіновича, І. Рапопорта, Р. Сельга, І. Соттера, С. Фоломкіної, Е. Штульмана.

Упорядкування онлайн-тесту з іноземної мови має відповідати всім методичним вимогам. Провідними характеристиками онлайн-тестування, ідучи слідом за А. Кузьминським, є валідність, економічність, надійність, автентичність [3, с. 56].

Валідність означає комплексну характеристику тесту, відповідність тестових результатів меті навчання. Тест з високою валідністю за змістом містить завдання, які відповідають усім найважливішим цілям вивчення англійської мови [3, с. 57].

Економічність означає здатність конкретного тесту мінімізувати час і зусилля, необхідні для підготовки, проведення, перевірки та обробки тесту, одночасно максимізуючи вірогідну інформацію про тест [3, с. 57].

Надійність онлайн-тесту відбиває стійкість тесту, незалежність його результатів від можливих впливів випадкових факторів [3, с.58].

Достовірність тесту досягається створенням тестових ситуацій, наближених до реальних умов спілкування і добором оригінальних матеріалів. Тексти взяті з реального життя, а не призначені для використання на уроці. Мета роботи вчителя – трансформувати штучний обмін репліками у справжню комунікацію між учнями, удосконалити навички комунікативної

компетентності [3, с. 59].

Проведення онлайн-тестування реалізується у вербальному і наочному просторах. Відповіді учнів так само, здійснюються у двох просторах (використання галочок, літер, що є правильними варіантами, цифр) [4, с. 51].

На думку С. Ніколаєвої, онлайн-тестування передбачає дві можливі відповіді: альтернативні твердження, метою яких є вибір правильного твердження зі списку неправильних, і конструйовані, утворені з тверджень у формі слів, думок і речень [5, с. 206].

Процес створення онлайн-тесту складається з відбору матеріалів, їх оформлення та розміщення відповідно до вимог, які визначає сам тест. Слідуючи за Л. Куліковою та Т. Харченко, головним складником онлайн-тесту є комунікативна компетенція [6, с. 117].

Як зазначає М. Мятлева, онлайн-тести мають певну структуру:

1. Інструкція до виконання завдання. Інструкція повинна бути сформульована коротко, чітко і зрозуміло, до прикладу:

You will read a text about importance of recycling. Fill in the gaps with omitted words (A-F). There are two options that you don't need to use.

2. Зразок виконання, за яким буде зрозуміло, як виконувати завдання, як от:

Use the words in the brackets in the correct form to complete the sentences.

0. Although the rain was falling heavily, they continued with the volleyball game. (in spite of)

In spite of the heavy rain, they continued with the volleyball game

1. Grandma cannot see what you show because she is very blind. (so.....that)

2. Amazon river has burst its banks because there has been a heavy rainfall. (because of)

3. Матеріал, тобто саме завдання

4. Очікувана відповідь (еталон для виконання)

Оцінка виставляється автоматично, відповіді з кількома варіантами

відповідей переглядаються безпосередньо вчителем, якщо завдання відкрите.

Таким чином, проведення онлайн-тестувань на уроках англійської мови допомагають викладачеві урізноманітнити підхід до перевірки знань, умінь та навичок і контролю. Провідними характеристиками онлайн-тестування мають бути його валідність, надійність, економічність та автентичність. Мінімальні вимоги онлайн-тестування ґрунтуються на чотирьох частинах: інструкція, зразок написання, очікувана відповідь та матеріал для виконання завдання.

Список використаних джерел:

1. Булах І.Є. Створюємо якісний тест: навчальний посібник. К. : Майстер-клас, 2006. 160 с.
2. Лукіна Т.О. Педагогічна діагностика: завдання, методи, інструменти: навчально-методичні матеріали до модуля. К. : Проект "Рівний доступ до якісної освіти в Україні", 2007. 59 с.
3. Кузьмінський А. І., Єфименко В. І. Тест навчальних досягнень особистості як засіб педагогічного вимірювання. Черкаси : «Брама-Україна», 2002. 159 с.
4. Лукіна Т.О. Технології діагностики та оцінювання навчальних досягнень: навчально-методичні матеріали. Київ, 2007. 62 с.
5. Ніколаєва С.Ю. Практикум з методики тестування іншомовної лексичної компетенції (на матеріалі англійської мови). Київ : ІЗМН, 2008. 312 с.
6. Куликова Л.А., Т.І. Харченко. Тест як один із засобів контролю навчання іноземної мови. Л. : ЛНУ, 2017. 201 с.

ВІДЕОКОНТЕНТ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Раїса Дружененко

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри української мови,

Київський університет імені Бориса Грінченка,

E-mail: raisadruzenenko@gmail.com

В умовах абсолютної мобільності і гнучкості суспільства, свідками яких ми є, освітня система як інститут динамічний поступово адаптується до

запитів соціуму. Трансформація освітньої галузі, переорієнтування методичних систем із змісту на результат навчання, урахування психології особистості здобувача освіти XXI століття зумовлює переосмислення поняття якісної освіти не лише у змістовому, а й в інструментальному сегменті (ідеться про добір і реалізацію оптимальних методів, прийомів, засобів, форм викладання).

Метою нашого дослідження є опис відеоконтенту як сучасного засобу ефективного навчання української мови, з'ясування місця і ролі відеоматеріалу в аспекті мовної підготовки здобувачів нефілологічних спеціальностей.

Ефективність використання відеоконтенту вже доведено в багатьох наукових і суспільних галузях: журналістиці, соціолінгвістиці, економіці, рекламодавстві, психології, маркетингу тощо.

Спеціалісти проводять дослідження, отримують певні результати та оприлюднюють їх. Сьогодні загальновідомими стали факти про те, що мозок обробляє відеоконтент у декілька тисяч разів швидше, ніж текстові матеріали, а отже, відеоінформація легша для сприйняття і засвоєння. Крім того, саме відеоматеріали мають більший вплив на споживача, приваблюють більшу аудиторію. Серед різних форм подання інформації – стаття, інфографіка, презентація, відео, інструкція – респонденти обирають відео (69%). Абсолютно правдивим є висновок дослідників і про те, що люди у своєму оточенні з більшим бажанням поділяться відео порівняно з іншими видами контенту [3].

Наведені результати соціологічних досліджень є вагомим підґрунтям для актуалізації проблеми використання відеоресурсу в освітній галузі, зокрема в процесі мовної підготовки майбутніх фахівців.

Вивчення й аналіз наукової літератури дозволяє говорити про відеоконтент як поліфункційне явище. З-поміж функцій – впливова, емоційна, інформативна, пізнавальна, мотиваційна, комунікативна, виховна, розвивальна, дидактична та ін.

У дидактиці відеоматеріал як засіб навчання традиційно знаходить місце,

проте особлива потреба у використанні його виникла в умовах упровадженням дистанційної форми навчання.

Чому виникає така необхідність? Опосередковане спілкування зі здобувачами освіти, дистанція, почасти відсутність зорового контакту, послаблення емоційного впливу на аудиторію – ті чинники, які негативно позначаються на якості освітнього процесу та результатах навчання. Як «оживити» дистанційне заняття, чим заповнити його емоційну лауну, як підвищити рівень мотивації і зацікавлення? На наш погляд, одним із шляхів розв'язання порушених питань є залучення відеоконтенту.

Практика доводить, що використання відеоматеріалу під час вивчення української мови в закладах вищої освіти допомагає відійти від традиційної форми подання навчальної інформації, підвищує рівень мотивації та зацікавлення, забезпечує емоційну функцію і, відповідно, позитивний вплив на студентську аудиторію. Цінним в умовах дистанційного навчання є факт легкого, майже миттєвого доступу до інтернетного відеоконтенту різної тематики, функційного забезпечення, галузевого спрямування. Завдання викладача – продумати місце й мету використання відеоматеріалу.

Анкетування студентів-першокурсників спеціальностей «Видавнича справа і редагування», «Міжнародна журналістика», «Ведучий телевізійних програм» «Право», «Регіональні студії» з проблеми можливого використання відеоконтенту як засобу навчання на заняттях з культури усного і писемного мовлення, української мови за професійним спрямуванням дає підстави зробити висновки про його цінність і необхідність задля мовної, комунікативної підготовки майбутнього фахівця. Студенти із задоволенням виконують завдання на основі відеоматеріалу, аналізують мовців з позицій чистоти, логічності, виразності, точності, етичності, естетичності, ясності, прагматичності їхньої мовленнєвої діяльності, порівнюють мовлення двох-трьох ораторів, знаходять мовні огріхи, редагують мовлення, обговорюють комунікативні тактики, висловлюють власні міркування в усній і писемній формах тощо.

Ураховуючи чинник професійного спрямування, вважаємо за необхідне добір відеоконтенту, пов'язаного з майбутнім фахом здобувачів освіти. Дидактичним матеріалом служать не тільки мультфільми, короткометражні фільми, відеореклами, відеопрезентації, кліпи, але й фрагменти інтерв'ю, телепередач, форумів, брифінгів, прес-конференцій, судових засідань, зустрічей посадовців на міжнародному рівні, виступів відомих осіб у тій чи тій галузі тощо.

Наведемо приклади вправ на основі відеоматеріалу.

1. Прослухайте монолог Антіна Мухарського про заборону української мови. Зробіть висновок про мовну ситуацію на сучасному етапі розвитку нашої держави. Запропонуйте заходи для підвищення статусу української мови.
<https://www.facebook.com/100003014878157/videos/369819405042589>

2. Прослухайте виступи публічних осіб за покликаннями. Яке з них більш приємне на слух? Чому? Зробіть висновки про увагу до виразності усного мовлення освіченої людини.

<https://www.youtube.com/watch?v=h6kSLbfcMSw>

<https://www.youtube.com/watch?v=31HvH87E8F8>

<https://www.youtube.com/watch?v=eYh3pQgYG4A>

3. Ознайомтеся із правилами вживання слів НАРАЗІ, ВІДТАК за покликаннями. Складіть по два речення з кожним словом у контексті вашого майбутнього фаху.

<https://www.youtube.com/watch?v=QL5iy84nEFA>

<https://tsn.ua/video/video-novini/ekspres-urok-ukrayinskoyi-movi-scho-zh-naspravdi-oznachaye-slovo-vidtak.html>

4. Прослухайте мовців, випишіть слова, у яких допущено орфоепічні помилки, вимовте слова відповідно до норм сучасної української мови.

<https://www.youtube.com/watch?v=GJ3qmShWc3g> реклама адвокатського об'єднання

<https://www.youtube.com/watch?v=SORaE2MiExk> щодо нового Порядку зупинення реєстрації податкових накладних/розрахунків коригування

<https://www.youtube.com/watch?v=L9OwyGDazeQ> фрагмент семінару "Посвідчення заповіту нотаріусом. Видача свідоцтва про право на спадщину"

5. Перегляньте відео за покликанням. Зробіть висновок про нормативне вживання слів усмішка та *посмішка*. Візьміть участь у проєкті «Мова – чиста!»: підготуйте власне відео за зразком.

<https://www.facebook.com/100024463612417/videos/887388208921347?idorvanity=557555394449615>

6. Поміркуйте, що таке етичність як комунікативна ознака культури мовлення. Перегляньте відео про журналістську етику. Запропонуйте власні поради щодо етичної поведінки сучасного журналіста.

<https://www.youtube.com/watch?v=50JQ6XOcYPU>

7. Перегляньте відеоролик про вживання фемінітивів у сучасній українській мові за покликанням. Висловіть міркування щодо порушеного питання.

<https://www.youtube.com/watch?v=Et8l4SO4Wlk>

Список використаних джерел:

1. Бучинська Д.Л. Використання відео в навчальному процесі – потреба сьогодення. Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету. 2015. Вип. 1. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/oeemu_2015_1_12.
2. Шевирьова І. Г. Відеопродукт як засіб формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 8 (322), 2018. С.170-178.
3. <https://www.bdo.ua/uk-ua/blog-2/consulting/october-2021/the-power-of-video-content-and-why-everyone-can-create-it>

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Ольга Зуброва

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри англійської філології та світової
літератури імені професора Олега Мішукова,
Херсонський державний університет,
E-mail: zubrova@i.ua

Підготовка педагогів, зокрема фахівців з іноземних мов, передбачає дворівневу систему вузівської освіти – на першому рівні здійснюється підготовка фахівців-бакалаврів, орієнтованих на роботу в середніх освітніх закладах, а на другому – магістрів, націлених на здійснення майбутньої професійної діяльності у вищих закладах освіти. Така система передбачає професійний відбір абітурієнтів, які вступають до магістратури, а також їхню мотивованість до продовження навчання за обраним фахом і впевненість у виборі професійної сфери. Отже, рівень професійної мотивації студентів магістратури є значно вищим, ніж у студентів, які здобувають ступінь вищої освіти «бакалавр», що дозволяє розширяти межі їхньої професійної компетенції

у процесі навчання у ЗВО.

Сучасний підхід до вищої педагогічної освіти передбачає її спрямованість на формування не тільки знань, умінь і навичок, а й особистості майбутнього фахівця. У структурі особистості значне місце посідають особистісні якості, що мають забезпечити успішне опанування майбутньої професії. Оскільки загальновизнаним у сучасній педагогіці є той факт, що особистість виховується особистістю, нагальною потребою стало включати аспекти виховання та особистісного розвитку в усі ланки освітнього процесу. Зокрема, вважаємо за необхідне знайомити студентів-магістрантів не тільки з фаховими аспектами майбутньої професійної діяльності, а й з питаннями особистісного підходу до викладання та формування особистості учня.

Питання формування професійних особистісних якостей майбутніх педагогів досліджується вченими як окремо, так і в контексті вивчення інших педагогічних проблем. Так, українськими й зарубіжними вченими досліджувалися психологічні засади розвитку особистості вчителя (Л. Божович, І. Зимняя та ін.), теоретичні засади формування професійних особистісних якостей майбутніх учителів (В. Гриньова, І. Зязюн та ін.), проблеми розвитку професійно-особистісних якостей учителів у системі післядипломної освіти (В. Вітюк), педагогічні умови формування окремих професійних якостей педагогів (О. Гура, М. Ткаченко).

Особистість є складним утворенням, яке трактується з різних позицій. Загальноприйнятим можна вважати визначення особистості як індивіда із системою вищих психічних якостей, які є соціально зумовленими і визначаються залученням людини до конкретних суспільних, культурних, історичних відносин. Особистість визначає рівень взаємозв'язків індивіда із суспільним і природним середовищем [4, с. 101]. Особистість формується під впливом різноманітних факторів середовища, а також під впливом основних видів діяльності, до яких залучена людина. Оскільки професійна діяльність є однією з ведучих для людини, очевидним є той факт, що вона з одного боку впливає на формування особистості, а з іншого, вимагає сформованості в

людини певних якостей, що сприяють досягненню професійних вершин. Особистість педагога – це стрижень, що в поєднанні з професійними знаннями, вміннями та навичками виступає основою для формування професіонала. Людина, особистісні якості якої органічно пов'язані з якостями, необхідними для професійної діяльності, здатна до успішної реалізації себе в професії і до постійного професійного самовдосконалення.

Дослідники структури особистості вчителя стверджують, що в педагогічній діяльності неможливо провести межу між професійним і особистісним аспектами, оскільки людина засвоює знання, уміння й навички, необхідні в професійній діяльності, лише в особистісному контексті, пропускаючи їх через афективно-ціннісну структуру власної особистості. Перед втіленням у педагогічну практику знання стають особистісним надбанням учителя, перетворюються у власні цінності, переконання та поведінкові лінії. Саме професійні особистісні якості є тими внутрішніми умовами, переломлюючись через які, знання перетворюються в компетентність та професійну майстерність учителя.

З кожним роком змінюються вимоги до вчителя: сучасний педагог – це людина, яка володіє передовими технологіями викладання навчальної дисципліни, причому здатна до їх варіювання і застосування у повсякденній практичній діяльності, однак не менш важливою видається у сучасному інформатизованому світі й особистість учителя, який прагне до професійного ідеалу, впроваджує індивідуальний стиль діяльності і приваблює учнів як особистість.

Слід зауважити, що предмет, який викладає педагог, вимагає розвинення в нього певних особистісних якостей. У попередніх працях, присвячених вивченню питань формування особистості педагога, ми визначили професійні особистісні якості вчителя-філолога як інтегроване комплексне утворення його особистості, що формується шляхом синтезу професійних та особистісних якостей, відповідає вимогам до вчителя з боку суспільства, дозволяє ефективно здійснювати функції педагогічної діяльності, сприяє розвитку педагогічних і

літературно-лінгвістичних здібностей. Це утворення виникає внаслідок професіоналізації особистісних якостей і перетворення професійно значущих якостей в особистісно цінні. Ґрунтуючись на результатах аналізу науково-педагогічної літератури й анкетування студентів і вчителів-філологів, ми дійшли висновку, що на сучасному етапі до найважливіших професійних особистісних якостей вчителя-філолога варто зарахувати комунікативність, гуманність, вимогливість до себе та інших, відповідальність, емпатію та толерантність [2, с. 73-74]. Це ті особистісні якості, які в проєкції на діяльність учителя іноземної мови набувають статусу професійних і є необхідними для успішного здійснення ним професійної діяльності.

Ми вважаємо за необхідне створювати умови для формування професійних особистісних якостей здобувачів вищої педагогічної освіти магістерського рівня. Особливістю педагогічної діяльності є те, що поряд із процесом асиміляції (зміни та розвитку освітнього середовища), вона передбачає і процес акомодатії (зміни та розвитку особистості самого педагога). Тому формуючи особистість майбутнього педагога ми опосередковано впливаємо на виховання майбутніх учнів.

Особливого значення набуває особистість викладача практичних дисциплін мовного циклу, оскільки зміст цих дисциплін спроектовано на матеріал, який будуть викладати здобувачі в майбутній професійній діяльності. Саме тому відбувається перенесення прийомів ставлення викладача до студентів на ставлення майбутніх учителів до учнів, стилю педагогічного спілкування викладача на стиль педагогічної взаємодії майбутнього вчителя. Тому особистісний вплив викладачів на студентів доцільно було б педагогічно скерувати, оскільки викладач університету має розуміти свою відповідальність за формування професійних особистісних якостей майбутніх учителів іноземної мови і бути належним чином підготовленим до цього.

Отже, вдосконалення підготовки студентів-магістрантів до проведення роботи з формування професійних особистісних якостей студентів може реалізовуватися в напрямі виявлення власних позицій майбутніх учителів щодо

професійних функцій та узгодження їх із завданнями з формування професійних особистісних якостей студентів філологічного напрямку. Магістерська практика студентів другого курсу магістратури є сприятливим періодом для проведення роботи з інтеграції усіх професійних надбань студентів, набуття ними практичних навичок викладання, а також розширення їхньої професійної позиції щодо формування особистості майбутніх учителів іноземних мов.

Формуванню особистості майбутніх учителів сприяють бесіди та інтерв'ю зі здобувачами магістерського рівня, обговорення питань професійно-педагогічної діяльності вчителя іноземної мови та притаманних йому професійних особистісних якостей. Є потреба в ознайомленні здобувачів з методами діагностики професійних особистісних якостей майбутніх учителів-філологів, а також з теоретичними основами особистісного розвитку фахівця.

Також необхідно вдосконалювати підготовку викладачів і кураторів академічних груп щодо досліджуваної проблеми, для формування умінь діагностувати рівні сформованості професійних особистісних якостей у студентів філологічного напрямку за зовнішніми виявами, а також для корегування планів виховної роботи кураторів з урахуванням першочерговості формування у студентів професійних особистісних якостей. Особливою є і роль особистого прикладу викладачів у становленні професійної та особистісної позиції студентів. Магістранти висвітлювали власний досвід щодо діяльності у цьому напрямі під час проведення практичних і семінарських занять та в позааудиторній роботі.

Отже, у контексті майбутньої професійно-педагогічної діяльності необхідно ознайомлювати здобувачів магістратури з методами діагностики професійних особистісних якостей, обговорення ролі особистого прикладу учителів у становленні особистості учнів, корекцію плану виховної роботи факультету з метою врахування завдань з формування професійних особистісних якостей майбутніх учителів іноземної мови.

Список використаних джерел:

1. Зуброва О. А. Формування професійних особистісних якостей майбутнього учителя-філолога у навчально-виховному процесі класичного університету : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Херсонський державний ун-т. Херсон. 2008. 252 с.
2. Психологія : підручник для студ. вузів / Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П.А. Гончарук та ін.; за ред. Ю. Л. Трофімова. Вид 4-ге, стереотип. К. : Либідь. 2003. 558 с.

SMALL TALKS IN BREAKOUT-RÄUMEN IM DISTANTZUNTERRICHT

Larysa Kovbasyuk

Dr. phil., Dozentin

Lehrstuhl für Germanistik und Romanistik,

Staatliche Universität Cherson

E-mail: lkovbasiuk@ksu.ks.ua

Ausbruch der Corona-Pandemie Anfang 2020 hat nicht nur die wirtschaftliche Krise in vielen Ländern der Welt ausgelöst, sondern auch eine Menge von gesellschaftlichen Bereichen beeinflusst. In erster Linie handelt es sich um die Organisation des Distanzunterrichtes in unterschiedlichen Lehranstalten wie Kindergärten, Schulen und Universitäten.

Nach Neologismenwörterbuch wird Distanzunterricht (Online-Unterricht) als "Lehrstoffvermittlung an Lernende durch eine Lehrkraft unter Einsatz von modernen Medien und Telekommunikationsmitteln, aber ohne direkten Kontakt" definiert [8]. Distanzunterricht kann unterschiedlich organisiert werden, die wichtigste Rolle bei der Gestaltung des Unterrichts spielen 1) moderne Medien und Telekommunikationsmitteln, die in der Lehranstalt verwendet werden, 2) digitale Kompetenzen der Lehrkräfte und 3) die Möglichkeit der Studierenden über Mindestausstattung (einen Computer/Laptop mit aktueller Software, Webcam und Headset) zu verfügen.

In der Staatlichen Universität Cherson wird seit 2020 im Distanzunterricht sehr

aktiv die Software Zoom® verwendet. Die Software Zoom® ist ein Videokonferenzdienst, der einem Benutzer ermöglicht, Online-Meetings mit einem PC, Tablet oder sogar Smartphone durchzuführen. Die Software Zoom® verwandelt die obengenannten Geräte mit einer eingebauten Kamera in einen virtuellen Meetingraum [7].

Zur Verfügung der Software Zoom-Benutzer stehen Breakout-Räume bzw. Zoom Rooms. Die Rede ist von separaten Räumen, die vom eigentlichen Zoom Meeting getrennt in einem virtuellen Raum stattfinden. Diese Räume gelten als Standard-Feature, sogar in der kostenlosen Version der Software stehen sie zur freien Verfügung. Mittels Breakout-Räume kann das Zoom Meeting in bis zu 50 separate Sitzungen aufgeteilt werden [7]. Die Lehrkräfte teilen die Studierenden automatisch oder manuell in diese separaten Sitzungen auf und die Studierenden können da unterschiedliche Aufgaben erledigen.

Das Hauptlernziel des Fremdsprachenunterrichts besteht darin, kommunikative Kompetenz bei Lernenden zu entwickeln, damit sie frei und reibungslos in Fremdsprache (in unserem Fall Deutsch) kommunizieren können. Unter Kommunikation verstehen wir „ein Sammelbegriff für sprachliche Tätigkeit zwischen Individuen. [...] Sie umfasst inter- und intrapsychische Prozesse, die bei der Konstruktion eines Kommunikationsraumes gleichermaßen beteiligt sind. Entsprechend der Grundannahme der dialogischen Modelle wird betont, dass kommunikative Prozesse wechselseitige Aushandlungsprozesse sind, die in gemeinsamer Tätigkeit vollzogen werden und gemeinsame Wirklichkeit schaffen“ [1, S. 42-43].

Sehr oft werden Small Talks als eine Variante der Kommunikation geübt, die sehr hilfreich bei der Anknüpfung der sozialen Kontakte sind. Small Talk wird definiert als „eine leichte, beiläufige Konversation“ [6] oder „leichte und nicht komplizierte Konversation, die in der Regel kurz nach einem Aufeinandertreffen von bekannten oder auch fremden Gesprächspartnern auf Geschäftsanlässen, Veranstaltungen im privaten Bereich oder in Alltagssituationen geführt werden“ [10].

Die ersten Resultate des Small-Talks-Übens sind auf der IDT, am 15.08.-

20.08.22 in Wien vorgestellt. Hier kommen die weiteren Ergebnisse der Studie.

Das Üben der Small Talks in Breakout-Räumen hat folgende Etappen:

Offene Diskussion zum Thema „Small Talk“, Aufgabeklä rung (15 Min.)	Plenum im gemeinsamen Zoom-Meeting
Aufgabenlö sen (20 - 25 Min.)	Plenum im gemeinsamen Zoom-Meeting
Einteilung der Studierenden in Paare (2-3 Min.)	Plenum im gemeinsamen Zoom-Meeting
Small Talks üben	Breakout-Räume
Präsentation der Ergebnisse (10 Min)	Plenum im gemeinsamen Zoom-Meeting
Zusammenfassung (2-3 Min.)	Plenum im gemeinsamen Zoom-Meeting

Tabelle 1: Unterrichtsabschnittsetappen

Es folgt ein Unterrichtsabschnitt, der exemplarisch für den Beitrag ausgewählt worden ist.

1. Im gemeinsamen Zoom-Meeting wird mit einer offenen Diskussion angefangen, indem die Studierenden sich zum Thema „Small Talk“ äußern. Folgende Fragen werden diskutiert: Wie verstehen diese Kommunikationsart? Haben sie Small Talks schon geführt? Es wird auch festgestellt, welche Themen besprochen werden können und welche als Tabuthemen gelten.

2. Im gemeinsamen Zoom-Meeting werden verschiedene Aufgaben gelöst. Die Studierenden können selbst wählen, ob sie im Lernplattform „Zum. Deutsch lernen“ arbeiten und die Übungen machen, die von mir ausgearbeitet sind [11] oder die lösen die Aufgaben, die von der Online-Zeitschrift „Deutsch perfekt“ angeboten werden [9]. Die Binnendifferenzierung spielt eine große Rolle in meinem DaF-Unterricht.

Pluspunkt für eine richtige Antwort:

Punkte für eine falsche Antwort:

Ignoriere die Fragen-Koeffizienten:

Ergänze die fehlenden Redewendungen!

Karl: "Hallo, brauchen Sie ?"

Anne: "Ja, gerne. Ich bin hier ! Ich kenne mich in der Busverbindung nicht"

Karl: "Sie sind   Berlin. Alles klar. Wo wollen Sie hin?"

Anne: "Ich habe einen Termin in der Deutschen Bank. Sie, welche Buslinie Richtung Berlin-Spandau fährt?"

Karl: "Sicher, 2, die fährt alle 4 Minuten."

Pluspunkt für eine richtige Antwort:

Punkte für eine falsche Antwort:

Ignoriere die Fragen-Koeffizienten:

Ergänze die fehlenden Redewendungen!

Karl: "Frau Müller, wie war ihre ? Haben Sie eine gute Zugfahrt gehabt?"

Anne: "Ja, danke. Alles ist gut !"

Karl: "Bei uns regnet es . Wie war { das Wetter} in Berlin. "

Anne: "Wir hatten in den letzten Wochen ziemlich gutes Wetter. Aber heute morgen hatten wir auch gehabt"

Karl: "Möchten Sie etwas ?"

Anne: "Gerne, eine Tasse wäre nicht schlecht."

Beschreiben Sie eine Situation, in der Sie ein Smalltalk geführt haben. Welche Ratschläge würden Sie Ihren Kommilitonen geben, die ihre Fähigkeiten im Smalltalk üben möchten?

Bild 1. Zum. Deutsch lernen. Small Talks Aufgaben

ZEIT SPRACHEN

- Geben Sie mir dann Bescheid, wenn die Verträge unterschrieben sind?

Deutsch perfekt   Deutsch lesen   Deutsch hören   Deutsch üben

Deutschland verstehen

- Kommen Sie gut nach Hause. Ich wünsche Ihnen eine gute **Heimreise**.
- Auf Wiedersehen! Einen schönen Tag noch.

Übung: richtig reagieren

MITTEL

Darf ich Sie dann gleich in den Konferenzraum führen?

A Hallo, Herr Tanner. Ja, danke. Ich habe mir ein Taxi genommen.

B Nicht so schön wie hier. Aber die letzten Tage hatten wir auch Sonne.

C Gern. Nach Ihnen.

D Wir hatten zwar ein bisschen Verspätung, aber es ist alles gut gelaufen.

● ● ● ●

Bild 2. Deutsch perfekt. Small Talks-Aufgaben

3. Danach werden die Studierenden in Paare geteilt, damit sie zu zweit in Breakout-Räumen einen Small Talk führen können. Zur Auswahl der Studierenden werden zwei Situationen angeboten: 1) Sie sitzen im Wartezimmer in einer

Zahnarztpraxis. Führen Sie einen Small Talk zum Thema „Wetter“ mit Ihrem Gesprächspartner; 2) Sie fahren mit dem Zug. Führen Sie einen Small Talk zum Thema „Lesen im Zug“ mit Ihrem Gesprächspartner.

4. Nachdem Small Talks unter Kontrolle der Lehrkraft geübt werden, präsentieren die Studierenden ihre Small Talks im gemeinsamen Plenum.

5. Als letzte Etappe kommt die Zusammenfassung des Unterrichtsabschnittes, es wird auf die Fehler hingewiesen, positive und negative Momente werden besprochen.

Als Fazit und Ausblick des Small-Talk-Übens in den Breakout-Räumen kann Folgendes erwähnt werden:

1. die Lerner*innen arbeiten in Breakout-Räumen mit großem Interesse;
2. der Breakout-Raum wird als Ort für Sprachlernen und Kommunikation wahrgenommen;
3. Breakout-Räume bringen die Abwechslung in den Distanzunterricht und werden positiv von den Studierenden (78%) empfunden;
4. die Atmosphäre ist im Breakout-Raum vertraulich und informell, weil es keine ständige Kontrolle und Beobachtung von der Lehrkraft (81%) gibt;
5. das Sprachniveau der Studierenden und die praktische Erfahrung mit den digitalen Tools bestimmen, worauf sich die Lerner*innen konzentrieren
6. die Lerner*innen mit besseren Deutschkenntnissen konzentrieren sich mehr auf Small Talks und die Teilnehmenden mit grundlegenden Kenntnissen auf Vorbereitungsaufgaben.

Als Perspektive der weiteren Studien kann die Forschung der unterschiedlichen Interaktionstypen in DaF-Unterricht gelten.

Literaturverzeichnis:

1. Anselm, S. & Werani, A. *Kommunikation in Lehr- und Lernkontexten: Analyse, Reflexion, Training selbstregulativer Prozesse zur Professionalisierung personaler Sprechstile*. Bad Heilbrunn: Julius Klinkhardt, 2017. 200 S.
2. Biebighäuser, K., Falk, S., Feick, D. & Schart, M. DaF-Unterricht im virtuellen Raum – Zur Einführung in das Themenheft. *Informationen Deutsch als*

- Fremdsprache*. 2021. Vol. 48, N. 5. S. 443-463.
<https://doi.org/10.1515/infodaf-2021-0068>
3. Boeckmann, K.-B. Evaluation digital unterstützten Distanzunterrichts in Deutsch als Zweitsprache: Das Begleitforschungsprojekt digi.DaZ. *Digitale Medien in Deutsch als Fremd- und Zweitsprache – Beiträge des 1. Mediendidaktischen Symposiums*. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2020. S. 115-134.
  4. Boeckmann, K.-B. "Interaktion" als Leitbegriff in der Fremdsprachendidaktik. *Deutschunterricht in Japan*. 1997. N. 2. S. 115-134.
https://www.researchgate.net/publication/303699994_Interaktion_als_Leitbegriff_in_der_Fremdsprachendidaktik (abgerufen am 10. Oktober 2022)
  5. Deutsch Perfekt. URL: <https://www.deutsch-perfekt.com/deutsch-lesen/small-talk> (abgerufen am 12. November 2022)
  6. Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. URL: <https://www.dwds.de/> (abgerufen am 29. September 2022)
  7. Die Software Zoom® (2022). URL: <https://support.zoom.us/hc/de/> (abgerufen am 12. Juli 2022)
  8. Neologismenwörterbuch. URL: <https://www.owid.de/docs/neo/start.jsp> (abgerufen am 29. September 2022)
  9. Small Talk. URL: <https://www.deutsch-perfekt.com/deutsch-lesen/small-talk> (abgerufen am 29. September 2022)
  10. Small Talk – das kleine Gespräch. URL: <https://www.landsiedel-seminare.de/wissen/small-talk.html> (abgerufen am 29. September 2022)
  11. Small Talk. Zum. Deutsch lernen. URL: <https://deutsch-lernen.zum.de/wiki/LarysaK/SMALLTALK> (abgerufen am 12. November 2022)

ІННОВАЦІЇ У ПРАКТИЦІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

Марія Пентиліук,
доктор педагогічних наук, професор
кафедри української і слов'янської
філології та журналістики,
Херсонський державний університет
Тетяна Окуневич,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри української і слов'янської
філології та журналістики,
Херсонський державний університет,
E-mail: Ok.tatiana54@gmail.com

Зміни в сучасному суспільстві зумовлюють необхідність формувати особистість, здатну задовольняти свої освітні потреби впродовж життя. Відтак, сучасна освіта має бути інноваційною за змістом, тобто виконувати не лише традиційну функцію підготовки фахівців, а й стати певним етапом розвитку кожної особистості. Держава проводить таку політику, яка створює необхідні передумови для застосування новітніх науково-інформаційних технологій, ефективність використання яких залежить від рівня розвитку та освіченості людини [1].

Поряд із поняттям інновації в навчанні вживається термін інноваційне навчання, спрямоване на розвиток здібностей здобувачів освіти до спільної діяльності в нових ситуаціях. Під інноваційним навчанням розуміємо процес створення, поширення нових засобів (нововведень) необхідних для розв'язання тих педагогічних ідей, які досі розглядалися по-іншому, а також результат пошуку оригінальних, нестандартних розв'язань різноманітних педагогічних проблем: нові навчальні технології, оригінальні виховні ідеї; форми і методи навчання, нестандартні підходи та моделі освітнього процесу.

На сучасному етапі, в межах освітньої системи виокремлюють різні моделі навчання, що мають суттєві відмінності: трансляційну, формувальну, розвивальну, активізувальну, вільну, андрологічну та інші.

Трансляційна модель навчання (М.Данилов, Б.Єсипов, С.Баранов, І.Огородников), побудована на передбаченні, що зміст навчальних понять трансформується в систему знань і вмінь здобувачів освіти. Таке навчання орієнтує на досягнення кінцевого результату, а не на розвиток особистості.

Формувальна модель (Ю.Бабанський, І.Гальперін, Г.Щукіна, Н.Тализіна) ґрунтується на поетапному формуванні дій, засвоєнні еталонних зразків означеної діяльності – чим правильніше, точніше їх засвоїть здобувач освіти, тим ефективнішим вважається навчання.

Розвивальна модель (Л.Виготський, А.Леонт'єв, В.Давидов, Д.Ельконін) має на меті розвиток теоретичного мислення за спеціальної організації

навчального матеріалу й передбачає звернення до емоцій і почуттів здобувача.

Активізувальна модель (М.Скаткін, І.Лернер, Т.Льїн) спрямована на впровадження проблемного навчання, що стимулюватиме пізнавальну діяльність здобувачів освіти.

Вільна модель (Г.Штайгер, С.Патерсон) орієнтує на спонтанність саморозвитку особистості, а навчання розглядається як супровід її природного розвитку.

Андрологічна модель навчання (Ф.Пьоггелер, М.Ноулз, Р.Сміт, П.Джарвіс, Л.Турос) розкриває роль освіти дорослих як провідну умову розвитку особистості, доводить доцільність її через необхідність навчання упродовж життя. Біля витоків теорії освіти дорослих стояли К.Ушинським, М.Пирогов, В.Водовозов та ін. Різні аспекти її розглядали С.Болтівець, Л.Даниленко, Б.Матвієнко, В.Олійник, С.Саган, Л.Сігаєв та ін..

Попри помітні відмінності між цими моделями, всі вони спрямовані на розвиток творчих здібностей здобувачів освіти. Для більшості моделей характерним є те, що вони розглядають здобувача як суб'єкта педагогічних впливів, здатного включатися в пізнавальні процеси, що забезпечує формування необхідних якостей, спрогнозованих викладачем.

Однак сьогодні, як відзначає А. Овсянников, студент так і не став головним в освітньому процесі. Він неначе розчиняється у процесі навчання. Усе це вимагає особливої моделі навчання з альтернативною технологією, яка б максимально врахувала гуманістичне спрямування сучасної освіти. У цьому зв'язку велика роль має бути відведена особистісному навчанню, спрямованому на отримання емоційного задоволення здобувача від навчальної діяльності. Це створить сприятливі умови усвідомлення особистістю істинного значення нового знання, активізувало б його самоосвіту й самовиховання, сприяло б розвитку власного потенціалу. Ці посаування повинні забезпечити поступовий перехід від фіксованого рівня вивчення дисципліна на більш високий на завершальному етапі вивчення курсу. Тільки така логіка вимагає використання нових технологій навчання, за якими можна вивести студента на високий рівень

компетентності, професіоналізму в обраній спеціальності. Відповідно, підготовлений таким чином учитель-словесник виявиться здатним переносити логіку власного становлення на становлення й формування особистості свого майбутнього учня.

Пошуки шляхів підвищення ефективності навчання студентів-філологів дали змогу вийти на технологію інтенсивного навчання, яка передбачає нові організаційні форми взаємодії викладача і здобувача освіти, а також нову систему діагностики й контролю освітнього процесу. Характерною ознакою їх є перенесення центру ваги у навчанні на самостійну роботу, створення умов, які б стимулювали систематичне, активне, самостійне оволодіння знаннями. До базових компонентів інтенсивного навчання відносимо: модульну організацію навчання; методичне й програмне забезпечення аудиторії та самостійної роботи студентів; систематичний і поетапний контроль навчальної діяльності студентів; рейтингову систему оцінювання [2].

Спираючись на дослідження А.Фурмана, модульне навчання розглядаємо як функційно автономний дидактичний вузол, що поєднує адаптований зміст, організаційні форми й активні методи, призначені для комплексного розв'язання педагогічних завдань (цілей). Метою модульного навчання є створення для здобувачів освіти розвивального простору за допомогою змісту навчання (його системності, організації і дозування) та технології взаємодії викладача і студентів. Ключовим у модулі є проблемна ситуація, що визначає технологію як систему проблемних ситуацій, які чітко визначають мету, засоби, результати і норми контролю [3].

Чітке визначення дози навчального матеріалу, обсягу індивідуальних завдань, вимоги до знань і вмінь, які здобувач має продемонструвати після завершення роботи над модулем, регламентації навчальної діяльності – все це дає змогу технологізувати навчальний процес, правильно організувати систематичну й ритмічну роботу на занятті. У модульному занятті чітко простежуються основні компоненти технології навчання: чіткість, конкретність визначення мети, діагностування вихідного рівня знань здобувачів, керованість

навчального процесу на кожному етапі, проміжний і підсумковий контроль.

Кожний модуль забезпечується методичним матеріалом, склад якого визначає особливості теми. Обов'язковим компонентом методичного забезпечення є коментований перелік літератури, який дає змогу здобувачеві правильно зорієнтуватися у навчальній та науковій літературі; комплект методичних розробок для самостійної роботи; перелік завдань для індивідуальної роботи, який містить типові вправи для опрацювання окремих частин навчального матеріалу; підсумкові завдання проблемного характеру, виконання яких вимагає від здобувачів комплексного використання теоретичних знань, практичних умінь і навичок, набутих під час засвоєння матеріалу модуля.

Використання комп'ютерних технологій доповнюють методичне забезпечення модуля програмними засобами (демонстративні, модульні програми, програми-тренажери тощо).

Програмне забезпечення курсу виявляється більш рухомим, оскільки швидко реагує на появу нових ідей, методів, досягнень, ознайомлення з якими стало необхідною умовою підготовки майбутнього спеціаліста. Це пов'язане з інструментальним середовищем, яке дає викладачеві зручні та потужні засоби реалізації комп'ютерних програм, демонстраційних моделювальних програм, що істотно полегшує створення, апробацію та використання програмних засобів.

Пакети спеціальних завдань – динамічні опорні конспекти, подані у вигляді комп'ютерної сторінки, яка містить відомості з виучуваної теми в текстовій або графічній формі, не тільки полегшують засвоєння матеріалу, що вивчається, але й краще фіксуються в пам'яті здобувача, що є ознакою міцності засвоєння знань.

Невід'ємним складником інтенсивного навчання виступає систематичний контроль навчальної діяльності здобувачів, оскільки з ним пов'язана реалізація “зворотного зв'язку”, тобто одержання інформації про стан засвоєння студентами вивченого матеріалу з теми чи курсу, виявлення помилок, прогалин

у їхніх знаннях.

Контроль виконує орієнтувальну, діагностувальну, навчальну, виховну, розвивальну, контролюючу та керуючу функції. Така різноманітність функцій зумовлена тим, що в контролі закладено багато нерозв'язаних суперечностей і проблем. Оцінювання знань здобувачів може розглядатися як орієнтир, що впливає на розумову роботу і як стимул, що впливає на їхню вольову сферу. У навчанні оцінка загалом фігурує у формі відмітки – певного еквівалента знань, яку студенти часто сприймають як формальну констатацію стану їх знань, як суб'єктивне ставлення викладача до їхніх здібностей, старань тощо. Крім того, відмітка не інформує про те, які конкретні знання відсутні і які дії необхідно застосувати.

Суб'єктивізм та інтегральний характер оцінки у формі відмітки, спонукає викладача звертатися до методу тестування. Кваліфіковане використання тестів забезпечує: рівні умови для всієї групи; виключає списування; гарантує справедливість оцінки знань і можливостей здобувача; зменшує до мінімуму суб'єктивне ставлення викладача; дає можливість швидко перевірити знання всіх здобувачів з теми, розділу чи курсу; полегшує технічні труднощі перевірки та кількісної обробки одержаних результатів.

Нова організація роботи вимагає нових підходів до оцінки знань студентів. найбільш доцільною виявляється рейтингова методика оцінки, яка дає змогу врахувати досягнення студентів на кожному етапі їх роботи, сприяє зацікавленню у здобутті високих показників у навчанні, активізує самостійну роботу, що включає виконання здобувачами наукових робіт, участь у конференціях, олімпіадах, наукових семінарах тощо.

Отже, нові підходи до навчання гарантують для кожного здобувача освіти можливість повністю зосередитись на навчанні, осмислити виучувані курси в цілому, опанувати мову науки, вийти на достатній рівень знань, що дає можливість вільно спілкуватися у будь-якій ситуації. За цієї умови змінюється організація і структура проведення аудиторних занять, організація самостійної роботи, система контролю знань й оцінки знань здобувачів. Таким чином, буде

перевірятися інтелектуальна потужність студента відповідно до його можливостей.

Список використаних джерел:

1. Кремень В. Освіта і наука України: шляхи модернізації. Факти, роздуми, перспективи. К. : «Грамота», 2003. 214 с .
2. Методика навчання української мови в середніх навчальних закладах / Колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк. К. Ленвіт, 2009. 400 с.
3. Фурман А.В. Модульне-розвивальне навчання: принципи, умови, забезпечення : монографія. К. 1997. 340 с.

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ В КУРСІ «УКРАЇНСЬКА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ»

Людмила Радомська

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства,

Вінницький національний технічний університет

E-mail: ludarad9@gmail.com

Сучасні тенденції на ринку праці, з одного боку, та посилення значення мовної освіти з огляду на російсько-українську війну, з іншого, створюють нові вимоги до курсу української мови за професійним спрямуванням для широкого кола студентів нефілологічних спеціальностей в закладах вищої освіти. Крім того, нові виклики щодо викладання дисциплін постали у зв'язку з потребою якісного онлайн-навчання в карантинних та умовах воєнного стану. Традиційні методи виявилися неефективними або мало ефективними порівняно з інноваційними, а консервативні знання – непотрібними. Тому вкрай важливо виокремити пріоритетні напрямки, розставити правильні акценти, визначити нові ефективні методи у викладанні українського фахового мовлення у вищій школі, аби воно було актуальним, давало бажаний для викладача та студентів результат.

Розвиток критичного мислення, комунікативних навичок, креативності,

вміння працювати в команді та інші сучасні навички мають надзвичайно важливе значення для успішного фахівця будь-якої галузі. З огляду на це, завдання викладача вищого навчального закладу – не лише дати конкретні професійні знання, вміння й навички за програмою підготовки відповідної спеціальності. Важливо сприяти формуванню свідомого громадянина України, всіляко підтримувати ініціативу студента, сприяти формуванню критичного мислення, працювати над покращенням комунікативних навичок, розвивати креативність, навчати командній роботі тощо. Такі важливі компетенції дедалі набирають ваги в сучасному інформаційному суспільстві, яке вимагає від фахівця лабільності, швидкої реакції на ситуацію, стресостійкості, врахування різних чинників, часто не споріднених із конкретними професійними обов'язками. Мета цієї роботи – запропонувати методи для розвитку креативності студентів на заняттях курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)».

Першочергове завдання курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» – підготувати фахівця з високим рівнем професійної мовної комунікативної компетенції. Це курс, що має на меті сприяти вихованню грамотного фахівця на сучасному ринку праці. А відтак фахівця, здатного відстоювати свою точку зору, аргументувати свою позицію, генерувати ідеї, критично мислити тощо. Вибір методів, прийомів навчання, форм і способів співпраці зі студентами є вирішальним для досягнення цієї мети. Методи й форми роботи, обрані для формування креативності в студентів під час вивчення курсу, мають бути сучасними й результативними, водночас сприяти вдосконаленню мовної компетенції здобувачів вищої освіти.

Креативність визначають як одну з найбільш цінних навичок навчання у ХХІ столітті, яка «заснована на складному і постформальному мисленні, пов'язаному зі створенням нових і цінних ідей у ході креативної діяльності» [2, с. 88]. Науковці зауважують, що «розвиток креативного мислення у здобувачів вищої освіти має важливе значення для досягнення ефективного та високого рівня навчання», а «креативні люди є творчими здебільшого не через конкретну

вроджену рису, а швидше через ставлення до життя: вони зазвичай реагують на проблеми свіжими та новими способами, а не бездумно й автоматично» [2, с. 88]. Важко перебільшити значення цієї навички, адже «кожна цивілізована країна зацікавлена в нарощуванні творчого потенціалу суспільства загалом і кожної людини зокрема» [1, с. 91].

Зважаючи на різнопріоритетність у визначенні креативності, вважаємо найбільш чітким і повним таку дефініцію терміна: креативність – визначальна якість особистості, що виявляється «у творчому процесі здатністю досягати результату – виробляти новий унікальний неповторний оригінальний соціально значущий продукт і пропонувати ефективні шляхи його застосування; а також спроможність ухвалювати доцільні рішення в нестандартних ситуаціях» [1, с. 95].

Під час вибору методів для розвитку креативності студентів завдання викладача – бути лабільним, зважати на спеціальні, індивідуальні здібності студента, враховувати ймовірність практичного застосування здобутих знань тощо. Важливо вдало добирати завдання креативного змісту, які б передбачали «варіативність рішення і розраховані на реалізацію творчих здібностей» [4, с. 5]. Зокрема, в умовах дистанційної форми навчання ефективними виявилися такі методи й завдання:

1. Метод мозкового штурму. Мета викладача – навчити студентів роботи за цим методом, а згодом – використовувати для швидкого обміну й продування ідей під час закріплення різних тем, зокрема: «Службовий лист» «Співбесіда з роботодавцем. Самопрезентація», «Резюме» та ін.

2. Метод мініпроектів. Ефективний на етапі закріплення й систематизації вивченого матеріалу як домашнє завдання; має на меті згенерувати й реалізувати найбільш вдалу ідею для завдання, як-от: розробити рекламний проект для популяризації читання (улюблена книга), українськомовного контенту (фільму, каналу, блогу тощо), реалізації продукту та ін.

3. Метод рольової гри. Крім креативності, результативний також для розвитку ситуативного реагування в певній діловій бесіді, наприклад, під час

співбесіди з роботодавцем, службовій телефонній розмові тощо.

4. Метод дискусії. Привід розвинути декілька компетенцій, з-поміж них і креативність. Теми для аргументацій мають бути неоднозначними, дискусійними, цікавими для студентів, актуальними. Мінідискусії можна влаштовувати під час обговорення й аналізу публічних виступів.

5. Кроссенс. Цей тип завдань розвиває логічне та творче мислення, водночас удосконалює вміння будувати асоціативні зв'язки, давати логічне пояснення ідеям, виокремлювати пріоритетне.

6. Створення ментальних карт. Карти пам'яті використовують для створення, візуалізації, структуризації і класифікації ідей, а також як засіб для навчання, організації, розв'язання завдань, ухвалення рішень. Метод доречний для домашнього завдання на етапі систематизації вивчених великих за обсягом тем: «Мовні норми сучасної української літературної мови», «Стили сучасної української літературної мови», «Основні етапи й закони спілкування», «Жанри публічних виступів», «Види усного ділового спілкування. Функції та види бесід» тощо.

У різних групах одна й та ж методика не може бути реалізована однаково, адже індивідуальні здібності, а іноді й настрої, новини, мікроклімат у групах є різними. Для викладача це завжди можливість експериментувати, вчитися, набувати досвіду. З цього приводу науковці виокремлюють поняття креативної компетенції науково-педагогічного працівника у структурі його професійної компетентности [3]. У це поняття вкладають досягнення фахівця: створення інноваційних професійних продуктів, високі результати науково-педагогічної діяльності «в процесі реалізації творчих, інтелектуальних, операційних, цифрових, організаторських здібностей фахівця» [3, с. 70].

Отже, розвиток креативності студентів на заняттях із курсу «Українська мова за професійним спрямуванням» передбачає, з одного боку, ефективний добір методів і форм навчання, майстерність викладача, з іншого – врахування сучасних суспільних особливостей та індивідуальний підхід до студентів.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко Н. В. Мейнстрім освітнього прогресу в Україні: компетентність ↔ креативність. *Науковий прогрес у європейських країнах: нові концепції та сучасні рішення*. 9-а міжнародна наукова конференція. 6 вересня 2019 р. Штутгарт, 2019. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/716981/> (дата звернення: 20.11.2022).
2. Вовчаста Н., Байрамова О., Чорна Г. Розвиток навичок креативного мислення у здобувачів вищої освіти. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 1. С. 87 – 97. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-1-87-97> (дата звернення: 22.11.2022).
3. Ілляхова М. В. Креативна компетентність науково-педагогічного працівника: теоретико-методологічний аналіз. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2018. № 61. Т.1. С. 70 – 74. URL: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2018/61/part_1/17.pdf (дата звернення: 23.11.2022).
4. Креативність особистості як фактор інноваційного розвитку суспільства : збірн. наук. праць. Вип. 2 / за ред. доц. В.В. Павленко. Житомир : ФОП Левковець Н. М., 2020. 188 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/31642/1/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A.pdf> (дата звернення: 20.11.2022).

ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ЗВО

Алла Стадній

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри мовознавства,
Вінницький національний технічний університет
E-mail: stadniy.all@vntu.edu.ua

Сучасна педагогіка співробітництва та студентоцентроване навчання, в основу якого покладено компетентнісний підхід, спонукає викладачів використовувати нові види оцінювання. Студент – активний учасник освітнього процесу, який бере відповідальність за своє навчання, тому контрольньо-оцінювальна діяльність стає полісуб'єктною. Традиційна кількісно-критеріальна система зорієнтована на оцінювання предметних знань, умінь,

навичок. Її перевагами є можливість використання різних форм, систематичність, індивідуальний підхід, проте серед недоліків можна назвати те, що оцінює знання здобувачів знань лише викладач, а студент, який є активним повноцінним учасником і суб'єктом навчального процесу, залишається осторонь. Проте саме студент відіграє провідну роль у процесі здобуття знань, умінь, навичок, оскільки він обирає траєкторію, способи та засоби навчання, має самостійно оцінювати свої навчальні досягнення.

Формувальне оцінювання – це інтерактивне оцінювання прогресу здобувачів освіти, що дає змогу педагогу визначати їхні потреби та адаптовувати процес навчання [4]. Формувальна оцінка – це зворотний зв'язок для суб'єкта навчання, що допомагає зрозуміти, як покращити власні навчальні досягнення. Формувальне оцінювання досліджували такі педагоги, як Ю. Бондаренко, І. Калініна, К. Робінсон, Д. Стерна та інші.

Особливість формувального оцінювання полягає в тому, що відбувається систематичний аналіз індивідуального розвитку студента в процесі навчання з метою корекції та залучення їх до процесу оцінювання власної діяльності. Такий контроль допомагає визначити оптимальні для кожного студента методи, форми та шляхи навчання з метою формування ключових і професійних компетентностей, досягнення поставленої мети. Співпраця викладача й студента буде вдалою, якщо визначено спільні цілі й очікувані результати.

Формувальне оцінювання в освітній діяльності виконує такі функції, як: діагностувальну, прогностичну, мотиваційну, розвивальну, навчальну, контролю, коригувальну, виховну, функцію управління процесом навчання.

За допомогою формувального оцінювання визначають реальний рівень знань студентів. Педагог, який є наставником, під час оцінювання повинен керуватися позитивним принципом, чіткими критеріями, не порівнювати результати, продемонстровані різними студентами, а відзначати особистий прогрес кожного, оскільки таке оцінювання не передбачає конкуренції серед учасників навчального процесу. Варто оцінювати не лише знання, уміння, навички, а й набуті компетентності, виявляти труднощі та встановлювати їх

причини, контролювати перебіг навчальної діяльності й коригувати її, а також вибудовувати індивідуальну навчальну парадигму відповідно до інтересів і потреб студента.

Метою формувального оцінювання є допомога студентові в процесі навчання, тому перед вивченням будь-якої дисципліни чи теми варто визначити рівень знань, з'ясувати інтереси й потреби студентів та сформулювати мету навчання. У процесі здобуття знань педагог заохочує студентів до самостійності, взаємодії з наставником, до спільної діяльності в парах, групах, мотивує до метапізнання – усвідомлення свого мислення та власних когнітивних стратегій.

У сучасній дидактиці оцінювання розглядають як діагностико-розвивальну діяльність педагога й здобувача освіти. Важливими елементами формувального оцінювання є самооцінювання й взаємооцінювання, які сприяють розвитку критичного мислення, вчать аналізувати власні досягнення й роботи інших учасників навчального процесу, відзначати здобутки й спокійно реагувати на помилки, а також співробітництву. Формувальне оцінювання відбувається тоді, коли студент самостійно планує й аналізує власний процес навчання. Таке оцінювання допомагає ефективно організувати дистанційне навчання. Формувальне (внутрішнє) оцінювання створює передумови для підсумкового (зовнішнього) оцінювання, яке є елементом контролю.

Отже, змінилися погляди на місце й роль оцінки в процесі контролю навчальних досягнень студентів, оскільки сучасна компетентнісно орієнтована освіта спрямована на ефективність і результативність. Виникла потреба не лише фіксувати досягнення, а й розробляти стратегію, коригувати її та забезпечувати постійний супровід кожному здобувачеві в процесі навчання. Таке оцінювання більш гуманне, допомагає кожному суб'єкту насамперед і педагогу відстежити особистий розвиток здобувача освіти. Контроль та оцінка діяльності пов'язані з мотивацією до навчання. Формувальне оцінювання ґрунтується на засадах студентоцентричної педагогіки, пріоритетами якої є потреби та інтереси студента. Для педагога оцінювання – інструмент

удосконалення навчального процесу з метою оптимізації, а лише тоді засіб визначення навчальних досягнень студентів. Викладач стимулює оцінку самостійність студентів, розвиток критичності, що сприятиме формуванню вмінь планувати своє навчання й досягненню особистих результатів із використанням внутрішніх і зовнішніх ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Вілмут Дж. Оцінювання для навчання: навч. посібник за редакцією І. Є. Булах, М. Р. Мруги. Київ: Майстер-клас, 2007. 170 с.
2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Відділ сучасних мов, Страсбург. Київ: Ленвіт, 2003. 262 с.
3. Калініна І. М. Формувальне оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти. Грааль науки: 2021. №5. С. 285 – 290.
4. Локшина О. Інновації в оцінюванні навчальних досягнень учнів у шкільній освіті країн Європейського союзу. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2009. № 2. С. 107–113.
5. Онопрієнко О. В. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів: сутність і методика здійснення. *Український педагогічний журнал*. 2016. № 4. С. 36 – 42.
6. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів: сутність і методика здійснення. [Електронний ресурс]. 2016. URL: <http://uej.undip.org.ua/upload/iblock/5e2/5e24f07e3c22c6f4feb501b1200d2105.pdf>

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ ЧИТАННЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

Наталія Ушакова
доктор педагогічних наук,
завідувач кафедри мовної підготовки
ННІ міжнародної освіти,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна
E-mail: ushakova.khnu@gmail.com

У Національному звіті за результатами міжнародного дослідження якості

освіти PISA-2018 [7] представлено інформацію про результати навчальних досягнень українських 15-річних учнів у різних галузях, зокрема у читанні. Читання розглядають «як складник навчання впродовж життя, а отже, як постійно оновлювану систему знань, умінь, навичок, стратегій діяльності, які формуються тоді, коли особа взаємодіє з іншими людьми й загалом із суспільством» [7, с.93].

Міжнародне дослідження PISA проводиться з 2000 р. й охоплює багато країн, кількість яких щорічно збільшується: у 2000 р. це було три десятки країн, у 2018 р. – це майже 90 країн, 3/4 населення планети. «Характерною особливістю дослідження PISA є його компетентнісний характер: завдання тестів стосуються реальних життєвих ситуацій, для розв'язування яких потрібно не репродуктивне відтворення набутих знань і вмінь, а здатність ефективно застосовувати їх у нових, нестандартних ситуаціях» [7, с.6]. Перевірка сформованості читацької компетентності ґрунтувалася на розумінні її як здатності «сприймати, аналізувати, використовувати й оцінювати письмовий текст задля досягнення певних цілей, розширювати свої знання й читацький потенціал» [7, с.34].

Базовий рівень читацької грамотності визначено «як рівень, на якому учні / студенти не тільки можуть читати прості й відомі їм тексти та розуміти їх прямолінійно, але й демонструють ... певну здатність пов'язувати кілька фрагментів інформації, робити висновки, які виходять за межі наведеної в тексті інформації, та пов'язувати інформацію з тексту з власним досвідом» [7, с.34].

Результати дослідження PISA репрезентують інформацію про те, чи отримують учні задоволення від читання. Цей параметр є особливо актуальним в ситуації звернення до художнього тексту. Отже, «в Україні більшість учнів / студентів (62,7 %) повідомила, що читають для задоволення, а 37,3 % – що читають тільки тоді, коли потрібно отримати певну інформацію, коли вони змушені читати, крім того, вони не вважають це заняття важливим» [7, с.96]. За власним бажанням читає художню літературу тільки 21 відсоток респондентів.

Але те, скільки людина читає для задоволення, тісно пов'язане з тим, наскільки добре вона розуміє прочитане. У дослідженні PISA підкреслюється, що «кращі читачі схильні більше читати, оскільки вони є більш вмотивованими до читання, що, у свою чергу, сприяє збільшенню їхнього словникового запасу та підвищенню їхньої здатності до розуміння прочитаного» [7, с.100].

Художній текст вирішує завдання гуманізації та гуманітаризації освітнього процесу. Це незамінний навчальний матеріал і мотивувальний чинник у загальнокультурному розвитку учнів. Тому закономірним є інтерес методики навчання української мови та літератури до названого типу текстів, вивчення лінгвістичних, когнітивних, культурологічних, літературознавчих засад формування вмінь читання із повним розумінням усіх шарів смислу тексту.

Вважаємо важливим визначення видів читання, якими мають користуватися читачі під час звернення до художнього тексту; розробку принципів контролю результатів читання; створення методичної моделі, яка має забезпечити досягнення запланованих результатів. Розв'язання таких *інваріантних* завдань має стати підґрунтям побудови *варіативних* методичних комплексів на матеріалі конкретних художніх творів, відібраних відповідно до

Наріжним каменем створення методики навчання читання є формування текстотеки для кожного етапу (року) навчання. Лінгвістичні та літературознавчі характеристики текстів, що будуть використовуватись у навчальному процесі, є визначальними чинниками організації методичної системи.

Сучасною методикою навчання читання художнього тексту визначені складники читацької компетентності: лінгвістичний, операційний, параметр культури читання, актуальний під час звернення до текстів будь-якої сфери спілкування, а також літературознавчий та країнознавчий складники [1].

Необхідною передумовою розуміння тексту є володіння структурними елементами мови, лексикою, граматикою тощо. Під час читання працюють засоби оформлення висловлювання, доступні зоровому сприйняттю: слова, морфеми словозмінювання, порядок слів, структура речень. Засоби оформлення смислу, притаманні усному мовленню (інтонація, паузи, логічний наголос)

стають зрозумілими читачеві за допомогою засобів пунктуації. Це терени функціонування *лінгвістичного складника* читацької компетентності.

Розуміння текстів соціокультурної сфери спілкування є результатом не тільки знання словотвірних механізмів і синтаксичних зв'язків, але й обізнаності в галузі культури, до якої належить художній текст. Тому цілком виправданим є виділення *лінгвокраїнознавчого складника*. Тексти художньої літератури насичені лексикою з національно-культурним компонентом значення [2]. Такі лексичні одиниці можуть називати предмети національного побуту, географічні об'єкти, імена героїв казок, легенд, історичних персонажів тощо. Вони не завжди відомі сучасним учням. Тому необхідним складником методичної системи, що має забезпечити розуміння художнього тексту, вважаємо відбір відповідних одиниць із цільового тексту та їх лінгвокраїнознавчий коментар.

Читацька компетентність являє собою комплексне когнітивно-діяльнісне утворення. Виділення *операційного складника* читацької компетентності пов'язане з тим, що у психологічній структурі діяльності її змістовий і процесуальний аспекти розділити неможливо. Головна роль належить змістовому аспекту, втім його успішність цілком залежить від процесуального, від сформованості навичок читання. Використовуються терміни «основне» та «допоміжне», або «власне читання» та «навчальне читання». «Власне читання» є результатом сформованості психофізіологічних механізмів читання як діяльності. Засобом навчання такого читання є читання навчальне, тобто певний набір текстів і певна система вправ і завдань [6]. Види читання (навчальне, ознайомлювальне, пошукове тощо) [8], можна кваліфікувати як сходінки оволодіння читанням як діяльністю.

Для адекватного сприйняття змісту та інтерпретації літературного твору необхідне володіння *літературознавчим складником компетентності*, що передбачає оперування основами теоретико-літературних знань і вміння ними користуватися.

Для забезпечення глибини розуміння прочитаного тексту необхідне

функціонування *інтерпретаційного складника* читацької компетентності. Інтерпретаційний рівень розуміння – підсумковий для читання, його можна досягти за умов реалізації завдань лінгвістичного й операційного складників, взаємодія яких забезпечує сприйняття змістово-фактичної інформації тексту [3]. Інтерпретація тексту – засвоєння його змістово-концептуальної та змістово-підтекстової інформації. Таким чином, структура читацької компетентності містить такі складники: лінгвістичний (що має лінгвокраїнознавчий компонент), літературознавчий, операційний, інтерпретаційний.

Для оцінювання «чистого» результату читання доцільно використовувати контрольні матеріали тестового характеру, бо вони виявляють результати саме читання, на відміну від контролю, який передбачає створення власного усного висловлювання чи написання письмового повідомлення. За цієї умови контроль дає комплексний результат «читання – говоріння (або письмо)».

Для комплексного формування всіх складників читацької компетентності необхідно розуміти не тільки вимоги до діяльності учнів, а й вимоги до алгоритму дій вчителя. Вважаємо, що такий алгоритм має складатися з підготовки вчителем і послідовного виконання учнями трьох блоків завдань: передтекстових, притекстових, післятекстових.

Обов'язковою є діагностика труднощів, які можуть виникнути в учнів. Для повноцінного функціонування лінгвістичного складника, зокрема його лінгвокраїнознавчого компонента, необхідні вибір лексики, її систематизація, лінгвокраїнознавчий коментар лексем із національно-культурним компонентом семантики. Безпосереднє звернення до тексту – притекстовий блок діяльності вчителя, який спрямовує діяльність учнів до пошуку в тексті певної інформації за допомогою визначених завдань, виокремлення змістових частин тексту, аналізу художніх засобів створення образів. Підсумкове осмислення прочитаного тексту – післятекстовий блок – комплекс керівництва навчальними діями учнів після читання тексту (вибір правильних варіантів відповідей до тестових завдань щодо змістово-фактичної, змістово-концептуальної, змістово-підтекстової інформації).

Названі блоки мають бути забезпечені навчальними матеріалами, що підготують сприйняття тексту (передтекстовий блок), керуватимуть безпосереднім процесом читання (притекстовий блок), а також підтримуватимуть осмислення тексту за допомогою матеріалів і завдань післятекстового блоку. Складники читацької компетентності мають формуватися та контролюватися комплексно методичними засобами кожного блоку.

Результати навчального процесу значною мірою залежать від мотивації учнів, тому завданням учителя є формування та підтримка мотивації засобами завдань, які він пропонує. В завданні має міститися інформація про те, чого навчиться учень, якщо виконає завдання, про що дізнається, прочитавши текст.

Методичне регулювання навчання читання можливе за умови побудови моделі цього виду діяльності та її відображення у структурі навчальної книги.

Книга для читання має бути побудована з урахуванням необхідності формування всіх складників читацької компетентності методичними засобами, що будуть структуровані відповідно до названих вище блоків завдань.

Всі елементи книги мають слугувати забезпеченню повноцінного процесу читання. Завдання забезпечення комплексного сприйняття художнього тексту учнями розв'язуються також засобами семіотичного оформлення книги. Створення певної знакової системи знаходиться в рідчизні реалізації дидактичного принципу наочності. Семіотична система книги містить власне художні тексти, завдання до них, ілюстрації, зокрема такі, що допомагають розумінню лексем із національно-культурним компонентом значення. Кожна рубрика, що організує блок діяльності учня, повинна мати власне позначення (вербальне, символічне, піктографічне) і чітко визначене місце відносно художнього тексту. Система покликань, з якими також необхідно знайомити учнів, довідкові матеріали, бібліографічний апарат, покликання на джерела в Інтернеті формують культуру читання. Умовою ефективності навчальної книги є наочна та методична єдність усіх її семіотичних елементів: обкладинки, титульної сторінки, ілюстрацій тощо, які мають не тільки відповідати

завданням розкриття змісту тексту, а й враховувати рівень навченості, вік учнів.

Названі чинники формують інваріантну модель навчання читання художнього тексту. Перспективами подальших наукових пошуків вважаємо розроблення варіативних моделей, що відповідатимуть рівню навченості учнів.

Список використаних джерел:

1. Вашуленко О. В. Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект. *Початкова школа*. 2011, № 1. С. 48–50.
2. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного 4-е изд., перераб. и доп. М. : Рус. яз., 1990. 246 с.
3. Дридзе Т. М. Язык и социальная психология. М. : Высш. школа, 1980. 224 с.
4. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 / кол. авт.: М. Мазорчук, Т. Вакуленко, В. Терещенко, Г. Бичко та ін. Український центр оцінювання якості освіти. Київ: УЦОЯО, 2019. 439 с. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/PISA_2018_Report_UKR.pdf (дата звернення 25.09.2022).
5. Паршин И. Б. Лингвистические методы в концептуальной реконструкции. *Системные исследования. Методологические проблемы*. Ежегодник 1986. М.: Наука, 1987. С. 398–412.
6. Пассов Е. И. Содержание иноязычного образования как методическая категория. *Иностранные языки в школе*. 2007. № 6. С. 13–23.
7. Ушакова Н. І. Лінгвокогнітивні засади методики формування іншомовної лінгвокультурної компетентності. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти. Міжпредметні зв'язки*. Зб. наук. праць. Вип. 27. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2015. С. 117–127.
8. Фоломкина С. К. Обучение чтению на иностранном языке в неязыковом вузе : учебно-методическое пособие. Изд. 2-е, испр. М.: Высш. школа, 2005. 253 с.

РОЗДІЛ 3
РІЗНОАСПЕКТНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ХУДОЖНЬОГО /
НЕХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ

ІНВАРІАНТ МІФОЛОГЕМИ АГАСВЕРА У НІМЕЦЬКОМОВНІЙ
ЛІТЕРАТУРІ РОМАНТИЗМУ

Марія Афанасенко
магістрант кафедри англійської
філології та світової літератури
імені професора Олега Мішукова,
Херсонський державний університет
mafan290710@gmail.com;
науковий керівник: Ніна Ільїнська
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри англійської філології
та світової літератури
імені професора Олега Мішукова,
Херсонський державний університет

Величезний пласт літературного матеріалу потребує окреслення рамки дослідження. Наша увага зосереджена перш за все на творчості німецьких романтиків. Саме у цей час і у цих художніх системах міфологема Вічного Жида літературно оформилася. У виявленні інваріанту міфологеми Агасвера у романтичній літературі ми спираємось на тезу Н. Поліщук, згідно з якою «роман німецького письменника другої половини ХХ ст. С. Гейма "Агасвер" демонструє творчі кореляції між романтичною і постмодерністичною міфологемами Агасвера на світоглядно-естетичному рівні» [1, с.16]. Зупинимось на характерних аспектах міфологеми Агасвера у найбільш репрезентативних творах романтизму, що засвідчують складові інваріанту.

У літературних обробках легенди яскраво відбилися суспільні та соціокультурні тенденції, пов'язані з концепцією особистості, характерної для тієї чи іншої історико-культурної епохи.

Перші літературні трансформації легендарного образу, що належать Й.В. Гете, оприявнюють характерні тенденції руху «Бурі та натиску» ("Sturm und Drang"). У незакінченій поемі «Вічний Жид» (задум фрагменту датується 1774 роком) «великий німець» тлумачить легендарну постать у відповідності з

ідеологією німецького Просвітництва і власними поглядами. В інтерпретації міфологеми Агасвера німецький класик «виступає як представник міського патриціату, верхівки бюргерства» [2, с. 45]. Розставляючи нові ідеологічні акценти, автор наслідує традиційну структуру. Він зберігає сюжетні константи легенди, наділяє амбівалентністю образ «вічного блукальця».

Так, за професією Вічний Жид – чоботар, однак він неформальний лідер, виразник поглядів ремісників і авторитетна людина, бо довкруг нього залюбки збирались прості люди, іноді навідувались фарисеї та садукееї. Йому притаманні бюргерські обережність та практицизм, тому проповіді Ісуса здаються йому бунтівними й викликають страх за їхні можливі наслідки. Так завдяки зіставленню незакінченого твору Гете з інваріантом традиційного сюжету, ми бачимо, як письменник реалізує свій задум. Його Агасвер утілює бюргерську концепцію особистості, віра якої не є антитезою розуму, ба навіть ушляхетнена любов'ю до Бога.

Нові «відкриття» Агасвера відбуваються на хвилі антипросвітницьких настроїв в епоху романтизму. Цей факт зазначає Н. Поліщук: «Жвавий інтерес романтиків до скарбниці світової міфології, як і до внутрішнього багатства Вічної Книги, з одного боку, та ємкість апокрифічної легенди про Агасвера з точки зору романтичного світогляду, з іншого боку, у симбіотичній єдності спричинилися до небувалоого піднесення в літературі творів, присвячених персонажеві легенди, до різноманіття вияву літературної рецепції, а в контексті міфотворчості, – кредо романтиків, – до витворення оригінальної міфологеми Агасвера власне романтичного зразка» [3, с. 72].

У поемі-рапсодії К.Ф.Д. Шубарта «Вічний Жид» (1783) [4] головний персонаж є трагічною особистістю, відкинутим грішником, що шукає смерті як благодаті. З інваріантних рис автор зберігає традиційну зав'язку, але кару Агасверу призначає Ангел Смерті. У такий спосіб актуалізуються домінантні мотиви блукання та безсмертя. До традиційної структури автором додається мотив страждання Вічного Жида. Із двох фіналів – прощення та спокута гріха чи вічні муки за скоєний злочин – К.Ф.Д. Шубарт обирає Божу милість. Суто

романтичною рисою є бунтарська вдача Агасвера, його тираноборство, виклик Вищим Силам, що дає змогу ідентифікувати цей образ у парадигмі штюрмерської концепції сильної особистості (Kraftmensch).

Нові версії міфологеми Агасвера з'являються в австрійській літературі романтизму, що розвивалася в одному культурному просторі з німецькою. Це балади Н. Ленау «Агасвер, Вічний Жид» (1833 р.) та «Вічний Жид» (1839 р.), епічна поема Р. Гамерлінга «Агасвер у Римі» (1865 р.) [5].

Балада Н. Ленау «Агасвер, Вічний Жид» (1833 р.) визначається даниною традиції – негативним модусом інтерпретації цього образу. Агасвер представлений спустошеною людиною, позбавленою будь-якої чулості внаслідок відчуження від Бога і соціуму. Домінантою авторської міфологеми Вічного Жида є притаманний романтичній концепції особистості тотальний егоцентризм. Зосереджений на подоланні свого безсмертя й абсолютизації смерті як блага, він «втішає» батьків, що втратили сина, вкрай дивним способом: розмовами про марність та тлінність буття [5]. Отже, автором акцентується негативна оцінка особистості Вічного Жида, що позбавлена амбівалентності ставлення до легендарного персонажу та співчуття романтичному.

Задля художнього втілення міфологеми Агасвера Н. Ленау використовує низку прийомів романтичної поетики: прийом одивнення як сюжетотвірний; контраст, що акцентує традиційне протиставлення романтичного героя юрбі; антитезу образів життя, смерті та безсмертя, світу й п'тьми: сонячні промені як алегорія життя протиставлені хмурості тіні Агасвера як персоніфікації лиха; інваріантні просторово-часові координати, що фіксують його мандри: «по горизонталі» – це занедбані поля, розпуття доріг, а «по вертикалі» – богопокинутість, що роз'єднує його з людьми (пастухи та їхні дружини хрестилися, коли бачили його тінь). Відомо, що як ворог світла диявол сам є тінню. Австрійський літературознавець А. Ханзен-Леві називає Агасвера «дияволично зіпсованим місяцю» [6, с. 314]. Зауважимо, що думка про інфернальну сутність Агасвера, підкріплена романтичним мотивом тіні,

отримає розвиток у подальшій розробці міфологеми Вічного Жида.

Це приводить його до каяття та розуміння персональної відповідальності за скоєні гріхи, бо раніше кару за свою провину він вважав надмірною [5]. Отже, на відміну від першої балади Н. Ленау, у другому творі образ Агасвера марковано позитивно завдяки ментальному його переродженню на шляху спокутування гріха. Цей мотив спокути також є інваріантним для міфологеми Агасвера. Етноспецифічною рисою обох балад вважаємо поєднання романтичного світосприйняття з поетикою бідермейєра.

В епічній поемі «Агасвер у Римі» (1865 р.) Р. Гамерлінг звертається до філософського потрактування інваріантного у міфологеми Вічного Жида мотиву безсмертя, амбівалентність якого у позитивному та негативному виявах веде свій початок із Біблії.

Драматична поема пізнього австрійського романтика Р. Гамерлінга «Агасвер у Римі» композиційно побудована на зіткненні двох поглядів на земне безсмертя – римського імператора Нерона та «вічного блукальця» Агасвера. Зауважимо, що це порівняно новий ракурс в інтерпретації міфологеми. Р. Гамерлінг творчо реалізує структурний принцип легенди, названий С. Аверинцевим «подвійним парадоксом». Суть його в тому, що «темне й світле двічі міняються місцями: безсмертя, бажана мета людських зусиль, у цьому випадку обертається прокльоном, а проклин – милістю (шансом спокути)» [11, с. 34].

Пізній романтик Р. Гамерлінг демонізує образ Агасвера у традиційній моделі «генія (духа) руйнації», бо саме він кидає перший смолоскип під час горезвісної пожежі в Римі. Намагання отримати у такий спосіб бажаний спокій могили Вічний Жид ставить вище за людські жертви. Негативні конотації земного безсмертя підсилюють зближення Агасвєрової провини з Каїновим гріхом братовбивства, що принесло у людський світ смерть. Зухвалість, з якою Агасвер розповідає про кривавий злочин, хизування обраністю, нехтування моральними нормами, поєднані з суто романтичними переживаннями «світової скорботи», дають привід ідентифікувати цей образ у парадигмі романтичного

героя [5].

Наша розвідка підкріплюється спостереженнями науковців, що наголошують на поліфункціональності головного персонажа міфологеми Агасвера в європейській літературі романтизму. «У силу власної метафоричності Агасвер поставав і «канонічним» для романтиків страждальцем (К.Ф.Д. Шубарт, Н. Ленау), і застерігачем-людинолюбцем (П.Ж. Беранже); зринав в іпостасі судді-оскаржника злочинів проти людини (Р. Гамерлінг); борця проти несправедливості Божого світоустрою (Дж.Г. Байрон), як, зрештою, мудреця (Шеллі) та спокутника (Колрідж) [3, с. 11].

Отже, нами виявлено мотивно-образний комплекс міфологеми Агасвера. Під мотивно-образним комплексом розуміємо динамічне утворення, яке включає в себе стійкий набір константних елементів (інваріантні мотиви), що взаємодіють зі змінюваними (варіативними) елементами цієї структури та мають унікальний набір специфічних ознак [9, с. 37]. Дескриптивна модель інваріанта дає змогу простежити модифікації міфологеми Агасвера. Адже саме «завдяки розбіжностям між інваріантом та інтерпретацією утворюється семантична напруга, що є чинником смислового оновлення та актуалізації ТСО у кожному нову епоху» [10, с.168]. Зіставлення інваріанту міфологеми Агасвера з модифікаціями у романі С. Гейма мають засвідчити типологічні збіги й відмінності в її художній реалізації відповідно до творчої індивідуальності авторів.

Список використаних джерел:

1. Поліщук Н. Трансформація міфологеми Агасвера в західноєвропейській літературі XIX - XX ст. Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.04 / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів., 2001. 20 с.
2. Жирмунский В.М. К вопросу о классовом самоопределении Гёте. Автобиография Гёте в историческом освещении. *Из истории западноевропейских литератур*. Ленинград : Наука, 1981. С.30-61.
3. Поліщук Н. Алюзивне поле гри в романі С. Гейма «Агасвер». *Слово і час*. 2000. № 11. С. 70 –74.
4. Шубарт К. Вечный Жид : URL <http://ino-it.ru/lit/text/3095/3913/Schubart/vechnyj-zhid.htm>

5. Легенда об Агасфере – «Вечном Жиде». Поэмы Шубарта, Ленау и Беранже. Санкт-Петербург, 1919. Издательство З. И. Гржебина. URL: <https://knigogid.ru/books/144699-legenda-ob-agasfere-vechnom-zhide>
6. Ханзен-Леве А. Система поэтических мотивов. Ранний символизм. Санкт-Петербург: Академический проект, 1999. 512 с.
7. Традиційні сюжети та образи / Керівник проекту та упоряд. А.Волков. Чернівці : Місто, 2004. 200 с.
8. Поліщук Н. Трансформація міфологеми Агасвера в західноєвропейській літературі XIX - XX ст. Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.04 / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2001. 20 с.
9. Онопрієнко А. Д. Мотив “туги життя” (“T’ennui de vivre”) у поезії французького та російського символізму : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.05. Херсон, 2019. 200 с.
10. Будний В., Ільницький М. Порівняльне літературознавство : підручник. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 432 с.
11. Аверинцев С. Агасфер. *Мифы народов мира. Энциклопедия: в 2 х т.* / Гл. ред. С. А. Токарев. Москва: Рос. энциклопедия, 1997. С.34.

ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДРАМАТУРГІЇ ПРО ВІЙНУ-2022: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Олена Бондарева

доктор філологічних наук, професор,
головний науковий співробітник,
Київський університет імені Бориса Грінченка
E-mail: o_bondareva@kubg.edu.ua

Українська драматургія різних поколінь інтенсивно опрацьовує дискурс сучасної російсько-української війни. Сьогодні є вже десятки драматургічних текстів, створених після 24 лютого 2022 р. У зв'язку з цим перед дослідниками постає ціла низка питань щодо того, як організувати простір її досліджень. Поділюся своїми міркуваннями у цьому напрямі.

Ми повинні вмотивовано розуміти, для кого з сучасних драматургів війна (не біографічно, а творчо) розпочалася з 2014 року, а для кого – лише 24 лютого 2022 року. У першому випадку можемо говорити про щирі інтенціональність, у другому – переважно про ситуативну, розуміючи при цьому, що обставини

можуть змінювати людей та сприйняття ними подій і ситуацій, і тут важливими будуть також реальні дії драматургів, які заговорили про війну лише цього року (участь у збройному захисті нашої країни, волонтерство, долучення до акцій на підтримку України за кордоном – або ж просування переважно себе і своїх творчих амбіцій в обставинах, сприятливих для українців на тлі тих симпатій, яких у світі здобув український спротив російській агресії). Тому у дискурсі “драматургії війни” обов’язково маємо включати і драматургічні тексти, створені між лютим 2014 року і лютим 2022 року, а також дивитися, які ідентичнісні смисли в них були закладені, адже персонажі частини сучасних українських драматургів роздавали глядачам колорадські стрічки або просували дискурс “зрозуміти і пробачити” щодо проросійських колаборантів, які скоювали злочини проти українців.

Маємо чітко нагадувати драматургам, які після 2014 року співпрацювали з російськими драматургічно-театральними платформами (“Любимовка”, “Действующие лица” та іншими), російськими театрами та режисерами, друкувалися у виданнях країни-агресора, просували в Україні російську “нову драму”, що це є формою колаборантства і повинно стати запобіжником для отримання ними державних та національних премій у сферах культури/літератури, а також про те, що повоєнне українське суспільство не толеруватиме минулих фактів такої співпраці і не викреслюватиме їх із пам’яті.

Однією із засадничих площин аналізу драматургічних текстів про війну-2022 має бути поле смислів, які породжуються цими текстами. При всій актуальності художньої форми, експериментаторства на її теренах, авторської ексцентрики або провокативності саме смисли зараз мають вийти на перший план: можливо, це буде тимчасовою тенденцією, проте надто велика ціна, яку українці платять у цій війні, позбавляє нас права просувати “просто талановиту молодь”, яка позиціонує себе як покоління, “не зіпсоване Майданами та війною” (і це не моя “риторична фігура”: таку концепцію у січні 2022 року на міжнародному вебінарі з проблем деколоніального театру почула від однієї талановитої молоді української режисерки, яка активно просуває себе і своїх

друзів у Польщі та Німеччині і після 2014 року брала участь у спільних проєктах з Росією, а також отримувала російські мистецькі відзнаки та нагороди). Зараз смисли драматургічних текстів і реальні, а не ситуативні позиції драматургів надто важливі.

Треба докласти максимум зусиль, аби повоєнний український театр заговорив з українцями про них самих, про актуальні для нас дискурси, помилки та суспільні виклики. Для цього треба, щоб театр перестав бути розважальним у своєму переважному функціонуванні (це може лишитися одним із його функціональних модусів). Безумовно, війна вже внесла свої “репертуарні” корективи у сучасну театральну афішу. Проте репертуарну політику театрів також варто фахово аналізувати (зріз після 2014 року, наприклад, продемонструє нам, як театри уникали транслювати цінності Революції Гідності та розмов про те, що ми живемо у стані війни за свою ідентичність, як піарили і толерували російську класику чи російську ж “нову драму”), а державна культурна політика має сприяти просуванню на українські сцени сучасної української драми. Тут зараз теж є багато позитивних зрушень, зокрема, у зв’язку з тим, що театри активно відгукуються на пропозиції щодо читок новітніх драматургічних текстів. Нерідко такі читки стають повноцінними виставами.

Я закликаю аналітично ставитися до матеріалів, які у драматургічній формі оповідають про війну-2022. Не всі тексти, розписані на репліки, можна вважати цікавою сучасною драматургією. Їх премодерація перед тим, як вони виходять у загальний доступ, на різних web-ресурсах відбувається за несхожими критеріями, і інколи ці критерії – не на користь естетичної вартості, дотримання мовного законодавства України, а подеколи взагалі оприлюднюються ледь не всі надіслані на премодерацію тексти, оскільки вони проголошуються “актуальними”, бо реагують на війну.

З площини українських драматургічно-театральних ресурсів мають зникнути російськомовні драматургічні тексти. На жаль, і суспільство, і драматургічно-театральна спільнота досі толерують їх просування. Наприклад,

у відкритій віртуальній збірці п'єс “Війна. 24 лютого 2022” [2], розміщеній на веб-порталі “UKRDRAMACHUB”, продовжується публікування драматургічних текстів російською мовою – навіть у дискурсі про те, як Росія прямо зараз нищить нас і нашу країну, культуру та ідентичність (“Херсон. Дневник оккупации” Олени Астасьєвої та “Робинзон” Віталія Ченського). Якщо драматурги, які позиціонують себе сучасними українськими митцями, не володіють українською мовою і не можуть оплатити літературний переклад, то або вони самі, або модератори таких ресурсів завжди мають змогу звернутися по волонтерську допомогу до будь-якого закладу вищої освіти, де, впевнена, вони отримали би повне сприяння і кваліфіковану допомогу. Зараз варто прощатися із соціальною безвідповідальністю митців, які хочуть лишитися у нашому культурному полі, модераторів українських віртуальних ресурсів, а також споживачів подібного контенту, які досі позитивно реагують на російськомовні культурні продукти і не розцінюють їх просування як неповагу до себе.

Також є сенс критично дивитися на віртуальні драматургічні хаби, які удають, що війни нібито не існує, – можливо, через те, що, наприклад, на сайті “Бібліотека Української драматургії”, який патрує Національна спілка театральних діячів України, задекларовано, що цей віртуальний ресурс не підтримує “мову ворожнечі” і не публікуватиме “твори, які пропагують війну, насильство, жорстокість, фашизм, спрямовані на ліквідацію незалежності України, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної, гендерної ворожнечі” [1]. Хоча, здавалося б, саме національні творчі спілки мають стати ентузіастами та провайдерами у популяризації цікавих драматургічних текстів, які категоризують та художньо осмислюють спротив українців збройній агресії Росії – спротив, який переформатовує не лише українські реалії, але і стрімко змінює сучасний світ. А інакше навіщо нам ці спілки?

Є сенс створити довкола новітніх драматургічних текстів про війну-2022 різні інтерактивні майданчики – ознайомчі, дискусійні, інтерпретативні. Було би круто, якби студенти творчих спеціальностей українських ЗВО або сучасні

підліткові театральні колективи взяли ці тексти у роботу як матеріал для своїх творчих проєктів та кваліфікаційних іспитів. Досвід постановки п'єси Людмили Тимошенко та Марини Смілянець “Коти-біженці, або ж кототерапія для дітей і дорослих” силами студентів Ужгородського інституту культури і мистецтв, реалізованої у вересні 2022 р. на сцені Закарпатського академічного обласного театру ляльок у новому мистецькому форматі “Читання драми українського сьогодення”, засвідчує, наскільки перспективною та суспільно затребуваною можуть бути подібна проєктна діяльність нашої проактивної молоді.

Зрештою, у контексті глобального інтересу до сучасного українського драматургічного слова про війну-2022 у літературних перекладах різними мовами (англійською, німецькою, польською, словацькою, румунською, французькою, китайською тощо) та організації її читок у багатьох країнах світу (США, Великій Британії, Ірландії, Німеччині, Франції, Румунії, Молдові, Фінляндії, Швеції, Словаччині, Гонконгу та інших) завдяки підтримці американського режисера та перекладача Джона Фрідмана, наших польських колег Агнешки Матусяк, Анни Коженювської-Бігун, а також в активній співпраці з новоствореним віртуальним ресурсом “Ukrainian Drama Translations” [3] дуже важливо розуміти, який саме образ українця та України ми хочемо транслювати і просувати у світі, бо від цього залежить, як нас вільний світ сприйматиме надалі – як децентрованих, розпорошених, закомплексованих персонажів із невиліковними колоніальними комплексами, чи як самодостатніх і архетипно вільних людей унікальної і незалежної країни.

Список використаних джерел:

1. Бібліотека Української драматургії. URL: <https://ukrdramalib.com.ua/>
2. Війна. 24 лютого 2022. URL: <https://ukrdramahub.blogspot.com/p/24-2020.html>
3. Ukrainian Drama Translations. URL: <https://ukrdrama.ui.org.ua/en>

ФЕНОМЕН ГРИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПРОЗІ

Світлана Бородица,

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української та зарубіжної
літератур і методик їх навчання,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
E-mail: boroditsa_s@ukr.net

Постмодернізм – художній напрям, що руйнує усталені погляди на людину і світ, мистецтво і літературу зокрема. Одним із основоположних принципів постмодерністської поетики вважаємо гру автора з текстом та читачем.

Ігрове начало присутнє в кожному постмодерністському тексті, коли події відбуваються на перетині реального-ірреального, свідомого-підсвідомого, справжнього-несправжнього. При цьому естетична гра органічно поєднується з іронією, скепсисом, гротеском, підкреслюючи драматизм сучасного буття. Це дозволяє говорити про інтелектуально-філософський підтекст постмодерністського тексту. На цьому ж наголошують й українські вчені Віра Агеєва, Тамара Гундорова, Дмитро Затонський, Юлія Ільчук, Ростислав Семків, Іван Фізер, Роксана Харчук та інші.

Літературознавці і критики характеризують гру по-різному, насамперед як спосіб світовідчуття автора (Герберт Спенсер, Карл Грос), як вільну діяльність особистості (Йоган Гейзінга), як художній прийом у тексті (Сніжана Жигун), а також наголошують на її деструктивному характері (Жак Дерріда), вільному оперуванні художнім часопростором (Тетяна Тебешевська-Качак), фантастично-казкових трансформаціях (Тамара Гундорова) та ін. Попри це спостерігаємо певну однотайність дослідників у трактуванні феномену гри як унікального явища художньої літератури, передусім постмодернізму.

Отже, об'єктивною є потреба узагальнити й систематизувати фрагментарно окреслені особливості ігрового стилю в контексті сучасної української літератури. Це й визначає актуальність нашого дослідження.

Творчість Юрія Андруховича, Любка Дереша, Ірени Карпи як найпопулярніших постмодерністів в українському письменстві початку

XXI століття засвідчує нові форми, сенси і засоби комунікації, естетично заґрунтовані в західноєвропейські культурні пріоритети. У цьому контексті ми стоїмо на позиції, що постмодерністський підхід руйнує не культурний дискурс, а стереотипні підходи до художньої свідомості. Цим і зумовлено рішучу потребу без упереджень подивитися на український постмодернізм з позицій його ключового концепту – гри, котра «зберігає стрункість та впорядкованість постмодерністської системи світу» (за Іриною Старовойт).

Гру розглядаємо як художній прийомом, що реалізується від гри словами до гри автора з читачем, і як естетичний феномен. Постмодерністські тексти, побудовані на засадах різнорівневого використання ігрового компоненту, – вдячне поле для літературознавчих інтерпретацій (Йоган Гейзінга, Жак Дерріда, Сніжана Жигун, Світлана Лизлова, Наталія Малішевська, Світлана Матвієнко, Марія Мізрахі та ін.). Уперше на культурологічний, філософський та антропологічний сенс гри звернув увагу Йоган Гейзінга, який висловив ідеї щодо поняття «гри» у різних культурних аспектах, пов'язаних із людським існуванням від найдавніших часів до сучасності. У праці «Homo Ludens» («Людина-гравець», 1938) дослідник трактував гру як явище культури, а не лише як біологічну функцію, довівши: гра з'явилася ще до культури, а відповідно і до появи людини на землі. Йоган Гейзінга описав ознаки та функції гри в різних хронологічних зрізах і суспільних сферах: у культурі, музиці, воєнних діях. Саме у такі ігри «грають» і сучасні письменники-постмодерністи.

Українська постмодерністська проза, закорінена в гру, характеризується відчуттям свободи, виходом за межі буденного, бо в грі, хоч вона і є витвором діяльності духа, «не зосереджено жодної моральної функції ні чеснот, ні гріха». Передусім вона мусить бути вільною, ізольованою в часі і просторі, повторюваною, залежно від нагоди впорядкованою правилами (передусім для втаємничених), відбувається не «насправді». Її функція полягає у боротьбі за щось або демонструванні чогось, тому гра продукує енергію змагання. Сама дія, супроводжуючись емоційним піднесенням, азартом, напругою, ризиком, зумовлює радість, катарсис, тому трактується як форма існування людської

свободи (за Жаном Полем Сартром), як вища пристрасть, притаманна духовній еліті (за Хосе Ортегою-і-Гассетом). Таким чином, у ході гри людина розгортає себе як особистість, вибудовує внутрішню гармонію, відшукує основи власного буття та шляхи його пізнання.

Естетичний потенціал гри розкривається в художньому тексті через інтенсивний вплив автора на читацьке сприйняття, забезпечуючи в такий спосіб ефект новизни та неочікуваності. Відтак серед основних ігрових прийомів виділяємо літературну маску, містифікацію та іронію, що відкривають перспективу осягнути своєрідність художньої дійсності у текстах письменників-постмодерністів, простежити джерела їхнього експерименту та творчого пошуку. Так, формат авторської маски служить не стільки самоідентифікації, як безпосередньому впливові на читача, можливості вивести його зі стану традиційної рецепції і в такий спосіб примусити його мислити, віднаходячи закладений у тексті зміст (наприклад, Юрій Яновський у романі «Майстер корабля» приховував справжнє обличчя). Тобто автор перед реципієнтом через одивлення, що виводить зі стану рівноваги, закодовує художній світ, який потребує розкодування. Натомість Юрій Андрухович «зачаровує» читача в першу чергу множинністю ідентифікацій (як-от Стах Перфецький у «Перверзії»), щоб передусім здивувати реципієнта, заволодіти його увагою. Тому автор часто звертається до табуйованих тем і відвертих сцен.

Містифікація (або розіграш) як ігрова форма формує кілька смислових рівнів тексту, які накладаються один на одного задля створення певного ефекту, так званої багаторівневої структури. Поліморфне значення, яке продукує така структура, спрямоване на те, аби залучити до традиційного сприйняття несвідомі рівні реципієнта. Особливої ваги при цьому набирає розщеплення на «явний» і «прихований» змісти повідомлення. Так, наративна структура запозичує психоаналітичне поняття багаторівневої персональності, щоб «заманити» читача, психодинамічно задовільнити його читацький інтерес, як це зробили свого часу Едвард Стріха й Віллі Вецелліус (на початку ХХ століття), Юрій Винничук та Люба Клименко, Юрій Андрухович та Любка Дереш (в кінці

XX – на початку XXI століття). Вони активно залучали читачів до мистецької гри.

Для письменника-постмодерніста принциповим є прагнення віднайти свободу в умовах буття без смислу. Вихідною його позицією стає іронія, що знімає напругу у стані відчаю. Дослідники простежують такий стан, коли суб'єкт намагається себе принизити, аби захиститись перед зовнішнім світом. Власне, у такому форматі можна говорити про провокаційність художнього дискурсу. В ньому бачимо присутність авторської маски, котра шляхом іронічної надбудови над текстом створює провокацію, фіксуючи безсенсовість буття та намагання втекти від пануючої нудьги, як у романах «Рекреації», «Московіада», «Перверзія» Юрія Андруховича, «Культ», «Намір!», «Трохи п'ятьми» Любка Дереша, «50 хвилин трави», «Фройд би плакав» Ірени Карпи.

Прочитання романістики Юрія Андруховича, Любка Дереша, Ірени Карпи крізь призму авторської гри дозволяє розкрити характер інтелектуальної та духовної діяльності її учасників (автора та читача), визначити специфіку ігрових моделей. Це розширює простір для тлумачення змістового, образно-сюжетного, проблемного аспектів їхніх творів у межах літератури постмодернізму.

ОБРАЗ КОЗАКА-РЕНЕГАТА В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ XVIII – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XIX СТ.

Юлія Величківська
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри слов'янської філології,
Таврійський національний університет
імені В.І.Вернадського,
E-mail: velychkovska.yuliia@tnu.edu.ua

Поряд із величними постатями козаків-захисників свого народу майстри художнього слова XVIII – першої половини XIX ст., синтезувавши бароковий,

класицистичний, просвітницький і романтичний стилі, створюють образи козаків-ренегатів, покликаних на розкриття трагедії нашого народу та убезпечення нащадків від хибних кроків у майбутньому. Принагідним є зауваження Т. Бовсунівської, що образи зрадників постають антонімічними парами образами національних героїв [1, с. 31].

Зрадниками свого народу та його державності в літературних творах XVIII – першої половини XIX ст. постають образи таких історичних постатей, як Ярема Вишневецький, Мартин Пушкар, Яків Барабаш, Василій Кочубей, Іван Іскра та Гнат Галаган.

Із початком Національно-визвольної війни нашого народу образами славних козаків-захисників України протиставлений образ нащадка засновника Запорозької Січі Дмитра Байди-Вишневецького князя Яреми Вишневецького, який задля власного привілейованого становища в Речі Посполитій зрадив свій козацький рід і став прислужником польських королів, захищаючи їх від повсталих загонів українських селян і козаків. У літописі Самійла Величка простежується відтворена просвітницьким духом критична інформація про знуцання князя над своїми ж співвітчизниками: «... про Вишневецького, який виїхав із Лубен і чинив у різних місцях мордування» [2, с. 216]; «Вишневецький порубав його [Б. Хмельницького. – Ю. В.] посланців» [2, с. 242]; «Він зустрів і по-тиранському закатував на шляху між селами Войтовим та Филиповим, ... шістьох невинних козаків, яких послав до нього з приятним листом-відозвою Хмельницький» [2, с. 248]. Стає зрозуміло, що він домагався прихильності можновладців Речі Посполитої, намагався підтвердити свою вірність польському королеві пролиттям козацької крові. Прийняття ним католицького віросповідання суттєво підкреслює його життєві пріоритети. Невідомий автор літопису «Історія Русів» із допомогою художніх епітетів не соромлячись називає Ярему «самымъ злѣйшимъ [виділення моє. – Ю. В.] врагомъ и гонителемъ Козацкимъ» [3, с. 88]. М. Корпанюк запевняє, що в літописній прозі, що була присвячена подіям Національно-визвольної війни нашого народу, образ князя Я. Вишневецького представлений лютим українофобом і

людським ненависником, який був «оточений ріками крові співвітчизників» [4, с. 570].

Попри відверті зради своєї батьківщини та блазування перед поляками Ярема, за словами Т. Шевченка, так із залишився «варшавським сміттям» на «чужому полі» [6, с. 256]. Польська урядова верхівка, боячись найвизначнішого українського Іуди, не визнавала заслуг князя перед своєю державою. Українці, не зважаючи на чесноти його величних предків (Дмитро Вишневецький заснував першу козацьку фортецю), відреклися від нього назавжди. Він, згідно з Г. Граб'янкою, за вироком долі «... над силу продовжуючи війну з козаками, отут під Паволоччю і склав свою зброю до ніг смерті» [2, с. 908]. Завершальна просвітницько-барокова літописна згадка про князя-відступника прямо асоціюється з народною приказкою «собаці – собача смерть».

Загалом образ Яреми Вишневецького в літописах XVIII ст. і творчості Т. Шевченка постав реальним і повчальним. Автори наголошують, що будь-яке зло обов'язково буде покараним. А тому, хто відцурався свого коріння й став перевертнем, загрожує довічна ганьба. Цієї ж думки дотримався й І. Нечуй-Левицький у романі «Князь Єремія Вишневецький», що став літературною розвідкою біографії відступника.

Символічним тавром Яреми Вишневецького в національній літературі XVIII – першої половини XIX ст. позначились літературно-історичні образи Мартина Пушкаря та Якова Барабаша, які ознаменували себе як «Раби, подножки, грязь Москви» [6, с. 259], що втратили почуття національної свідомості. Вони першими висловили свою неприязнь до І. Виговського, як очільника козацької держави, його політичної антимосковської орієнтації. Зокрема, Самійло Величко, з'ясовуючи причини цього протистояння, коментує, що її початок варто простежувати ще за останніх днів Б. Хмельницького: «Пушкар завчасу провідав, що багато хто хоче вибрати на гетьманство Виговського, і, маючи до нього свою особливу антипатію та недоброхитство, не лише не поїхав на те вибрання з Полтави, але й відпровадив і листоподавця із лайливими й уципливими словами на Виговського, сказавши,

що вважає Виговського не достойним гетьманського уряду і знає на ту достойність кращих та заслуженіших товаришів у Запорозькому війську» [2, с. 327]. Підбуривши запорожців проти новообраного гетьмана, полтавський полковник домігся їхньої підтримки в особі Якова Барабаша та війська *«числом до шістсот доброго товариства»* [2, с. 332] в боях із І. Виговським і його однодумцями. Використані канцеляризми дозволяють досягнути масштабності протигетьманських дій. Г. Граб'янка з канцелярською точністю констатує, що московський цар також не залишився байдужим до обрання гетьманом військового писаря Б. Хмельницького, надіславши супроти нього *«великоруське воїнство, двадцятитисячний загін на чолі з боярином князем Григорієм Григоровичем Ромодановським»* [2, с. 925]. Реалістичне зображення московської підтримки повстання під проводом Пушкаря та Барабаша вказує на продажність і користолюбство останніх. Будучи прихильниками промосковської політики, вони відмовилися визнавати започатковане Б. Хмельницьким і продовжене І. Виговським прагнення розірвати союзний договір із Московським царством. Літописці з докором зазначають, що організована козацькою старшиною міжусобна боротьба за владу призвела до розколу українського суспільства, започаткувавши добу Руїни.

Образи Василя Кочубея та Івана Іскри в літописах XVIII ст. згадуються як поборники промосковської орієнтації гетьманського уряду. Максим Плиска, Г. Покас та автор літопису *«Історія Русів»* історично достовірно оповідають про Кочубея та Іскру, як доносчиків на Івана Мазепу Петрові I: *«поданъ доносъ Государю отъ Судьи Генеральнаго, Кочубея, и швагра его, Полковника Полтавскаго, Искры, о умышляемой Царю измѣнѣ отъ Гетмана, преданнаго Королю Шведскому»* [3, с. 201]. Літописці не вдаються в подробиці з'ясування передумов такого рішення представників козацької генеральної старшини. Відомо лише те, що Василь Кочубей, за словами С. Величка, був у дружніх стосунках із тогочасним гетьманом. І. Мазепа та представники його уряду, отримавши на засіданні від генерального писаря військову печать, були здивовані подібним рішенням і *«зашуміли були знову постановити його,*

Кочубея, на писарському уряді» [2, с. 814]. Зважаючи на відмову останнього, гетьманом було вирішено «вручити йому уряд генерального суддівства ... за його великі й вірні заслуги у війську» [2, с. 814]. Отже, бачимо, що С. Величко, будучи прихильним до Кочубея, ототожнює його інтелігентність із гетьманською, тим самим створюючи благородний образ Івана Мазепи. Проте, споглядаючи на занотовані літописцем характеристики свого «патрона» (В.Шевчук), вимальовується картина того, що маніпулювання гетьманом зіграло на руку кар'єрному зростанню Василя, а згодом і його родичеві Іванові Іскрі (з полтавського осавула отримав статус знатного військового товариша). Вочевидь бажання наживи та удостоєння нових привілеїв від Петра I штовхнуло Кочубея та Іскру до антигетьманської змови в 1707 році, представлення котрої в романтично-реалістичному світлі подав Т. Шевченко в 60-х рр. XIX ст. у поезії «Бували війни й військові свари». Літописці, дотримуючись барокового стилю, зазначають, що доля зіграла зі зрадниками злий жарт. І. Мазепа за рішенням Петра I примушений був «*противу совѣсти свояя*» [5, с. 300] стратити урядовців-відступників.

Загалом літописні образи Кочубея та Іскри є суголосними з образами зрадників попередніх часів. Із літописів виринає, що запродацтво ніколи не буде прийнятним ні зрадженими, ні слухачами зрадників.

Зрадником І. Мазепи в літописній і мемуарній літературі XVIII ст., а також творчості Т. Шевченка постає й образ прилуцького полковника Гната Галагана, який у момент розпаду Петра I (оголошення союзу України та Швеції), отримав численні земельні володіння за свою вірність цареві та прокляття до сьомого коліна за зраду гетьмана від козацької старшини. Пилип Орлик у подорожньому «Щоденнику» та невідомий автор літопису «Історія Русів» сповіщають, що Г. Галаган замість підтримки політики Мазепи в момент відстоювання української державності перейшов на бік московського царя та допоміг останньому зруйнувати Запорозьку Січ. Т. Шевченко, будучи добре обізнаним із текстом літопису невідомого автора, також апелював до архетипного образу антигероя в поемі «Іржавець». Поет, аналізуючи, зобразив

трагічні наслідки Полтавської битви для нашого народу, відбиті в історичних образах Петра I та Гната Галагана, задля відтворення поступового нищення України. Ці образи засвідчили особисту неприязнь Кобзаря до колоніальної політики Московії та національного запроданства в старшинських колах.

Варто зробити висновок, що образи козаків-ренегатів, які виринають із творів національної літератури XVIII – першої половини XIX ст., дозволяють зрозуміти умови формування нашої державності, віднайти всі перешкоди на її шляху. Образи Я. Вишневецького, М. Пушкаря, Я. Барабаша, В. Кочубея, І. Іскри та Г. Галагана яскраво підкреслюють, що спокуса збагачення навіть із початком Національно-визвольної війни нашого народу не полишала козацьке оточення, руйнуючи його зсередини, що було надзвичайно корисним для московських можновладців.

Список використаних джерел:

1. Бовсунівська Т. Український романтизм : Теогонічна систематизація. Монографія. Тернопіль : Крок, 2019. 213 с.
2. Збірник козацьких літописів : Густинський, Самійла Величка, Грабянки / Упорядн. та перекл. : Густинський літопис В. Крекотень, Літопис Самійла Величка В. Шевчук, Літопис Грабянки Р. Іванченко. Київ : Дніпро, 2006. 976 с.
3. Исторія Русовъ или Малой Россіи. Сочиненіе Георгія Конискаго, архієпископа Бѣлорускаго : Репринтное воспроизведение издания 1846 года. Київ: Дзвін, 1991. 309 с.
4. Корпанюк М. Слово. Хрест. Шабля (Українське монастирсько-церковне, світське крайове літописання XVI – XVIII ст., компіляції козацького літописання XVIII ст. як історико-літературне явище). Київ : Смолоскип, 2005. 904 с.
5. Лист Грушевського М. до Мочульського М. від 14.11.1915 р. ЦДІА у Львові. Ф. 379. Оп.1. № 14.
6. Шевченко Т. Г. Кобзар / Вступ. ст. О. Гончара. Приміт. Л. Кодацької. Київ: Дніпро, 1985. 640 с.

HUMOR IN JOEL PETT'S ENVIRONMENTAL CARTOONS ON CLIMATE CHANGE

Vilnius University
Kaunas Faculty
Institute Of Language, Literature and Translation Studies
Assoc.Prof. *Dovilė Vengalienė*
Assoc.Prof. *Živile Nemickiene*

Abstract

The discourse of humor has become a common topic of research, but few have analyzed the utilization of humor in environmental cartoons. This study examines the expression of humor in famous American cartoonist Joel Pett's cartoons on the issues of climate change. The analysis explores the verbal and non-verbal means of constructing humor and their interplay. The research was carried out by analyzing Joel Pett's environmental cartoons, examining their content and the language used as well as the visuals and identifying the means which allowed the amusing effect to occur. The analysis revealed that the most prevalent verbal means of humor construction in Joel Pett's cartoons on climate change were irony and satire. The study also showed humor was facilitated by an interplay between visual and verbal means. In the majority of the cases examined multimodality or the interplay between the verbal and non-verbal means was an essential element which allowed the reader to perceive humor. Therefore, it can be suggested that both modes are of equal importance in the construction of humor in Joel Pett's environmental cartoons. The insights from the research may provide initial data for the further analysis of how humor is expressed in different cartoonists' works on environmental issues.

Introduction

Humor can be used in many different ways. People often use humor to become involved in social interaction or to make a certain situation more comfortable and less tense. It is considered that majority of people possess a sense of humor, hence it might prevail in everyday conversations and situations. This phenomenon has also been widely utilized in marketing, public speeches, social media and is even employed while talking about such sensitive topics as political, social, economic and other global and domestic issues. Inasmuch as/considering that the topic of challenges

the world is facing today is rather broad, the issues discussed in this paper are narrowed down to the environmental ones. There are many ways in which humor is exploited to bring awareness to these problems, cartoons being one of them. These exaggerated, sardonic and often provocative graphic means of addressing issues that the government, society or businesses seem to overlook have become a common occurrence. Consequently, there is a considerable amount of rather humorous environmental cartoons aimed to bring more attention to the issues concerning nature, climate etc. Although humor is quite prevalent topic of research, humor in environmental cartoons is less explored needs further research.

The research has been carried out based on the theoretical insights of Charles J. Forceville in *Pictorial Metaphor in Advertising* (2002), Charles J. Forceville and Eduardo Urios-Aparisi in *Multimodal Metaphor* (2009), Paul Simpson in *Stylistics* (2004) and in *On the Discourse of Satire* (2003) and on Villy Tsakona and Elena Diana Popa's *Studies in Political Humour* (2011). The analysis has been conducted by applying descriptive and analytical methods. The collected database includes cartoons by a famous American cartoonist Joel Pett that were published from 2012 to 2019, and majority of them appeared in the newspaper's *Lexington Herald-Leader* official website¹.

American Joel W. Pett (born September 1st, 1953) is an editorial cartoonist for the newspaper *Lexington Herald-Leader* since 1984 whose work has appeared in many newspapers and magazines, such as *the Washington Post*, *the New York Times*, *the Los Angeles Times*, and *the Boston Globe*, to name a few. Joel Pett has also received a number of awards for his outstanding work as an editorial cartoonist. He won *Global Media Award* in 1995, *Robert F. Kennedy Journalism Award* in 1999 and a *Pulitzer Prize*². Joel Pett has covered many different topics and problems through his cartoons, mainly social and political issues. As climate change and many other environment-related problems are often perceived as a social and political issue, the main focus is to be placed on the environmental cartoons and the utilization of

---

¹ Link of the official newspaper's website <https://www.kentucky.com/>

² Information about the author is taken from <https://www.pulitzer.org/winners/joel-pett>

humor in them.

Humor In the cartoons on Climate Change

Whilst there can be many divisions of humor made, two main and broad categories can be distinguished: verbal and non-verbal humor. This division was made following Ross' (2005) idea who suggested that humor can be either "spoken or written", i.e. verbal or "visual", i.e. non-verbal (p. 5). It is evident that one must realize that humor is more than just a joke; within itself it holds combinations of language, its formal properties, such as morphology, lexis, syntax etc., body language, facial expressions and tone of voice, to name a few (Ross 2005, p. 14-26). While some of the former components of humor are general and can be common to different genres, it is vital to distinguish means of humor applicable to printed genre.

Ross (2005) in the book *The Language of Humor* mentions quite a number of methods of constructing verbal humor, for instance creating ambiguity with the help of lexicon (vocabulary), as in punning through polysemy (p. 16f.), or causing humorous effect by semantical incongruity (ibid., p. 34). In point of fact, incongruity itself has been named as one of the fundamental principles that "underpin the language of humour" (Simpson 2004, p. 45). Needless to say, this discrepancy is present in both, non-verbal and verbal humor. The latter, by and large, originates from the exploitation of language conventions, and for this reason this chapter places focus on examining various verbal means of constructing humor and reviews them in greater detail.

Punning

The first way for constructing verbal humor is through lexis with probably the most significant method being through double meanings or word-play (Ross 2005, p. 74). One of the most frequently utilized forms of word-play is a pun. Paul Simpson (2004) in his book *Stylistics* agrees that pun is "one of the most commonly used stylistic devices for creating humor" (p. 45). Naturally, pun is a resource of language and this stylistic device works on the lexical level of language. The idea can be affirmed with Ross' (2005) statement that "the common source of puns is lexicon, or vocabulary" (p. 16). Needless to say, punning is particularly

significant means of constructing verbal humor. In fact, it is the topic of study for many researchers including Kim Binsted and Osamu Takizawa (1997) who analyzed this lexical mechanism and provided a definition of it. According to them, pun is “is a text (spoken or written language) which uses linguistic ambiguity to mislead the audience (the listener or reader) to humorous effect” (Binsted, Takizawa 1997, p. 3). Evidently, based on this definition it can be implied that puns in language function exclusively as a means to provoke humorous reaction

Irony

Another crucial method of constructing verbal humor is employing irony. Previously mentioned fundamental element that reinforces the language of humor – incongruity – is present in both, earlier discussed method of punning and irony. In either case, it is evident that incongruity underlies the foundation for verbally expressed humor and irony, in fact, can be considered to be one of the greatest instances of it. Simpson (2004), on the other hand, treated irony as a foundation for the satire and parody, stating that they both “draw on a particular kind of irony for the design of their stylistic incongruity” (p. 46). He further explained that irony “is situated in the space between what you say and what you mean” (ibid., p. 46). incongruity immediately arises – a speaker or a writer says one thing but means another. With this in mind, a sequential problem becomes apparent – how does one recognize ironic statements and how does a speaker or a writer avoid incongruity and irony becoming a misinterpretation of what has been said? Previously cited researcher Ross (2005) herself has expressed misgivings concerning irony’s vulnerability to misunderstandings, especially since “the mismatch between the language use and intended meaning is often subtle” (p. 50). It is clear that the line between irony and misunderstanding is very fine, so consequently the recognition of irony has been a topic of debate and study for many researchers.

From one perspective, comprehending and recognizing irony is simply understanding the language used and having “knowledge about the world” (Ross 2005, p. 50). In other words, one must be aware of words and expressions used and understand the context. As a matter of fact, context is often viewed as more

important than the language used itself since “the meaning of a word is just how a word works or is exchanged in a context” (Colebrook 2006, p. 179). In this case, the external or background knowledge of the situation is perceived as a compulsory element which allows the word to acquire a certain meaning. Hence, in order to recognize irony one must not only know the language very well but also understand the context and have certain extrinsic knowledge about the ironized subject.

Parody and satire

It was mentioned in the previous section that irony is often interconnected with other forms of verbally expressed humor, for instance parody – another humorous discourse relying on employing stylistic devices (Simpson 2004, p. 217ff.). According to Simpson (2004) parody can be understood as “the shortest and most concrete way of commenting on typical features of syntax, lexicon, phonology, prosody, and all the apparatus of learned dissertation” (p. 219). Similar approaches to parody are presented in dictionaries. In *Collins English Dictionary* (2003) the term parody is defined as “mimicry of someone’s individual manner in a humorous or satirical way” (p. 1185). *The New Oxford Dictionary of English* (2001) defines the term in a similar manner and suggests that to parody someone or something can indeed mean to “produce a humorously exaggerated imitation of (a writer, artist or genre)” (p. 1350). Evidently, the thing common in both definitions of parody in dictionaries is its function to convey humor. Needless to say, parody can be considered one of the methods to construct verbal humor. While some people consider parody to be offensive and antagonistic, it is not necessarily always adverse or mean. This contention can be supported with Simpson’s (2004) observation that “not all parody is hostile” (p. 218). Parody can also be used to express constructive criticism and/or provide the analysis of stylistic manners (ibid., p. 218f.). So, the method of employing parody can not only humorously imitate or mock someone or something but also expose certain negative or improvable aspects in a subtle yet comprehensible way.

Parody is often compared to satire which is also a stylistic device and another form of verbal humor. While parody can remain positive and sympathetic to its

source, satire is commonly assumed to always have negative and offensive elements (ibid., p. 47). In other words, parody is usually less brutal than satire which, conversely, can often cross the line of morally acceptable criticism. Ross in *The Language of Humor* (2005) suggests that parody becomes satire “where humor has a critical force, the term satire is used” (p. 49). The author further supports and corresponds to Simpsons’ ideas and provides the definition of the term as follows: “the use of ridicule, irony, sarcasm etc. to expose folly or vice, or to lampoon an individual” (ibid., p. 113). Furthermore, satire performs a number of functions in terms of raising awareness: “it stirs up public opinion against malefactors, and thus prepares the way for effective social action against evils” (Bredvold 1940, p. 257). In other words, satire is often used to expose the issues of society, people in the wrong while also aiming to encourage the public to take action or change the patterns of behavior. Similar point of view is provided by Arthur Pollard (2018) who claims that satire is always “conscious of the difference between what things are and what they ought to be” (p. 3). Therefore, it can be claimed that satire almost aims to fix and improve someone or something as it often exposes the disparity between reality and aspired ideals; satirists place focus on shaping public’s opinions and attitudes as well as exposing society’s vices or wrongdoers, their actions and providing criticism. From here, it can be implied that satire usually places focus on the bigger picture and making changes, improving certain situations whilst parody may act as a means of ridicule or mockery that focuses rather on individuals, their speaking manners etc. and provoking humorous response from the reader or listener. The two devices, however, remain very similar and the line between the two is often very fine.

In essence, parody and satire, although appearing to be similar, do exhibit some differences. Parody can be perceived as less brutal compared to satire, the usage of which can often insult or negatively affect its target. The latter stylistic device often acts as a great means of exposing the discrepancy between what is being done and what should be done and may function as a method of constructing criticism, shaping the public’s opinion on certain things as well as conveying humor.

Visual mode

The idea of a cartoon, regardless of its nature, usually suggests that in addition to linguistic elements there also is some sort of pictorial representation to anchor or supplement the former. Needless to say, another significant part of sending humorous messages in cartoons is through the pictorial component or, in other words, visual mode. As a matter of fact, people are “more likely to watch and listen to humor than read it” (Ross 2005, p. 87). This leads to another means of creating humor which is closely related with verbal humor and that is non-verbal humor. According to Guy Cook (1992) although language, i.e. verbal communication is always taken into consideration while analyzing certain piece of information, non-verbal means accompanying the act of communication must be taken into account as well (p. 2). Therefore, in order to understand the message of, for instance, environmental cartoon it is not enough to solely analyze the language; it is crucial to understand the context. Cook (1992) states that the context usually includes music and pictures, paralanguage, situation, participants, etc. (p. 1f.). Although some of these elements may not be applicable to printed media, pictures can be perceived as an essential component of a cartoon. This idea can be supported by Charles J. Forceville’s (2002) statement which agrees that the text or verbal elements usually require “information supplied by the picture”, thus the visual mode must be taken into account in order to fully comprehend the intended message of the cartoon (p. 73), which sometimes leads to “using pictures as a means of communication to such an extent that in some areas they overshadow verbal language” (Wendt 1956, p. 281). As a matter of fact, Paul R. Wendt (1956) suggests that picture is “a configuration of symbols which make it possible for us to interpret the picture, provided that we have enough experience with these symbols to read the picture” (p. 285). Here from it becomes apparent that visuals usually have certain symbols that should be taken into account when analyzing visuals. It is also evident that certain experience or previously acquired knowledge helps people to perceive symbols more accurately and therefore understand the message communicated through visual mode better. As a matter of fact, pictorial representation can be divided into two aspects. According to Roland Barthes, there is the ‘connoted’ or ‘symbolic’ image and ‘denoted’ or ‘literal’ image

(Forceville 2002, p. 71f.). The latter can be explained as what is seen and perceived before all the arising connotations, i.e. the literal picture after all the connotations are eliminated. The 'connoted' image, contrarily, comprises all the connotations and associations that it causes; it is "the sum of [...] signs which inhere in the image as a whole and in its parts, that is, all the associations evoked by it" (ibid., p. 71f.). Nevertheless, it is further elaborated that these two aspects are inseparable as it is "almost impossible to look at a depicted object and be aware of its literal message without being simultaneously aware of [...] connotations, i.e., of its symbolic message" (ibid., p. 72). In other words, image is usually perceived through both of the aspects and none of them can be mentally erased or ignored.

Word and image relation. Multimodality.

While it is impossible to provide an adequate definition of the term or list all of the modes, there is "no obstacle for postulating that there are different modes and that these include [...] the following: (1) pictorial signs; (2) written signs; (3) spoken signs; (4) gestures; (5) sounds; (6) music; (7) smells; (8) tastes; (9) touch" (Forceville, Urios-Aparisi 2009, p. 23). However, it is apparent that not all of the modes listed above can be applicable to printed media or, in this case, cartoons. The most important modes for printed media are the following two: pictorial signs and written signs, i.e. visual and verbal modes. Consequently, when in communication two or more modes are combined multimodality arises (ibid., p. 23f.).

The message of environmental cartoons seldom relies solely on visuals. Multimodality facilitates and reinforces the humor of cartoons, and environmental cartoons in particular. For instance, incongruity, which has earlier been determined as a reoccurring element that helps to construct humor, is also not necessarily solely verbal or non-verbal. It can also be intertwined with the two (pictorial and written signs); contradiction between what is expressed verbally and what is depicted in pictures or, in other words, discrepancies between the ideas presented by each mode allow incongruity or irony to occur. This implication can be supported by Gunther Kress' (2010) statement that "ensembles of signs are read conjointly so that the contradictions which inevitably exist in such ensembles provide readers with the

means of making sense of any one sign and of the sign-complex overall” (p. 74). In other words, ability to read pictorial and written signs and grasp their interrelations allows people to perceive contradictions, incoherence, irony, humor etc. that may appear when the modes are combined (ibid., p. 74). Multimodality, despite it not being regarded as a direct method of constructing humor, can play an important role in the production of other stylistic devices, namely, irony.

Multimodality arises when verbal and non-verbal means of constructing humor are utilized together in order to create desired amusing effect. The two modes merge and are blended together, and this interplay is extremely important in order to perceive a full concept or intended message of a cartoon.

The peculiarities of humor in Joel Pett’s cartoons

“Climate change” together with “global warming”, “renewable energy” or “sustainability” have long been catchwords in the media all over the world. Alongside with the straightforward literal warnings of the scientists the target audience is often addressed via the mean of humor. A number Joel Pett’s environmental cartoons revolve around issues concerning climate and deliver the stern, threatening messages in a humorous yet shocking manner. The first cartoon (see figure 1) to be analyzed was published on May 24th, 2013 and it depicts two men hiding in an underground bunker or “safe room”. One of them is saying: “IT’S SO IMPORTANT TO HAVE A “SAFE ROOM””, whilst the other one is holding a sign “CLIMATE CHANGE IS A HOAX”. Whilst two men are seemingly calm in the bunker, although they have spent a long time underground (there are marks on the wall indicating they have been counting the days spent in the safe room), the weather on the outside is stormy and almost apocalyptic – there are tornados, thunderstorms, fires and floods depicted in the background. It is evident that by using such symbols as tornados, lightings etc. Joel Pett intended to portray cataclysms happening on the outside world caused by climate change while men are sitting in a bunker happy with their decision to have a bunker and still hanging on to their beliefs that climate change is a myth.

Figure 1. Joel Pett, 2013

The cartoon has very short yet very significant verbally expressed messages. One of the men's utterance together with the sign the other man is holding are the only verbal means used in this cartoon. It can be indicated that no humorous messages are sent directly through the language of this environmental cartoon. However, an amusing effect is created by the exploitation of both written and pictorial signs, i.e. verbal and non-verbal devices. The previously discussed discrepancy or conflict between the two modes is present in this cartoon, the modes interplay with one another and in such way construct incongruity. Contrasting what men are saying and what is actually portrayed to be happening in the picture is the main source of humor in this case. Men's immutable attitude that climate change is a hoax (verbally expressed) even though natural disasters and climate catastrophes are occurring (non-verbally expressed) constructs multimodal incongruity resulting in irony while also mocking stubbornness and ignorance of humans who do not believe in climate change. Additionally, the phrase 'safe roomy' in the man's utterance is in the inverted commas which implies that the safe room, as a matter of fact, is the opposite from secure or durable as the usage of quotation marks in such context often indicates the opposite intended meaning. So, it should be noted that the phrase 'safe roomy' is used ironically – the implied meaning is different from the phrase's literal meaning and the visuals portraying climate cataclysms support that idea. The depiction of men believing in climate change being a hoax while barricading themselves in a bunker to wait out climate cataclysms creates incongruity which reinforces the idea that such disasters being not related to climate change is hardly possible. Needless to say, the usage of inverted commas allows us to detect ironically used phrase and therefore recognize irony as a method of constructing humor in this case.

The second cartoon (see figure 2) was published on May 18th, 2012 and it depicts a meeting among the heads of government to discuss climate issues. There is a signboard “CLIMATE SUMMIT” on the left corner of the cartoon indicating that people depicted in it are important figures or even leaders of certain countries or communities. Although the identities of these people cannot be determined (it is not known if Joel Pett intended to portray someone specific or not), it does not interfere with the analysis of this environmental cartoon. The cartoon shows a man presenting ideas on the stage with the help of slides while the audience are listening to him. The pictorial or non-verbal aspect of the cartoon itself does not seem to convey any humorous meaning.

Figure 2. “Joel Pett: The cartoon seen ‘round the world”, 2012

The verbal aspect of the cartoon, on the other hand, can be split into two divisions: the utterance of a man in the audience and the writings on the slide. The latter displays a number of solutions or suggestions to improving the current environmental situation such as “PRESERVE RAINFORESTS”, “SUSTAINABILITY”, “GREEN JOBS”, etc., while the former (the man’s question) protests the validity of these suggestions: “WHAT IF IT’S A BIG HOAX AND WE CREATE A BETTER WORLD FOR NOTHING?” The comedy arises only after the man’s utterance is perceived and therefore it can be considered the main source of humor in this cartoon. The pictorial signs and other verbal expressions, however, provide context which allows the amusing effect to emerge. Whilst the man’s question is absurd and ridiculous itself, it also helps to mock politics and political leaders and parody them. It is evident that by portraying a man (supposedly a Republican based on the red tie which has become a common attribute of Trump supporters) the author expressed criticism towards the Republican Party and the logic behind their decisions. While parody and satire were already discussed to be very

similar, this cartoon should not be treated as a case of the latter because it does not have that earlier mentioned “critical force” which Alison Ross named as a characteristic of satire. The cartoon does not insult anyone, cross the line of morally acceptable criticism or exhibit clear discrepancy between the reality and ideals; it simply exposes the government’s or governors’ flaws through the utterance while providing subtle criticism for Republicans and therefore parody is identified as the verbal means used to convey humor in this case.

Although at first glance it may seem as humor is constructed mainly through the verbal means, the visual mode provides a lot of background information necessary for the amusing effect to occur. For this reason, similarly as in the previously analyzed cartoon, multimodality facilitates humor, and therefore both modes, visual and verbal, should be considered of equal importance to conveying humor in this cartoon.

The third cartoon (see figure 3), although published 9 year later than the second one, on December 3rd, 2019, resembles previously analyzed picture in many ways. It also depicts an important meeting or discussion regarding climate change taking place. There is “CLIMATE ACTION” written on the lectern. The Earth in the pictures behind it is portrayed to be on fire, implying global warming and rising temperatures around the world. In addition to this, similarly to the second cartoon (see figure 2), there is a man among the audience (once again, seemingly a Republican based on the red-colored tie) who raises a question: “BUT... WHAT HAVE FUTURE GENERATIONS EVER DONE FOR US??” This utterance along with the sign on the lectern are the only verbally expressed messages in this environmental cartoon.

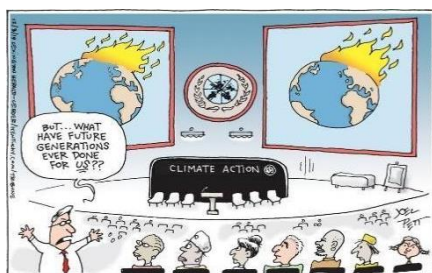

Figure 3. “Joel Pett: On climate, what have future generations ever done for us?”, 2019

After looking into the verbal and non-verbal aspects of the cartoon, it should be

noted that whilst the visual mode provides great context which is necessary to understand the intended message of the cartoon, the main source of humor in this case is the written signs. The utterance where the man is asking about the actions taken by the future generations is humorous because similarly to the previously analyzed case it exposes the lack of logic in certain politicians' thinking, selfish attitudes and expresses criticism to people in charge for not thinking about the future generations and problems climate change may create for them. This criticism expressed by mocking and exaggerating the speaking mannerisms of certain political group's members is, again, a case of parody aimed at politicians, leaders, etc., who refuse to believe in climate change or are looking for a reason to avoid doing their job to improve the situation. Although one may argue that this could be the case of satire, as the line between the two stylistic devices is often very fine, this case creates humor directly through the speech of the person parodied. Needless to say, the fact that the future generations are not actually able to do anything mainly because they do not exist yet or are very young is paradoxical itself. The visual mode once again provides the majority of background information which is crucial in order to understand the message of this cartoon. Consequently, although humor is attained with the help of verbal means, the overall amusing effect is a product of multimodality i.e. both, written and pictorial signs.

Another Joel Pett's cartoon (see figure 4) regarding global warming (or climate change in general) was published on December 2nd, 2015. This picture portrays a man scared of the bomb that has "ISIS" written on it while there is the planet Earth on fire with a word "CRISIS" spelled on it depicted behind him. The bomb is pretty small in contrast with the Earth which is portrayed at least ten times bigger than the explosive. There are no other verbal messages in this environmental cartoon, indicating that the focus should be placed on the visual mode, symbolism and context.

Figure 4. “Joel Pett on Climate change, ISIS”, 2015

It is evident that the bomb is a symbol of the Islamic State of Iraq and Syria which was and is up to present day a major issue and threat to many nations. The Islamic State and their actions had received a good amount of media coverage, especially after an American journalist was killed by ISIS. Needless to say, the man – a symbol for Americans and people all around the globe – is scared of this organization. However, the author suggests that whilst ISIS is a major issue, there is, in fact, a much more serious threat approaching that is not receiving the attention that it should – climate crisis.

It is easy to notice that a similar spelling of the words ‘ISIS’ and ‘CRISIS’ requires the readers to draw certain parallels, and the rhyme reinforces the shared element of danger rather than makes it more enjoyable and amusing. The humor, however, is created mainly through the visuals – the image of the man being scared of a small thing while there is a way bigger problem hiding behind his back is ridiculous in itself. Small details, such as glasses flying off of the man’s face make the picture even more amusing and visually appealing. The man’s pose looks as if he jumped up because of fear after seeing the bomb which together with the glasses and the panicked look on the man’s face create this visually amusing image which is the main source of humor in this case. The situation itself (man being scared of less significant thing when there is a bigger issue approaching) is rather humorous although accurate in terms of describing people’s attitudes towards the two problems. The reader is made to laugh at his/her own attitudes and ignorance.

The next Joel Pett’s cartoon regarding climate change (see figure 5) was published on August 9th, 2017. The picture depicts a village slowly submerging into the water because of the sea level rise (result of global warming) and an indigenous

man standing on the shore. The man's clothing is primitive and the houses in his village look rather shabby. The goat next to the man indicates that he belongs to the working class, is likely a herdsman and the people of his village live primarily off agriculture. There is another man in the cartoon who is on the boat and is portrayed to be well dressed and likely belonging to the upper class. The man's costume and the hat as well as the glass of martini in his hand which the man is sipping on the yacht indicate high social status and affluence. This man does not seem to be bothered or worried about the first man's situation. In fact, his utterance "MY GOOD MAN, YOUR VILLAGE IS HALF FULL!" indicates his positive attitude towards the situation due to his ignorance.

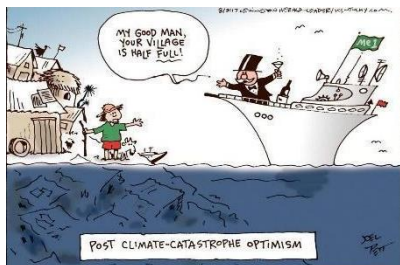

Figure 5. "Pett on climate change", 2017

The utterance as well as the title of the cartoon which says "POST CLIMATE-CATASTROPHE OPTIMISM" are the only written signs in this picture. The verbal expression, despite its brevity, is very important for the construction of humor in this case. The glass being half full or the glass being half empty (and while talking about the village the man is actually depicted with a glass in his hand) is a common expression indicating that one can either look at a certain situation with an optimistic or pessimistic attitude. However, in this case, this proverb acquires a little different meaning. The village being half full can indicate not a positive approach but the fact that the village is, unfortunately, indeed half full with water. This ambiguity of meanings as well as the affluent man's optimism when he is on a boat and not affected by the situation as much as the villager creates an ironized image of the Chinese proverb: "a sated man cannot understand how a hungry man feels" (Herzberg, Herzberg 2012, p. 162). The incongruity between what the author portrays and what the author intends to communicate with this cartoon is evident and this irony is what makes it humorous. Although Joel Pett names the cartoon as "post

climate-catastrophe optimism” it is clear that author is not actually considering the rich man’s attitude as optimism. His ignorance and lack of empathy for other people is ironically called optimism even though the idea behind it is completely different. The rich man using such phrases as “my good man” indicates that he has a superior rather than optimistic attitude towards the villager as this phrase is usually used when talking to someone of a lower class. This mockery of upper-class people’s behavior, speaking manners and their lack of empathy for less fortunate people can also be considered a case of subtle parody; there is a clear humorous exaggeration or mimicry of upper-class people’s mannerisms of speech, which matches the earlier provided definitions of parody. So, parody together with the distorted and ironically misrepresented expression of glass being half full function as the main source of humor in this cartoon.

The pictorial signs or visuals, despite them not conveying any humorous messages directly, are rather significant in this case. The clash between the positive verbal message and the intended criticism and ridicule is facilitated by the visual mode. Additionally, pictorial signs do not only supplement the verbal expression but also provide context, i.e. explain the situation as well as add some details that enhance the amusing effect. For example, the glass of martini exaggerates the richness of the man even more as if the fact that he owns a yacht was not enough. Incidentally, it should be mentioned that in the majority of these environmental cartoons the two modes (linguistic and visual elements) correlate and supplement each other in a way where they become codependent and cannot obtain their humorous effect without one another. In other words, the amusing element would not be achieved without multimodality.

The sixth Joel Pett’s environmental cartoon on climate change (see figure 6) was published on August 22nd, 2017. The picture depicts two neighbors having a conversation. One man makes the utterance “DON’T TELL ME... YOU STARED AT THE ECLIPSE!” while his neighbor on the other side of the fence is holding a sign “WHO BELIEVES SCIENTISTS?” and is wearing a shirt that says: “CLIMATE CHANGE A HOAX!” and an eye patch. His other eye is goggled and is hanging

from his eye socket, which creates a grotesque yet humorous view. Instantly, the eye patch and the protruded eye allow the reader to understand that the man indeed stared at the eclipse and now has severe eye problems.

Figure 6. "Pett on eclipse", 2017

Multimodal irony can be detected as the main source of humor in the cartoon. While the neighbor's utterance provides the context for the situation, humor is mainly constructed through the pictorial and written signs related to the other (evidently very opinionated) man. His belief that climate change is a hoax which corresponds perfectly to his other statement that scientists are not a credible source of information contradict with the visuals which depict the man losing his eyesight mainly because of his ignorance and refusal to believe scientists. The image itself appears to be humorous as well. The man's eye is a ridiculous and unusual way of portraying the results of staring at the eclipse without protection. For the background information it is worth mentioning that scientists urged everyone not to look directly at the eclipse and use special equipment to protect their eyes. Needless to say, the multimodal irony appears when the man who verbally expresses his disbelief in scientists even after he, as can be seen from the pictorial signs, almost loses his eyesight because he ignored scientists' recommendations. Therefore, the idea of the man being so stubborn and sticking to his ignorant beliefs even after he has had an experience which proves him wrong is rather humorous.

It is evident that the author not only provides an ironic depiction of the skeptical man, but also mocks and parodies all people who do not believe in scientists' word, hence climate change, despite the proof which shows otherwise. This mimicry of the non-believers of climate change and scientists' opinions in general parodies their ignorance, stubbornness and consequently creates humor in this cartoon. Needless to say, the humorous effect is achieved with the help of both, visual and verbal means,

i.e. multimodality.

The final Joel Pett's cartoon on climate change to be analyzed (see figure 7) was published on November 15th, 2018. This comic strip presents different environmental catastrophes such as floods, droughts, rising temperatures, fires and hurricanes. To provide some context, in 2018 many natural disasters occurred and set new record numbers, therefore Joel Pett portrays that by writing the word 'record' next to each disaster depicted: "HURRICANE RECORD", "FLOOD RECORD", "HEAT RECORD", "DROUGHT RECORD", and "FIRE RECORD". The last image, however, does not seem to correspond to the other pictures in the cartoon. In the last image, a different record can be observed – author portrays a plastic disc playing music.

Figure 7. "Joel Pett's Editorial Cartoons", 2018

It can be stated that no humorous messages are sent directly through the visuals in this cartoon. The first five images of the cartoon can be considered rather gloomy and accordingly they do not convey any humorous messages. However, they do present a clash between the literal meaning and the intended message – breaking a record in heat, floods or fire is not something desirable that could make one proud of the achievement, therefore, Joel Pett employing the word 'record' to describe these climate catastrophes allows us to perceive the irony. The word's meaning does not correspond to the context it is used in and this incongruity contributes to the final humorous effect. The last image, on the other hand, gives yet another perspective to the humorous content. Punning can be observed only after taking the last picture into consideration – the word 'record' is polysemous i.e. it has several meanings. While the first five images use the same meaning of the word 'record', meaning higher level than ever before or achieving something that nobody else has achieved, the last picture displays a different situation, where the same word acquires a different

meaning – a flat disc for playing music. Accordingly, the cartoon becomes amusing only after perceiving the last image. Additionally, another exploitation of the polysemous nature of the word can be observed. The author portraying a disc (or a record) yet writing “BROKEN RECORD” under it implies that he is not talking about the disc being broken; by using the phrase ‘broken record’ author suggests that all the sad news about climate catastrophes are broken records; news about catastrophes are constantly repeated – as in the case of a broken record/disc- and therefore became annoying and boring rather than terrifying or alarming. Needless to say, this simile exploits the polysemy of the word ‘record’ and conveys a humorous message. It is important to mention that both the visual representation and written signs connect the ideas displayed in the cartoon and contribute to the expression of pun by illustrating different meanings of the polysemous word.

Conclusions

It can be stated that all of the cartoons have one reoccurring feature which allows the amusing effect to arise – multimodality. i.e. the amusing effect is perceived through more than one mode. While the majority of the cartoons relied on verbal means (parody, irony and punning) to construct humor, visuals provided a lot of background information without which the humorous effect would not have been achieved. As a matter of fact, in some cases humor was attained by creating contrast between what is being said (verbal means) and what is shown (visual elements), which constructed incongruity between the two modes resulting in multimodal irony. Correspondingly, if the cartoon relied mostly on visuals, humor was supported by verbal means which functioned as an explanatory element for the symbols used in the picture. Needless to say, the correlation between the two modes (linguistic and visual elements) acts as a substantial mechanism for the construction of humor. However, it is important to mention that the author’s main aim with these environmental cartoons is to enlighten people or even shock them; the humorous aspect of the cartoon performs not the same function as in the cartoons intended to solely amuse the reader. The humor here is bitter as it portrays serious and threatening issues. In the majority of these cartoons the situations themselves are not amusing yet they are presented in

such a way that though we find them terrifying, we, simultaneously, feel forced to laugh at our own stupidity and ignorance.

Literature:

BINSTED, K., TAKIZAWA, O., 1997. *Computer generation of puns in Japanese*. Kobe: Communications Research Laboratory. Online.

COLEBROOK, C., 2005. *Irony*. (New Critical Idiom). Taylor & Francis e-Library. Online.

COLEBROOK, C., 2006. *Irony* (New Critical Idiom). London: Routledge. Online.

Collins English Dictionary. 2003. Glasgow: HarperCollins Publishers. Print.

COOK, G., 1992. *The Discourse of Advertising*. London: Routledge. Online.

FORCEVILLE, Ch., 2002. *Pictorial Metaphor in Advertising*. Taylor & Francis e-Library. Online.

FORCEVILLE, Ch., URIOS-APARISI, E., 2009. *Multimodal Metaphor*. Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co. Online.

HERZBERG, Q., X., HERZBERG, L., 2012. *Chinese Proverbs and Popular Sayings: With Observations on Culture and Language*. Stone Bridge Press. Online.

KRESS, G., 2010. *Multimodality: a social semiotic approach to contemporary communication*. London: Routledge. Online.

POLLARD, A., 2018. *Satire*. London: Routledge. Print.

ROSS, A., 2005. *The Language of Humor*. Taylor & Francis e-Library. Online.

SIMPSON, P., 2004. *Stylistics*. Taylor & Francis e-Library. Online.

SIMPSON, P., 2003. *On the Discourse of Satire: Towards a stylistic model of satirical humour*. Volume 2. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. Print.

TSAKONA, V., POPA D., E., 2011. *Studies in Political Humour*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. Online.

WENDT, P., R., 1956. THE LANGUAGE OF PICTURES. ETC: A Review of General Semantics, vol. 13, no. 4. Available at: www.jstor.org/stable/42581627. [Accessed 19 May 2020]

LIST OF CARTOONS

1. <https://www.cartoonistgroup.com/store/add.php?iid=97358>
2. <https://www.kentucky.com/opinion/op-ed/article44162106.html>
3. <https://www.kentucky.com/opinion/editorial-cartoons/joel-pett/article238005519.html>
4. <https://www.kentucky.com/opinion/editorial-cartoons/joel-pett/article47205300.html>
5. <https://www.kentucky.com/opinion/editorial-cartoons/joel->

- pett/article166195027.html
6. <https://www.kentucky.com/opinion/editorial-cartoons/joel-pett/article168566537.html>
  7. <https://www.cartoonistgroup.com/store/add.php?iid=175030>
  8. <https://www.kentucky.com/opinion/editorial-cartoons/joel-pett/article151970937.html>

METADISCOURSE: LINGUISTIC MARKERS IN ACADEMIC TEXTS

Laima Kupriene

Doctor of Sciences, Associate Professor

Philology Department

Klaipeda University

E-mail: laima.kupriene@ku.lt

Vaida Zeguniene

Lecturer

Philology Department

Klaipeda University

E-mail: vaida.zeguniene@ku.lt

Metadiscourse is seen as an important mean of presenting a text to an audience, where language is not of the first importance, but a focus is on interaction between the author, the text and the audience. That is a form of presenting a text to the audience, engaging the audience in a discussion with the author about the text, and gaining insights from the audience on the text presented. Through metadiscourse, authors create a discourse/text and expect to have an educational impact on the audience, also to form certain associations related to the text which remain in memory of the readers and stimulate expectations regarding future texts. This article aims to provide an overview of the concept of metadiscourse, to review of metadiscourse linguistic markers used in academic texts and the functions they perform. Based on the grouping of linguistic markers and the research carried out by authors who have studied metadiscourse, the possibilities of using metadiscourse in different discourses/texts are reviewed.

Keywords: *metadiscourse, metadiscourse markers, discourse, text, interaction.*

Introduction

Language plays a very important role in people's lives. Speech creates the structural elements of language - sounds, syllables and sentences - but the meaning and significance of what is spoken extends beyond the perception of language. In this case, a *discourse* is created *where* it is important to understand the social relations between people, the context/situation of the speech and the purpose of the speech. *Metadiscourse* is similarly defined as an interactive or immersive communication between the author, the text and the audience. However, this concept is not limited to this, and scholars have added various nuances of meaning to the notion of metadiscourse. The basic concept of metadiscourse is *discourse about discourse* (Vande Koppe, 1985, 1988, 1997). Some scholars (Adel, Mauranen, 2010; Beauvais, 1989; Abdi, 2002) focus only on the functions of metadiscourse in supporting text production, while others (Hyland, 2004, 2005ab, 2017; Amiryousefi, Rasekh, 2010) take a broader approach and see metadiscourse as the means of communication that helps authors of a text to create a text/discourse of their own, to demonstrate their understanding of and insights into the text/discourse being produced, and to demonstrate their understanding of the audience for which it is addressed. The subject of this paper is metadiscourse. The aim is to provide an overview of the notion of metadiscourse based on the insights of various authors. The possibilities of using metadiscourse in academic discourses/texts will be explored. The methods of theoretical literature review and analysis, synthesis and generalisation were used for the research of the selected texts.

Metadiscourse in different types of academic discourses/texts

Metadiscourse is one of the means of making a text comprehensible, persuasive and accessible to specific audiences interested in certain scientific fields but with limited knowledge of the subjects covered. The use of linguistic metadiscourse markers reveals how the author of the text creates individual writing style and the discourse/text (s)he has created, how the author of the text presents own ideas and arguments to the audience, and how (s)he acknowledges the audience, its needs and expectations. Through metadiscourse, writers hope to create an interaction with the

audience and expect the audience to respond to their statements.

It has been argued that metadiscourse is the most commonly used in academic discourse/texts such as articles, book reviews, students' papers (undergraduate and postgraduate theses), and dissertations (Crismore, Farnsworth, 1990; Hyland, Tse, & Tse, 2004; Hyland, 2005ab). Hyland (2005a) presents a study on the use of metadiscourse linguistic markers, where it was discovered that the frequency of metadiscourse use in texts is every 21 words (four million words of thesis material were analysed), with the most frequent occurrence of the linguistic markers of the author's opinion (*hedges*) and *transitions*, which help the author of the text to convey his/her point of view to the text presented to the audience. Summarising conducted studies, the author argues that, in general, metadiscourse is used to clearly and coherently express the opinion of the author of a text (Hyland, 1998, 2005a). Although when it comes to the practical utility and originality of the text, as Hyland (2005a) points out, authors use linguistic markers to emphasize their strong position (*boosters*) in relation to the text instead of *hedges* to cautiously express their position. To follow up on the author's observations, authors often refer to the opinions of other authors by quoting or referencing other sources or authors mentioned in the text (e.g. *evidentials*).

Crismore and Farnsworth (1990) found in their research that authors are less likely to use linguistic constructions that allow them to soften (*hedges*) or strengthen (*boosters*) their expressive attitudes towards the text. They also highlighted that the use of attitude *markers* and the use of *hedges* and *boosters* can enhance the impact on the audience and make it easier to convince them of the truthfulness and relevance of the facts presented in the text. *Interactional* markers are used to engage the audience in an interaction with the author of the text when the text or an opinion about it is presented. Here, the most common interaction marker is a *booster*. Similarly, Afros and Schryer (2009) argue that *self-mentioning* can help to fulfil the author's aim of engaging the audience in a dialogue and stimulating them to express an opinion on the text. Abdi (2002) concluded that *hedges* and *boosters* can be used to emphasise the credibility of research.

Based on Hyland's (2017) clustering of metadiscourse linguistic markers, the analysis of students' academic texts was conducted. The results obtained by Alotaibi (2015), Alkathlan (2019) showed that in written papers, students were more likely to use markers of the internal textual metacommunication (*interactional*) group (*transitions, boundary demarcation, references to other sources and their authors, and evidence*) than markers of the *interpersonal* relationship (*expression of the author's point of view and position, inclusion, and self-reference*). The analysis of the metadiscourse markers showed that *transitions* were one of the most frequently used markers in the texts, followed by *hedges* and the least frequently used markers in the students' work were *endophoric* and *attitude*.

Studies of academic texts by other authors (Shafique, Shahbaz, Hafeez, 2019) show that *interactive* markers are more common, with the use of *transitions*, *frame markers* and *gloss codes*. The most common gloss codes are *firstly, subsequently, to summarise, and at this point*. This is a way for the authors of scientific texts to add clarity to the text and to help the audience understand the text more quickly.

Conclusions

Metadiscourse specifies the linguistic means by which the author of a text should express own ideas, taking into account the audience, and how help readers to understand what the author wants to convey in the text.

Metadiscourse is understood as a set of special linguistic markers that help to organise a text, present it to an audience, and receive audience comments on it. This is important for the writer of the text, because when the attention of the reader is properly drawn to the text, the writer-reader-listener interaction can be properly established, awareness can be created, the audience can be prepared for comprehension of the article, for explanation, for interaction, etc. Successful mastery of linguistic tools contributes to the achievement of social and communicative goals, i.e. a reader reveals how the author of the text understands the audience's reactions.

Metadiscourse not only allows us to get to know the audience, but also to connect the text with the context, which can include a shared situation, relationships, which enables the author and the listeners/readers to share a common goal, to

demonstrate common interests, to find common meanings and meanings.

The different metadiscourse markers used in the text enable the author to convey the information in a distinctive (persuasive or gentle) way, and to enhance the audience's confidence in the validity, reliability and scientific value of the facts presented. The audience is reassured that the author knows them well and is prepared to meet expectations and form associations that will be useful for future meetings.

Literature:

1. Abdi, R. (2002). Interpersonal metadiscourse: An indicator of interaction and identity. *Discourse Studies*. 4(2), p. 139- 145.
2. Adel, A., Mauranen, A. (2010) Metadiscourse: Diverse and divided perspectives. *Nordic Journal of English Studies* 9 (2), p. 1-11
3. Afros, E., Schryer, C.F. (2009). Promotional (meta)discourse in research articles in language and literary studies. *English for Specific Purpose*, 28, p. 58-68
4. Alkathlan, M. (2019). Metadiscourse in Academic Writing: An Investigation of Saudi EFL Students' Research Articles. *Linguistics and Literature Studies* 7(5), pp. 220-225, DOI: 10.13189/lls.2019.070505
5. Amiryousefi, M., Rasekh, A. E. (2010). Metadiscourse: Definitions, Issues and its Implications for English. *English Language Teaching* 3(4), p. 159-167.
6. Alotaibi, H. (2015). Metadiscourse in Arabic and English Research Article Abstracts. *World Journal of English Language* Vol. 5, No. 2, <http://wjel.sciedupress.com>
7. Beauvais, P. J. (1989). A speech act theory of metadiscourse. *Written Communication*, 6(1), pp. 11- 30. <https://doi.org/10.1177/0741088389006001002> Introducing applied linguistics. Penguin English.
8. Crismore, A., Farnsworth, R. (1990). Meta-discourse in popular and professional science discourse In: Nash W, editor. *The Writing Scholar Studies in Academic Discourse*. Newbury Park, CA: Sage. p. 118-36.

9. Hyland K. (1998a) Persuasion and context: The pragmatics of academic metadiscourse. *Journal of Pragmatics*, p. 437- 455.
10. Hyland, K. (2004). Disciplinary discourses. *Social interactions in academic writing*. University of Michigan Press. <https://doi.org/10.3998/mpub.6719>
11. Hyland, K., Tse, P. (2004). Metadiscourse in academic writing: A reappraisal. *Applied Linguistics*, 25(2), 156- 177. <https://doi.org/10.1093/applin/25.2.156>
12. Hyland, K. (2005a). *Exploring Interaction in Writing*. London: Continuum. [https://www.elixirpublishers.com/articles/1350120089_40%20\(2011\)%205245-5250.pdf](https://www.elixirpublishers.com/articles/1350120089_40%20(2011)%205245-5250.pdf)
13. Hyland, K. (2005b). *Metadiscourse: Mapping Interaction in Academic Writing*. University of London, UK <http://ojs.ub.gu.se/ojs/index.php/njes/article/view/417>
14. Hyland, K. (2017). Metadiscourse: what is it and where is it going? *Journal of Pragmatics*. Vol 113, p. 16-29 https://ueaeprints.uea.ac.uk/id/eprint/71001/1/Accepted_manuscript.pdf
15. Shafique, H., Shahbaz, M., Hafeez, M. R. (2019). Metadiscourse in Research Writing: A Study of Native English and Pakistani Research Articles. *International Journal of English Linguistics*. Vol. 9, No. 4.
16. Vande Kopple, W J. (1985). Some Exploratory Discourse on Metadiscourse. *College Composition and Communication* 26: 82-93.
17. Vande Kopple W. J., Shoemaker, A. (1988). Metadiscourse and the recall of modality markers. *Visible Language XXII*(2/3), pp. 232-267.
18. Vande Kopple, W. J. (1997). *Refining and Applying Views of Metadiscourse*. Paper presented at the Annual Meeting of the Conference on College Composition and Communication 48th. Available online: http://www.eric.ed.gov/ERICDocs/da/ta/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/14/f6/b2.pdf, accessed on 2010-02-01.

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ОПОЗИЦІЇ «УКРАЇНСЬКА/ЧУЖИНСЬКА МЕНТАЛЬНІСТЬ» У ЗБІРЦІ Є. ГУЦАЛА «МЕНТАЛЬНІСТЬ ОРДИ»

Людмила Марчук

доктор філологічних наук, професор
кафедри української мови,
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
E-mail: lyudmylamarchuk60@gmail.com

Перш ніж вести мову про опозиційну пару «українська/чужинська ментальність», необхідно уточнити саме поняття «**ментальність**». Так, словник тлумачить це поняття як «**менталітет** – сукупність психічних, інтелектуальних, ідеологічних, релігійних, естетичних особливостей народу, соціальної групи або індивіда, що проявляються в культурі, мові, поведінці; **ментальність**, в свою чергу, – це інтелект, розумові здібності; психіка, психічний склад», а «**український** – це прикметник до українці та Україна» [1, с. 518].

Менталітет/ментальність є предметом дослідження великої кількості гуманітарних дисциплін: філософії, психології, культурології, соціології. Сучасна лінгвістика також звернулася до вивчення цього феномену завдяки таким своїм напрямкам, як лінгвокультурологія, когнітивна лінгвістика, етнолінгвістика, соціолінгвістика, психолінгвістика.

Вивченням менталітету/ментальності українського народу займалася та займається велика кількість дослідників у різних наукових напрямках: М. Грушевський, Я. Радевич-Винницький, О. Рудакевич, В. Русанівський, О. Селіванова, О. Стражний.

О. Рудакевич, досліджуючи специфічний спосіб мислення будь-якого народу, зазначає: «Ментальність долає історичні епохи, зберігає код нації. Вона не може змінитися протягом життя одного або кількох поколінь» [4, с. 26].

Беззаперечним джерелом пізнання ментальності народу є його мова. В. Русанівський, який намагався довести нерозривність мови та ментальності нації, зазначав у своїй праці: «...мова засвідчує в ментальності народу значно більше того, що його єднає, а не те, що ділить його на субетнічні групи» [5,

с. 12]. На важливості мови у дослідженні ментальності наголошує і Н. Железняк: «Саме мова найповніше і найяскравіше засвідчує національну специфіку і змістову своєрідність культури, зокрема, в ракурсі бачення української ментальності як складової національної культури» [3, с. 18].

Проаналізувавши певну кількість праць, присвячених українській ментальності, варто відзначити, що визначення власної ментальної ідентичності сьогодні є дуже важливим питанням і потребує глибокого дослідження. Шляхом інтерпретації публіцистичних статей Є. Гуцала було виокремлено опозиційну пару в понятті ментальності – українське/чуже. У публіцистичному циклі, названому за однією зі статей – «Ментальність орди», Євген Гуцало аналізує першопричини тих українських складних обставин, в яких Україні доводиться долати шлях повернення до себе.

Позитивні та негативні риси цього поняття Є. Гуцало змальовує за допомогою експресивної лексики з розгорнутими метафорами, внутрішня структура яких містить семи підвищеної інтенсивності. Наприклад, найбільш експресивною рисою «чужої» ментальності є нав'язування власної психології, з чим боровся автор ще в кінці ХХ століття і яка стала одним із чинників розв'язання повномасштабної війни в Україні у 2022 році. З гіркотою письменник розмірковує: *«А як же ми, силоміць прив'язані до колісниць імператорського народу? Чому й ми разом з ним приречені бути «исключением среди народов», бо ж не можемо вибудувати свою долю відповідно до свого менталітету, а повинні мавпувати долю імперського народу?»* [2, с. 31]; *«Саме Росії, а відтак уже й російськомовного населення в Україні; бачимо, як нині в нас так само, як і в Туркестані, продовжують невпинно мордувати нас, українців, «одной из величайших государственных задач России», а наші деякі українські «туземці», в тому числі і в особах нардепів, і не тільки за халати й медалі, а із щирого свого холуйства й продажництва допомагають у здійсненні «одной из величайших государственных задач России»* [2, с. 48].

Оцінні характеристики, що входять до інтенціоналу ядра опозиційної пари,

поглиблюються та підсилюються за рахунок слів, які передають у цій ситуації внутрішній стан автора. Чужий менталітет Євген Гуцало називає «чужими космічними чорними дірами», які хочуть затягнути наше національне «я»: *«І як то ведеться в цій самій «безодні», ми добре знаємо, і, звичайно ж, не хотіли б знати, нам і своїх проваль у своєму менталітеті вистачає, самі собі ради не дамо, а тут іще оці чужі постійно діючі вакууми у стосунках між етносами [...], а тут іще чужі космічні чорні діри, що зі смертельною невідворотністю затягують споконвічно виворочений лад нашої душі!...»* [2, с. 70]. Письменник стверджує про деспотичне насадження чужого менталітету українському народу: *«І хоч би які Розбійні прикази існували в часи царя Івана IV, до нього чи після нього, хоч би які інституції, закони й укази існували тепер, у часи Єльцина чи Президента Кучми (а в такий злочинський спосіб чужий менталітет утверджує свої історичні традиції та денно й ноцно підживлюється на території нашого українського менталітету, якому теж не відмовиш у своїй небаченій специфіці, бо ж наша рідна специфіка завжди дозволяла й дозволяє розгул отієї першої специфіки), та бачимо, як оті Розбійні прикази спрацьовували й спрацьовують, ніяк вони не спрацюють, бо й вони є необхідна складова невмирущого менталітету, і вертепно-ярмаркове колесо крутиться, а білка в колесі біжить»* [2, с. 26].

Уся збірка наповнена іронічним підтекстом, значну роль в якому відіграють прецедентні тексти; вислови в лапках, які підкреслюють їх несправжній зміст; стилістичні можливості словотвору. Таким чином, можна спроектувати тексти Є.Гуцала на сьогоднішній день: *«На жаль, процес колонізації не завершився й сьогодні, ми є його свідками, неспроста ж у російській військовій доктрині, сповідуваній президентом Б. Єльциним, говориться про споконвічні інтереси Росії, які поширюються на всю територію Радянського Союзу, отже, і на Україну, тобто всіма знана казочка про білого бичка – це і є національний гімн «старшого брата»* [2, с. 58]; *«...а вже коли таджики Афганістану й таджики Таджикистану, колись розмежовані Росією, тепер прагнуть національного возз'єднання, і, здавалось б, у зв'язку з цією несущою*

історичною необхідністю *треба б нести «лінію» назад, то Росія починає там, на річці П'яндж, захищати кордони СНД, тобто, вважайте, й кордони України в складі СНД, хоч чомусь Україна там свої кордони в складі СНД захищати не хоче: Росія («О твердокаменная грудь!») стоїть за всіх, хоч оці всі й не просять»* [2, с. 113]; *«Росія захланно й брутально грабувала художні цінності в Україні»* [2, с. 102]; *«А про специфічну золотоординську політику Кремля щодо Західної України, себто Галицько-Волинської Русі, й говорити не доводиться. Так само як не станемо говорити й про всілякі «добровільні входування» інших народів до складу Росії, бо як то гарантувався їм вихід зі складу Росії і суверенні права кожного народу, бачимо сьогодні на численних кривавих подіях»* [2, с. 156]; *«Історія розширення імперії – це густо пролита кров підкорінних народів, це уярмлена їхня воля, розтоптана державність, спалюжені традиції, закута в ланцюги національна гідність»* [2, с. 130].

Автор протиставляє європейські цінності України, які беруть початки ще з часів Київської Русі, – азіатським, ординським деспотичним проявам російської імперії: *«Мабуть, що так, і колись принесені з Київської Русі в Новгород традиції народовладдя мали бути неминуче знищені, вони були активно чужі й ворожі по-азіатськи тиранічній Москві, – і в суті довготривалої агресії Москви щодо Новгорода я набираюсь відваги читати і розшифровувати все подальше й теперішнє протистояння Москви Україні, чий дух також був і є активно чужий і ворожий духові «білокам'яної»* [2, с. 24]; *«Східна деспотія, де рабство сидить на рабстві і рабством поганає...»* [2, с. 162]. Він іронічно зауважує: *«Відомо, що син Юрія Долгорукого суздальський князь Андрій Боголюбський 8 березня 1169 року сплюндрував Київ, вирізаючи до ноги навіть малих дітей. За тисячолітніми таки традиціями – бо як і коли без них у тисячолітній імперії? — «матерь городов русских» нещадно поруйновано й люто пограбовано»* [2, с. 21]; *«Хаос, руйна, розбій – постійні складові однієї і тієї самої ментальності»* [2, с. 21] – ось сутність чужинської ментальності. Навпаки, про самотність українського менталітету та існування його упродовж тисячоліть пише

Є. Гуцало так: «Дуже важко дається нам те вічне буття на скіфській пекторалі, але то – наше буття, і іншого нам не дано... І оте проникливе Шевченкове – «як умру, то поховайте мене на могилі серед степу широкого на Україні милій» – і є бажанням опинитися саме на пекторалі – в цьому пантеоні віків над віками...» [2, с. 3].

Таким чином, розгляд поданого матеріалу свідчить про широке й різноманітне використання сем на позначення задекларованої опозиційної пари, що дозволяє автору в кожному конкретному випадку відібрати такі слова, які найбільше відповідають певному фразовому оточенню як з боку семантики, так і в стилістичному плані.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Кв]d ; Ірпінь : ВТФ Перун, 2003. 1440 с.
2. Гуцало Є. Ментальність орди: статті. Київ : Видавничий центр «Просвіта», 1996. 196 с.
3. Железняк Н. Лінгвосоціокультурний аспект вивчення українського характеру («пісенність»). *Дивослово*. 2001. № 4. С. 18–20.
4. Рудакевич О. Ментальність і політична культура української нації. *Розбудова держави*. 1995. № 10. С. 26–30.
5. Русанівський В. М. Єдиний мовно-образний простір української ментальності. *Мовознавство*. 1993. № 10. С. 3–13.

МУЛЬТИМОДАЛЬНЕ ТВОРЕННЯ ПЕРСОНАЖІВ У СУЧАСНИХ КАЗКОВИХ НАРАТИВАХ ДЛЯ ДІТЕЙ

Анастасія Начичко
магістрант кафедри англійської
філології та світової літератури
імені професора Олега Мішукова
Херсонський державний університет
E-mail: anastasianachichko@gmail.com

науковий керівник: Олена Хан
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської
філології та світової літератури
імені професора Олега Мішукова
Херсонський державний університет

Питання про мультимодальне конструювання художніх образів є провідною темою у сучасній лінгвістиці. Говорячи про казкові наративи, слід зазначити, що поле мультимодальності казкових наративів є недостатньо дослідженим.

Ми розглядаємо мультимодальне конструювання образів, як таке, що складається з вербальних та невербальних компонентів. Саме ці два складники створюють мультимодальне поле образу, що сприяє формуванню казкового персонажу, який буде зрозумілий дитині-читачу.

Узагальнюючи лінгвістичні джерела, встановлено, що наратив – це спосіб викладення оповіді, джерело сприймання знань та їх відтворення [3]. Казковий наратив має свої характерні риси, як і казковий персонаж. Презентація персонажа у художньому тексті відбувається за рахунок присутності образу людини, або ж неживої істоти, предмету.

Казковий наратив має структуру та систему викладення подій. Система образів створюється зважливо, враховуючи вік та психологію дитини. Беручи до уваги наукові матеріали з дитячої психології, ми дійшли висновків, що в залежності від віку змінюються риси персонажів та проблеми, з котрими вони зіштовхуються у сюжетному полотні. Вибір форми викладення історії та її зміст змінюються відповідно до вікової категорії казки. Виходячи з цього, ми стверджуємо, що питання мультимодального конструювання образів є важливим полем для вивчення та аналізу.

Ми дійшли до визначення терміну «мультимодальності» – лінгвістична, перцептивна категорія, яка використовує різноманітні компоненти для передачі інформації. До таких ресурсів ми відносимо мовні та немовні складники [2].

На основі вивчення наукових статей із питань вербальних і невербальних засобів, встановлено, що вербальний спосіб конструювання образу відбувається завдяки мові наратора та персонажів.

Серед невербальних компонентів образу ми виокремлюємо: особливості голосу (тембр, вимова), жести, рухи, положення тіла у просторі. Усі ці складові несуть семантичне значення у комунікації [1].

Слідуючи за думкою вчених, ми дійшли висновку, що використання вербальних та невербальних компонентів у конструюванні образів персонажів створює їх мультимодальність.

Аналізуючи казку «Celia Cruz» з збірки «Goodnight stories for rebel girls 2», ми встановили вербальні та невербальні компоненти образу головної героїні. Кожна казка цієї збірки має подібну схему: розповідь починається з опису маленької дівчинки та її величезної мрії. Впродовж історії другорядні герої кажуть дівчині, що вона не досягне своєї мрії, адже попри всі негаразди головні героїні відчайдушно прямують до своїх цілей, чим і надихають юних читачів.

Однотименна казка «Celia Cruz» розповідає про молоду дівчину, яка співала пісні на ніч своїм братам та сестрам. Вона брала участь у конкурсах, працювала над собою та досягла неймовірних висот у світі музики.

Образ головної героїні починається з вербальних компонентів: зі слова наратора («*a young girl*») та сусідів, які коментують голос героїні («*“What an incredible voice!” said the neighbors. “She sings like an angel.”*») [4]. Отже, ці компоненти є вербальними, адже, вони є мовленням персонажів.

Опис праці є невербальною частиною образу: «*When Celia was older, her cousin entered her in a singing competition on a local radio station. She came first—and won a cake as a prize!*» [4]. Головна героїня казки перемогла у своєму першому конкурсі. Образ переможця формується в уяві дитини, коли вона читає історію про перемогу юної героїні. Дитина ототожнює себе з персонажем та надихається цими досягненнями.

Завдяки мультимодальному конструюванню утворюються складні та

цікаві образи, які здатні надихати, повчати та мотивувати читачів. Використовуючи стилістичні конструкції, письменник створює комплексний характер для персонажів, із власними поведінкою, емоціями та жестами. Це наукове поле є недостатньо дослідженим у вітчизняній лінгвістиці.

Список використаних джерел:

1. Вавринюк Т. І. Маркери невербальної поведінки у художніх текстах 2017. 288-296 – Режим доступу: [file:///C:/Users/user/Downloads/288-296%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/288-296%20(3).pdf) – Дата звернення 24.11.2022.
2. Ковалинська І. В. Невербальна комунікація. – К. : Вид-во «Освіта України», 2014. Стр.16
3. Шелковникова З.Б. Наративний поворот у лінгвістиці. Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи. 2013. Стр.196 – Режим доступу: <http://langcenter.kiev.ua/Lingvistika%202013/Shelkovnikova.pdf> - Дата звернення 24.11.2022.
4. Elena Favilli, Francesca Cavallo Goodnight stories for rebel girls 2, 2018

ОБРАЗ КОРСУНЯ В ТВОРЧОСТІ АННИ САВРАНСЬКОЇ

Іван Немченко

кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української і слов'янської
філології та журналістики,
Херсонський державний університет
E-mail: nemchenko1958@ukr.net

Життєва і творча доля української письменниці й журналістки, перекладачки й публіцистки, освітянки й краєзнавиці, педагогині й композиторки Анни-Ванди Гнатівни Савранської (Ковтунович) тісно пов'язана з Корсунем-Шевченківським Черкаської області. Тут вона нині очолює літературно-мистецький клуб «Барви», активно публікує свої оригінальні й перекладні поезії. Про творчість корсунської письменниці йдеться в статтях

М. Волкова, Л. Бистрової-Дробот, О. Марчик, В. Метелиці, І. Павлюка, В. Поліщука, О. Шеренгової, Н. Щербини та інших авторів, які звертають увагу на різні іпостасі творчого обдаровання мисткині. Об'єктом нашого дослідження є специфіка художнього відтворення образу рідного міста у збірці Анни Савранської «У Корсуні над Россю» (2021), що увібрала її поетичний, драматичний та пісенний доробок.

Письменниця закохана в стародавнє й водночас сучасне місто, яке невдовзі буде святкувати своє тисячоліття. Анна Савранська в ряді творів звертається до історичного ракурсу, поетизує постать засновника старовинної Корсунської фортеці – давньоукраїнського князя Ярослава Мудрого, який заклав цей форпост Київської Русі далекого 1032 року. Просто й водночас патетично звучать такі рядки на честь прашурів, оберегів рідного краю: «У часи прадавні Мудрий Ярослав / На Росі-кордоні Корсунь збудував [...] / Слава і хоробрість з тих далеких пір / У серцях гарячих не вмира, повір!» [1, с. 83]. Бажання возвеличити образ рідного міста виникло в мисткині ще в 80-х роках ХХ століття, коли разом зі своїми студійцями-школярами вона почала «вивчати матеріали з історії рідного міста: зустрічалися з краєзнавцями, істориками, читали літописи, записували легенди» [1, с. 230]. З захопленням вона розповідає в «Передмові про щасливий досвід» про виникнення задуму написати драматичний твір про стародавній Корсунь у ході отакої спільної з учнями дослідницької діяльності: «Цій роботі не може бути кінця, а створена п'єса відображає лише деякі історичні факти, припущення та легенди. Надихалися всі разом, фантазували, декламували, танцювали, малювали, вчилися римувати і навіть шукали скарби... Керівник літстудії, автор тексту і постановник Анна Савранська, 1982 рік» [1, с. 230]. І далі, між іншим, зауважено: «А я, власне, відтоді віршую про Корсунь» [1, с. 230]. Отже, вже сорок років письменниця невтомно виписує і варіює художній образ славного міста. Адже це «Корсунь – місто Русі на киплячій Росі, / Менший Києва брат величавий» («Гортаючи століття») [1, с. 92].

Дія згаданої п'єси, що має назву «Давня пісня» і вирішена в жанрі фентезі,

відбувається в Корсуні: юні герої з XI та їх перевесники з XX століття, що через портал у підземеллі потрапляють у княжі часи, беруть участь у історичних подіях на тлі нападу на Надросся загону печенігів, займаються пошуком «тих тонких, майже неіснуючих паростків пам'яті, що повинні поєднувати покоління людей» [1, с. 232]. Своєрідним символом Корсуня старовинного й Корсуня модерного в їхній нерозривній позачасовій єдності виступає в творі образ героїні Вісти з далекого XI століття, яка водночас є й сучасною дівчиною Інною.

Персоніфікований образ старовинного Корсуня, що прийшов із минушини в наше сьогодні, репрезентовано у цілому гроні поезій Анни Савранської: «Тут, у скелях, б'ється твоє серце, / Корсуню, прадавній, як граніт» («У Корсуні») [1, с. 9]; «Невже не диво – місто, що жадане й миле?! / Юрба століть йому виспівує осанну!» [1, с. 42]; «О місто славетне і мужнє, як витязь, / Ти звикло ніякій біді не коритись, / Сміливо стрічало ворожі навали, / Віками тримало і плуг і забрало» («Мій Корсунь – світла перлина») [1, с. 93]. Авторка успішно кує поетичні афоризми на честь рідного міста та його головної водної артерії: «Річко росяного краю, Росе, / Біля тебе неможливо не співати!» [1, с. 5]; «Немов біжать струмочки до Росі, – / До Корсуня старого линуць всі» [1, с. 52].

Мозаїчний образ Корсуня в текстах Анни Савранської твориться за рахунок поетизації його старовинних куточків і визначних місць. Насамперед це місцева гордість – Корсунський державний історико-культурний заповідник із чудовим палацом та замковими вежами, мальовничим парком і музейними привабами. Ці колишні володіння династії Лопухіних-Демидових уже протягом століть привертають увагу митців: поетів, художників, композиторів.

В історико-культурній царині буття Корсуня важливе місце належить великому Кобзареві, який тричі бував у ньому, закарбував його прикмети в своєму мистецькому доробку. З 1944 року місто отримало назву Корсунь-Шевченківський, яка прикрашає його й до сьогодні. Тож і в текстах Анни Савранської ця невід'ємна складова загального образу Корсуня проглядає

досить часто: «Древній Корсунь, країни окраса, / Став Шевченківським – горде імення. / Ми тебе не забули, Тарасе, / Твої думи пророчі, натхненні!» [1, с. 190]. Але, зрозуміло, поняття «Корсунь-Шевченківський» (як місто назагал) і «Корсунь Шевченківський» (як меморіальні місця, що пов'язані з Кобзарем) – це дещо різні речі. Проте їм обом авторка невтомно приділяє свою увагу. І першому з них від неї нерідко перепадає, точніше його чиновництву.

Як відомо, у Корсуні-Шевченківському зведено аж три пам'ятники Кобзареві (1957, 1970, 1999): один встановлено в сквері в центрі міста, другий – на території педагогічного коледжу, що носить ім'я Т. Г. Шевченка, а третій – побіля брами Корсунського державного історико-культурного заповідника. Вірш-екфразис Анни Савранської «Роз'єднаний пам'ятник» (2018) пов'язаний із останнім із них. Поетесі здається алогічним, що цей меморіал виявився розділеним на віддалені частини: окремо постать митця і на певній відстані його словесні заповіді: «Золоті Тарасові рядочки / На граніті виписав різьбар. / Поряд люди ходять аж до ночі – / Всі стежки у нас ведуть у парк. // Та не підійшов до віршів автор, / Не постав над ними, як пророк. / Він – кобзар, бунтар, митець, руйнатор – / Проти брами слухає шумок...» [1, с. 70]. З одного боку, авторка наголошує на унікальності співця-земляка – «Тарас такий у нас один» [1, с. 71], а з іншого, жалкує, що не завжди вдається стовідсотково реалізувати задумані проекти вшанування таких великих людей.

Одним із елементів Шевченкового Корсуня є легендарний каштан із заповідним статусом, який дожив до наших днів. У вірші «Білі вежі в холодну днину...» (цикл «У Корсунському парку») Анна Савранська опоетизовує це меморіальне дерево як культурний символ міста. Адже це живий свідок перебування Кобзаря в Корсуні, його співбесідник у хвилі роздумів: «А каштану Шевченка – гарно, / Він міцний, хоч уже каліка. / Додають латки йому шарму, / Наче шрами у чоловіка» [1, с. 69]. Цю ж тему авторка розвиває у вірші «Каштан Шевченка»: «Він бачив Кобзаря – отой старий, крислатий. / А інших, хто стрічався з ним, – нема...» [1, с. 188]. Чи багато міст можуть похвалитися чимсь подібним? У легендарному Корсуні й місця сповнені легендарності: «Тут

стільки див! І кам'яні тераси, / Й стежки, які ще згадують Тараса» («У Корсуні моєму будь як вдома!..») [1, с. 76]; «...Тут жива енергія сама / Поета, що ходив у парк – помалювати» («Каштан Шевченка») [1, с. 189]. Письменниця звертається й до щемливого мотиву пошуку Кобзарем своєї супутниці по життю – на корсунському матеріалі це історія взаємин із Харитиною Довгополенко, кріпачкою Лопухіних.

Легендарну стрічку до образу Корсуня влітає Анна Савранська й через поетизацію постатей Богдана Хмельницького та його обраниці-корсунчанки Ганни Золотаренко («Сиві голуби»). Інша легенда, що додає образу Корсуня особливого чару, це історія з глибини віків про непереможне кохання польського панича Яна та дівчини-українки Наталки – місцева варіація Шекспірівської трагедії про Ромео та Джульєтту як представників ворогуючих родів. Місце загибелі закоханих, які не скорились волі розлучників-батьків, що належали до різних станів, різних віросповідувань, різних ментальностей, у народі прозвали Янталкою. Цей куточок оспівується у багатьох віршах Анни Савранської: «Як забути острівець духмяний, / На якому побував хоч раз? / Там живе любов Наталки з Яном...» («Янталочка») [1, с. 58]; «Скільки пристрасних історій / Над Янталкою вилося!» («Паркові скульптури») [1, с. 71]; «Ми в шумочках цілувалися, / На Янталку задивлялися!» («У шумках»)[1, с. 254].

З історією Корсуня та його образом у красному письменстві нерозривно пов'язана доля Кобзарєвого друга, відомого художника і педагога Івана Максимовича Сошенка (1807-1876). Цей «скромний майстер без гріха марнославства» [1, с.195] тут і помер, ставши вічною частинкою цього надрослянського міста, його культурною візиткою, як і в рідному Богуславі. Йому Анна Савранська адресувала свою поему-присвяту («Івану Сошенку»), звернувши в ній увагу на сторінки життєпису, на взаємини з Тарасом Шевченком, на перипетії вшанування пам'яті митця корсунчанами. Ще від днів прощання з визначним краянином заклалося бачення злитості його постаті з образом Корсуня. «Кращі корсунські майстри клали камінь.../ Хтось, напевно, говорив, що віками / Хай стоїть оцей граніт, пам'ять серця, / Й хрест, що

висічений в нім, не зітреться. // Бо похований під ним наш художник, / Друг Шевченка, побратим невельможний» [1, с. 198].

Для поетеси рідне місто – це насамперед людський загал («Любити місто – це любити людей», «Чиє місто», «Наше місто», «У корсунському автобусі»). Збірний макрообраз Корсуня вбирає в себе міриади мікрообразів – містян різних епох, різного віку і професій, але всіх їх єднає закоріненість у національний ґрунт, патріотична налаштованість, закоханість у рідний край. Це й Шевченкові родичі – Варфоломій та його донька Ганна як обереги пам'яті про Кобзаря та його друга Івана Сошенка, це й наш сучасник, земляк-корсунець Роман Боровик, чорний козак, сотник «гордий і хвацький», «який підняв над Россю давній стяг! [...] / Звучить потужний голос тулумбаса – / То Корсунь прославляє Боровик» [1, с. 147], це й митці, які славлять місто Ярослава (цикл «На художній виставці. Експромти»).

Образу Корсуня додають розмаїтості ліричні характеристики вулиць, площ, улюблених місць корсунчан («Осіннє диво золоте» з підзаголовком «На вулиці Шевченка», «Корсунка», «Гора Янталка», «На Швейцарському острові», «Місточок через Корсунку», «Пригода на міському Мартанському ставку»). Авторці та її землякам це місто дороге й миле у всі пори року: «Корсунських весен принада, / Росяний всевіт бузковий!» («Бузкова історія») [1, с. 162]; «Засвітився золотом наш Корсунь, / На душі – святкова благодать» («Осінній карнавал») [1, с. 162].

Поетеса констатує, звертаючись до рідного міста: «Не раз тебе палили / Й народу підрізали коріння» [1, с. 92]. Але вона сповнена віри в прекрасне майбутнє і Корсуня, і всієї України. В уяві Анни Савранської образ Корсуня асоціюється з позачасовою постаттю росича, що величним пам'ятником вітає прибулих («Рось-Русь», «У Корсуні моему будь як вдома!..», «Біля кам'яного росича», «Витязь на розпутті», «На варті», «Витязь на острові»). Це й споконвічний захисник отчого краю від ворожих загроз. Це й символ буття Корсуня і корсунчан: «Нехай піднявся сам-один цей витязь на горі Зеленій, / Та кожен бачить – він герой, ось тут його блокпост південний. / Він справжній

велет із казок, за всіх героїв дужчий, вищий. / Меча не взяв, але стрімке в руці для стяга ратовище. / Убрався в лати і шолом – бронежилет і каску давні...» [1, с. 80]. Життя триває, і віриться, що Корсунь надихне поетесу ще не раз на ліричні освідчення в любові до нього.

Список використаних джерел:

1. Савранська А. У Корсуні над Россю: поезії. Корсунь-Шевченківський: ФОП Майдаченко І. В., 2021. 302 с.

МОТИВ ПОШУКУ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У РОМАНІ

Ю. АНДРУХОВИЧА «ДВАНADЦЯТЬ ОБРУЧІВ»

Валентина Папушина

доктор педагогічних наук, доцент
професор кафедри української філології,
Хмельницький національний університет

E-mail: papushyna@ukr.net

Сучасні письменники порушують проблеми, пов'язані з духовною сутністю людини, її трагічною долею, метаморфозами, що з нею відбуваються сьогодні. Вони звертаються до особистості в той момент, коли вона стоїть на найстрашнішій межі: бути чи не бути Людиною. Вибір її частіше на боці пристосовництва, дріб'язкових інтересів, страху за свій добробут. Мотив пошуку Людини, її моральних цінностей стає ключовим у їх творах.

Більшість наукових досліджень творчості Ю. Андруховича пов'язана з контекстом літературно-естетичної дискусії про постмодернізм і його особливості в сучасному українському літературному просторі. Це праці Т. Гундорової, Т. Денисової, С. Квіта, О. Пахльовської, О. Ярового, дисертаційні дослідження Л. Калинської, К. Баліної, О. Кискіна. Уважаємо важливим дослідження мотиву пошуку моральних цінностей сучасної людини в постмодерністських романах Ю. Андруховича.

Своєрідність хронотопу у прозі Ю. Андруховича ґрунтовно проаналізовано

у дисертаційній роботі О. Кискіна [2]. Літературознавець акцентує увагу на авторських засобах утворення ефекту відчуження людини від світу гармонії й краси, серед яких «культ тіла та їжі, гротеск та різноманітні перебільшення...».

У романі Ю. Андруховича «Дванадцять обручів» з'являється образ «автомобільної ями, останнього світу», куди звозять старі чи розбиті автівки. А далі – «кінець кінців, 13-й кілометр з останньою на світі кнайпою...» [1, с. 134]. Через своє бачення приреченості сучасної дійсності автор матеріалізує лицемірні душі представників так званої творчої інтелігенції Артура Пепа і Роми Воронич. «Останній світ» у душах цих людей лякає моральним брудом та цинізмом: Артур Пепа і Рома Воронич своїм «мистецтвом» слугують розбагатілим «новим українцям», «варцабичам», проводячи, за платню звичайно, їх виборчу кампанію. Розпусні дівчиці Ліля і Марлена та їх «господар» Ярчик вправно роблять рекламу, обдурюючи покупців. Найбільш засмучує Андруховича-письменника духовне убозтво завсідників «13-го кілометра», маргіналів, що можуть убити людину за пляшку горілки чи гаманець із грішми. Йому моторошно від того, що робить із класикою «безплідний» письменник Артур Пепа, чи як представляють у своїх монографіях життєвий і творчий шлях Б.-І. Антонича критики Я. Курдидик та В. Лисовський.

Використання художніх прийомів для творення персонажів у романах Ю. Андруховича, на думку О. Поліщук, довершує процес деперсоналізації: такий «персонаж-конструкт, персонаж-алюзія позбавляється будь-яких ознак особистості, індивідуальності, перетворюється на поле гри авторської ерудиції» [3, с. 8]. Таким чином, специфіка художнього діалогу автора й персонажа в романах Ю. Андруховича полягає в перетворенні персонажів на засіб гри з атрибутами постколоніальної дійсності, застиглими уявленнями суспільної свідомості, що потребують переоцінки [3, с. 8]. Ю. Андрухович через ремінісценції, що наповнюють роман поезією Антонича, чи фрагменти наукових розвідок, що набридливо, невчасно звучать із уст професора Доктора («бувають і такі прізвища», – зауважує автор) шукає правдиве слово Поета. Оцінка життєвого та творчого шляху поета Б.-І. Антонича подається з різних

поглядів – від позитивного до іронічного. Екскурси в минуле як літературних героїв, так і зображуваного у творі гірського району, що змінюється у часі, набувають нового змісту, але не отримують нових моральних цінностей. Автор роману болісно нагадує українцям про забуту мудрість дванадцяти обручів, що живе в українській легенді, оспіваній у поезіях Б.-І. Антонича. Шукає дванадцять поетових обручів істини молода сучасниця Ю. Андруховича Коломея. Сторінки її щоденника, попри реалії навколишнього світу, звучать обнадійливо, бо «дванадцятий обруч – це коло вічності, початок і кінець в одному, Альфа і Омега» [1, с. 327]. Пошуки Коломеї звернені до національних витоків.

Австрієць Цумбруннен, кореспондент із роману Ю. Андруховича «Дванадцять обручів» об'єктивом фотоапарату та суб'єктивними оцінками відстороненої людини, іноземця, втілює душевний біль Ю. Андруховича-українця бурхливих 90-х років ХХ ст. Фоторепортажі зі Львова та Карпат під назвою «Європа – Зміщений центр», його приватні листи склали враження, що ніби «...тут справді відбувався жахливий катаклізм...», і, попри високі сподівання народу і обнадійливі плани перебудови, свідчили про невлаштоване життя. Упорядники путівника для туристів «Південні і Східні Карпати» (Лондон-Париж-Берлін, 1998) попереджали: «усі види злочинності, в тому числі, грабунки, обкрадення автомобілів і навіть викрадення людей, набули ... небувалих розмірів» [1, с. 194]. Руїни фабрик, заводів, занедбані ліси, необроблені поля (за ці знімки щедро платили Карлу-Йозефу у Відні) – це реалії України 90-х рр. ХХ ст.

Ю. Андрухович, оперуючи постмодерністськими естетичними категоріями, психологічно тонко відтворює проблеми сучасності у філософському осмисленні завдяки численним часовим паралелям, історичним та політичним аналогіям, у підтексті. Нашарування різних культурних епох дозволяє автору «володіти часом», довільно поєднувати сучасне з минулим та майбутнім, активізувати тонкі асоціативні зв'язки між різними епохами, надаючи порушеним проблемам понадчасового значення. Прослідковуючи

часові пояси в романі Ю. Андруховича «Дванадцять обручів», бачимо Україну часів Першої світової війни, епохи соціалізму, років перебудови, та наше сьогодення. Історичні аналогії, політичні перипетії Ю. Андрухович відтворює в минулому корчми «На місяці». Полонина Дзиндзул в Карпатах у 1915 році – важливий стратегічний пункт, де через авантюризм і безпорадність командування гинуть піхотинці. З висоти нашого часу письменник (його голос то іронічний, то глумливий, то саркастичний, то мудрий, повчальний) попереджає: «Ніколи не приходьте туди, де ви одного разу помирали». Але знову тут він, «молоде світило варшавської метеорологічної науки», що чудом залишився живим «в липкій від крові траві». Місце ідеальне для метеостанції: «сміховинно дешева робоча сила: тутешні чоловіки продавалися так само безрозсудливо і легко, як продаватимуться їхні нащадки на східноєвропейських ринках через сім десятків років» [1, с. 375], – гірко зауважує автор, натякаючи на сьогоденніших трудових емігрантів-українців. Добровільна смерть цього Ангела Циклонів, і за нею через десять років – директора розпочатого тут будівництва радянського гірськолижного спортивного комплексу, нахабного та аморального Малафея – не випадковість. Такі люди не належать ні світові живих, ні світові мертвих. Їх, за старовинним гуцульським міфом, викине на берег помирати ріка-Дунай, що потече в протилежний бік.

Таким чином, «автомобільна яма» в романі стає образом-метафорою, що символізує духовну кризу сучасного людства. Одягаючи «авторські маски», письменник завжди поруч зі своїми героями: Цумбрунненном, Пепою, Антоничем, Варцабичем, вважаючи їх двійниками власного «я», проживаючи їхнє «обніміння» як особисту трагедію. А інше «я» автора розуміє проблеми та суперечності людини на зламі тисячоліть. Роман «Дванадцять обручів» спонукає до перегляду стереотипів, шляхів виходу із суспільних, моральних, мистецьких катаклізмів сучасної європейської цивілізації, до пошуків естетичного ідеалу сучасності.

Список використаних джерел:

1. Андрухович Ю. Дванадцять обручів. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2013. 432 с.
2. Кискін О.М. Урбаністичний хронотоп в постмодерністському романі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.06 «Теорія літератури». Київ, 2006. 22 с.
3. Поліщук О.Б. Художній діалог автора і персонажа в новітній українській прозі (90-ті роки ХХ ст.): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01 «Українська література». Київ, 2004. 18 с.

РОЗДІЛ 4 СУЧАСНИЙ МЕДІАПРОСТІР: ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

МІЛІТАРНІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КВАЗІРЕАЛЬНОСТІ

Людмила Бондар
кандидат філологічних наук,
Державне підприємство
«Дослідно-проектний центр кораблебудування»
E-mail: text-intertext@ukr.net

В інформаційному сегменті суспільства значну роль відіграють мілітарні інформаційні портали, які не лише розповідають про досягнення військово-промислового комплексу країни, а й транслюють відповідні військово-політичні міфи, що насамперед пов'язані з військовоспроможністю країни, зокрема з її силою, міццю та непереможністю. Мілітарні інформаційні ресурси рф роками створювали міф про «другу армію» світу, звітуючи про значні технологічні успіхи та інженерні прориви у створенні надсучасного озброєння. Відтак у суспільній свідомості поступово формувалися «потрібні» думки та уявлення, бо зазвичай «...медіа не визначають, що думати людям, але вони часто впливають на те, про що думають люди. (...) новині медіа відкривають вікно у світ, який існує за межею нашого безпосереднього досвіду, і визначає наше сприйняття цього світу. Тобто людина сприймає не реальний, а квазісвіт, створений новинними медіа» [1, с. 199-200]. Огляд мілітарних інформаційних майданчиків рф засвідчив планомірну трансляцію ними звичайної «гонки озброєння», детермінованої тривалим культивуванням у суспільній свідомості образу ворога в особі так званого колективного заходу.

Провідні мілітарні портали рф, які тривалий час нами моніторилися, зокрема – «Новости военно-промышленного комплекса России» (<https://vpk.name>), ВПК – Военное обозрение (<https://topwar.ru>), сайт «Министерство обороны Российской Федерации» (<https://structure.mil.ru/>), военное.рф (<https://xn--b1aga5aadd.xn--plai/>) та інші (частина з яких стала

закритою після 24 лютого), створювали картину динамічного розвитку та удосконалення армії рф. Однак події 2022 року розкрили квазіреальну сутність інформації, що розміщувалася на згаданих сайтах. Детально розкрити специфіку формування інформаційного контенту зазначених сайтів дещо складно, оскільки об'єм цього дослідження не дозволяє у повній мірі проаналізувати інформаційне наповнення мілітарних ресурсів держави-агресора, а також зробити декодифікацію кожного із зазначених інформаційних майданчиків у часовій прогресії. Тож для аналізу звернімося до одного з інформаційних ресурсів, на якому розміщені відомості про досягнення військово-промислового комплексу (ВПК) рф за осінній період поточного року – «TADVISER. Государство. Бизнес. Технологии» (<https://www.tadviser.ru/index.php/>). Назва сайту TADVISER перекладається українською «радник», детермінуючи певні семантичні ряди, що пов'язані з функцією помічника, наставника, який допомагає побачити та зрозуміти довколишню реальність, що більше нагадує квазіреальність.

Борис Парахонський та Галина Яворська у монографії «Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, смисл» зазначають, що: «Характерною рисою нового типу війн є використання подвійної або багатовимірної тактики у проведенні політики, спрямованої на досягнення стратегічної мети. На поверхневому рівні створюється деяка квазіреальність (світова революція, «арійський світ», «русский мир», «ісламська держава» тощо), яка підтримується всіма засобами пропаганди та дезінформації, включно із діями та висловлюваннями політичних лідерів та ідеологів, тоді як на глибинному рівні відбуваються жорсткі дії, спрямовані на реалізацію справжніх цілей. Йдеться про фактичне формування потрібної реальності для смислового забезпечення влади й утримування в покорі мас населення» [2, с. 365-366]. Зазначені думки дослідників корелюють з процесами творення країною-агресором мілітарної квазіреальності, що можемо спостерігати на прикладі тематики та принципів подачі інформаційних матеріалів на сайті «TADVISER. Государство. Бизнес. Технологии» у розділі ВПК технології [3].

Усі новини зазначеного інформаційного ресурсу за останні три місяці поточного року можна поділити на кілька тематичних груп. Першу групу умовно можемо означити – «новітні технології у військовому оснащенні солдат засобами індивідуального захисту», до якої належать наступні інформаційні повідомлення: «В России создали боевой шлем с поддержкой дополненной реальности», «В России создали сверхлегкий шлем из композитной брони». Ці новини повинні показати реципієнтам, що в рф значну увагу приділяють особистій безпеці солдат, а також дбають про творення сучасної військової амуніції. Подібні інформаційні повідомлення також мають за мету спростувати закиди щодо застарілої та неякісної амуніції російських військових.

Наступну групу умовно можемо назвати «робототехніка та безпілотні апарати», до неї зараховуємо наступні новини: «В России создали первую антинейперскую систему на дистанционном управлении», «В Петербурге стартовало серийное производство гражданских дронов», «Новгородское предприятие приступило к производству дронов с тепловизорами», «В Ростехе заявили об интересе к роботизированной БМП-3 с боевым модулем "Синица"», «На Сахалине запускают производство военных дронов», «В России создали способный находить мины летающий дрон», «В России создали новые военные дроны для спецоперации». Велика кількість новин стосовно створення різних видів дронів свідчить про приєднання рф до загальної світової тенденції ведення війни за допомогою безпілотних апаратів. Також подібні новини слугують засобом утвердження в російській масовій свідомості думки про високотехнологічний розвиток країни.

Інша група новин представляє досягнення ВПК зарубіжних країн, однак цю групу можна поділити на дві підгрупи: перша – це новини з країн, які наразі підтримують військову політику рф або лояльні до неї: «Иран создал первую гиперзвуковую баллистическую ракету», «Иран успешно запустил свою первую трехступенчатую ракету-носитель», «Представлен китайский военный дрон, который может нести 2 тонны ракет на расстоянии более 10 тыс. км», «Китай представил танк, перехватывающий противотанковые ракеты», «В Китае

представили боевого робота-собаку с огромной пушкой. Видео», «ВМС Ирана получили новые дроны с радиусом действия 2000 км»; друга підгрупа – це країни, що знаходяться в опозиції та не підтримують дії та політику рф: «ВМС США ввели в експлуатацію новий авіаносец за \$13 млрд», «В сухопутних війсках США разрешили пользоваться личными смартфонами», «General Dynamics представила первый в мире беспилотный танк», «НАТО развернуло в Голландии первых танкоподобных роботов с пулеметами», «Из-за очков дополненной реальности Microsoft у военных США начались проблемы со здоровьем», «Представлена беспилотная артиллерийская башня для уничтожения роев дронов», «США начали использовать единую платформу для военной разведки», «У Британии появилось высокоэнергетическое лазерное оружие за 100 млн фунтов», «В ИТ-инфраструктуру оборонного гиганта Thales проник вирус-вымогатель. Хакеры требуют выкуп», «Инженер-ядерщик ВМС США и его жена получили 20 лет тюрьмы за попытку продать секреты атомной подводной лодки», «Тайвань показал дроны-камикадзе будущего», «Создан летающий дрон-камикадзе, который умеет прятаться и нападать только на вооруженных людей», «ВМС США заплатят \$154 тыс. за установку сотен тысяч пиратских копий ПО для 3D-моделирования». Якщо у першій підгрупі викладені новини про досягнення військово-промислового комплексу «країн-партнерів» рф, то друга підгрупа за своєю семантикою не так однозначна. З тринадцяти новин, що представлені на сайті, частина має виключно інформаційний характер, однак декілька повідомлень відзначаються дещо негативною змістовою семантикою, зокрема у них подаються прорахунки та невдачі у закордонній військово-промисловій галузі – проблеми зі здоров'ям військовослужбовців, державна зрада певних співробітників, слабкий інформаційний захист армії, а також махінації у військовій галузі. Подібний мікс новин ненав'язливо інспірує в реципієнтів думку про недоліки та слабкі місця у сильній армії колективного заходу, а отже, дає читачам надію-заспокоєння про можливість одержати перемогу над такою «не зовсім досконалою» армією (доказом подібних викривлень у думках громадян рф

можуть слугувати марші зомбованих фанатиків з вимогою запуснути ракети на Вашингтон).

Наступна група «цифрові технології» представлена такими інформаційними статтями: «Минобороны России создало департамент цифровой аналитики», «Вышло значимое оперативное обновление для ОС Astra Linux Special Edition», «Минцифры завершает подключение военкоматов к защищенному интернету», ««Ростех» перенаправляет госсубсидии с развития 5G-оборудования на разработки для LTE-сетей», «В России создали ПО, помогающее дронам искать мины и неразорвавшиеся боеприпасы», ««ОДК-Сатурн» завершил второй этап внедрения цифровой платформы «Умный цех»», «ОДК «обкатывает» новые технологии с помощью цифрового «испытательного полигона». Новини, подані у цій групі вказують на значні досягнення ВПК рф у галузі цифрових технологій, тим самим показуючи своїм читачам значний розвиток та вагомі здобутки у сфері ІТ, відповідно, творячи міф про високотехнологічність країни, що може вільно конкурувати з іншими передовими світовими державами.

Окрема група стосується новин довкола російсько-українського військового протистояння: «США поставили на Украину снаряды Excalibur с наведением по GPS», «США поставили Украине дроны-камикадзе Switchblade 600, которые могут нести аналогичную противотанковой ракете боеголовку», «США поставили на Украину ЗРК NASMAs», «В России создают боевого робота, «заточенного» под спецоперацию на Украине», «Чернышенко сообщил о 70 тыс. запросов в добровольцы на Госуслугах для участия в СВО на Украине», «Минобороны РФ показало первое применение дрона-камикадзе «Ланцет» на Украине. Видео», «Хакер из ДНР взломал американскую программу управления войсками ВСУ», «Немецкий поставщик оружия для Украины подвергся кибератаке. Его данные украдены», «Экс-глава «Роскосмоса» отправился на Донбасс и получил позывной «Сармат», «Минобороны РФ впервые показало применение БПЛА «Москит» в рамках спецоперации на Украине». Фото». Частина інформаційних матеріалів

присвячена темі військової допомоги Україні від країн партнерів, допомагаючи тим самим утвердити у колективній свідомості громадян рф думки, що їх країна воює з колективним заходом, а не безпосередньо з «братнім народом». Також інспірується й думка про слабкість цього колективного заходу, який не в змозі захистити себе від кібератак з боку рф. Інші ж новини групи рапортують про значні успіхи у цій боротьбі за допомогою тих самих «передових технологій вітчизняного ВПК». Для підсилення військової мотивації та почуття патріотизму, в зазначеній рубриці представлено й кілька повідомлень про сміливі вчинки та патріотизм окремих громадян, що вказує на застосування формули – «виховання прикладом».

Ще одна група новин може бути позначена як «модернізація та введення в експлуатацію», до неї належать: «Специалисты «Плакарт» повысят надёжность самолёта «Сухой Суперджет–100»», «Обновленные военные вертолеты Ка-52М могут взаимодействовать с дронами и подключаться к спутникам», «Минобороны РФ потратит 1,6 млрд рублей на обновление самолетов управления и ретрансляции», ««Ростех» запустил испытательный комплекс, оценивающий защиту от «прослушки»», «ВМФ России начали получать новые зенитно-ракетные пушечные комплексы, поражающие цели с 20 км», «Подлодка «Уфа» пополнила состав ВМФ». Інформаційні повідомлення зазначеної групи розповідають про неперервність робіт у галузі ВПК, що допомагає посилити боєздатність армії рф.

Частина інших інформаційних повідомлень, що розміщені на сайті, не було об'єднано в окремі групи, оскільки вони представлені однією новиною певного тематичного спрямування: «Экс-топа «Ростеха» обвинили во взятках почти на 70 млн рублей», «Разрабатывающий авиационные и космические системы концерн «Вега» сменил гендиректора», «Расходы России на оборону в 2022 году выросли на треть», «Экс-министр связи Леонид Рейман создал компанию для производства аккумуляторов», «Минобороны РФ показало видео тренировки по ответному ядерному удару. Видео», «"Монтем" поставил 150 тысяч кв. м нетканого материала для производства самолетов», «Путин поручил

создать механизм обмена данными между военными и оружейниками», «Минцифры принимает заявки на дополнительный список ИТ-специалистов для отсрочки от призыва». Перераховані інформаційні повідомлення транслюють різні аспекти роботи військової промисловості рф та вказують на динамічні процеси, що у ній відбуваються.

Отже, на інформаційному порталі «TADVISER. Государство. Бизнес. Технологии» рф широко представлені інформаційні повідомлення, що стосуються досягнень російської військової галузі, а також висвітлені події про військове протистояння між рф та Україною. Усього за три останні місяці TADVISER розмістив 60 новин – найбільша кількість інформаційних повідомлень стосувалася значних досягнень військпрому рф, що вказує на планомірне закріплення в суспільній свідомості громадян рф думки про конкурентноспроможність і, відповідно, міць вітчизняної армії, навіть незважаючи на її поразки на полі бою. А задля творення квазіреальності, що пов'язана з формуванням образу успішних військових операцій, чимало повідомлень сайту розповідають про хід «військової операції» з використанням новітніх досягнень, завдяки яким армія здобуває перемоги у битві зі «слабким колективним заходом». Таким чином, інформаційне середовище, в яке занурений пересічний громадянин рф формує у нього квазіреальні уявлення про події, що відбуваються, цим самим насаджуючи «потрібні думки та ідеї», створюючи простір та умови для подальших маніпуляцій суспільною свідомістю.

Список використаних джерел:

1. Валерій Іванов Основні теорії масової комунікації і журналістики: Навчальний посібник / За наук. ред. В. В. Різуна. Київ : Центр Вільної Преси, 2010. 258 с.
2. Парахонський Б. О., Яворська Г. М. Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, смисл: монографія. Київ : НІСД, 2019. 560 с.
3. TADVISER. Государство. Бизнес. Технологии: Технологии в ВПК. URL: <https://www.tadviser.ru/index.php/%D0%9A%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%B8%8F:%D0%92%D0%9F%D0%9A?ptyp e=news#ttop#month20229>

КОНЦЕПЦІЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ЖУРНАЛІ «ДЗВІН»

Василь Загороднюк

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української і слов'янської
філології та журналістики,
Херсонський державний університет
E-mail: vzagorodnuk1955@gmail.com

Сучасний інформаційний простір характеризується постійною динамікою, збільшенням обсягу інформації, що надходить до реципієнтів. У цьому процесі роль і значення міжкультурної комунікації, її функціональні можливості стають особливо актуальними. Адже вона може згармонізувати складні суспільні процеси, надавати їм гуманного розвитку, спрямовуючи до загальнолюдських цінностей. У науковий обіг визначення «*міжкультурна комунікація*» ввів американський вчений Е. Холл. Згодом Г. Трейгер і Е. Холл видають книгу «Культура і комунікація. Модель аналізу» (1954 р.), у якій дається розширене розуміння і аналіз цього терміна. У сучасних дефініціях узаємо: «Міжкультурна комунікація – комунікація між представниками окремих культур, коли один учасник виявляє культурну різницю іншого. Це обмін інформацією, почуттями, думками представників різних культур. Трапляється в бізнесі, туризмі, спорті, особистих контактах, науковому та освітньому світі тощо.

Інший варіант визначення: «Міжкультурна комунікація – адекватне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акту, що є приналежними до різних національних культур.

Міжкультурна комунікація – наука, яка вивчає особливості вербального та невербального спілкування людей, що належать до різних національних та мовно-культурних спільнот. Значення досліджень міжкультурної комунікації посилюється у зв'язку з процесами глобалізації, зокрема дедалі інтенсивнішою міграцією» [6].

Наявність творів, що ідентифікуються характерними ознаками

міжкультурної комунікації у журналі «Дзвін», зокрема, в його рубриці «Мистецька палітра» є підтвердженням того, що це видання в руслі цього процесу. У ньому представлені різнотематичні матеріали, що мають культурно-мистецьку змістову наповненість, які комунікують до читачів. З них узнаємо про творчість і твори художників, музикантів, хореографів, іконописців, мистецтвознавців, що займають свої ніші в міжкультурній комунікації, несучи естетичні та духовні пріоритети, стверджуючи красу і добро. У згадуваній рубриці йдеться про митців українського походження, чия творчість стала відома за межами України, набула статусу міжкультурної комунікації. Серед них, наприклад, Юрій Сластіон. У нарисі О. Захарчук «Син славного Опанаса Сластіона» розкрито багатогранний талант Юрія Сластіона (1903-1980), сина українського мистецтвознавця Опанаса Сластіона. Він продовжив, розвинув і розширив батьківську творчу сферу, ставши українським та американським іконописцем, музикантом, релігійним діячем, публіцистом. Його музичний твір «Літургія Св. Іоана Золотоустого», написані ним 20 ікон для церкви у м. Денвері, портрети Андрея Шептицького, Йосифа Сліпого, його дослідницькі статті «Шляхи архітектури українських церков на американському ґрунті», «До питання форми українського національного хреста», «Історично-мистецька релігійна студія», «Про Богданову церкву в Суботові як визначну історичну та мистецьку пам'ятку XVII ст.», «Чи маємо подібність Ісуса Христа?», «Про питання іконографії Розп'яття», «Про гробницю гетьмана П. Скоропадського» [5] стали надбанням міжкультурної комунікації. О. Захарчук про творчість Ю. Сластіона робить такий висновок: «Своїми мистецькими талантами Юрій Сластіон примножив і збагатив скарбницю української культури – частини світової, загальнолюдської мистецької спадщини» [5, с. 107].

Публікації рубрики «Мистецька палітра» за обсягом висвітлення мистецького матеріалу часто розширюють його, залучаючи історичні факти, історію роду митця, його життєві проблеми. Це дає змогу різностороннього показу об'єкту твору. Так поступив Р. Горак у нарисі «Михайло Тофан з Русова», розповідаючи про життєвий і творчий шлях художника Михайла

Тофана, зокрема, про долю його твору «Русь-Україна», де: «В центрі рівноапостольні Ольга та Володимир. Збоку Андрій Первозванний... На клемах воїни, які захищали нашу землю, і люди, що своєю працею возвеличували її» [4, с. 157]. Це панно як мистецький твір комунікує до глядачів, є візуальним підтвердженням української історії.

Стаття Р. Берези «Творець української хореографії» висвітлює життєвий і творчий шлях Василя Верховинця, майстра народного танцю, сподвижника національного балету. Він керувався таким гаслом: «Пам'ятайте, що за нашою чудовою піснею перше слово належить нашому народному танцю» [2, с. 138]. 18 липня 1935 р. газета «Таймс» висвітлюючи Перший міжнародний фестиваль-конкурс народного танцю повідомляла наступне: «... танцюристи з України виконали «Гопак» з такою професійною майстерністю, що сколихнули публіку, розпалили її ентузіазм» [2, с. 134]. У результаті – Перша премія як найвища нагорода фестивалю. І в цьому велика заслуга В. Верховинця, який танцювальним мистецтвом багато зробив для розвитку міжкультурної комунікації. Це лише один приклад з творчої діяльності видатного майстра народного танцю. А в цій статті, звичайно, дається більш повна інформація про життєвий і творчий шлях цього митця, який не тільки на сцені демонстрував високе мистецтво танцю, а й зробив йому теоретично-наукове обґрунтування. «Його ж фундаментальна праця «Теорія українського народного танцю» стала першим фаховим виданням, у якому українська народна хореографія здобула наукову структурованість» [2, с. 134]. Нею послуговуються фахівці й нині, розвиваючи і презентуючи український танець.

Львів як місто завжди був і є відображенням мистецьких традицій і новаторських пошуків. Це підтверджується творчістю багатьох видатних імен, різними фактами і подіями. Тому виникнення різних поглядів, оцінок, дискусій на цю тематику є логічним процесом. Стаття В. Александровича «Чи мав Львів «велике мистецтво»? вже своєю назвою привертає увагу читачів. Автор на численних прикладах зі львівської школи іконописання аргументує свою думку на користь великого мистецтва. Як приклад, дається опис та наводяться

репродукції ікон зі львівських церков, що мають високу художню цінність і це визнано авторитетними мистецтвознавцями. Серед них: «Похвала Богородиці» 1599 р. (автор Федір), «Євангеліст Матфей» 1602 р., «Моління про чашу» 1637-1638 рр., «Спас з небесними силами» 1638 р., «Євангеліст Іоан» 1679 р. (автор М. Домарацький). Наводячи ці та інші приклади В. Александрович робить висновок, що доробок львівських майстрів іконописання XVII ст. є таким, що відповідає високому рівню. Це мистецько-духовна спадщина, інтегрована в сучасну комунікацію, доступна для огляду всім бажаючим. Звертаючись до надбання іконописців попередньої доби і XIX-XX ст., В. Александрович виділяє у цьому процесі саме XVII ст., здобутки якого «виявилися не лише самостійними та самодостатніми, а й на рівні усіх потенційних вимог, яким належить відповідати виявам справді великого мистецтва» [1, с. 143]. І на думку автора статті, дослідження цього феномену повинні продовжуватися.

В історії української державності були приклади, коли культура і політика створювали цілісність для досягнення спільної мети. Дослідженням А.Бурдейного «То була місія не лише культурна, а й політична» це підтверджується. Мова про діяльність «Української республіканської капели», що була створена за ініціативи Симона Петлюри 1919 р. Очолив творчий колектив Олександр Кошиць. Це є прикладом, коли державність України стверджувалася мистецьким колективом через міжкультурну комунікацію. Гастролюючи країнами Європи та Америки, «Українська республіканська капела» неперевершено презентувала українську пісню. Концерти завершувалися гучними оплесками і оваціями. Численні відгуки слухачів були лише схвальні. У статті наводиться багато фактів про вплив пісень на аудиторію, що навіть не знала української мови. Проте мелодії пісень, їх ліричність, талановите виконання сприяли розумінню цих творів. Міжкультурна комунікація була наяву. Щоб зрозуміти динаміку виступів хористів, наводимо лише один графік їх концертів у Франції: «Концертний тур капели містами Франції (6,12,15 листопада – Париж; 18 і 18 – Бордо; 21 і 22 – Тулуза; 24 – Монгельє; 26 і 29 – Марсель; 30 листопада і 1 грудня – Ніцца; 3 і 4

грудня – Ліон» [3, с.115]. Ось один із журналістських відгуків французької газети «L'avenir» за 25.01.1921 р.: «Український хор закінчив своє у нас перебування в обставинах дійсного апофеозу!» [3, с. 116]. У США капела дала 138 концертів, у Бразилії, Аргентині, Уругваї, Кубі – близько 900 концертів [3]. Українська пісня комунікувала світом. Капела презентувала «Щедрика» М. Леонтовича. А. Бурдейний про цей твір констатує: «Пісня стала однією з найпопулярніших у США і зною взагалі серед англомовного населення й інших країн, її аранжували, опрацювали в різний спосіб сотні (300) відомих композиторів світу, тепер музикознавці нараховують до 600 різномовних редакцій цього «маленького дива»» [3, с. 120]. Цей шедевр робив і робить міжкультурну комунікацію високої якості.

Отже, у рубриці «Мистецька палітра» часопису «Дзвін» подаються матеріали культурно-мистецької концепції. Їх змістова основа відображає творчість митців, окремі їхні твори, що стали частиною сучасного інформаційного простору. Вони виконують належні їм функції, доносячи до реципієнтів естетичні та духовні цінності, поширюючи міжкультурну комунікацію. У часописі «Дзвін» друк таких матеріалів став традиційним.

Список використаних джерел:

1. Александрович Володимир Чи мав Львів своє «велике мистецтво»? *Дзвін*. № 10 (924) 2021 р. С. 136 – 143.
2. Береза Роман Творець української хореографії. *Дзвін*. № 12 (914) 2020 р. С. 134 – 141.
3. Бурдейний Анатолій То була місія не лише культурна, а й політична. *Дзвін*. № 11 (913) 2020 р. С. 113 – 122.
4. Горак Роман Михайло Тофан з Русова. *Дзвін*. № 1 (915). С. 148 – 157.
5. Захарчук Оксана Син славного Опанаса Сластіона. *Дзвін*. № 11 (925) 2021 р. С. 105 – 107.
6. Міжкультурна комунікація / Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0_%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%83%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F

РЕГІОНАЛЬНА ЖУРНАЛІСТИКА В УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІАПРОСТОРИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ірина Іванова

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри управління соціальними комунікаціями,
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця
E-mail: vlad-7@ukr.net

Катерина Яресько

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедрою управління соціальними комунікаціями,
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця
E-mail: kateryna.yaresko@hneu.net

У результаті спричинених війною змін у стратегії, цілях та способах функціонування українських медіа з'являються все нові та якісно суттєві зміни в політиці та стратегіях розвитку власне усього медійного поля України, Європи, світу. Окрема роль віддається саме регіональним місцевим ЗМІ, що зазнали суттєвих змін та трансформуються в бік цифровізації, реалізації присутності в соціальних мережах, активно запроваджують цифрові інструменти для осучаснення власних ЗМІ.

Тема впливу регіональних медіа та напрямів їх розвитку завжди цікавила наукову спільноту. Розглядався широкий спектр тем: демократичні засади розвитку преси; історія та розвиток суспільного мовлення; жанрово-стилістичні особливості регіональних ЗМІ; перспективи та чинники становлення та розвитку періодики; маніпуляції, фейки та способи протидії в місцевій пресі [2, с. 3-4].

Аналіз рейтингу газетних видань України у 2020 році показав, що місцева преса залишається лідером довіри аудиторії серед українських масмедіа. На думку дослідників, це пов'язане із історичним минулим багатьох регіональних видань – це подекуди 100 років. Більше того, таким виданням довіряють, бо вони були джерелом офіційних урядових установ.

Метою дослідження є розгляд ролі, місця та перспектив розвитку регіональних медіа в умовах війни на прикладі медіа Харківщини. У центрі

уваги низка регіональних медіа, що цілком освоїли цифровий простір та є сучасними комплексними ЗМІ, медіаплатформами, що вирізняються жанрово-тематичною розмаїтістю.

Військовий час та кризові умови, у яких опинилось і населення, і власне ЗМІ кардинально змінило політику, тематичне коло та мету роботи місцевих медіа. З часом такі зміни сприяли не тільки зміцненню та підвищенню якості преси, але і її осучасненню. Велике розмаїття преси Харкова та Харківської області позначене багатьма сучасними позиціями, які представлені медіа, що почали активно розширюватись в цифровому просторі, відчують активну підтримку інших українських медіа, урядових установ, професійних товариств.

Медіаплатформа Гвара Медіа (м. Харків), створена в 2015 році як соціальна ініціатива, зареєстрована як ГО в 2020 році [1]. Активно в медіапросторі Слобожанщини творча група почала працювати з 2021 року. Власною місією редакційний колектив раніше вважав застосування медіапрактик, що представлені в світі креативних індустрій та соціальних інновацій, намагання зробити життя суспільства більш комфортним та сучасним. Головною метою медіа став «розвиток креативної екосистеми Харкова та України». Серед провідної тематики проєкту були бізнес, мистецтво та альтернативна освіта. Окрема увага приділялась проблемам прав людини та соціальному розвитку громади Харківщини.

Початок війни спричинив зміни у розвитку медіаплатформи Гвара Медіа. Крім окремого новинарного сайту, активної діяльності в соціальних мережах, платформа проводила освітню політику, створила власний сервіс для фільтру фейків. За майже півроку війни завдяки активному висвітленню ситуації у Харкові та регіоні, репортажам з місць найбільш резонансних подій, колектив медіа зміг зібрати аудиторію майже у 5000 підписників, де 4.600 дали позитивну оцінку. Такі показники прихильності є більшими, ніж у таких відомих платформ як НАКІПЕЛЮ, що працюють на медіаринку Харківщини багато років, мають ту ж цільову аудиторію та напрацьований авторитет.

Феноменом сучасного медіапростору України є також поява молодих

незалежних вільнонайманих журналістів, що до того працювали в регіональних медіа, отримавши галузеву освіту в місцевих університетах. Такі медійники тепер регулярно працюють на замовлення іноземних ЗМІ.

Прикладом такої форми діяльності є журналістські роботи В. Степаненко, що є відеопродюсеркою та працює в команді з М. Черновим та Є. Малолеткою. За серію робіт для Associated Press з Маріуполя навесні 2022 року, які також були присвячені Ю. Паєвській (Тайра), отримано міжнародні нагороди – премію імені Джеймса Найта (Knight International Journalism Awards); Premio Biagio Agnes (Італія). Це низка різнопланових робіт, що демонструє високий рівень професійної підготовки, вміння зберегти та представити актуальну інформацію, з правильно виставленими емоційними акцентами. Таких прикладів в сучасному медійному просторі можна побачити достатньо.

Розвиток української журналістики в умовах війни відбувся не тільки на контекстуальному, жанрово-стилістичному та технологічному рівнях. Це насамперед можливість розширити свій творчий потенціал, продемонструвати високий рівень професіоналізму світовій спільноті. Розвиток регіональної журналістики відбувається не тільки в стилістично-змістовій площині, але й спостерігається активне звернення до медіатехнологій, що свідчить про готовність регіональної журналістики представляти Україну на світовому медіаринку.

Список використаних джерел:

1. Gwara Media. URL: <http://gwaramedia.com/> (дата звернення 18.09.2022)
2. Карась М. А. Сукупний рейтинг газетних видань України у 2020 році. *Integrated Communications*. 2021. Т.1, №11. С. 37 – 41.
3. Місцева преса: посібник для ЗМІ. Київ : ІДПО, 2018. URL: www.ualocal.media
4. Фолькер В. Журналістика газет і журналів. Видання 2-ге, перероблене. Київ : Центр вільної преси, 2017. 378 с.

РЕГІОНАЛЬНІ МЕДІА: ЧИ Є ЖИТТЯ ПІСЛЯ ПЕРЕМОГИ

Наталя Клименко

викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова
E-mail: klimenko-nata@ukr.net

Регіональним медіа у всі часи виживати було непросто. Причини найбанальніші: складнощі з фінансуванням, невеликий рекламний ринок, проблеми з кадрами та технічним обладнанням. З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну ситуація ще більш ускладнилася. Додалися фізична та психічна безпека, проблеми, пов'язані з евакуацією та неможливістю працювати в окупації. До всього, багатьом ЗМІ довелося призупинити свою діяльність, або ж повністю випасти із медійного поля.

Регіональні ЗМІ, на жаль, опинилися один на один зі своїми проблемами: без фінансування, без підтримки та заробітної плати. Єдине, що залишилося незмінним – інформаційний фронт, який довелося тримати самотужки. Для прикладу, у Первомайську, що на Миколаївщині, журналісти різних видань об'єдналися в спільний проєкт під назвою «Первомайщина сьогодні». Це згуртувало нову журналістську команду, яка практично цілодобово на волонтерських засадах надавала жителям громади життєво важливу інформацію та протистояла навалі фейків.

Місяці війни з росією показали, наскільки важливими є регіональні засоби масової інформації для місцевих жителів. Журналісти стали для них чи не єдиним джерелом, звідки вони могли черпати і продовжують отримувати важливу для себе інформацію.

Сьогодні з впевненістю можна сказати, що під час війни немає неважливої інформації. Навіть та, яка в мирний час здавалася абсолютно дріб'язковою, до прикладу, розклад магазинів, чи наявність там товару, під час війни стала безцінною. Тож потреба під час війни в інформації зросла в рази. І це видно по реакціям читачів та лайкам, які вони залишають під публікаціями.

Інша справа – наскільки інформація професійно і об’єктивно подана. Бо ж під час війни ніхто не скасовував журналістських стандартів, ретельної перевірки інформації та компетентних коментарів щодо подій. У цьому розрізі вимальовується іще одна проблема – це стосунки журналістів з владою. Під час війни чиновники стали ще більш закритими і непрозорими. Отримати експертний коментар стало практично неможливо. Це пояснюється кількома факторами: перший – це заборона вищого керівництва, другий – страх взяти на себе відповідальність за інформацію, третій – некомпетентність у важливих питаннях воєнного часу.

Таку картину чітко можна прослідкувати на сайтах Первомайського виконавчого комітету, Первомайської районної адміністрації. Практично обмаль коментарів відносно поточної ситуації та роз’яснень щодо поведінки громади в тій чи іншій ситуації. Тож розраховувати на підтримку з боку влади місцевим ЗМІ немає сенсу.

Окрім усього, питання виживання регіональних ЗМІ раніше були питаннями бізнес-моделей, трансформації з роздержавлених газет у сучасні онлайн-медіа. Зараз же все по-іншому. Майже повна відсутність рекламного ринку, перетрансформація редакцій, безпека журналістів. Щоб протидіяти цьому, необхідна підтримка локальних засобів масової інформації. Йдеться про фінанси, безпеку тощо.

Чому так важливі регіональні ЗМІ?

Давайте поміркуємо. Ось, для прикладу, є загальнонаціональне ЗМІ. У разі його закриття, люди можуть знайти альтернативну інформацію на інших ЗМІ. Зовсім інша ситуація з локальними ЗМІ. У місті є один чи два сайти. У Первомайську, до прикладу, наразі є лише одне онлайн-видання Гард Сіті. Якщо воно закривається, то мешканці регіону залишаються без місцевої інформації взагалі. І є ризик, що люди стануть жертвами російської пропаганди та неякісних джерел в соцмережах.

Думаю, що після війни питання виживання регіональних ЗМІ постане дуже гостро. І йдеться не лише про фінансування. Тут уже постає питання

навантаження, а чи витримають журналісти працювати в складних умовах 24/7 у стані стресу. Виживуть далеко не всі, а ті, хто залишаться, звісно, стануть сильнішими та міцнішими.

Як допомогти ЗМІ?

Звісно, має бути фінансова підтримка редакцій, щоб можна було зберегти команду, оплачувати журналістів. Тут можуть допомогти міжнародні партнери, а ще влада на місцях, яка має зрозуміти, що в цих непростих умовах місцеві ЗМІ є для них не ворогами, а однодумцями. Бо всі ми в одному човні.

ПРАКТИКА РЕДАГУВАННЯ ПУБЛІКАЦІЙ ЖУРНАЛІСТІВ-ПОЧАТКІВЦІВ

Валентина Козак
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри
слов'янської філології та журналістики,
Таврійський національний університет
імені В. І. Вернадського
E-mail: kozak.valentya@tnu.edu.ua

Пріоритетним напрямком підготовки майбутніх журналістів є формування творчої, грамотної, компетентної особистості. Важливою складовою частиною навчального процесу є практика створення і редагування текстів різних жанрів з перспективою публікації в ЗМІ, на сайті навчального закладу чи студентських виданнях.

Тексти початківців часто тяжіють до художнього стилю, містять повтори, мовно-стилістичні, логічні помилки, спроби передати інформацію крізь призму власного «я», що не завжди доречно. Усі означені помилки можуть траплятись під час навчального процесу за умови, якщо кожен наступний текст засвідчуватиме тенденцію до зменшення їхньої кількості. В іншому разі у студентів може сформуватися звичка писати неправильно, не помічаючи цього (з точки зору як жанрової структури, так і з огляду на мову текстів).

Якісне наповнення та оформлення тексту, незалежно від рівня знань і вмінь його автора, має важливе значення для його правильного сприймання. Журналістський текст покликаний об'єктивно, збалансовано, неупереджено, просто й зрозуміло інформувати аудиторію. Досвід редагування інформаційних текстів студентів, що навчаються за спеціальністю 061 Журналістика засвідчує низку типових помилок, що трапляються в матеріалах початківців. Спробуємо виокремити найбільш поширені.

1. Відсутність заголовків. Часто на редагування студенти надсилають тексти без заголовків, пояснюючи це тим, що не змогли їх придумати. Заголовок – дуже важлива частина повідомлення, фактично його зміст, стиснений формою одного речення. Тексти, що не мають заголовків, нечіткі, у них складно зрозуміти основну думку, вони віддалені від події, що відбулась насправді.

2. Заголовки абстрактні або сформульовані некоректно. Ймовірно, через побоювання написати занадто просто, що часом несправедливо асоціюється з «примітивно». Некоректність найчастіше зумовлена відсутністю в реченні, що є заголовком, присудка. Недопрацювання на заняттях з української мови даються знаки і під час створення журналістських текстів.

3. Змістова розмитість. Часто подібні помилки зумовлені неправильно сформульованим заголовком чи його відсутністю взагалі. Як наслідок, текст виходить про все і ні про що, адже його автор не розуміє, на чому варто зосередитись у першу чергу.

4. Зловживання вставними словами. «Отже», «як наслідок», «своєю чергою», «у той же час» тощо – конструкції, що не несуть жодного смислового навантаження в інформаційних повідомленнях. Помилково їх залишають для зв'язку між реченнями, вважаючи, що таким чином текст набуває виразності. Вважаємо, що вони зайві. Вставні слова переважно засмічують інформаційні повідомлення.

5. Повтори. «Сьогодні, 5 грудня 2022 року, у четвер» – формулювання, що часто трапляються в матеріалах журналістів-початківців і

потребують редагування. Тільки в поодиноких випадках подібні формулювання виправдані. Матеріали, що публікуються сьогодні на сьогодні подібного містити не повинні.

6. Поєднання елементів журналістики і піару в одному повідомленні. Тексти журналістів (як початківців, так і фахівців із досвідом), що містять приховану рекламу без її маркування належним чином, називають джинсою. З самого початку необхідно чітко розуміти де, для якої цільової аудиторії буде оприлюднено текст. І враховувати ці деталі. Сайти вищих навчальних закладів, їхні сторінки у соціальних мережах зазвичай містять матеріали з елементами піару. Вони покликані не просто проінформувати про подію, а зацікавити нею, привернути увагу абітурієнтів та їхніх батьків. Текст, що містить формулювання «усім дуже сподобалось», «відбувся чудовий захід», «видатний журналіст» тощо можуть візуально виглядати як журналістські, але за змістом будуть піарними. З самого початку викладачеві варто допомогти студентові розібратися з відмінностями між журналістським текстом і текстом, що створюють для піару. Журналістський текст повинен відповідати базовим журналістським стандартам, за одним із яких факти і судження відокремлюються.

7. Поверхнева перевірка фактів, відсутність посилань на джерела інформації. Несерйозне ставлення до перевірки інформації створює низку ризиків у майбутньому. Необхідно акцентувати увагу на потребі ретельної перевірки фактів, що містить повідомлення. Студенти, розуміючи, що їхні тексти вчитуватимуть викладачі, покладаються на їхній досвід, згодом – на досвід редакторський. Варто донести до студентів, що кожна поширена інформація – це спільна відповідальність, перекладати її на викладача чи редактора не можна.

8. Викривлення назв офіційних джерел, невміння користуватись ними. Ця помилка часом зумовлена попередньою. Якщо міністерство називається «Міністерство освіти і науки», то в тексті згадуємо саме таку назву, а не «Міністерство освіти» чи «Міністерство науки». Перед тим, як надіслати текст

викладачеві (редакторів в майбутньому), студентам варто кожен власну назву чи джерело, на яке є посилання, перевіряти самостійно.

9. Брак знань з української мови підвищує ймовірність мовно-стилістичних помилок, а відсутність досвіду із суспільного життя зумовлює наявність фактологічних помилок.

10. Плагіат. Копіювання фрагментів тексту з вільної енциклопедії «Вікіпедія» чи інших інтернет-ресурсів часто наводяться як власні міркування. Однією із причин списування вважаємо відсутність у студентів навичок правильного цитування (бере початок ще зі школи), а також недостатнє розуміння таких понять, як «авторське право», «академіна доброчесність».

Помилки у текстах журналістів-початківців – звичне явище. Студентам не варто соромитись помилок і боятись помилятись. Викладачеві варто допомагати студентів виявляти помилки і уникати їх у наступних текстах. Принаймні типових.

Список використаних джерел:

1. Партико З. В. Основи редагування: у 2 кн. Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. Кн. 1: підручник. 332 с.
2. Чекліст редактора текстів для медіа. URL: https://academy.suspilne.media/articles/cheklist_redaktora_tekstiv_dlya_media (дата звернення: 28. 11.2022).
3. Як перевіряти та редагувати тексти українською мовою без помилок. URL: <https://detector.media/withoutsection/article/129455/2017-09-01-yak-pereviraty-ta-redaguvaty-teksty-ukrainskoyu-movoyu-bez-pomylok/> (дата звернення: 28. 11.2022).

(НЕ)ВИДИМІСТЬ ЖІНОК: УЖИВАННЯ ФЕМІНІТИВІВ У МЕДІЙНОМУ ПРОСТОРИ ХЕРСОНА

Олеся Папіш

магістрант кафедри української і
слов'янської філології та журналістики,
Херсонський державний університет
E-mail: olesiapap123@gmail.com

Науковий керівник: Світлана Климович

кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української і слов'янської
філології та журналістики,
Херсонський державний університет

Останні роки культурного та соціального життя суспільства характеризуються справжнім гендерним переворотом: стрімко утворюються нові слова на позначення жінок, що аргументується зростаючою активністю осіб жіночої статі в усіх сферах соціуму та поступовим відходом від міжстатевого шовінізму. «Фемінитиви постали в сучасній українській мові як самобутня, неповторна категорія слів, що має право претендувати на окрему лексичну підсистему» [2, с. 67].

У новому українському правописі перелічено найуживаніші суфікси, які є основою творення фемінитивів: «За допомогою суфіксів **-к(-а)**, **-иц(-я)**, **-ин(-я)**, **-ес(-а)** та ін. від іменників чоловічого роду утворюємо іменники на позначення осіб жіночої статі. Найуживанішим є суфікс **-к(-а)**, бо він поєднуваний із різними типами основ» [4, с. 39]. Але зауважимо, що правопис лише пропонує приклади фемінитивів, а не наводить правила їхнього вживання, тому це питання є не до кінця внормованим.

Мовознавець Ю. Стежко зауважує: «Ужиток фемінитивів за щойно прийнятим новим правописом цілком виправданий не лише поверненням до автентичності української мови, а й показником гендеризації суспільства на зразок європейської демократії» [3, с. 108]. Необхідність рівних прав для всіх груп суспільства – одна з найважливіших максим сучасного соціуму.

Останнім часом активне вживання слів на позначення жінок спостерігається у більшості сучасних медіа. Насамперед журналістика повинна бути чесною та справедливою, проте досягнути такого результату складно, якщо не зауважити в заголовку, хто головний герой статті – жінка чи чоловік. З огляду на це автор має правильно вказувати гендерну приналежність дійової особи, щоб уникнути осуду читачів та непорозуміння.

Мета дослідження – проаналізувати використання фемінитивів у

медійному просторі Херсона. Джерельною базою розвідки слугують: інформаційне видання «Український Південь», інтернет-журнал «Кавун.city» та телеграм-канал «Суспільне Херсон».

Медійний простір міста Херсона характеризується використанням декількох тематичних груп фемінітивів:

1. Назви осіб жіночої статі, які вказують на професійну діяльність жінки або рід діяльності: «*Як російська ліберальна журналістка про Херсон брехала*» (інтернет-журнал «Кавун.city»); «*Начальниця Херсонської ВЦА коментує ситуацію в Херсоні російською: як вона це пояснює*» (інтернет-журнал «Кавун.city»); «*Херсонську блогерку знову викрали росіяни*» (інтернет-журнал «Кавун.city»); «*Поради психологині для швидкої адаптації дитини на домашньому навчанні*» (інтернет-журнал «Кавун.city»); «*Погодилась очолити окупаційну бібліотеку, причому як тимчасово виконуюча обов'язки директорки*» (інтернет-журнал Кавун.city); «*Ілюстраторка з Рівного створює чарівну графіку, зокрема про Херсонщину та Крим*» (інтернет-журнал «Кавун.city»); «*Зрадників не любить ніхто: Московити судять колишню міністерку культури*» Криму» (інтернет-журнал «Кавун.city»); «*Колишній завідувачці відділу Пенсійного фонду повідомлено про підозру у колабораціонізму*» (інформаційне видання «Український південь»); «*Юристка у Бериславі стала прибічницею окупаційної влади*» (інформаційне видання «Український південь»). Ці приклади вживання фемінітивів підтверджують тезу, що в основі явища масової фемінізації мови лежить зростаюча активність жінок у всіх сферах соціального життя: професійній діяльності, науці, політиці, культурі тощо.

Майже кожний іменник чоловічого роду цього типу має відповідник-фемінітив, оскільки співвіднесеність за ознакою роду розкриває потенції для формування в українській мові дериватів на позначення особи протилежної статі майже від кожного іменника, що вказує на професійну діяльність. Ці фемінітиви є звичними для родового читача та характерними для публіцистичного та розмовного стилю.

2. Найменування жінок, які є відображенням їхніх особистісних характеристик: *«Хотіла заробити на Балі: Херсонську колаборантку відправили на підвал»* (інтернет-журнал «Кавун.city»); *«Організувала роботу окупаційного пенсійного фонду: У Херсоні викрили чергову зрадницю»* (інтернет-журнал «Кавун.city»). Вживання фемінітивів цієї тематичної групи не є частотним, проте актуальним та доречним, адже це черговий раз підтверджує гендерну рівність та справедливість між чоловіками та жінками.

3. Слова на позначення осіб жіночої статі за національною чи територіальною приналежністю: *«Історія снігурівчанки. Після антивоєнного пікету в росії змогла повернутися на Миколаївщину»* (інформаційне видання «Український Південь»); *«Херсонка Марія Яценко до війни працювала фотографом»* (телеграм-канал «Суспільне Херсон»); *«Киянка прикрила своїм тілом дитину й врятувала їй життя»* (телеграм-канал «Суспільне Херсон»); *«Родина новокаховчанки Олесі Жужі прожила в окупації п'ять місяців»* (телеграм-канал «Суспільне Херсон»); *«Українки фінішували четвертими»* (телеграм-канал «Суспільне Херсон»). Українська мовознавиця М. Брус зазначає, що «практично від усіх відомих назв населених пунктів можуть утворюватись катойконіми жіночого роду як відповідники до катойконімів чоловічого роду, і передусім в розмовному мовленні жителів цих населених пунктів, входячи певною мірою до літературного вжитку» [1, с. 308].

Отже, детально дослідивши ЗМІ Херсона на наявність фемінітивів, ми зробили висновок, що місцеві журналісти активно послуговуються фемінною лексикою у своїх публіцистичних статтях, репрезентуючи жінку в своїх роботах як особистість, зокрема і з лінгвістичного боку.

Список використаних джерел:

1. Брус М. Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування: монографія. Івано-Франківськ : ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2019. 440 с.

2. Брус М. Фемінітиви української мови в переплетінні давніх і сучасних тенденцій. *Вісник Львівського університету. Серія «Філологія»*. 2009. Вип. 46. Ч. 1. С. 61–69.
3. Стежко Ю. Фемінітиви в українській мові: лінгвосоціальний контекст. *Філологічні трактати*. 2020. Т.12, № 2. С. 104–113.
4. Український правопис / НАН, Ін-т мовознавства, Ін-т української мови, Український мовно-інформаційний фонд. Київ: Наук. думка, 2019. 391 с.

ПРОПАГАНДИСТСЬКІ НАРАТИВИ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Тетяна Решетука

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
доцент кафедри журналістики,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
E-mail: reshtetyana@gmail.com

Оксана Кушнір

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
доцент кафедри журналістики,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
E-mail: oksana_kavun@tnpu.edu.ua

Сучасна людина все більше занурюється в електронну реальність. Маніпулятивний контент та дезінформація, що ширяться соціальними мережами, потрапляючи до упереджених медіаспоживачів, легко перетворюють їх на маріонеток в руках творців інформаційно-психологічних технологій. Вислів Наполеона Бонапарта «чотири газети можуть заподіяти ворогові більше зла, ніж стотисячна армія» сьогодні актуалізується і набуває нового звучання.

У XXI ст. медіаграмотність стає однією із ключових свобод людини. Вона є провідним інструментом підтримки демократії, протидії радикалізації та екстремізму. З позиції ЮНЕСКО, «медіа та інформаційна грамотність надає всім громадянам критичну компетенцію вижити в XXI столітті» [3].

У контексті гібридної російсько-української війни інформаційно-психологічні операції завжди були дієвою зброєю, сіючи страх, відчуття зради і поразки, прагнучи розділити українське суспільство на ворогуючі спільноти.

За словами віцепрезидентки Європейської Комісії з питань цінностей та прозорості Вери Юрової, до повномасштабної війни в Україні Російська Федерація готувалася не лише нарощуючи військову міць, але і готуючи громадську думку до вторгнення. Виступаючи на безпековому форумі у Вашингтоні в червні 2022 року, вона зазначила, що за три місяці перед початком війни проти України Росія шукала приводи і створювала відповідний наратив: «вживання слова «геноцид» зросло напередодні вторгнення на 500 %, а слова «нацисти» на 290 %» [1]. На її думку, росіяни активно використовують соціальні медіа та проксі медіаплатформи, чи групи, які поширюють їхні меседжі. Тож маніпуляція інформацією, яку здійснює інша країна, потенційно може мати ще більш руйнівні наслідки для демократії, ніж війна, яка ведеться звичайною зброєю на полі бою [1].

Основні принципи військової пропаганди сформулював ще у 1928 році англійський дипломат Вільям Гаррі Понсонбі [4]. Вони залишаються актуальними і сьогодні. Російські пропагандистські наративи творяться у відповідності до них [2]:

1. Ми не хочемо війни. Головне – переконати людей, що «погані хлопці» ненавидять «нас» і вони вже почали (або готові почати) першими. – У зверненні В. Путіна від 24 лютого 2022 року йшлося, що Київ захопили маріонетки НАТО, а Захід – це «імперія брехні», яка агресивно атакує світ та наближається до кордонів РФ. І що Росія була змушена вдарити на випередження, щоб її не захопили³.

2. Війна ведеться тільки з вини противника. Це – «інші», «вони» почали війну або мріють її розпочати з дня на день. «Ми» ж змушені захищатися. – Росія проводить денацифікацію, спецоперацію. «Росія за всю свою історію жодного разу ні на кого не нападала». І паралельно російські ЗМІ

---

³ Тут і далі наративи сформульовані за повідомленнями у російських ЗМІ.

лякають світ ядерною війною, погрожуючи нею Заходу.

3. Не обов'язково змушувати ненавидіти весь народ. Треба персоніфікувати образ ворога, показати своїм громадянам, що лідер супротивника – душевнохворий, кровожерливий злочинець, запроданець тощо. – На другий день війни В. Путін відкрито закликав українську армію до збройного заколоту: «Беріть владу в свої руки! Схоже, нам з вами легше домовитись, ніж із цією зграєю наркоманів та неонацистів, яка засіла у Києві та взяла в заручники весь український народ».

4. Ми боремося за праве діло, а не за наші інтереси. – Росія воює з НАТО, щоб воно не розширювалось на зону впливу російських інтересів. В реальності російсько-українська війна призвела до зміни статусу Фінляндії та Швеції з нейтрального на членів НАТО.

5. Ворог цілеспрямовано здійснює злочиння, ми – тільки випадково. – Постійний представник Російської Федерації в ООН В. Небендзя заявив на Раді безпеки організації, що російські безпілотники влучають у цивільні об'єкти лише через те, що змінюють курс, ухиляючись від українського ППО.

6. Ворог використовує заборонену зброю. – Тривалий час, починаючи з 2020 року, у медіапросторі Росії та України поширювався сюжет про існування біолабораторій та розробку біологічної зброї в Україні під патронатом США. З початком повномасштабного вторгнення цей наратив знову активізувався.

7. Наші втрати – незначні, втрати противника – величезні. – Станом на 12 жовтня 2022 року адміністраторами телеграм-каналу «Горюшко» на основі інформації із відкритих джерел було ідентифіковано 7000 російських військових та бійців ПВК, що загинули під час повномасштабного вторгнення в Україну. За даними МО України, втрати російських військовослужбовців за аналогічний період склали близько 67 070 осіб.

8. Представники культури, мистецтва й інтелектуали підтримують нашу справу. – В російських ЗМІ систематично з'являється інформація, що відомі митці, політики, спортсмени засуджують дії української влади.

Поширюються списки публічних осіб, які висловлюють своє захоплення політикою керівництва Російської Федерації та налаштовані проти України. Типовими є такі заголовки: «Актеры и певцы массово поддержали спецоперацию на Украине».

9. Наша місія священна. – «Спецоперацію» в Україні позиціонують ледь не як «священну війну» проти «ворогів усього роду людського». Україну зображають як найлютішого ворога не лише «руського міра», а й людства загалом, як «маріонетку в руках імперії зла» – «саксонської цивілізації». Російський патріарх Кирило благословив військових на війну проти України після літургії на свято Торжества православ'я у Москві 13 березня 2022 року.

10. Той, хто має сумнів у нашій пропаганді, – зрадник. Відступниками проголошують усіх, хто публічно не підтримав «спецоперацію». Наприклад, афіші театральних вистав за творами російського письменника Бориса Акуніна, який виступив проти війни в Україні і кілька років тому виїхав з Російської Федерації, не містять імені автора.

Типові наративи російської пропаганди мають систематичний і цілеспрямований характер. Така дезінформація спрямована не на раціональність, а на емоційне сприйняття. Її дієвість забезпечують різні форми інформаційних вкидів: фейки, маніпуляції, напівправа, дезінформаційні меседжі і власне великі наративи. Відтак необхідність відповідального споживання інформації стає невід'ємною компетентністю свідомого громадянина в умовах російсько-української гібридної війни. Навички критичного мислення, стійкості до впливів, фактчекінгу, інформаційної грамотності є результативними засобами боротьби з дієвістю російських пропагандистських наративів. Процес формування медіакультури суспільства є тривалим, кропітким і потребує чималих зусиль як індивідуальних, громадських, так і загальнодержавних.

Список використаних джерел:

1. «Інформаційна війна РФ проти України – найяскравіший, але не єдиний приклад небезпеки дезінформації» – віце-президентка Єврокомісії. *Голос*

Америку. 23.06.2022. URL : <https://ukrainian.voanews.com/a/6630259.html>.

2. Христенко В. Є. Маніпулювання свідомістю в умовах гібридної війни: психологічний аспект. *Актуальні дослідження в сучасній вітчизняній екстремальній та кризовій психології* : монографія / за заг. ред. В.П. Садкового, О.В. Тімченка; НУЦЗУ. Х.: ФОП Мезіна В. В., 2017. С. 163-181.
URL:http://29yjmo6.257.cz/bitstream/123456789/5929/1/Khrystenko_monogr.pdf.
3. Five Laws of Media and Information Literacy, UNESCO, 2016. URL: <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/media-development/media-literacy/five-laws-of-mil/>.
4. Ponsonby A. Falsehood in War-Time: Containing an Assortment of Lies Circulated Throughout the Nations During the Great War. London: Garland Publishing Company, 1928. 350 p.

МЕДІА ПРО СУЧАСНУ УКРАЇНСЬКУ КУЛЬТУРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ (НА ПРИКЛАДІ ОНЛАЙН-РЕСУРСУ LiRoom)

Андрій Соломахін

кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української і слов'янської
філології та журналістики,
Херсонський державний університет
E-mail: andrij.slm85@gmail.com

Олена Соломахіна

викладач образотворчого мистецтва,
Херсонський фаховий коледж
культури та мистецтв
E-mail: helenaponomarenko2506@gmail.com

Людство від початку свого існування зазнало чимало злетів та падінь, що відбувалися на різних етапах розвитку цивілізації. Війни, геноциди, репресії, культурні, етнічні, релігійні протистояння та гоніння змінювалися епохами видатних відкриттів, миру, ренесансу, процвітання, взаємодопомоги. Усі ці

аспекти як позитивні, так і негативні впліталися у свідомість суспільства, ставали невід'ємною частиною буття кожного представника людської цивілізації, формуючи певні світоглядні позиції, стереотипи, алгоритми суспільних взаємовідносин. Одним з потужних стовпів нашого існування є культура у всій багатогранності її покликань. За допомогою неї людство втілює свої творчі потенції з одного боку, з іншого – це потужний інструмент для виховання нових поколінь. Невід'ємною частиною цивілізаційної культури є соціальна комунікація, яка виникає через необхідність спілкуватися, поширювати думки, розповідати про свої винаходи іншим, ділитися досвідом. Саме про цей тісний зв'язок йтиметься у нашій науковій розвідці.

До проблеми взаємозв'язку культури і медіа звертаються у своїх працях журналістикознавці, журналісти-практики, громадські діячі, культурологи, філологи, такий жвавий інтерес учених та діячів різних царин суспільства свідчить про багатовекторність та актуальність окресленої теми.

Зокрема Гарматій О., Кісіль С. аналізують специфіку висвітлення культури на прикладі друкованих та інтернет-ЗМІ «День», «Культура і життя», «Українська правда» та «Культпростір» [3]. На думку науковиць «висвітлення культурної тематики органічно пов'язане з культурно-історичним процесом – і цей зв'язок тісніший, ніж може видатися на перший погляд. Сьогодні, коли медіаконтент переповнений політичними й економічними новинами, царина культури залишається важливою територією суспільної консолідації, інтелектуальним простором для розвитку особистості. Культурологічна журналістика покликана інформувати про культурно-мистецьке життя і формувати світогляд та духовну культуру аудиторії, прищеплювати розуміння культурних процесів, що відбуваються у суспільстві» [3].

Білоусенко О. аналізує особливості роботи медіа про культуру в умовах війни та їх роль у протистоянні російській пропаганді [1]. Дослідниця зауважує, що «у період війни одна з основних місій медіа – висвітлення ситуації на фронті та в окупованих містах. Журналісти розповідають про втрати ворога, пишуть про успіхи української армії, висвітлюють історії людей, які тікають від

війни. Проте окрім новин із фронту на «сторінки» медіа знову повертаються інші теми, зокрема й культурні» [1].

Сабадаш Ю., аналізуючи роль масмедіа у популяризації масової культури у контексті досліджень У. Еко, доходить до висновку, що «мас-медіа – це невід’ємна частина сучасного життя суспільства, і завдання інтелектуалів полягає в тім, щоб аналізувати її й брати активну участь в раціональному творчому впровадженні, а не пасивно спостерігати і нарікати» [11].

Шевченко М. досліджує роль та функції громадянських медіа у переформатуванні культурної політики в Україні [13]. Дослідниця зазначає, що «в інформаційну епоху соціокультурний розвиток характеризується динамічним становленням медіакультури – нового типу культури інформаційного суспільства, в якому медіа виступають універсальним посередником між суспільством та державою, громадськими ініціативами і владою» [13].

Соломахін А., Тулузакова О. у науковій розвідці «Передумови для створення громадянських ЗМІ в Україні» наголошують «...громадянські ЗМІ можуть стати важливим інструментом у просуванні різного роду цікавих місцевих культурних заходів, анонсувати їх, заохочувати громаду до їх відвідування, транслювати просвітницькі програми, розмови з цікавими людьми – спектр та вага ЗМІ у цьому процесі неоціненна» [12].

Онлайн-видання «LiRoom» позиціонує себе як медіа про нову українську культуру, зокрема у програмній колонці головний редактор ресурсу Бондаренко О., зазначає: «Ми можемо писати про альбоми, книжки й фільми, які вийшли не сьогодні й не вчора, але вони вписуються в контекст розвитку української культури. Водночас ми можемо ігнорувати найсвіжіші релізи, бо вони віддають затхлістю й нафталіном попри всі намагання видатися свіжиною. У контексті війни та активного формування нових сенсів «новизна» стає ще актуальнішою й може заходити на геть неочевидні території» [2]. Примітно, що з квітня 2022 року медіа розширило спектр своїх інтересів, почавши висвітлювати новини не лише про музику, а й про українське кіно та

літературу. Слід також зазначити, що видання представлено також у YouTube, Telegram, Facebook, Instagram, Twitter, це сприяє збільшенню читацької аудиторії, адже охоплює таким чином різні вікові та соціальні групи, крім того дозволяє обрати реципієнту зручну для себе платформу.

Навігація сайту лаконічна та проста у використанні, зокрема на сторінці сайту розміщено чотири розділи: НОВИНИ, МУЗИКА, КІНО, ЛІТЕРАТУРА.

Стрічка новин висвітлює культурні події, які відбулися останнім часом, зокрема запуск стримінговим сервісом Spotify функції Wrapped 2022 [5], рецензію на документальний фільм «Маріуполіс-2» [9], нагороди діячів культури «*Андрій Курков отримав німецьку премію за книгу «Щоденник вторгнення»*» [6], ознайомлення з шортлістом Національної премії України імені Тараса Шевченка 2023 року [4] тощо.

Музичний блок ресурсу концентрує новини пов'язані з анонсами фестивалів, запуском освітніх платформ, перфомансами, презентацією нових пісень, альбомів та кліпів, що неодмінно містять аналіз презентованого твору, доповнений цікавими інтерв'ю, історіями створення, цитатами, фото-, відеоматеріалами тощо. Кожен читач може віднайти для себе рекомендації стосовно того, як цікаво провести час, наприклад стаття: «*Куди піти у Києві та Львові 26–27 листопада?*» знайомить з цілою низкою мистецьких подій: «*Сольник дуєту Kurs Valiit та рок-гурту Моторолла, святкування ювілею Григорія Сковороди та обговорення роману Джорджа Орвелла «1984», перший концерт із серії проєкту «Зріз» від гурту Три кроки в ніч та інше – зібрали добірку подій цих вихідних*» [10]. Матеріали подібного характеру дозволяють не лише отримати коротку інформацію про ту чи іншу подію у світі сучасної української музики, але й є потужним майданчиком, який поглиблює розуміння презентованого музичного твору, дає можливість прочитати фахову думку, критичні відгуки, коментарі авторів.

Розділ, присвячений кіно, містить новини про вихід у прокат нових українських та іноземних стрічок, наприклад: «*В прокат вийшла італійсько-українська комедія про мафію «Коза Ностра. Мама їде»: дивимося трейлер*»,

поруч із розміщеним трейлером читач може ознайомитися з історією створення стрічки, режисером, виконавцями головних ролей, авторами ідеї тощо. Примітно, що акцент зроблено саме на українських витоках презентованої картини: *««Коза Ностра. Мама їде» – дебютний повнометражний фільм режисера Джованні Дота. Але проєкт придумали українки: авторкою ідеї та співсценаристкою виступила Анастасія Лодкіна, а продюсеркою – Катерина Вишневська. Фільм знімали протягом п'яти років, зокрема і на Верховинщині... Головну роль у фільмі виконала заслужена артистка України Ірма Вітовська»* [7].

Рубрика «Кіно» також висвітлює новини, пов'язані з українськими кінофестивалями, зокрема стаття *«Рекап кінофесту. Яким був Київський тиждень критики: головні тріумфатори, стрічки та події»* знайомить читача не тільки з Київським тижнем критики, а й подає інформацію про долю кінофестивалів під час війни: *«Повномасштабне вторгнення Росії в Україні внесло корективи в українську (та й світову) кіноіндустрію. Чимало кінопрем'єр перенеслося, а деякі взагалі скасувались. Кінотеатри, які ще не оклигали від пандемії, почали активно перебудовувати свою роботу. Війна торкнулася й кінофестивалів. Деякі тимчасово перебралися за кордон, як, наприклад, Одеський міжнародний кінофестиваль. Деякі відбулися в більш безпечних місцях, як Kharkiv MeetDocs 2022, що перебрався з Харкова до Києва. Були й такі відважні кінофестивальники, які провели фест дуже близько до зони бойових дій, як, наприклад, «Тактична пауза. Українське кіно в Миколаєві»»* [8]. Цей приклад віддзеркалює загальну закономірність – авторський колектив видання не відмежовується від реалій війни, у яких опинилася Україна та українська культура, натомість активно висвітлює культурні події в контексті воєнного часу.

В інформаційному блоці «Література» також розміщено новини в контексті російсько-українського протистояння, віднаходимо статті *«Стало відомо, що письменника Володимира Вакуленка вбили російські окупанти», «В Україні запустили буккросинг на потреби ЗСУ: як приєднатися?, «Як заклади*

культури працюють без світла? Досвід кінотеатру, театру та концертного майданчику» тощо [14]. Поруч з новинами про літературні премії, відкриття нових видавництв, презентації творів, можна віднайти оригінальні тематичні добірки книг, наприклад: «Тексти Хвильового й Підмогильного, архіви КГБ та фентезі на реальних подіях: добірка новинок від українських авторів», «90-ті роковини Голодомору: зібрали 9 книг до Дня пам'яті», «Що читають в Антарктиді? Добірка рекомендацій українських полярників» [14] – подібний підхід є сучасним та дієвим засобом залучення широкої аудиторії до прочитання літературних творів.

Можемо зауважити, що «LiRoom» є оригінальним представником нового покоління медіа зі своїм неповторним стилем та власним баченням українського культурного контексту. Ресурс не лише інформує читачів про події світу культури, але й є тим майданчиком, де можна дізнатися як цікаво та корисно провести час, віднайти свою улюблену добірку книг, почути ґрунтовні експертні думки в царинах музики, кіно, літератури. Крім того «LiRoom» цілковито влився в контекст сучасної воєнної реальності, ставши важливим популяризатором української культури.

Список використаних джерел:

1. Білоусенко О. «Якщо наша культура не на часі, то за що ми тоді воюємо?» Як медіа про культуру працюють в умовах війни та борються проти російської пропаганди. URL: <https://detector.media/community/article/198599/2022-04-25-yakshcho-nasha-kultura-ne-na-chasi-to-za-shcho-my-todi-voyuiemo-yak-media-pro-kulturu-pratsyuyut-v-umovakh-viyny-ta-boryutsya-proty-rosiyskoi-propagandy/>
2. Бондаренко О. LiRoom стає медіа про нову українську культуру. URL: <https://liroom.com.ua/blogs/liroom-renewal/>
3. Гарматій Ольга, Кісіль Соломія Тема культури в українських ЗМІ: основні тенденції подання. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Журналістські науки». Випуск 2, Номер 896, 2018 URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/apr/16158/harmatij.pdf>
4. Ільків Я. «Хто ти такий?», «Клондайк» та «Орден мовчальниць»: оголосили шортліст Шевченківської премії-2023. URL:

- <https://liroom.com.ua/news/shevcenkivska-premia-2023/>
5. Ільків Я. Spotify запустив Wrapped 2022. URL: <https://liroom.com.ua/music/spotify-wrapped-2022/>
  6. Ільків Я. Андрій Курков отримав німецьку премію за книгу «Щоденник вторгнення». URL: <https://liroom.com.ua/news/andrei-kurkov/>
  7. Ільків Я. В прокат вийшла італійсько-українська комедія про мафію «Коза Ностра. Мама їде»: дивимося трейлер. URL: <https://liroom.com.ua/news/koza-nostra/>
  8. Кромф Ігор. Рекап кінофесту. Яким був Київський тиждень критики: головні триумфатори, стрічки та події. URL: <https://liroom.com.ua/films/recap-kcw/>
  9. Кромф Ігор. Світло крізь темряву та звуки канонад. Рецензія на документальний фільм «Маріуполіс-2» Мантаса Кведаравічюса. URL: <https://liroom.com.ua/films/mariupolis-2-review/>
  10. Муха О. «Куди піти у Києві та Львові 26–27 листопада?». URL: <https://liroom.com.ua/news/26-27-november/>
  11. Сабадаш Ю.С. Роль мас-медіа у популяризації масової культури (у контексті досліджень Умберто Еко). *Українська культура: перспективи євроінтеграції. інноваційні процеси в сучасній культурі*. URL: https://repository.mdu.in.ua/jspui/bitstream/123456789/780/1/rol_mas-media.pdf
  12. Соломахін А. Ф., Тулузакова О.Г. Передумови для створення громадянських ЗМІ в Україні. *Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми медіапростору»*. URL : <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/12216/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20.pdf?sequence=1>
  13. Шевченко М. І. Роль громадських медіа в переформатуванні культурної політики: український досвід. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. № 4'2018. С. 189-193. URL: <file:///C:/Users/PC/Downloads/153025-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-330951-1-10-20181226.pdf>
  14. LiRoom – медіа про нову українську культуру: музику, кіно і літературу. URL: <https://liroom.com.ua/category/books/>

ФЛЕШ-ІМІДЖ «ПЕРШОГО»: ОБРАЗ УКРАЇНСЬКОГО ЛІДЕРА В УМОВАХ ВІЙНИ

Оксана Філатова

доктор філологічних наук, професор, завідувач
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова,
E-mail: filatovaoks07@gmail.com

Вдало сформований та цілеспрямовано впроваджуваний у масову свідомість за допомогою різного інструментарію та прийомів імідж політичного лідера визначає його перемогу в політичній боротьбі. У процесі виборів громадяни отримують «...відгук на імідж, а не на людину, оскільки 99 % не контактують із цією людиною» [1, с. 125]. У критичні періоди образ політика не тільки репрезентує його здатність до адаптації та швидких змін, але й ідентифікує імідж країни, що здатна протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам.

В умовах широкомасштабної збройної агресії Росії проти України, коли на кону стоїть питання захисту національної ідентичності українців, імідж політичного лідера набуває нового сенсу та стає стратегічним ресурсом держави. Образ першої особи «великого народу великої країни» асоціюється з опором та боротьбою за перемогу над загарбником.

Зупинімося докладніше на деяких найважливіших компонентах структури та комунікації феномену іміджу політичного лідера. Вітчизняні та зарубіжні науковці виокремлюють такі основні підходи до визначення поняття іміджу, як-от: онтологічний, антропологічний, ціннісний та етичний. У нашому дослідженні беремо за основу антропологічний підхід, що передбачає аналіз зовнішніх ознак невербальної поведінки лідера: габітусу (тілесність), зовнішньої атрибутики (одяг, взуття, зачіска, прикраси, аксесуари), кінетики (погляд, рухи, жести, міміка). Означені базові характеристики входять до структури флеш-іміджу (в перекладі з англ. flesh – тіло, плоть; image – образ), що в українській мові означає «тілесний вигляд».

Зовнішність, манера поведінки, спілкування лідера відіграють істотну роль під час формуванні враження про політика. Як вважає Е. Семпсон, «...візуальний імідж, який створюється, ми відмічаємо першим. Їх [політичних лідерів – О.Ф.] тіло, їх пози, їх одяг говорять задовго до того, як вони промовлять перше слово» [5, с. 132]. Флеш-імідж Володимира Зеленського – лідера держави, яка воює, від часу його обрання на пост президента України у фокусі уваги не тільки в Україні, але й за кордоном. Наразі західні ЗМІ оцінюють зовнішній вигляд та одяг політика не менше, ніж його виступи та промови до європейських лідерів.

Як відзначає політолог-міжнародник Тарас Семенюк, «основним драйвером образу президента на сьогодні є війна, вона впливає на все, що робить і каже Зеленський» [3]. І саме війна накладає відбиток на невербальну поведінку першої особи, додамо ми.

Від початку повномасштабного вторгнення РФ флеш-імідж українського лідера зазнав кардинальних змін на рівні зовнішньої атрибутики. Найперше, змінився гардероб: Зеленський відмовився від ділового костюма і краватки. Від першого звернення до нації він з'являється на публіці переважно в одязі у стилі мілітарі. У ньому він звертався до Конгресу США, до канадського та європейського парламентів, виступав перед ізраїльським Кнесетом.

Одягаючи сорочки та прості штани кольору хаکی, футболки чи флісові кофти, спортивне взуття, президент доносить складніші повідомлення, ніж ті, що традиційно демонструє діловий костюм. «Одяг президента – це видимі знаки ситуації, в якій він живе. Він умовно перейшов у категорію воїна. Одягнувши костюм у війну, ти виділяєшся, у людей відразу постають питання. Одяг глави держави передає настрій ЗСУ, вони розуміють, що захищають символ влади. Він ніби теж із ними на фронті – у звичайних штанах, футболці та кросівках. Простота стилю Зеленського має передавати переживання, він такий, який є» [3]. Разом із тим Зеленський не одягає форму збройних сил, даючи таким чином сигнал українцям, що не привласнює собі славу військових.

Важливими тілесними репрезентантами у структурі флеш-іміджу є форма

тіла, або зовнішній вигляд, зовнішність. Як відомо, стан здоров'я політика – важливий параметр кар'єри й має загальнонаціональне значення. Український лідер тримає фізичну форму, яка передає інформацію про стан його здоров'я та позитивно впливає на емоції громадян воюючої країни, що перебувають у стресі, відчувають страх і тривогу як за себе, так і за своїх близьких. Це своєрідний сигнал: фізичні вправи потрібні всім, адже допомагають боротися зі стресом, дають відчуття сили та жаги до життя.

Вираз обличчя та мімічне розмаїття як базові категорії флеш-іміджу розкривають емоційний стан першої особи в тій чи іншій ситуації. Помітно, як змінилося обличчя Зеленського у критичні для країни і для себе моменти. Він помітно втомлений, з темними колами під очима. Також вираз на обличчі позначає занепокоєння, втому і стрес. На початку війни, в якийсь із днів, коли він давав інтерв'ю міжнародним засобам масової інформації, виразно простежувались його втома, виснаженість, певною мірою – розгубленість. Хоча вже наступного він виглядав доволі зосередженим і зібраним.

Зсунуті до перенісся напружені брови, стиснуті губи, вертикальні зморшки на лобі та переніссі, розкриті або ледь прищулені очі – все це мімічні ознаки стриманого гніву та презирства до ворога. Особливо виразно виявилися мімічні реакції Зеленського під час перебування в Бучі на Київщині, де під час окупації російськими військами відбулося катування та масові вбивства мирних жителів.

Дещо м'якішим стає вираз його обличчя під час щоденних звернень до українців чи то під час промов у парламентах і перед багатотисячними натовпами на площах найбільших міст Європи. Горизонтальні складки на лобі, ледь насуплені брови, ледь звужені очі, напружені м'язи носа, стиснутий рот, опущені куточки вуст свідчать про зосередженість політика.

Погляд виказує достеменний емоційний стан українського політика та його ставлення до аудиторії. Якщо під час промови він демонструє прямий погляд, що свідчить про визнання та повагу до співбесідників, зацікавленість та готовність до діалогу; то в процесі спілкування з найвпливовішими іноземними гостями нерідко спостерігаємо або фіксований погляд, що виражає

усвідомлення власної позиції, або прищулений погляд, що свідчить про концентрацію уваги, спостереження та готовність діяти.

Посмішка, яка за влучним висловлюванням Д. Карнегі «нічого не вартує, але дорого цінується», є одним з найголовніших рис у структурі флеш-іміджу. Так яскраво виражена в мирний період розслаблена посмішка Зеленського, у воєнних умовах, що часто вимагають від лідера жорсткості та концентрації, стала майже неактуальна. Принаймні публічно. Зрідка спостерігається вимушена посмішка, що компенсує або доповнює співчуття, в розмовах з українцями на звільнених від окупантів територіях, як, приміром, це було в Бучі чи в Ізюмі на Харківщині. У вільному від російських військ Херсоні на обличчі українського лідера була невимушена посмішка – вираження щирої, справжньої радості.

Характеризуючи посмішку як складову флеш-іміджу українського лідера, варто сказати, що в ситуаціях приватного життя (в умовах війни та загрози фізичної ліквідації інформація на цю тему є вкрай обмеженою. – О.Ф.), на його обличчі спостерігаємо розслаблену посмішку, яка свідчить про щире переживання радості й задоволення. Так було в інтерв'ю президента та його дружини кореспондентці CNN, в якому вони розповіли про свої стосунки під час війни. Щоправда, тут варто говорити про промовистий вираз обличчя дружини Зеленського, як реакцію на його слова «...ніхто не готує мені сніданків. Я маю на увазі, що в нас складний період». Перша леді, здається, своїм виразом обличчя описала відчуття кожної дружини.

Підсумовуючи, зауважимо: флеш-імідж політичного лідера має важливе значення. З одного боку, він виступає індикатором актуальних психічних станів: людина здатна добре контролювати слова, але погано – свою міміку, жести тощо. З іншого – зовнішність та манера поведінки лідера відіграють істотну роль при формуванні враження про конкретного політика. Флеш-імідж лідера держави, яка воює, засвідчує його розуміння та відповідальність за подолання ворога, його здатність у кризовій ситуації генерувати та відстоювати свої рішення.

Список використаних джерел:

1. Андросенко Т. Медиа в выборах: между политикой и культурой. Київ : Наша культура и наука, 1999. 218 с.
2. Корнієнко В. О., Денисюк С. Г. Імідж політичного лідера: проблеми формування та практичної реалізації: Монографія. Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2009. 145 с.
3. Маслова Я. Імідж «першого»: із чого складається образ Зе за умов війни. Режим доступу : <https://vesti.ua/uk/strana-uk/imidzh-pervogo-iz-chego-sostoit-obraz-ze-v-usloviyah-vojni>
4. Махній М. Незвичайна антропология: Науково-популярний курс. Чернігів : ЧНПУ, 2011. 188 с.
5. Sampson E. The image factor a quite to effective self – presentation for freer enhancement. London: Groom Helm, 1994. 411 p.

РЕКЛАМА В ДИТЯЧОМУ ЖУРНАЛІ «ПІЗНАЙКО»

Тетяна Ценкало

кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри журналістики,
реклами та зв'язків з громадськістю,
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського
E-mail: tanuysya@ukr.net

Сучасні процеси глобалізації зумовлюють істотні зміни в засобах масової комунікації та розвиток маркетингових стратегій, що спричинило зростання питомої ваги реклами в сучасному суспільстві. Як зазначається в Законі України «Про рекламу», реклама – це «спеціальна інформація, про осіб чи продукцію, яка розповсюджується у будь-якій формі і в будь-який спосіб з метою прямого чи опосередкованого одержання зиску; споживач реклами – будь-яка особа або група осіб, на яких спрямована реклама; рекламні засоби – це засоби, що використовуються для доведення реклами до споживача в будь-

якій формі та у будь-який спосіб» [2]. Саме завдяки рекламі відбувається активне просування товарів або послуг, розвивається ринок споживання, до котрого відносяться і діти.

Дитяча аудиторія як реципієнт рекламного продукту була об'єктом наукових досліджень Н. Авдєєвої, О. Дубяги, Л. Звонарьова, С. Суворової, Л. Теодорської, О. Телєтова та ін. Реклама на сторінках сучасного українського журналу «Пізнайко» у вітчизняному журналістикознавстві наразі не вивчалась, що й становить актуальність нашої розвідки.

Оскільки діти становлять незалежну споживчу групу, то рекламодавці застосовують окремі види впливу та сугестії на маленьких реципієнтів. Особливо активно реклама впливає, як зауважує С. Суворова, «на свідомість осіб молодшого та підліткового віку. Це пояснюється недостатністю їхнього життєвого досвіду та відсутністю психологічних бар'єрів у сприйнятті реклами» [3]. Відповідно розміщення цього комунікаційного засобу в дитячих журналах також є однією із маркетингових стратегій.

Рекламні повідомлення у щомісячнику «Пізнайко (від 6 років)» стосуються дитячих книжок, радіо, мультфільмів, іграшок, дозвілля та вітамінів. Для рекламування книг та видавництв редактори розміщують на сторінках журналу цікаві уривки з різних творів, а потім пропонують придбати книжкові видання та подають покликання на інтернет-магазин у вигляді QR-коду. Наприклад, після публікації частини твору Алевтіни Шавлач внизу сторінки подається короткий опис подій та заклик до подальшого прочитання: *«Їй приклеїли образливе прізвисько. На неї посипалися насмішки. Її затролили в мережі. Дізнайтеся, як Ганя подолала ці неприємності, у повісті “Пампуха”»* (Пізнайко. 2021. № 2. С. 16). Пропагування читання серед школярів є важливою справою та становить одне із завдань дитячого журналу. Прямої вказівки про купівлю книги тут немає, але поруч із цим повідомленням розташоване фото самої книги та QR-код, в котрому зашифровано покликання на сайт видавництва «Академія», де продається цей твір. Тобто діти, яких зацікавила історія дівчинки на прізвисько Пампуха, мають інформацію про те, де можна

придбати книгу і як вона виглядає.

Окрім прихованої реклами, тут також подається й відкрита. У рубриці «Рекомендуємо» цього ж номеру журналу «Пізнайко» зустрічаємо допис «Цікава історія Лотти у вигляді незвичайного щоденника», де рекламується серія книг «Лотта та її “катастрофи”» – «10 книжок про дівчинку Лотту, її родину, друзів, учителів, однокласників для захопливого читання зі стильними ілюстраціями вперше українською мовою» (Пізнайко. 2021. № 2. С. 16). Також вказується, що ці видання користуються величезною популярністю серед юних читачів усього світу, що всі «катастрофи» дівчинки зображені з гумором. Щоб зацікавити дітей, тут графічно виділили фразу «Для захопливого читання і нестримного реготання», що впадає в очі швидше, ніж довгий опис книг. Це зроблено для того, щоб привернути увагу реципієнтів та змусити їх прочитати наступну інформацію. Також тут подано покликання на сайт, де можна придбати книгу. Звертаємо увагу на надзаголовковий текст цієї публікації «#книголав», що означає хештег, за яким дитина легко може знайти вказане видавництво в соцмережах. Оскільки школярі люблять експериментувати, такий маркетинговий хід є виправданим для популяризації інших книг друкарні. Таким чином, на сторінках дитячого видання рекламуються такі книги: «Добрик і його пригоди» Т. Вінник, «Алея – дівчина води» Т. Штевнер, «Нечиста сила та інші капосні історії» І. Андрусика, «Вінні та Вілбер» Л. Овен, «Дивні пригоди (не)дивної вчительки» Ю. Нікітінського, «Чому і як? Так собі казочки» Р. Кіплінга та ін.

У журналі «Пізнайко» також рекламують дитяче радіо «Yaskraveradio.FM». У різних номерах використовують різні візуальні ефекти: світлини, шрифти, малюнки, ракурси. Основний акцент робиться на тому, що тут школярі можуть почути сучасні, нові, різножанрові пісні українською мовою. Перша фраза у рекламі «Яскравого радіо» звучить так: «Надихаємо українським з 2008 року» (Пізнайко. 2018. № 10. С. 28). В умовах російсько-української війни та через зростання національної свідомості українців такий слоган є чудовим маркетинговим ходом, щоб зацікавити цільову аудиторію. Як зауважує

Л. Теодорська, діти «легко запам'ятовують рекламу та з легкістю відтворюють слогани, що згодом стають частиною повсякденного спілкування з оточуючими. Рекламований товар так чи інакше стає запам'ятовуваним» [4, с. 231]. Також рекламодавці подають розклад цікавих радіопрограм, таких як: «Маленькі знавці», «Дитяча дискотека», «Казка надобраніч» та «Рученьки, ніженьки, лагідні очі». За жанром класичої реклами тут також розміщено номер телефону радіостудії та хвили, на яких працює вказана радіостанція на Київщині та Вінниччині.

Рекламні афіші мультфільмів, що транслюються в кінотеатрах України, є дуже поширеним явищем на сторінках журналу «Пізнайко». Так, у різних номерах знаходимо рекламу таких мультиплікаційних стрічок, як «Крижане серце», «Сімейка Крудсів. Нова ера», «Грінч. Крадіжка перед Різдом», «Монстри на канікулах 3», «Ральф-руйнівник 2. Інтернетрі», «Велика котяча втеча», «Бебі бос 2. Сімейний бізнес», «Спіріт. Дикий мустанг», «Віктор_Робот», «Ганзель, Гретель і агенція магії» та ін. Це також привертає увагу юних читачів, зацікавлює їх новими мультфільмами або їх новими випусками та спонукає звернутись до батьків, щоб відвідати кінотеатр. Як зауважують О. Телетов та Т. Іванова, участь дітей у рекламній комунікації є дуже важливою, оскільки «дитяча аудиторія – більш піддатлива і її потрібно розглядати як потенційний сегмент споживачів, що мають сильний вплив на батьків» [5, с. 49]. Таким чином, розміщення дублікатів кіноафіш у дитячому виданні є результативним рекламним ходом.

Щодо іграшок, то прямої реклами такого товару в журналі «Пізнайко» немає. Проте в кожному виданні за останні два роки розміщено рубрику «Конкурс номера», де юним читачам пропонують виконати умови конкурсу та взяти участь у розгріші конкретного призу у вигляді іграшок або ігор. Наприклад, школярам пропонують надіслати фото літніх створінь з гербарію та вказують, який подарунок отримають переможці: *«Автори найцікавіших робіт отримають квест у коробці – набір готових завдань для цікавезних пригод просто в себе вдома!»* (Пізнайко. 2021. № 8. С. 11). При цьому редактори не

вказують ні виробника, ні назву квесту, але це легко прочитується із фотографії подарунка – «Таємна кімната. Для прихильників Гаррі», що апелює до всесвітньо відомого фільму «Гаррі Поттер» і впливає на активізацію фанатів цієї кінострічки. Під світлиною подається QR-код, що містить покликання на інтернет-магазин «Ingame. Quest-club». Замовчування інформації про приз та візуальне її зображення дає підставу потенційним учасникам конкурсу переглянути сайт та ознайомитися із запропонованим подарунком та іншими товарами виробника.

Щодо дозвілля дітей, то в журналі «Пізнайко» також на правах реклами подається інформація про різні спортивні або танцювальні секції. Наприклад, у публікації «І хіп, і хоп, і брейк» розповідається про вуличні танці, їх різновиди, їх переваги та подаються яскраві світлини дітей у процесі виконання рухів цих видовищних процесів. Для тих, хто зацікавиться цими танцювальними стилями, подається наступний допис: *«А може, наступним чемпіоном будеш саме ти?! Гайда вчитися! Переходь за посиланням на онлайн-урок із брейкінгу від студії **Mixstyle Dance Studio**»* (Пізнайко. 2021. № 2. С. 19). Відповідно тут же розміщують QR-код із лінком на вказаний урок, логотип студії та додатково вказують, що Міжнародний олімпійський комітет вніс брейкінг до програми Літніх Олімпійських ігор в Парижі 2024 року, що додає важливості цьому виду танців і, таким чином, спонукає дитину зацікавитися ним, переглянути відеоурок та продовжити платні заняття із студією, назву якої виділили графічно жирним шрифтом.

Також звертаємо увагу, що в журналі «Пізнайко» неодноразово публікують рекламу вітамінів «Аскорбінка». Для привернення уваги юного читача рекламодавець – Київський вітамінний завод – подає різні цікаві завдання відповідно до тематичного спрямування номеру та вказують на важливості вживати саме ці вітамінні препарати. У цих рекламних дописах розміщують також контактні дані заводу, покликання на сайт організації, різні слогани та зображення продукту, щоб за етикеткою діти могли вирізнити цей продукт від аскорбінок іншого виробника. При цьому завжди великими

літерами написано, що самолікування шкодить здоров'ю, що відповідає принципам правильної подачі інформації для юної аудиторії. Н. Грицюта зауважує, що інтереси дітей захищають від небажаного впливу реклами на законодавчому рівні: «Реклама повинна враховувати вразливість дитячої психіки, неусталеність морально-етичних настанов, несформованість характеру особистості, зважати на процеси формування когнітивних здібностей дитини» [1, с. 96-97].

Отже, в сучасному дитячому журналі «Пізнайко» використовуються різні види реклами, що стосуються книжкових видань, афіші мультфільмів, дитячої радіостанції, іграшок, дозвілля та вітамінів. Рекламна інформація подається з урахуванням вікової категорії читачів і відповідно до чинного законодавства України та етики цього комунікаційного засобу.

Список використаних джерел:

1. Грицюта Н. Етика реклами як естимаційний орієнтир сучасного суспільства. Київ : Паливода А.В., 2012. 415 с.
2. Закон України «Про рекламу» від 03.07.1996 р. № 270/96-ВР URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-вр>. (дата звернення: 06.11.2022).
3. Суворова С. Особливості впливу реклами на дітей. *Ефективна економіка*. 2019. № 12. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7478>. (дата звернення: 07.11.2022).
4. Теодорська Л. Дитяча аудиторія як адресат і посередник у рекламній комунікації: дис... канд. наук із соц. комунікацій. 27.00.06 – прикладні соціально-комунікаційні технології. Київ, 2018. 259 с.
5. Телетов О., Іванова Т. Реклама та дитяча аудиторія. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2015. № 2. С. 48-64.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Азарова Лариса	доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет
Азарова Вероніка	студент II курсу, факультет права та міжнародних відносин, Київський університет імені Бориса Грінченка
Афанасенко Марія	магістрант кафедри англійської філології та світової літератури імені професора Олега Мішукова, Херсонський державний університет
Бокшань Галина	кандидат філологічних наук, доцент кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу й іноземних мов, Херсонський державний аграрно-економічний університет
Бондар Людмила	кандидат філологічних наук, Державне підприємство «Дослідно-проектний центр кораблебудування»
Бондарева Олена	доктор філологічних наук, професор, головний науковий співробітник, Київський університет імені Бориса Грінченка
Бондаренко Лідія	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української і слов'янської філології та журналістики, Херсонський державний університет
Бородіца Світлана	кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та зарубіжної літератур і методик їх навчання, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
Бурдюг Марина	магістрант кафедри англійської філології та світової літератури імені професора Олега Мішукова, Херсонський державний університет
Величковська Юлія	кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри слов'янської філології, Таврійський національний університет імені В.І.Вернадського
Vengalienė Dovilė	Vilnius University Kaunas Faculty

	Institute Of Language, Literature and Translation Studies Assoc.Prof
Воловенко Ірина	кандидат філологічних наук, доцент кафедри слов'янських мов, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
Воробйова Алла	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської філології та світової літератури імені професора Олега Мішукова, Херсонський державний університет
Гайдаєнко Ірина	кандидат філологічних наук, доцент кафедри української і слов'янської філології та журналістики, Херсонський державний університет
Горчинська Людмила	старший викладач кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет
Гринько Оксана	магістрант кафедри української і слов'янської філології та журналістики, Херсонський державний університет
Діденко Анастасія	магістрант кафедри англійської філології та світової літератури імені професора Олега Мішукова, Херсонський державний університет
Dombrovan Tetiana	Prof. Dr., Invited researcher at Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg (Germany)
Дружененко Раїса	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української мови, Київський університет імені Бориса Грінченка
Загороднюк Василь	кандидат філологічних наук, доцент кафедри української і слов'янської філології та журналістики, Херсонський державний університет
Зуброва Ольга	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської філології та світової літератури імені професора Олега Мішукова, Херсонський державний університет
Іванова Ірина	доктор філологічних наук, професор кафедри управління соціальними комунікаціями, Харківський національний економічний

	університет ім. С. Кузнеця
Карабута Олена	кандидат філологічних наук, доцент кафедри української і слов'янської філології та журналістики, Херсонський державний університет
Кірієнко Вадим	аспірант кафедри української і слов'янської філології та журналістики, Херсонський державний університет
Клименко Наталя	викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Климович Світлана	кандидат філологічних наук, доцент кафедри української і слов'янської філології та журналістики, Херсонський державний університет
Kovbasyuk Larysa	Dr. phil., Dozentin Lehrstuhl für Germanistik und Romanistik, Staatliche Universität Cherson
Козак Валентина	кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри слов'янської філології та журналістики, Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського
Kupriene Laima	Doctor of Sciences, Associate Professor Philology Department Klaipeda University Lecturer Philology Department Klaipeda University
Кушнір Оксана	кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри журналістики, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
López Sixto María Jesús	Dozentin am Lehrstuhl für Geisteswissenschaften: Philosophie, Sprache und Literatur Fakultät für Geisteswissenschaften, Kommunikation und Dokumentation, Universität Carlos III in Madrid
Мандич Тамара	аспірант, викладач кафедри української і слов'янської філології та журналістики, Херсонський державний університет
Мартос Світлана	кандидат філологічних наук, доцент кафедри української і слов'янської філології та журналістики, Херсонський державний університет

Марчук Людмила	доктор філологічних наук, професор кафедри української мови, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Начичко Анастасія	магістрант кафедри англійської філології та світової літератури імені професора Олега Мішукова, Херсонський державний університет
Nemickiene Živile	Vilnius University Kaunas Faculty Institute Of Language, Literature and Translation Studies Assoc.Prof
Немченко Іван	кандидат філологічних наук, доцент кафедри української і слов'янської філології та журналістики, Херсонський державний університет
Окуневич Тетяна	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української і слов'янської філології та журналістики, Херсонський державний університет
Папіш Олеся	магістрант кафедри української і слов'янської філології та журналістики, Херсонський державний університет
Папушина Валентина	доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри української філології, Хмельницький національний університет
Пентилюк Марія	доктор педагогічних наук, професор кафедри української і слов'янської філології та журналістики, Херсонський державний університет
Радомська Людмила	кандидат філологічних наук, доцент кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет
Резніченко Карина	магістрант кафедри англійської філології та світової літератури імені професора Олега Мішукова, Херсонський державний університет
Решетуха Тетяна	кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри журналістики, Тернопільський національний педагогічний університет імені

	Володимира Гнатюка
Слаба Оксана	кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов, Київський національний лінгвістичний університет
Snikhovska Irena	Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Department of Theoretical and Applied Linguistics, Zhytomyr Polytechnic State University
Соломахін Андрій	кандидат філологічних наук, доцент кафедри української і слов'янської філології та журналістики, Херсонський державний університет
Соломахіна Олена	викладач образотворчого мистецтва, Херсонський фаховий коледж культури та мистецтв
Стадній Алла	кандидат філологічних наук, доцент кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет
Ткаченко Людмила	кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької та романської філології, Херсонський державний університет
Усик Дмитро	кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Ушакова Наталя	доктор педагогічних наук, завідувач кафедри мовної підготовки ННІ міжнародної освіти, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Філатова Оксана	доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Хом'як Іван	доктор педагогічних наук, професор, академік Академії наук вищої школи України, Національний університет «Острозька академія»
Цепкало Тетяна	кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Шарасва Альона	магістрант кафедри української і слов'янської філології та журналістики, Херсонський державний університет
Шугасв Андрій	кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології та перекладу, Житомирський державний університет імені І. Франка
Яресько Катерина	кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедрою управління соціальними комунікаціями, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця
Zeguniene Vaida	Doctor of Sciences, Associate Professor Philology Department Klaipeda University Lecturer Philology Department Klaipeda University